هەفتەنامەیەکی رۆژنامەوانیی
گشـــتیی ئـــازادە
دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی
"بەدرخان" دەریدەکات

ژمارە (١١٢) یەک شەممە ٢٠٠٩/٢/٢٢ زایینی
بەرانبەر بە رەشەمێی ٢٧٠٨ی کوردی
ساڵی نۆیەم

www.bedirxan.net
bedrxan@yahoo.com

بەدرخان
Bedirxan

بەدرخانی و لەسەر لاچێ لەمەوپاش، لە گشت لاوە دەتانهارِن وەکو ئاش

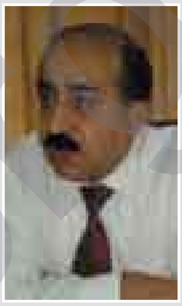

فەرید ئەسەسەرد لە نێوان حزب و حکومەتدا

ل١٦-١٧

نەجات حەمید لە نێوان خوێنەری لێکەوتەو نووسینی داسە پاودا

ل١٤

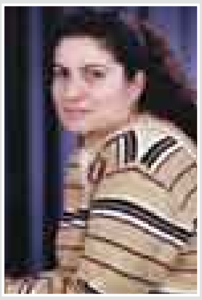

بەهرە موفتی و ئەدەبی ژنان

ل٢٠

کۆسرەت رەسوڵ عەلی جەخت لەسەر یەکریزی ناو (ی.ن.ک) دەکاتەوە

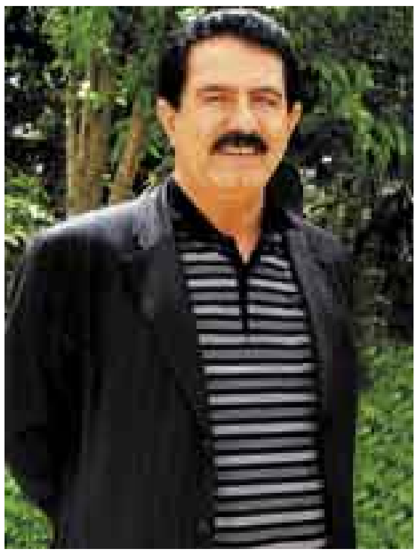

کۆسرەت رەسوڵ عەلی جێگری سکرتێری گشتی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان تەئکیدی لەسەر یەکرِیزی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کردەوە، لەلێدوانێکی تایبەتدا تەئکیدیشی لەوە کردەوە کە سکرتێری گشتی رەزامەندی لەسەر سەرجەم داواکارییەکانیان دەربرِیوە.

ئەمەی خوارەوە دەقی وتەی کۆسرەت رەسوڵ جێگری سەرۆکی هەرێمی کوردستانە بۆ کەناڵی ئاسمانیی "گەلی کوردستان":

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

کەسوکاری شەهیدە نەمرەکان. پێشمەرگە قارەمانەکانی کوردستان، هەڤاڵانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، خەڵکی بەشەرەفی کوردستان..

ئێمە کۆمەڵێک لە هەڤاڵانی مەکتەبی سیاسی و کۆمیتەی سەرکردایەتی و هەردوو جێگرەکەی جەنابی مام جەلال پێمانوایە هەندێک کێشەو گیروگرفت هەیە لەناو ریزەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و هەندێک کەموکورِی هەیە لەدامودەزگاکانی حکومەت و رێکخستن و پێشمەرگە، ئێمە لەکۆبوونەوەی مەکتەبی سیاسی و سەرکردایەتیدا برِیارماندا چەند لیژنەیەک پێکبهێنین، ئەو لیژنانە هەریەکەیان کارەکانی خۆی کردووەو ئێستا راپۆرتەکانیان ئامادەکردووە، کە وابرِیارە رۆژی هەینی یان شەممەی داهاتوو مەکتەبی سیاسی کۆببێتەوە لەسەر ئەو راپۆرتانەو چەند خاڵێکیش کە لەلایەن ئێمەوە پێشکەش بە جەنابی مام جەلال سکرتێری گشتی کراوە، کە تایبەتن بەچاککردن و بەهێزکردنی رەوشی ناوخۆی ی.ن.ک و مشتومالکردنەوەی پەیوەندییەکانی ی.ن.ک لەگەڵ کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و رێکخستنەوەی دامودەزگاکانی حکومەت، کە ئەوانە هەموو لەبەرژەوەندیی ی.ن.ک و خەڵکی کوردستانن و کاتێکیش چووینە لای جەنابی مام جەلال بەرلە چوونیشمان نامەمان بۆنارد، بەرِێزیان وتیان لەسەرهەموو خاڵەکان رازیم و پشتیوانی لەهەمووی دەکەم.

خاڵی یەکەمی ئەو راپۆرتە بریتییە لە ئاشتبوونەوەی گشتی، ئاشتبوونەوەی گشتی لەگەڵ هەموو ئەو کادرانەی کە دابرِاون یان دەرکراون یان دوورخراونەتەوە بەهەر هۆیەکەوە بێت، ئەوەش بەشێوەیەکی ئارەزوومەندانە، هەروەها ئێمە لەناوخۆماندا بەگشتی لاپەرِەیەکی نوێ هەڵبدەینەوەو واز لەململانێ و تەکەتولات بهێنرێت، بەجۆرێک کەوای لێهاتووە کەسێک سەر بە من نەبێت ئەگەر لێوەشاوەش بێت من دژی دەبم و کەسێکی لێنەهاتووش لەبەرئەوەی لەگەڵ تەکەتولی برادەرێک نییە، پشتیوانی لێدەکات، کە بەوجۆرە یەکێتی زیانی کردووە.

بۆیە پێمانوایە کە دەبێت بەگیانێکی نوێ و بەبەرنامەو لاپەرِەیەکی تازە ی.ن.ک والێ بکەین کە خۆشەویستییەکەی ناو کۆمەڵانی خەڵک و خۆشەویستی خۆشمان بگەرِێتەوە ناو خەڵک، ئەگەر وانەکەین هەموومان زیان دەکەین، بەڵام ئەگەر کرا بۆ هەمووومان بەسوود دەبێت و جەنابی مام جەلال خۆی پشتیوانی لێدەکات و من و د. بەرهەمی راسپاردووە، کە ئەوە جێبەجێبکەین لەگەڵ مەکتەبی سیاسیدا، ئەگەر نەکرا ئەوە مەسەلەیەکی دیکەیە، بەڵام هیوادارم بکرێت و دڵنیاشم چاکسازی و پاکسازی و رێکخستنەوەی ناو ی.ن.ک لەبەرژەوەندیی هەموو خەڵکە، لەبەرژەوەندیی میللەتەکەمانە، لەبەرژەوەندیی یەکێتیی ریزەکانی خەڵکی کوردستانە، سوپاسی جەنابی کاک مەسعود بارزانی- ش دەکەین، کە سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستانە، کە دوێنێ ئەو لێدوانەی داوە کە، زیان گەیاندن بە ی.ن.ک زیان گەیاندنە بەپارتی و زیان گەیاندنە بەهەموو خەڵکی کوردستان.

دیارە ئێمەش لەو روانگەیەوە کاردەکەین و هەوڵدەدەین ئیشناڵلا هەمووﻻیەک خزمەتی زۆر دەکەین بۆئەوەی ی.ن.ک بخەینەوە شوێنی خۆی و چاوەرِوانی ئەو کۆبوونەوەیەی مەکتەبی سیاسین، پێشموایە هەڤاڵانی مەکتەبی سیاسی هەموویان بەڵێنیانداوە لەهەر شوێنێک دایانبنێین وەکو ئەندامێکی ی.ن.ک قبووڵیانەو پابەند دەبن پێوەی، ئەو دۆخەی هەبوو نەیهێڵین.

زۆر سوپاس.

شێخ محەمەد شاکەلی لەنێوان نەتەوەو ئاییندا

لە دیمانەیەکی کراوەو تایبەتی بەدرخاندا، شێخ محەمەد شاکەلی وەزیری ئەوقاف و کاروباری ئایینی حکومەتی هەرێمی کوردستان، سەبارەت بە ژیانی تایبەتی و پێشمەرگایەتی و کاری حکومەتدا، راشکاوانەو زۆر راستگۆیانە تیشکی خستە سەر هەموو ئەو پرسیارانەی کە ئاراستەی کرا...

لە وەڵامی پرسیارێکدا سەبارەت بە نەتەوەو ئایین، دەڵێ: ئێمە کوردێکی موسڵمانین.

سەبارەت بە خاکی پیرۆزی کوردان، کە لە قورئاندا باسکراوە، دەڵێ: بەڵێ خاکی کوردان لای خوداو عەرەبە ناشۆڤینیستەکان پیرۆزەو هەروەکو لە قورئانی پیرۆزیشدا هاتووە.

لە وەڵامی لێکردنەوەی تابلۆی (رواق الاکراد) لە جامیعەی ئەلئەزهەری میسری، فەرمووی ئەمەیان شێخی ئەزهەر ئاگاداری کردووینەتەوە، کە نۆژەندەکرێتەوەو هەر کاتێکیش نۆژەنکرایەوە ئەوا تابلۆکە لەجێی خۆی هەڵدەواسینەوە. سەبارەت بە ئەنفالیش، شاکەلی وتی: ئەنفال کارێکی نەشیاوەو دوورە لە ئایینی ئیسلام.

پرسیارەکان زۆرن و بەنیازین لە بەدرخان بەچەند بەشێک بڵاوی بکەینەوە، بۆ زانیاری زیاترو پرسیارگەلێکی دیکەو ... بەلاغی کۆتایی کۆنفرانسی "بەرەو وتاری هاوچەرخ" بخوێنەوە...

ل٣

مەمەد: رۆژنامەگەری، سیاسەت، ئەخلاق

ل ٦

ئەرسەلان دەروێش و نواندن و دەرهێنان

ل هونەر

بەدیعە دارتاش و پێشمەرگەو شانۆ

ل ٢

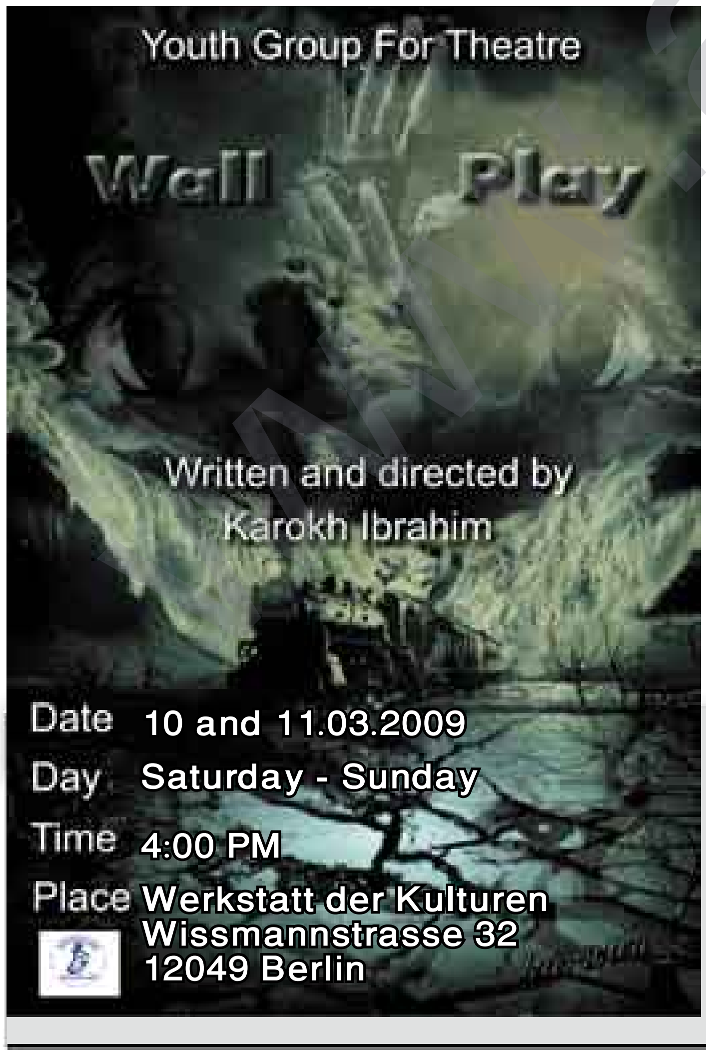

* ئەحلام مەنسوور: لەبن بنەوەی منداڵدانی دایکم بۆنی خوێنی ملی شکاوی باوکم دەکرد
* پاکیزە عوسمان عەبدوڵلا ... ژیانئاوایی لە بنەماڵەو قوتابخانەو قوتابییەکانی کرد
* ئیسماعیل حوسێن: لە ژیانی حزبایەتی کۆڵەوار بووم
* کاوێس ئاغا ... دەنگی زوڵاڵ و تۆمارکاری داستانی مێژوویی
* خوێندنەوەی کتێبی (بیرەوەرییە هەرگیز لەبیرنەکراوەکانی من)ی گەلاوێژ

٢٥ نووسەری کورد خەڵات دەکرێن

ل ٢٠

هەموو ساڵێک مەهەستی و هایدە لە هەولێرن

ل١٣

دەزگای بەدرخان و گرووپی گەنج بۆ شانۆ لە ئەورووپا

بریارە لە کۆتایی مانگی شوباتی ئەمساڵ دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان بە هاوکاری ناوەندی رۆشنبیری کوردی ئەڵمانی لە مانهایم، چەند چالاکییەکی هونەری و رووناکبیری لە وڵاتانی ئەورووپا (ئەڵمانیا، نەمساو هۆڵەندا) ئەنجام بدات. وەفدەکە بریتییە لە (حەمید بەدرخان، جەوهەر کرمانج، تامان شاکر، خالید جووتیار، قوبادی جەلی زادە، سامی هادی، حەسەن یاسین، محەمەد موکری) لە دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان و گرووپی گەنج بۆ شانۆ کە پێکهاتووە لە (کارۆخ ئیبراهیم، مەزهەر ئیبراهیم حەسەن، کاریان شێرکۆ، ژیار ئیسماعیل، رووبار ئیسماعیل، ئەیوب یوسف).

شایانی باسە، رۆژانی ٢/٢٨ تا ٣/٢٢ چالاکییەکان بەردەوام دەبن، کە بریتییە لە (پێشانگای کتێبی گەرۆک، نمایشکردنی شانۆگەری "دیوار"، کە لە نووسین و دەرهێنانی کارۆخ ئیبراهیمە، هەروەها چەند سیمینارێکیش سەبارەت بە راگەیاندنی ئازاد لە کوردستان.

راگەیاندنی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان

28.02.2009 and
01.03.2009
Mannheim
Barockschloss
Mannheim
Bismarckstra?e
68161 Mannheim

10 and 11.03.2009
Berlin
Werkstatt der
Kulturen
Wissmannstrasse 32
12049 Berlin

٥ بۆسەی ڕۆژنامەنووسی

باوکی پەپوولە

گۆڤاری جیهان لە بۆسەدا

ئەو سێ نمونەیەی خوارەوە پێویستی بە هیچ تەعلیقێک نییە، خوێنەر خۆی دەتوانێ سەیری گۆڤاری جیهان بکات لە بابەتێکدا لە یەک ژمارە بە سێ جۆر خراونەتەڕوو، لەسەر بەرگەکەی نووسراوە ئەوەندە دۆنم زەوی تاپۆ دەکاتە سەر دکتۆر نوری).
*جیهان : با لە یەکەم بەلگەنامەوە دەست پێبکەین و ئەوەندە دۆنم زەوی بە ناوی د. نوری عوسمان سەرۆکی دیوانی ئەنجومەنی وەزیران کردوە) . گۆڤاری جیهان ئەمەیان چەندی بەچەند؟ خوێنەر نازانێ مەبەستتان چییەو دەتانەوێ بڵێن چی؟ تەنیا ئەوەندە نەبێ، کە دەتانەوێ تیراژ بەرز بکەنەوە!!

حکومەت 470 دۆنم زەوی تاپۆ دەکاتە سەر دکتۆر نوری

■ جیهان: با لە یەکەم بەڵگەنامەوە دەست پێبکەین، ئەوە بەڵگەنامەیەکە بەدەستەمەوە ٩٦ دۆنم زەوی تاپۆیە لەسەر تۆ؟

[illegible]

ئاراستەی سێیەم

پیاو پیاوانێ

ئەو سەردەمی کە باو باوی سەنگەر گۆڕین و گێڕ گۆڕین بوو رایەک هەبوو کە ئەگەر پیاو گێڕیشی گۆڕی یان سەنگەری گواستەوە ئەو هەڵەیەی رابردوو دووبارە نەکاتەوە، ئەگەر ویستی ببێتە پیاوی کەسێک، با ئەو کەسە پیاوی یەکەم بێت، یان ئەو حزبەی سەنگەری بۆ دەگوازێتەوە راستەوخۆ بچێتە نێو حزبەکە، نەک ببێتە جاشی حزبەکە، هەرچەندە هەندێ جار پیاو لەوێ پارووی چەورتر و بەلەزتتری دەستدەکەوێ و هەرکاتێکیش دەورەکەی تەواو بوو ئەوە لە پرۆسەیەکی نیشتمانی و دیموکراسی و نەتەوەیدا دەگەڕێتەوە شوێنە ئەسڵەکەی خۆی و پۆست و پارەو جێوڕییەکی های لایقی پێدەدرێ، ئێستا بازاڕی ئەو سەنگەر گۆڕینە وەک جاران نەماوە، پیاو ئەو پارەیەی جاران ناکات، هەموو ئەوانەی زوو تێگەیشتن و زانیان کێندەرێ نیسکان دێنێ ئیشی خۆیان زوو جێبەجێکرد، رۆژەکی برادەرەک بە درەنگەوە شیعرێکی

سمکۆ عەبدولکەریم

پانکردەوە، بۆ ئەوەی ئەگەر بە بن کرەکەش رابگات خۆی بگەێنێتە شەمەندنەفەرەکە، نەک هەر ئەوە، برادەر هەیە خۆشی پانکردەوە، بەڵام کاتەکە زۆر درەنگ بوو ئەو کاتەی ئەو وەخەبەر هات وەک جاران پیاو ئەو پارەیەی نەدەکرد .
لەوەتەی بازاڕی سەنگەر گۆڕین سارد بووە، بازاڕی گێڕ گۆڕین گەرم بووە، هەر پیاوە و دەمێک بۆ پێشەوە و دەمێک بۆ پاشەوە داژوات، برادەرێک هەیە ئەگەر بیەوێت بە تورمبێلەکەی بچێتە شوێنێک ئەوە چەند سەد مەترێک پێش ئەوەی بگاتە شوێنەکەی گێڕەکەی دەگۆڕێ و بە بەگ دەکشێتەوە، کە پێدەڵێی ئەوە لۆ ؟ دەڵێ : فلکەی سورانەوەکە زۆر دوورە، بۆ ئەوەی بە بەنزینێکی کەمتر و خێراتر بگەیەنە شوێنی مەبەست ئەوها باشە .
من بۆخۆم زۆرجار پێموتراوە کە پیاوی کێم، بەڵام بەڕاستی زۆر عەیبە پیاو تەنها پیاوی خۆی و نیشتمان و بیروباوەڕەکەی نەبێت، کە ئەمەش هەم خێری هەیە، هەم شەڕ، خێرەکەی ئەوەیە ئەگەر پیاوی پیاوێکی زەریف بێت، ئەوە نیعمەتی دونیات بەسەردا دەبارێت، لە بەشینەوەی پشکەکاندا بەشت دەبێت، شەڕەکەشی ئەوەیە تا دەمری دەبێت لە ژێر دندووکی ژنەکەت دابی، مەبەستیشم ئەوانە نییە کە گێڕیان نییە و دەبێت بە ناچاری و لە بەدبەختی خۆیان هەمیشە بۆ یەک لای باژۆن و رۆژانە خەریکی خوێندنەوەی بورجی بەختیان بن بۆ ئەوەی بزانن کەی خوا دەرگای خێریان بەسەردا دەکاتەوە .
ئەگەر رۆژنانەش دیقەتی رۆژنامەو گۆڤارەکان بدەیت دەبینی هەر پیاوەو لە پیاوی هەڵدەدات، هەر پیاوە و پیاوی پیاوێکی دیکەیە، پیاو هەیە کەس نازانێ سەر بە چ ئۆقیانوسێکە، کەچی دەڵێ: فلان پیاو، پیاوی فلانییە، فلانوفیساریش پیاوی ئەم و ئەوینە، من پێشتر هەر ئەوەم زانیبوو کە هەر ژن پیاوی هەیە، زۆرجاریش ئەوەم بیستبوو کە دەیانگۆت لە پشت هەر پیاوێکی گەورە ژنێک هەیە، بەڵام ئێستا دەرکەوت لەپشت هەر پیاوێک دەبێ پیاوێکی گەورە هەبێت.

بەدیعە دارتاش: قەیرانی شانۆمان نییە، قەیرانی هونەرمەندی کوردمان هەیە

ئەو بەهۆی رۆڵە دیار و کاریگەرەکان و نواندنە سەرسامکەرەکانی توانیویەتی هەموو کەسێک بخاتە ژێر کاریگەریی خۆی، ئەوە جیا لەوەی بەدیعە دارتاش ناوێکی گەش و دیاری هونەری کوردییە، سەبارەت بە ژیانی تایبەتی و کارە هونەرییەکانی خاتوو بەدیعە دارتاشمان دواند..

ئا: تیمی بەدرخان - سلێمانی

*** ژیانی منداڵیت چۆن بەسەربرد و ئەو تەمەنەت تا چەند رەنگیداوەتەوە لە کارە هونەرییەکانت؟**

– دەبێ ژیانی منداڵی ئێمە چۆن بووبێت؟ کە بەدرێژایی تەمەنمان لە ژێر گرمەی تۆپ و شریخەی تەیارە و ترس و تۆقاندن و راونان و جگە لە بێ دەرامەتی و نەبوونی و قاتوقڕی خۆراک، نەبوونی و تەنگی شوێنی حەوانەوە و نیشتەجێبوون، رەنگدانەوەی چەمکێکی ئەو ژیانە لەم مۆنۆدرامایەی کە دەمەوێ بیکەم، زۆربەی رووداوەکانی نزیکە لە ژیانی منداڵی خۆمەوە.

*** عەشق حەمە عەلی خانی کردۆتە هونەرمەند و تێکەڵی دنیای هونەری کردووە، شتێکی وا لە تۆشدا بوونی هەبووە؟**

– هەرگیز، هیچ شتێک پاڵنەر نەبووە لە ژیانی مندا کە رووم لە هونەر کردبێت، تەنها بە ڕێگای ڕێکەوت، واتە (صدفە) بووە کە هونەرم ناسیوە.

*** هاتنە ناو هونەرت لەو سەردەمە زووە، جگە لە ڕێگرییەکان کێشەی بۆ دروست نەکردی؟**

– ڕەزامەندی و پشتگیری و هاندانی باوکی بەڕێزم گەورەترین هێزی بزوێنەر بوو بۆ من، کە سەرکەوتوو بووم بەسەر هەموو کۆسپەکاندا.

*** دوای ئەو هەموو ساڵە کارکردن لەناو هونەری کوردی، لەمڕۆ هونەری کوردی پێگەی ئافرەت چۆن دەبینی؟**

– هەمیشە کە ئەم پرسیارەم ئاراستە کراوە، وەڵامەکەم گلەیی بووە بۆ کچانی دەرچووی پەیمانگای هونەرەجوانەکانی سلێمانی–بەشی شانۆ، کە بە هیچ جۆرێ وەک پێویست رۆڵی خۆیان نەبینیوە و ئەو کەلێن و بۆشاییەیان پڕ نەکردۆتەوە، کە بە تەواوی بە کاری هونەری شانۆ و درامای TVیەوە دیارە، دەڵێم ئەو مرۆڤەی چووە ژێرباری ئەرکێکی مرۆڤانەوە، کە خزمەتی گەل و نەتەوە و نیشتمانی پێ بکرێت، تاوانە گەر وەک پێویست خۆی بۆ تەرخان نەکاو ماندوونەبێت لە پێناو سەرخستنیدا بۆ ئاسوودەکردنی ویژدانی خۆی.

زۆر بەداخەوە تاکو ئێستا تەنها دەرچووانی پەیمانگای سلێمانی لە کچانی بەشی شانۆ زیاد لە ٥٠٠ کەس دەبن، بەڵام ئەوانەی کە کاردەکەن بە دڵسۆزی لە پەنجەی دەست تێپەڕ ناکەن. ئیتر داکۆکی چی لە ئافرەتان بکەم؟

***بەدیعە دارتاش و ئەحمەد سالار چی بە یەکیان دەبەستێتەوە؟**

– هاوڕێیەتی، راستگۆیی، دڵسۆزی و پاکی و رەوشت بەرزی.

*** کە بڕیارتدا چیتر لە درامای گەردەلوول بەشدار نەبی، بەشێک لە خەڵکان پێیان وابوو ئەو قسەکردنەت، قسەی کەسانی دیکەی لە پشتەوە بوو، تا چەند راستە؟**

– هێندە بڕوام بەخۆمە تا ئەو رادەیەی گەر بزانم لەسەر ئەو قسەیەی کە کردبێتم لە ١٠٠٪ دەکوژرێم پەشیمانی و پاشگەز بوونەوەم نییە لەو بڕیارەی کە دەیدەم، پشت بەخوا نەبێت بەهیچ کەس نابەستم و گوێ لە کەسیش ناگرم.

*** لە بەشی سێیەمی گەردەلوول بەشدار دەبی؟**

– نەخێر. هەر زوو دەرهێنەرم ئاگادار کردەوە کە بەتەما نەبێت.

*** وەکو مامۆستایەک کە جاران لە پەیمانگا وانەت دەگوتەوە، لەمڕۆدا رۆڵی پەیمانگای هونەرەجوانەکان لەناو هونەر چۆن دەبینی؟**

– زیاد لە ٥ ساڵە پەیمانگام بەجێهێشتووە، ئاگام لە دەنگوباسیان نییە، بەڵام زۆر جێگای داخە کە وەک پێویست رۆڵیان نییە وەک کاتی سەرەتای دروستبوونی لە هەشتاکاندا، لەگەڵ ئەو هەموو بارودۆخە ناهەموارەدا پەیمانگا مەشخەڵی ئەدەب و هونەر و زانست بوو.

*** ئەو کارە کامەیە تا ئێستا شانازی پێوە دەکەی؟**

– زۆرن ئەو کارانەی کە لە رۆژانی سەختدا دەکران و کاریگەریی تەواویان دەکردە سەر هەست و سۆز و ویژدانی گەلەکەمان و پەیوەندییەکی نەتەوایەتی و روحیان لەگەڵ دروست دەکردین.

*** دەڵێن قەیرانی شانۆمان هەیە، وایە یان نا؟**

– نەخێر ... قەیرانی هونەرمەندی کوردمان هەیە.

*** روانینی هونەرمەندە پیاوەکان بەرامبەر بە هونەرمەندە ژنەکان چۆن دەبینی؟**

– لە هونەردا هیچ جیاوازییەک لەنێوان ژن و پیاودا نابینم، گەر بەڕای من بێت دەستنوێژ لەهیچ کەسیان ناشۆینەوە، لە ریزی کوڕ و باوک و برا دادەنرێن، هەموو هەڵسوکەوت و وتووێژمان لەگەڵیاندا سنووردارە، هێندە ڕێز و هەڵسوکەوتی جوان دەبینم تەمەنای ئەوە دەکەم لە دەرەوەی ئەو کارانەش هەروا بمانبیننیایە.

*** باس لە کۆنەبوونەوەی هەموو هونەرمەندانی کوردستان دەکرێ لە کارێکدا، قسەت لەسەر ئەوە چییە؟**

–قەتئەوەنابینینکەهونەرمەندانی کوردستان هێندە تەباو دڵسۆز و یەک هەڵوێست بن بتوانن لە کارێکدا کاربکەن و سەرکەوتوو بن، زۆر بەداخەوە کە ڕێکخراوێکی بەناو هونەرمەندانیان دروست کردووە تەنها لە بەرژەوەندی کۆمەڵێک کە بۆ مەبەستی تایبەتی خۆیان نەبێت ئاوڕ لە کەسی دیکە نادەنەوە و بوونەتە سەرچاوەی رق و کینە و ئاژاوە لەنێو هونەرمەندانا.

*** زۆربەی هونەرمەندە ژنەکان بە نواندنی تۆ سەرسامن، ئەی تۆ سەرسامی بە نواندنی کام ئەکتەر؟**

– من دڵخۆشم بە بینینی هەموو ئەکتەرێکی ژن، گەر یەک وشەش بدرکێنێ لەسەر تەختەی شانۆ، هەست بە گەورەیی و قورسایی ئەو کچە یا ئەو ژنە دەکەم، پێی سەرسام دەبم و ئاواتی ئەوە دەخوازم، کە منیش لە ئاست ئەودابم.

*** ئەو دەرهێنەرە کامەیە زۆر حەزدەکەی کاری لەگەڵدا بکەی؟**

– ئەو مرۆڤەیە کە نرخی ئەکتەری لابێت و ڕێزی لێبگرێت، گوێڕایەڵی راز و نیازی ئەوبێت و خواستەکانی جێبەجێ بکات.

*** ئەو شتە چییە هیوای بۆ دەخوازی؟**

– بە خواستی خۆم رۆڵی دایکی پێشمەرگەیەکی قارەمان یا دایکی شەهیدێک بەرجەستە بکەم.

*** هەست بە چی دەکەی کاتێک دەبینی ژنە هونەرمەندەکانمان هێڵی سوور دەبەزێنن و جووڵەی دژی کۆت و بەندە کۆمەڵایەتییەکان ئەنجام دەدەن؟**

– ماوەی ٢٢ ساڵ مامۆستای پەیمانگای هونەرەجوانەکانی سلێمانی بەشی شانۆ بووم، زۆر باوبوو لەنێو خوێندکاراندا کە بەدیعە دەڵێ (لمس ممنوعە) لە وانەی نواندندا بە تایبەتی، دەڵێم گەر ئێستاش و لە داهاتووشدا بگەڕێمەوە بۆ پەیمانگا هەمان هەڵوێستم هەیە، کە ڕێگە نادەم بەم جۆرە نواندنەی کە ئێستا دەکرێ، بەڕای من سەرکەوتوویی و گەورەیی ئەکتەر لەوەدایە کە واقیع وەک خۆی نەگوێزێتەوە بۆ سەر تەختەی شانۆ بە شێوەیەکی فۆتۆگرافی، چونکە ئەکتەر دروستکەر و داهێنەرە.

*** قسەی تۆ لەسەر ڕێزلێنانی هونەرمەندان و بڕینی چییە؟**

– بەلای منەوە، هونەرمەندی راست و پاک و خاوەن هەڵوێستی مەردانە هێندە گەورەیە هیچ پارەیەک نییە هاوتای تای ئەو تەرازووە بێت بەرامبەر بەو، بەڵام هەزار ئاخ و داخ بۆ ئەو رۆژەی کە پارە لە نرخی مرۆڤ و مرۆڤایەتی کەم کردەوە، کە باسی پارە دەکرێت ئەو دایەلۆگەی کە شکسپیر لە بازرگانی ڤینیسیادا دەڵێت بیرم دەکەوێتەوە کە دەڵێ: ئەی مس تۆش هەر ئەوە نیت کە لە شێوەی پارەدا سەدان دەستی چڵکن یاریت پێدەکەن.

*** بۆچی تا ئێستاشی لەگەڵدابێ هونەرمەندی کورد هەر دەبێ چاوی لە دەستی دەسەڵات بێ و بە چاوێکی گەورەی بەقەد خۆی سەیر نەکرێ؟**

– جێگەی داخە کە دەسەڵات لەم جۆرە وڵاتانەدا کە نازانین ناوی بنێین چی؟ وا مرۆڤەکان راهاتوون کە هەمیشە لە ئامادە باشیدابن لەبەردەم دەرگای بەرپرس و خاوەن دەسەڵاتداو چاوەڕێی فەرمانن، کە ئەو هەرچی فەرموو کوێرانە بێ چەند و چون دەڵێت فەرمایشتە قوربان. گەورەم. ئەم خورەوشتە ناشیرینە، زۆر کەسی ناشیرین کردووە، لەوانە زۆربەی زۆری هونەرمەندان، لە پێناو بەرژەوەندی تایبەتی خۆیان و دەسکەوتی مادیدا، ئامادەیە تا سەر ئەژنۆی بنووشتێتەوە و ببێتە پردێک بۆ ئەوەی گەورەکەی بەسەریدا بپەڕێتەوە، ئەوە هۆکارێکی زۆر گرنگە کە گەورەکەی ئەو زۆر بە بچووکی دەبینێت و بە گەورەیی نایبینێت.

*** دوای شانۆگەری "من یەکێک نیم لە ئێوە" کاری داهاتووت چی دەبێ؟**

– بە نیازم مۆنۆدرامای "قادرمە خوێناوییەکان" بکەم، لە کورتە چیرۆکی "کەتان خادمی"یەوە ئامادەم کردووە و نواندنی خۆمە، گەر فێستیڤاڵی شانۆی سالار کرا پێشکەشی دەکەم، پەناش بەخوا بۆ "٨"ی مارسیش حەزدەکەم.

*** رات لەسەر بەدرخان؟**

– دەستخۆشیتان لێدەکەم لە وشەیەکەوە بۆ رستەیەک بۆ چیرۆکێک و بۆ رۆمانێک، هەمووی خزمەتە بە نەتەوەی کورد و کاریگەریی خۆی هەیە، داوای سەرکەوتنی هەمیشەییتان بۆ دەخوازم.

هونەرمەند بەدیعە دارتاش

مامۆستا پەریزادەکە ... ژیانئاوا

باوکی بنار

هەر زوو خەیاڵم لەلای ئەو خوێندنگایە بوو کە خوێندم تێدا تەواوکردبوو، زەمانێک لەگەڵ مامۆستاو کارمەندو فەراش و قوتابییەکاندا یادەوەریم هەیە... خوێندکاریم لە ساڵانی حەفتاکان لە قوتابخانەی (زانیاری سەرەتایی تێکەڵاو)ی ئێستاو (بابا تاهیری هەمەدانی) ئەوکات، هەر رۆژێکی چیرۆکێکە بۆخۆی و ئەوکات، مامۆستاکانم (عەبدولقادرە گچکەو جەبار و جەمال و موحسین و مەغدید سابیر و زرار و شاکر و سدیق و عەزیز بەرخۆ و زۆرێکی دیکە و مام عەباس کاکەیی و خوێندکارەکانی هەر لە خەم و خولیای ئەو خوێندنگایە بوون.
پاش (٣٠) ساڵ چوومە هەمان مەنزڵگای فێربوونم (زانیاری) ئەوجارەیان بۆ خوێندنی خۆم نەبوو، بەڵکو بۆ منداڵەکەم (بناری کچم) بوو، کە تەمەنی (٦) ساڵی تەواو کردبوو، کە بچێتە قوتابخانەو لە هەمان ئەو شوێنەی من فێری خوێندن بووم.
لەگەڵ بناری کچم کاتێ چووینە لای بەڕێوەبەری قوتابخانەی زانیاری سەرەتایی تێکەڵاو مامۆستای خوا لێخۆشبوو (پاکیزە عوسمان عەبدوڵڵا) پێشوازی لێکردین، بە روویێکی خۆشەوە بەخێر هاتنی لێکردین، منیش باسی یادەوەری قوتابیی خۆمم بۆ کرد، ئەویش لە دڵەوە وتی: بەخێرهاتن ماڵ بە ماخۆ نەچێ حەرامە، بە لووتفەوە وەڵامی ئەو مامۆستا دڵ گەورەو پەروەردکار و زانست خواز و بەخێوکەر و وشە خۆش و لە دڵا شیرینەی قوتابخانەکەمان دایەوەو وتم: مامۆستا هیوادارم پەروەردەیەکی تەندروست، لە ئاست ئەم هەموو گۆڕان و پێشکەوتنانەی، کە لە جیهانی منداڵان و پەروەردە دەکرێ بدرێ، لە پاشان بەڕێوەبەری قوتابخانەی زانیاری مامۆستا مامەند و مامۆستای پۆلەکان بەتایبەتی مامۆستا عەبدوڵڵا، بە قسە خۆش و ئامۆژگارییەکانیان بۆ منداڵەکان بەتایبەتی ئەوانەی لە پۆلی یەکەمدا وەردەگیرێن، لە کاتی خوێندن و کۆبوونەوەی دایک و باوکان و هەندێ جاریش بۆ سۆراخی باشی و خراپی کچەکەم سەردانیانم کردووە، لە دواجاردا لە کۆبوونەوەی باوکاندا مامۆستا پەریزادەکەم بینی پێم وت: مامۆستا دەڵێی تەندروستیت تەواو نییە و نەخۆشی؟ ئەویش لە وەڵامدا وتی: بەڵێ نەخۆشم تەندروستیم تەواو نییە رۆژ بە رۆژ بەرەو خراپ بوون دەچێ، لەوێوە دوا دیداری ئێمە بوو لەگەڵ ئەو مامۆستا بەڕێزە، ئەو مامۆستا بەڕێزو بەخشندەیە.
شایانی باسە مامۆستا (پاکیزە عوسمان عەبدوڵڵا) لە ساڵی (١٩٥١) لە هەولێر لە دایک بووە و لە ساڵی (١٩٧٠_١٩٧١) خانەی مامۆستایانی لە هەولێر تەواو کردووە.
لە ١٩٧٣/١/١ لە گوندی عەلیاوەی سەر بە شاری هەولێر دادەمەزرێ و لە ١٩٨٦/٩/٢٧ دەگوازرێتەوە بۆ قوتابخانەی زانیاری سەرەتایی تێکەڵاو لە هەولێر، سەد مخابن لە رۆژی ٢٠٠٨/١٢/٢٠ کۆچی دوایی دەکات بۆ هەتاهەتایێ ناوی بەنەمری لای بەڕێوەبەرایەتی قوتابخانەکەی و هەموو قوتابییەکانی کوردستان و ئەوێ دەمێنێتەوە.
سڵاوی هەموو خانەوادەی خوێندکارەکانت لێبێ... سڵاوی هەموو پەروەردەکارانت لێبێ... بنوو...بەڵام نەوەیەکت پەروەردە کردووە هەرگیز لە بیرت ناکەن، هیوادارم ساڵانە یادی ئەو مامۆستا بەڕێزە لە رۆژی خۆی (١٢/٢٠) هەموو ساڵێک بکرێتەوەو ببێتە نەریتێک بۆ مامۆستاکانی دیکە.

بەهەشتی مامۆستا پاکیزە عوسمان عەبدوڵڵا (١٩٥١-٢٠٠٨)

شێخ محەمەد شاکەلی: شوڤێنی عەرەب ئێمەیان وەک نەتەوەیەکی سەربەخۆ گەرەک نییە، دەیانەوێ خزمەتکاریان بین

شێخ محەمەد شاکەلی - ٢٠٠٩

شێخ محەمەد شاکەلی :
* لەگەرمیان لەدایکبوە
* دەرچوی پەیمانگای مامۆستایانی کەرکوک_دواتر سالێک لەکۆلیژی پەروەردەی بەغدا خوێندویتی بەلام بەهۆی کاری سیاسی و پێشمەرگایەتییەوە کۆلیژی بووە بە پێشمەرگەو لە دوو کابینەی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا وەزیر بووە.
* سەرۆکی کۆمەڵەی روناکبیری کەرکوکە.
* چەندین کتێبی بەنووسین و وەرگێڕان بەچاپ گەیاندووە، کە هەندێکیان لەسەردەمی پێشمەرگایەتی و خەباتی شاخدا بووە.
* بەزمانەکانی عەرەبی و فارسی و تورکی قسەدەکات .
* ئێستا وەزیری ئەوقاف و کاروباری ئاینییە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان.

ئا: بەدرخان و ئاورەحمان

*** خوای گەورە لە قورئانی پیرۆز دەفەرموێ: (ربي انزلني منزلا مباركا) هەڵبەتە مەبەست لەوەش چیای جودییە، کە کەوتۆتەوە خاکی کوردستانەوە،کەچی عەرەب دان بەم حەقیقەتە نانێن؟**

– گومان لەوە دانییە، کە چیای جودی کەوتۆتە باکوری کوردستان، ئەمەش بەپێی لێکدانەوە و بۆچوونەی زۆربەی راڤەکار و ئەوانەی تەفسیری قورئانی پیرۆزیان کردووە،سەبارەت بە لەنگەرگرتنی کەشتییەکەی نوح لەسەر چیای جودی لە باکووری کوردستان، ئەمەش حاشا هەڵنەگرە.

چۆن: مادەم ئێمەی کوردیش موسڵمانین و باوەڕی رەها و موتالەقمان بە ئایەتەکانی قورئان و خوای گەورە هەیە، کەوابوو خەڵکی کورد دەتوانێت شانازی بەو ئایەتە و بەم لوتکە پیرۆزەی کێوێکی خاکەکەی بکات، ئەمەیان زیاتر دەسەڵات و عەقڵی شوڤێنی عەرەب هەڵگری تێڕوانینی لەم جۆرەیە، ئێمەی کورد وەکو نەتەوە رەتدەکەنەوەچاویشیان بەخاکی کوردستان هەڵنایەت.

*** بەلام هیچ بیرمەندێکی عەرەب یان ئەوانەی حالی حازر لە بلندگۆ و تەلەفزیۆن و دەزگاکانەوە، لە زۆربەی کات و شوێنەکان قسەیان هەیەو دەنگ هەڵدەبڕن، رۆژێک لە رۆژان دان بەوە دانانێن، کە خاکی کوردستان خاکێکی پیرۆزە؟**

– من لێرە دەکرێت ئەوەتان پێ بڵێم، من لە هەندێک شوێن پرسیاریان لێکردووم دەڵێن: ئەرێ بەراست ئێوە موسڵمانن؟ ئێمە تەماشای راگەیاندنەکانتان دەکەین...تەماشای هەندێک شتتان دەکەین ئێوە موسڵمانن، ئەو گلەییانە دەکەن، ئێوەش ئاگاداری مێژوویێکی نزیک و ئەم دواییەنە، کە عەرەب وەکو نەتەوەیەکی موسڵمان هەڵسوکەوتیان لەگەڵ نەکردووین، مەبەستم لە شۆڤێنیەتی عەرەبە، چونکە دەبێ جیای بکەینەوە، خەڵکێک هەیە رەنگەبەدروستی بیربکاتەوە، بەڵام شۆڤێنیەتی عەرەبی ئێمەیان دەوێ خزمەتکاریان بین، بچووکیان بین، بەڵام ئێمەیان وەکو نەتەوەیەکی سەربەخۆ خاوەن دەوڵەت و ئاڵا و تایبەتمەندی خۆمان ناوێ.

*** شەلماشی لە دیدارێکدا دەڵێ: تورک و فارس و عەرەب دینیان بۆ دنیا ویستووە، سوودیان بۆ نەتەوەکەی خۆیان لێوەرگرتووە، بەڵام ئەوەی ئاینیان خستۆتە پێش نەتەوەکەیان کوردە و کوردیش پێوە سووتاوە.**

– تا رادەیەکی زۆر لە گەڵ ئەو رایەی شەلماشیم، بە کرداریش هەروا بووە، خۆ ئاینی پیرۆزی ئیسلام و هەموو ئاینەکانی دیکەش، بەشێکی دنیای تێدایە و بەشێکی ئەولاشی تێدایە، وەک ئەوەی دەڵێت:(اعمل لدنياك كأنك تعيش ابدا، واعمل لآخرتك كأنك تموت غدا). رەنگە ئێمە بەشە دنیایەکەمان فەرامۆش کردبێ، ئەوەش باش نەبووە، دەکرێ ئێمەش وەکو گەلانی دیکەی موسڵمان، لە ئاینی پرۆزی ئیسلام سوود وەربگرین، وەک ئەوەی ئەوان ئیمپڕاتۆرەتیان لەژێر سێبەری ئیسلامدا دروستکرد، نموونەی ئیمپڕاتۆریەتی عوسمانی ئەوەندە دوور نییە، لەبەردەستمان و لە پاڵمانەوە، سەفەویش بەهەمان شێوە، ئێستاش دەبینی خەڵک بەناوی ئاینەوە کیان و ڕێکخراوی سیاسی ئیسلامی دروستدەکەن و سوودی لێدەبینن، پێم وایە لەلای ئێمەش لەسەردەمی مەولانا خالیدی نەقشبەندی شتێکی لەم جۆرە هەبووە، رابەرەکانی بزووتنەوەی رزگاریخوازی کوردی ئەو رۆڵەیان گێڕاو و هەوڵیانداوە هەم رابەری ئاینی بن، هەم رابەری نەتەوایەتیش بن، ئیدی دراوسێکانمان زۆرجار نەیانهێشتووە، ئەم ئامانجە بپێکێ، خەڵکی ناشارەزاش خراپ لێکیان داوەتەوە، شەڕکردن دژی سوڵتان و دەسەڵاتدارێکی غەیرە کوردی موسڵمان بە کوفرو لەرێ لادینیان لە قەڵەم داوە، لە کاتێکدا تۆ بەرگریت لە بوونی خۆت و لە نەتەوەی خۆت و لە کلتوورو تایبەتمەندی خۆت کردووە، ئەمەش لەگەڵ بنەماکانی ئاینی ئسلام دژ نییە، کە تۆ داوای ماف و چارەنووسی نەتەوەکەی خۆت بکەیت، بەڵام خەڵک بۆبەرژەوەندی خۆیان، ئەوانەی لە بنەڕەتدا دژ بە ئێمە بوون، بە شێوەیەکی نارەوا بەکاریان هێناوە.

*** بەڵام زۆرجار لێرە و لەو پرسیار دەکرێت، کە کورد زۆر موسڵمان و دڵسۆزی ئاینی ئیسلامیشە، کەچی بە ئایەتی (ئەنفال) لە قوئانی پیرۆز هاتووە (١٨٢) هەزار کەس ئەنفال کرا؟**

– بەڵێ، ئەوە مانای ئەوەیە، ئێمە موسڵمان نەبین، لەبەر ئەوەی (١٨٢) هەزار کورد بەناوی ئایەتی ئەنفالەوە ئەنفالکراوە، ئەمە مەسەلەیەکی جیاوازە، ئەوە خەڵکی شۆڤێنی عەرەب ئەوەیان کردووە، خۆئێمە موسڵمانیەتی خۆمان بۆ ئەوان نەکردووە، بڕوامان بە ئاینێک هەیە و ئاینێکە لە ئاینە پیرۆز و مەزنەکانی سەر رووی ئەم زەمینە، خەڵک بە خراپی بەکارهێناوە، ئێمەی وا لەقەڵەمداوە کە شایانی ئەنفال و موستەحەقین ئەوەمان بەسەر بێت، ئەوە ئاینی پیرۆزی ئیسلام نییەو لێی بێ بەرییە.

*** واتە ئاینی پیرۆزی ئیسلام لەگەڵ ئەوە نییە؟**

– بە دڵنیایەوە شتی وانییە.

*** هیچ بیرمەندێکی عەرەب هەیە فتوایەکی لەم بارەیەوە دابێت، لەم زوڵم و زۆرداری سەبارەت بەنەتەوەی کورد کراوە؟**

– من بۆخۆم لەسەردەمی ئەنفالدا، پێشمەرگەیەک بووم و کەس و کاریشم ئەنفال کراوە، ئازار و دەردەسەریشم زۆر بەو هۆیەوە دیوە، بەڵام لەم رۆژە تا بە ئەمرۆش نەمبیستوە جگە لە کورد، کەس قسەیەکی خێر و فتوایەکی دابێت، پێش ماوەیەک سیمینارێکی گەورە لە هەولێردا سازکراو چەندین زانای ئاینیش لە قاهیرە و مەغریبەوە هاتبوون، من وتاری سەرۆکایەتی هەرێمم خوێندەوە، بە فەرمی گللەیی ئەوەشم لێکردن، کە لە ئێوەی بەڕێزم نەبیستووە، بەدەنگ هاواری ئێمەو ئەو هەموو ئەنفالەوە نەهاتوون.

*** پێش دوو ساڵ لە روونکردنەوەیەکی وەزارەتی ئەوقافدا هات، کە لە زانکۆی ئەزهەر (رواق الاكراد) لادراوەو لە شوێنەکەی خۆی نەماوە، ئەمەش پاش ئەوەی ئێمەی ستافی بەدرخان بەدوا داچوونێکمان لە قاهیرە کرد، لە ژمارە (٧١)یش بڵاومانکردەوە، شێخ گنگاوی لە رۆژنامەی (شرق الاوسط) وەڵامی وەزارەتی ئەوقافی دایەوە دەڵێ: چەندین ساڵە (رواق الاكراد) لێکراوەتەوە، بۆتە (خوێندنی ئیسلامی)، بەڵام لەبەرامبەر ئەوەی (رواق العباسية، رواق الاتراك، رواق المغاربة ،....) لێنەکرابۆوە، وابزام دوایی لەگەڵ بەرێزیشتان قسەیان کردو ئێوەش سەردانی ئەوێتان کرد، نازانم دەرەنجامی ئەم سەفەر و ئەم کێشەیە بە کوێ گەیشت؟**

– راستی سوپاسی ئێوە دەکەم ئەم بابەتەتان وروژاندبوو، ئێمە بەفەرمی قسەمان لەگەڵ شێخی ئەزهەر کرد، بەراستی شێخی ئەزهەر پیاوێکی کراوەیە، لەبارودۆخی عێراق و رەوشی کوردستان تێدەگات، تێگەیشتنم لێی بینی، ئەمەش بووە هۆی ئەوەی سەردانێکی فەرمی میسر بکەین و دیداریشی لەگەڵ سازبدەین، ئەم بابەتەشمان لەگەڵ باسکرد، ئەو بۆی روونکردینەوە شوێنەکەشمان بینی، ئەم شوێنە لەژێر چاککردنەوەدا بوو، وتی: ئینشائەڵڵا لەداهاتوودا دەخرێتەوە شوێنی خۆی، هەرچەندە ئەوەمان بەچاوی خۆمان بینی، کە (رواق الاتراك، رواق العباسية...) ماون، بۆچی ئەمانە ماون و ئەمەیان هەڵگیراوە؟

لە وەڵامدا هەر ئەوەی وت، کە ئەم دەوروبەرو شوێنە لەژێر چاککردنەوەدایە، ئومێد دەکەم بخرێتەوە شوێنی خۆی، ئێمە ئێستا پەیوەندیمان لەگەڵ شێخەکانی ئەزهەرو زانکۆکە گەیشتۆتە رادەیەکی ئەوتۆ، ئێستا ئەوان مامۆستایان لێرە هەیە، پەیمانگایەکیان لێرە کردۆتەوە، سێ مامۆستای میسریش دەرس دەڵێنەوە، پێم وابێ ئەمە دەروازەیەکی باشە بۆ لێکتر حاڵیبوون، لە داهاتوو جارێکی دیکەش ئەم پرسیارە لە شێخی ئەزهەر دەکەینەوە، کە ئەم (ئینشائەڵڵا)یە دەرەنجامەکەی بە کوێ گەیشت.

بەشی یەکەم

دیمەنێک لە کۆنفرانسی وەزارەتی ئەوقاف (بەرەو وتاری ئاینی هاوچەرخ)

بەناوی خوای گەورەومیهرەبان

بەلاغی کۆتایی کۆنفرانسی وەزارەتی ئەوقاف (بەرەو وتاری ئاینی هاوچەرخ

وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئاینی لەژێر دروشمی (بەرەووتاری ئاینی هاوچەرخ) کۆنفرانسێکی لەپایەتەختی هەرێمی کوردستان ئەنجامدا کە سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان و وەزیری ئەوقاف و ژمارەیەکی زۆر)ئیمام و خەتیبی مزگەوتەکانی کوردستان و شێخانی تەریقەت و کەسایەتیە ئاینی و کۆمەڵایەتیەکان وگەورە مەرجەعی ئاینەکانی مەسیحی و ئێزیدی و سابیئەی مەندائی لەکوردستان و دبلۆماتکارانی وڵاتانی ئەمریکا و)لێکۆڵینەوەی تایبەت بەئەحکامی ئاینی ئیسلام لەپرسە جۆراوجۆرەکاندا و چۆنیەتی پێشخستنی وتاری ئاینی و هەنگاوەکانی گۆرانکاری و چاکسازی لەوتاری ئاینی مامۆستا و زانایانی ئاینی لەمزگەوتەکان و لەکۆر و کۆبونەوە و بۆنە ئاینی و کۆمەڵایەتیەکاندا، لەلایەن نوخبەیەک لەکەسایەتیەئیسلامی و ئەکادیمی و روناکبیرەکانی کوردستان پێشکەشکرا و لەهەموو لێکۆڵینەوەیەکدا گفتوگۆ و بیروراگۆرینەوە لەگەڵ زنایانی ئاینی و وتارخوێنی مزگەوتەکاندا کرا، کە تیایدا هەموان لەسەر چەند تەوەرەیەک کۆک بوون کە دەکرێت وەک بنەما و هێڵی گشتی وتاری ئاینی لەکوردستاندا پەیرەو بکرێت و بۆ بەعەمەلی کردنی ئەو تەوەرانەش کۆمەڵێک راسپاردە گەڵاڵە کراوە کە داواکاری خودی مامۆستایانی ئاینی بەشداربوی کۆنفراسەکە و لەتەوەرەکانی وتارەکەی بەرێز شێخ محەمەد شاکەلی وەزیری ئەوقاف بوو کە خۆشبەختانە پشتیوانی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران کاک نێچیروان بارزانی بەدواداهات، رایدەگەیەنین کەوا چەند بنەمایەکی سەرەکی لەکۆنفرانسەکەدا کۆدەنگی بەشداربوانی لەسەرە و گرنگترینیان:

–پرەنسیپی پێکەوەژیانی ئاشتیانە و یەکترقبوڵکردن و ئازادی ئاینی لەکوردستاندا، بەشێک دەبێت لەستراتیژیەتی وەزارەتی ئەوقاف و پێویستە لەوتاری ئاینیدا رەنگ بداتەوە.

– پێویستە وتاری ئاینی ببێتە سەرچاوەی بڵاوکردنەوەی ئاشتی وگەشبینی و دووربێت لەناوزراندن و هاندان و ترساندن.

–چاکسازی وپێشخستنی مەنهەجی پەیمانگاکانی پێگەیاندنی پێشنوێژ و وتارخوێن لەوەزارەتی ئەوقاف و بەشداریکردنی هەر ئیمام و خەتیبێک لەخولێکی تایبەت بەوتارخوێنیدا پێش دامەزراندنی لەمزگەوتەکاندا.

–لەبەرچاوگرتنی ئاسایشی نەتەوەیی کوردستان لەوتارەکاندا و پارێزگاریکردن لەسەقامگیری و پابەندبوون بەیاسا و بەرژەوەندیە نیشتمانیەکان .

لیژنەی راسپاردە و بەلاغی کۆتایی کۆنفرانسی ئاینی وەزارەتی ئەوقاف
هەولێر-٢٠٠٩/٢/١٩

هەڤپەیڤین

مام جەلال ، ئارام ، تەتەر

ئەو رۆژە سەختەی کە شەهیدی سەرکردە (ئیبراهیم عەزۆ) پێشمەرگەیەکی گەنجی سەرهەڵدانی شۆڕشی نوێی هەڵبژاردو کردییە (تەتەر) یێکی گیانباز و موغامیری ئەوێ رۆژێ، کە هەر چرپەیەکی یسەرهەڵدانەوەو تروسکاییەکی قەندیلۆکەیەکی کزی پێشمەرگە لە شاخ جگە لە سێدارەدان هیچ هیوایەکی دیکە چاوەڕوانی کەسی نەدەکرد ...

(مام) ی گەورە ....

ئەوێ رۆژێ بوو (جەلیل عەبدال)ی کوڕە جوامێرەکەی (بادینان) لە (خابوور) پەڕییەوە و ئەو پریاسکە چارەنووسسازییەی لەناو قووڵایی مەرگی خۆی شاردەوە و هەموو ڕێگا شمشێرەکان و پایگا ترسناکەکان و پانتایی ئۆردوگا تۆپە دوورهاوێژەکان گەیشتە وڵاتی (بێکەس)، سەری بەهەموو دەرگا پرسەدارەکان کردو روانییە هەموو روخسارە خەمبارەکان و هەموو ساتەوەختە بێ هیواکانی خوێندەوەو شەقامە هێمنەکانی منداڵی شەهید (شەهاب)ی پەیکرد ... بەدوای دەستێکی ئەوەندە ئارام دەگەڕا کەبەتەنێ لە دەستی (ئارام)ی شەهید بچێ تا ئەو ئەمانەتە پیرۆزەی لە نێوانی قایشی پا نتۆ ڵە کە ی شاردویەتییەوە لە یەخەی ئەم کەڵە پیاوەی بدات....

نازم دڵبەند

(مام)ی گەورە..

بەدریژایی ئەمڕۆژانە بە شعورەوە لەگەڵ راسپاردەکەی شەهیدی سەرکردە (ئیبراهیم عەزۆ) بوو کە،پێی گوتبوو:

(تەنها سێ رۆژ بۆ ناساندنی ئەم نامەیە بەتۆ سپێردراوە ... دەنا دیسانەوە مەفرەزەکەمان چاوەڕێتە ...) .

لە ئاخیر و ئۆخری رۆژی دوایین بوو... دەبوایە لەگەڵ روخساری شەهید (شازاد سائیب) بەیەکبگەین ... هەموو هیواکان کاڵببوونەوە ... تەنها تروسکایی ئەوەبوو کە جارێکی تر ئەم (نامە) یە بخاتەوە نێوانی ونترین شوێنی جەستەی خۆی و سەرلەنوێ جلە خاکییەکەی خۆی لەبەربکاتەوە و تفەنگەکەی بخا...تەوە سەر شان و بەدوای شەهید (ئیبراهیم عەزۆ)بەدرێژایی دەڤەری (گولی) و(سندی) دا بسوڕێتەوە و جارێکی دیکە بەرەو (سلێمانی) بگەڕێتەوە بەدوای ماڵەکەی (شازاد سائیب) بگەڕێ .....ئەم هیوایەو ئەم بیرکردنەوە تەنها ڕێگا چارەبوو، کە (جەلیل عەبدال) ی پێشمەرگەی گەنجی مەفرەزە سەرەتاییەکانی شەهید (ئیبراهیم عەزۆ) لە بیری خۆیدا بنیاتیدەنا ...بەڵام (ڕێکەوت) هەموو زەمەنەکانی گۆڕی و شوفێری تاکسییەک هەموو ڕێگاکانی ئاسانکرد ... باخچەکەی ماڵی شەهید (شازاد) نەیهێشت (جەلیل عەبدال) بەدەستبەتاڵی بگەڕێتەوە سەنگەرەکەی شەهید (ئیبراهیم عەزۆ)...دایکی شەهید (شازاد) بوو بەو فریشتەیەی کە هەموو دەرگاکانی بەهەشت بۆ (جەلیل) بکاتەوەو ئەو پەیامە پیرۆزەی، کە پێیەتی بیگەیەنێتە برادەرانی (کاف) ...

لێرەوە گەورەیی (جەلیل عەبدال) گەورەتر دەبێ، چونکە ئەوەندە بەگەرمییەوە و بەراستگۆییەوە ئاواتەکانی (ی.ن.ک) ی هەڵگرتبوو پشتی لە (مەرگ) ولە هەموو نەهامەتییەکانی عومر کردبوو و ئەوەی بیری لێدەکردەوە تەنها ئەوە بوو لەم سەفەرەی (تەتەرییە) کەی ئەم نامەیە بگەیەنێ و سەرلەنوێ گیانی شاخ شادتربکات و ئەوەشرابگەیەنێ کە (مام) لە ڕێگایەو ئەم نامەیەش مژدەبەخشی دوای هەرەسە وسەریهەڵدانەوەی شۆڕشێکی نوێیەو (ئارام) تان هەبێت، چونکە لەم نامەیەدا پیاوێکی چاویلکە لەچاو و هزر فراوان و قەڵەمبەدەستێکی روناکبیری کردبوە ڕێبەر و سێبەری گەڵا(سەوزە) کان ولەوێشەوە ئیعلانی سەرلەنوێی دەنگی تفەنگی دەستی پێشمەرگەی دەکردەوە ....

(مام)ی گەورە....

ئەوە (جەلیل عەبدال)ی تفەنگ بەدەستی پشتی شەهید (ئیبراهیم عەزۆ)بوو لە (شام)ەوە ئەم نامەیەی نوێبوونەوەی تۆی بۆ نەوەیەکی نوی گەیاندە شاخ.. ئەو (تەتەرە) بەجەرگە بوو بەناو هەموو تەلبەندەکانا پەڕییەوەو لە(سلێمانی) گیرسایەوەو ئامادەباشی هێزێکی فیکری و جەستەی (تۆ)ی گەیاندەوە شاخ و بە مێژووشی گووت:

(پیاوێک دەگەڕێتەوە شاخ جگە لە خەبات و پێشمەرگایەتی و ورەبەرزی نەبێ هیچی تر نازانێ...

پیاوێک دەگەڕێتەوە شاخ جگە لەگەورەترکردنی هزری نوێخوازی شۆڕشێکی نوێ و گەورەکردنی هەڵوێستی مەردانەی کوڕەجحێڵێکی پێشمەرگەی ناو (ئارام) نەبێ بەلای کەسێکی دیکەوە ناچێ.

ڕەگەزی کورد

د. نەبەز مەجید ئەمین

بەهەرحاڵ هەرچەندە ناوی کوردستان لەسەرەتای دەرکەوتنیدا لەسەرچاوەکان وەک چەمکێکی ئیداری دەرکەوتووە، پتر لەوەی کە ناوەکە چەمکێکی نەتەوەیی ببەخشێت، بەتایبەتی لەلایەن "حەمەدەڵڵا مستەوفی" و مارکۆ پۆلۆ و "شەهابەدین"ی شیرازی، بەڵام ئەم ناوە لای مێژوونووسی مەغولی "ڕەشیدەدین فەزلولڵا" بە مەبەستی چەمکێکی نەتەوەیی بەکارهاتووەو بۆ ئەو ناوچانە بەکاربراوە، کە کوردی لێ دەژیاو چەندین ناوچەی کوردی دەگرتەوە، کە لەدەرەوەی سنووری جوگرافی ئەو هەرێمی کوردستانەبوون، کە "حەمەدەڵڵا مستەوفی" باسی کردبوو(75).

ئەگەرچی وەک بینیمان، کە لەسەرچاوە فارسییەکاندا ناوی کوردستان لەو مێژووەوە ئیتر بەبڵاوی بەکارهاتووە، لەگەڵ ئەوەشدا کاتێک تەماشای سەرچاوە عەرەبییەکانی ئەو سەردەمە دەکەین دەبینین سەرچاوەکانی هاوسەردەم لەگەڵ ئەو سەرچاوە فارسیانەدا بەکارهێنانی ناوی کوردستان بەدی ناکرێت و زۆرکەم بەرچاو دەکەوێت، کە پتر هۆکاری ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ تێنەگەیشتنی عەرەبەکان لەم وشەیە، لەبەر ئەوەی وشەی کوردستان (اعجمی) بوو، بۆیە لای عەرەبەکان نامۆ بووە، بۆیە دەبینین لەو سەردەمەدا سەرچاوە عەرەبییەکان زیاتر وشەی (جبال الاکراد) (چیاکانی کوردەکان)یان بەکارهێناوە بۆ ناوچەکانی کوردستان، کە ئەم ناوە بە مەبەستی نەتەوەیی بەکاردەهات، ئەوەتا "ابن فضل الله العمری" کە لە (1348 ز مردووە) بە ڕاشکاوی ئاماژەی پێ کردووە، کە مەبەست لە (جبال الاکراد) کوردستانە(76). لەپاڵ ناوی (جبال الاکراد) لەسەرچاوە عەرەبییەکانی ئەو سەردەمە ناوێکی تر بڵاوبۆوە بۆ ئاماژە کردن بە ناوچەی کوردستان، ئەویش ناوی(بلاد الاکراد) (وڵاتی کوردەکان) بوو، کە ئەم ناوە دەقاودەق وەرگێراوی ناوی کوردستانی دەبەخشی(77). لەگەڵ ئەوەشدا کە ئەم وشەیە بەکەمی لەسەرچاوەکانیاندا بەرچاو دەکەوێت، کتێبی (تاریخ الغیاثی) مێژوونووس (عبدالله بن فتح الله البغدادی) کە لە(1486ز مردووە) و بەزمانی عەرەبی نووسراوەتەوە، ناوی کوردستانی وەک چەمکێکی نەتەوەیی بەکارهێناوە(78). بەگشتی لەسەردەمی جەلائیرییەکان (1337–1411ز) ناوی کوردستان بەتەواوەتی شوێنی ناوەکانی تری گرتۆتەوە، لەسەرچاوە فارسی و ئەوروپییەکان و لەنامە نووسراوە ڕەسمییەکانی نێوان میرو سوڵتانەکان، تەنانەت لە زۆر شیعری شاعیرە کوردەکانی ئەو سەردەمانە بەرچاو دەکەوێت، بۆ نموونە لە شیعرەکانی مەلای جزیریدا ئەوەتا لەم شیعرەدا دەڵێت(79):

گولی باغی ئیرەمی بوهتانم شەب چراغی شەبی کوردستانم

لەکۆتاییەکانی سەدەی حەڤدەهەمی زاینی عوسمانییەکان ناوچەکانی دەرسیم و موش و دیاربەکرییان ناو ناوە کوردستان(80).

بەشێوەیەکی گشتی دەکرێت بڵێین لەئەنجامی تاوتوێکردنی ئەو سەرچاوانەی، کە تا ئەمڕۆ دەست کەوتووە و لەبەردەستدایە مێژووی دەرکەوتنی ناوی(کوردستان) دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی دوانزەی زایینی، کە سەرەتا وەک چەمکێکی نەتەوەیی بەکارنەهاتووە، بەڵکو وەک ناوێکی ئیداری و جوگرافی لەسەرچاوەکاندا بەرچاو دەکەوێت، بەڵام دواتر بە تێپەڕبوونی کات ئەم ناوە مانایەکی نەتەوەیی بەخشیوەو، وەک ئاماژەکردن بە شوێنی نەتەوەیەکی دیاریکراو بەکارهاتووە، تالەسەردەمی جەلائیرییەکاندا بەتەواوی چەسپاوەو، بووە بەناوێکی ڕەسمی و لەدەقەکاندا بەکارهاتووە.

بەشی دووەم: ڕەگەزی کورد

ساغکردنەوەی ڕەگەزی نەتەوەیەک یان گەڕان بە دوای ڕیشەی نەژادی نەتەوەیەک کارێکی ئاسان نییە و بگرە دژوارترین کارە، کە ڕووبەڕووی توێژەران و مێژوونووسان دەبێتەوە، چونکە هیچ نەتەوەیەک لە سەر گۆی زەوی بەشێوەیەکی کت و پڕو بە تەواوی بنەما نەتەوەیەکانەوە دەرنەکەوتووە. بەڵکو سەرهەڵدانی هەر نەتەوەیەک خۆی لە خۆیدا پڕۆسەیەکی مێژووکردەی درێژخایەنە، کە چەندین قۆناغ و سەدان ساڵی بڕیوە.

ئەگەر باسی هەر نەتەوەیەک بکەین بۆ نموونە (عەرەب، ئینگلیز، فەرەنسی، تورک، فارس، ڕووس ...هتد) تا ڕادەیەکی کورت دەتوانین لەسەر ڕەگەزو نەژادیان قسە بکەین، بەڵام کاتێک کە دوور دەکەوینەوە بۆ هەزارەی دووەم و سێیەم بەرلەزاین دەبینین ڕاگۆڕینەوەو وشەی ڕەنگەو لەوانەیەو دوورنییە دەست پێ دەکات، کە ئەمەش ئەو ڕاستییە دەسەلمێنێت، کە سەرچاوەی گەڕان بەدوای ڕەگەزو نەژادی ئەم نەتەوانە تەمومژاوییەو زۆر ڕوون و ئاشکرانییە.

ڕیشەی نەژادی نەتەوەی کوردیش یەکێکە لەو باسانەی، کە تائێستا بەتەواوی یەکلایی نەکراوەتەوە، لەلایەن توێژەرانەوە بینەو بەرەیەکی زۆری لەسەرە. بۆیە ئەم بابەتە ڕاوبیرو بۆچوونی جیاجیای لەسەرە، کە چەندین گریمانەو بیردۆز لەخۆدەگرێت.

لەڕاستیدا ئەم ئاڵۆزی و ناڕوونییە لەسەر ڕیشەی نەژادی کورد دەرەنجامی چەند هۆکارێکە لەوانە، کەمی ئەو سەرچاوانەی کە لەبەر دەستن و کەمی یان نەبوونی تۆماری کۆن، کە لەلایەن گەلانی ناوچەی کوردستان خۆیانەوە نووسرابێت، زۆربەی ئەو دەقانەش، کە چەنگ کەوتووە لەلایەن گەلانی دەوروبەرەوە نووسراوەو دەتوانین بڵێین، کە سەرجەمیان باس لەو شەڕو شۆڕو هێرشانە دەکەن، کە دژی ناوچەکە ئەنجامیان داوە، زانیارییەکی ئەوتۆی لەسەر ژیارو ڕەچەڵەکی کورد تێدانییە، ئەمە جگە لەوەی کە ئەم دەقانە زۆر بەناتەواوی دەست کەوتووەو بەسەریەکەوە نین و زۆر پچڕ پچڕو تەم و مژاوین.

ئەمە جیا لەوەی هەڵکەوتەی شوێنی جوگرافی کوردستان، کە دەکرێت بڵێین بەدرێژایی مێژوو هێڵی تەماس بووە لە نێوان ئیمپراتۆرە مەزنەکانی جیهان، بەمەش بەردەوام بووە بە مەیدانی شەڕو ماڵوێرانی، جگە لەوەی بەدرێژایی مێژوو دووچاری چەندین هێرشی بەربەریانە هاتووە، کە کارێکی زۆری کردۆتە سەر ونبوون و لەناوچوونی لاپەڕەکانی مێژووی ئەم گەلە، لەوانە هێرشی (فارس، ڕۆم، ئیسلام، مەغۆل ....هتد.)، کە سەرەنجام مێژووییەکی ونجڕونجڕو ناتەواوی بەناوچەکە بەخشیوە.

ڕیشەی نەژادی کورد زۆر جار بەپێی ویست و ئارەزوو نووسراوەتەوە، هەندێ جاریش لەشێوەی ئەفسانەدا دەرکەوتووەو، گەلێ جاریش بەپێی بەرژەوەندییە تایبەتییەکانی گەلانی دەوروبەر قسەی لەسەر کراوەو هەوڵی زۆر دراوە بۆ شێواندن و دەستکاری کردنی ڕاستییەکان و گێڕانەوەی نەژادی کورد بۆ سەر عەرەب یا فارس یا تورک .

بەهەرحاڵ لێکۆڵینەوەو گەڕان بەدوای ڕاستی ڕیشەی نەژادی کورد لەبرەوی بەردەوام دایەو بەپێی توێژینەوەی ئەرکۆلۆژی و مێژووییەکان چەندین ڕاستی بەدەرکەوتووە، بۆیە ئێمە لێرەدا بەپێی قۆناغەکان، کە مێژووی ڕەچەڵەکی کورد بڕیویەتی باسەکەمان دەست پێ دەکەین.

بەشی حەوتەم

بەڕێزم تەڕو وشک بەیەکەوە مەسووتێنە

مامۆستایەک لە قوشتەپە

لەمساڵی خوێندنی (٢٠٠٧–٢٠٠٨) جێگای سوپاس و دەستخۆشییە هاوکاری و پشگیری و ئاسانکارییەکی بەجێ لەلایەن بەڕێوەبەری ناحیەی قوشتەپە بۆ تەواوی مامۆستایانی سنووری قەزاکە، کە بە ئۆتۆمبێلی خۆیان هاتووچۆ دەکەن کرا، ئەمەش بە پێدانی نوسراوێک بۆ بازگەی هەولێر_قوشتەپە، بۆ ئەوەی مامۆستایانیش لە هێڵی عەسکەری و خێرا تێپەڕن و دوانەکەون، بەڵام ئەم کارە تەنیا سێ مانگی خەیاند، بە بیانووی ئەوەی وادیارە مامۆستایان کەمتەرخەمی دەکەن و ڕێز لەو ڕێزنانەی خۆیان نانێن لەو ئاسانکارییەی بۆیان کراوە، سەرەنجام کارپێکردنی نووسراوەکە هەڵوەشایەوە، ئەمیش گوایە مامۆستایەک یان دوان بارەکەیان قۆستۆتەوە ئیستغلالی نووسراوەکەیان کردووە، بۆ بارو حاڵەتی دیکە بەکاریان هێناوە و کەسێکی دیکەو ئۆتۆمبێلێکی دیکە بەکاری هێناوە. بەڕاستی ئەوەش کارێکی نارەواو نا یاسایی و نا بەجێیە بۆ توێژێک، کە خۆی بە چاو ساغ و پەروەردکار و خاوەن بڕوانامە بزانێت، ئەوەش ناوی پیرۆزی مامۆستایە، کاری وا نامەعقول و نەگونجاو بکات، کە لەم روانگەیەوە بەڕێوەبەری ناحیە هەقێتی و دەکرێت ئیجرائاتی یاسایی خۆی بکات، بەڵام نەوەک تەڕو وشک بەیەکەو بسوتێت و بارەکە بەسەر هەموو مامۆستایان بسەپێنێت و وا بەخێرایی ئەو بڕیارە بدات، لە هیچ شوێنێک نەبووە بەهۆی تاکە یەک کەس بڕیارێک بخرێتە ئەستۆی کۆمەڵێک کەس و توێژەوە.

خاڵێکی دیکەش کەوا مامۆستایان بچن نووسراو لە بەڕێوەبەرایەتی بازگەکانی لە هەولێر بۆ کارو هاتووچۆکەیان چێ بکەن، هیچ جیاوازییەک لەگەڵ حاڵەتی یەکەمدا نابینم، بەوەی ئەو مامۆستایەی ڕێ بەخۆی بدات و نەفسیەتی وا نزم بێت، نووسراوی ناحیە بە ساختە بەکار بێنێت، زۆریش پێی ئاساییە، هەر نووسراوێکی دیکەو هی هەر شوێنێکی دیکە بەکار بێنێت!!!.

عەبدوڵڵا پشدەری: ڕۆیشتنی"شا"بەناوی سەفەر، بۆ ئەمریکا، فەرمانی خومەینی بەدامەزراندنی موهەندیس مەهدی بازرگان بۆ پۆستی سەرۆک وەزیران

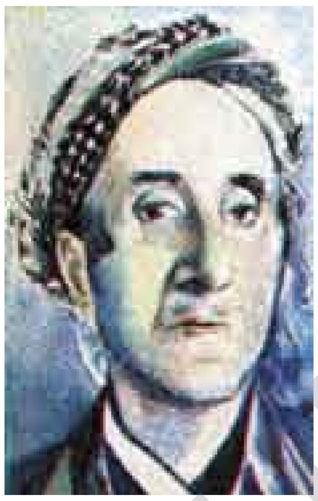

عەبدوڵڵا پشدەری

ئەوەبوو باسمان کرد کەوا شاهپووری بەختیار مەرجی لەگەڵ"شا"بەوە دانا، کە دەبێ بۆ ماوەیەک خاکی ئێران بەجێ بهێڵێت، ئیتر هەر لەسەر ئەو بەڵێن و بڕیارە"شا"بەخۆی و هەموو خانەوادەی خۆیەوە بارگەو بنەی خۆی تێکنا، ئامادەی سەفەر بوون، دەنگ بڵاوبۆوە، کە "شا"ئامادەی ڕۆیشتنە، ئینجا زانیمان کەوا چەند ژەنەڕاڵی گەورە گەورەو زۆر دڵسۆز بۆ"شا"، وەکو ژەنەڕاڵ"ئەوەیسی، بەهرەیی، ڕەحیمی،" لەگەڵ کۆمەڵێکی دیکە، کە پێویست ناکات ناویان بوترێت ئەوانەی ڕۆیشتنە لای (شا) و تکایان لێکرد کە نەڕوات و تاران بەجێ نەهێڵێت، تەنیا ڕوخسەتیان پێبدات تاکو هەرچی زووتر بتوانن دەستی توندی خۆیان بوەشێنن و ئەو (ئاخوندانە) تار و مار بکەن، چونکە هەموو ئەو پەشێوییە لەبن سەری ئەواندایە، بەڵام (شا) لە وەڵامدا پێی وتبوون، من خۆم دەزانم و دڵنیام لەوەی کەوا ئێوە بەدروستکردنی (قەسابخانە)یەک هەتا ماوەیەک ئەو بارە ئاڵۆز و دژوارە هێواش و ئارام دەکەنەوە، بەڵام بەرپرسی ئەو تاوانە گەورەیە کێیە؟ هەردەبێ خۆم بم، بەڕاستی منیش ناتوانم ئەو بارەگرانە بخەمە سەر شانی خۆم، ئەوەبوو (شا) بەقسەی ژەنەڕاڵەکانی خۆی نەکرد و خاکی ئێرانی جێهێشت، لەوکاتە کەوا لە فڕۆکەخانەی (میهراباد) بە خۆیی و ماڵ و منداڵییەوە سواری فڕۆکە دەبوو هەموو وەزیر و ژەنەڕاڵەکان لەپشتی وەستابوون، تەوقەی ماڵئاوایی لێدەکردن و تەلەفزیۆن پێشانی دەدا، بینیمان کەوا (ئاو) لە چاوەکانییەوە دەهاتە خوارەوە، پێوەی دیاربوو، کە ئەو ماڵئاواییەی یەکجارەکییە، کە جارێکی تر چاوی بە ئێران ناکەوێتەوە، ئەوەبوو کە هەر پاش ڕۆیشتنی (شا) لە ناو شاری تاران و هەموو شارەکانی ئێراندا دوو دەستە پەیدا بوو، دەستەیەک لە کەسایەتییە کۆنەکان وەک وەزیرو ئەفسەرانی پایەبەرز و خانەنشین (تقاعد) هەروەها زانایان لەرەوەی باڵا، سیاسەتمەدارانی کۆنی دنیا دیدە، ئەوانە بەبێ ڕێکخستن بە هەڕەمەکی لە دژی شاهپووری بەختیار خۆپێشاندانیان دەستپێکرد، مادەم (شا)ی ئێران نەما تازە ئاژاوەو ئاڵۆزی بۆچی؟ ئەوا ئاواتی گەڵ هاتە دی و (شا) ڕۆیشت، ئیتر با بەس بێت شەڕو وێرانکاری، بەڵام دەستەی دووەم کەوا لایانگرانی خومەینی بوون، بریتیبوون لە چینەکانی هەژار و نەخوێندەوار و وشکە سۆفییەکان و ئاخوندەکان بە تێکڕایی دژی دەستەی یەکەم ڕاوەستان، ڕۆژنە لەناو شاردا خەریکی لێکدان بوون، ئەوەبوو دەستەی یەکەم نەیانتوانی خۆیان بگرن و هیچ بەرگەی دەستەی دووەمیان نەگرت و بە ماوەی یەک دوو ڕۆژ لەناوچوون، ئینجا ئیمام خومەینی لە پاریسەوە فەرمانیدا بە مەهدی بازرگان، کەوا وەزارەت پێکبهێنێت، واتە کابینەی دژی کابینەی شاهپوور بەختیار، ئیتر موهەندس مەهدی بازرگان، کە پێشتر هاودەست بوو لەگەڵ خومەینیدا هەرچی زووتر کابینەی پێکهێنا و دوو کەسی کوردیش کە خۆیان هەر لە (بەرەی میللی)دا هاوکاری مەهدی بازرگان بوون، خستینییە ناو وەزارەتەکەیەوە، دکتۆر (کەریمی سنجابی) بۆ وەزارەتی دەرەوە، (داریۆشی فرۆهەر) بۆ وەزارەتی کار، ئینجا خومەینی لە پاریسەوە ڕاگەیاندنێکی توندی دژی شاهپووری بەختیار بڵاوکردەوە، تیایدا ئاگەداری میللەتی ئێرانی کرد، کە هەرچی زووە دەبێ ڕاپەڕن و سەرۆک وەزیری دەست نیشاندەی (شا) لە کاروباری وڵات دووربخەنەوە، سەرۆک وەزیری تازە مەهدی بازرگان لە جێگای ئەو دابمەزرێنن، ئەوەبوو ڕاگەیاندنەکەی خومەینی وەکو تۆپێک تەقییەوە، هەموو گەڵ بەجارێ هەستا دژی بەختیار و دروشمیان ئەوەبوو مردەباد (بەختیاری بێ ئختیار) زندەباد (بازرگان با ئیمان)، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا شاهپوور بەختیار هیچ لە گەف و گێفی خۆی نەهاتە خوار، ئەویش زۆر بە توندی ڕەتیدایەوە لەسەر تەلەفزیۆن، یەکەم قسەی ئەوەبوو وتی: من (مرغی دریا هستم) و با امواجی متلاگم خیس نمیشوم)، واتە من باڵندەی ناو دەریام تەڕنابم، ئەوەش کەوا (شاهپوور بەختیار)ی پشت ئەستوور کردبوو و خۆی بەسەر کەوتوودەزانی تەنها عەسکەر بوو، ڕاستە زۆربەی زۆری ژەنەڕاڵەکانی عەسکەری (شا) پەرست بوون و حەزیان نەدەکرد، کەوا ڕژێمی شایەتی لە ناو بچێت، بەڵام خۆی هەستی بەوە نەدەکرد، کەوا ژەنەڕاڵ (قەرەباغی) سەرۆکی ستاد (سەرۆکی ئەرکانی سوپا) لە ژێرەوە هەماهەنگی لەگەڵ، ئاخوندەکان سەر بەخومەینی دروستکردوە، ئەوەش زیاتر لەوەوە هاتبوو کەوا (ژەنەڕاڵ هۆیزەر) ڕاوێژکاری عەسکەری ئەمریکی لە ژێرەوە بە هەموو ژەنەڕاڵەکانی ئێرانی وتبوو، کە باشتر ئەوەیە عەسکەر خۆی دوربخاتەوەو بگەڕێتەوە ناو موڵگەکانی (معەسکەرایەتی)خۆیەوە، ئەوەبوو ژەنەڕاڵ هۆیزەر ماوەی چەند ساڵ پێش ئەو بارودۆخە ئاڵۆزەش هەر ڕاوێژکاربوو لەناو ئەرتەشی ئێراندا و هەموو ژەنەڕاڵەکانی ئێرانی یەکە یەکە دەناسین، ئەوەش بێگومان سیاسەتێکی ئەمریکابوو هۆیزەر پەیڕەوی دەکرد، چونکە سەرۆک کۆماری ئەوکات (جیمی کارتەر) هیچ لاری نەبوو، کە (شا) دەڕوخێت و خومەینی جێگەی دەگرێتەوە، وای هزر کردبوو کە دامەزراندنی حکومەتی ئیسلامی زیاتر دەتوانێ بەربەرەکانی شیوعیەت بکات، لە کاتێکدا کەوا هەموو گەڵی ئێرانی دژی ڕژێمی (شا) هەستاون هەروەها لە پاریسیش هەموو کاربەدەستانی (CIA) خۆیان گەیاندبووە خومەینی، ئەویش هێندە بەڵێنی پێدابوون، کەوا دژی سیاسەتی ئەمریکا ناوەستێت، ئینجا ئەمانە هەموو بوونە هۆی ئەوەی، کە ژەنەڕاڵ قەرەباغی دەستی شل بێت لە توندو تیژی نواندن، هەرچەندە عەسکەر نەکشابۆوە لە مەیدانەکە، بەڵام تا ڕادەیەک زۆر لە خۆپێشاندانەکە نەرمی زۆریان بەکار دەهێنا، ئەوەی ڕاستی بێت کاریش لەوە چووبووە دەرەوە، کە شاهپوور بەختیاری بێکەس و پشتیوان بتوانێ لە بارودۆخەکەی گوزەران بکات و لە کورسییەکەی خۆی نەیێتە خوارەوە، بەهەر حاڵ کار گەیشتە ئەوەی هیچ شێوەیەکی حکومی و یاسایەکی ڕەسمی لە تاراندا نەما، تا زەباڵە درێژەکان وازیان لە ئیشەکانیان هێنا، خەڵکی زبڵیان لەسەر جادەکان فڕێدەدا، بەنزین و غاز و نەوت بە گوللەش بەدەست نەدەکەوت، لە هەموو ئەو دەردانە گرانتربوو بۆ پەناهەندەیی ئێمەی کوردی عێراق ئەوە بوو، کەوا ئاخووندەکانی تاران دەستیان کرد بە نووسین لە دژی ئێمەی دانیشتووی کەرەج، و هەموو ڕۆژ ئایەتوڵڵا خلخالی و جەلالەدین فارسی لە ڕۆژنامەکان پڕوپاگەندەیان دژی ئێمە بڵاودەکردوە، دەیان وت (سەرانی شۆڕشی کورد) ئەوانەی کەوا سەر بە مەلا مستەفای بارزانین دانیشتووی شاری کەرەجن.

بەشی شەشەم

عەلی حەسەن مستەفا: عاسی ساڵەیی ئازاو قارەمان گەیشتە فریامان

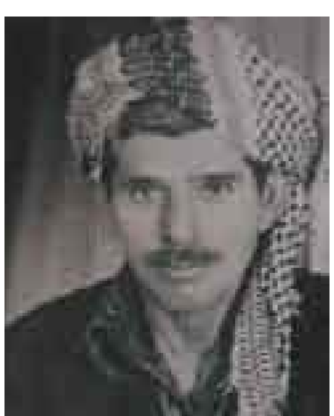

عەلی حەسەن مستەفا

کۆتایی ساڵی ١٩٦٥ و سەرەتای ساڵی ١٩٦٦:

هێرشی پێنچ قۆڵی ڕژێم کرایە سەرسەنگەرکانی هێزی پێشمەرگە لە دەشتی کۆیە، کە ئەودەم بارەگای هێزی دەشتی هەولێری لێ بوو.

پاش هێرشە بەزیوو شکست خواردووەکەی دوژمن و تەمبێ نەبوون، بۆ سەدان جار دیسانەوە ڕژێم خۆی کۆکردەوەو بەهێزێکی گەورەو لە پێنج قۆڵەوە لە ڕۆژی ١٩٦٥/١٢/١٢: هێرشی هێنایەوە سەر بارەگاو سەنگەرەکانی پێشمەرگەکانمان

قۆڵی یەکەم: قەشقە بۆ سێ گردکان و سارتکەو شەیتان.

قۆڵی دووەم: بێستانە بۆ چیای دێدەوان.

قۆڵی سێیەم: حاجی وسوو و پەڵکەڕەش بۆ بانە قەڵات.

قۆڵی چوارەم: تەق تەق بۆ ئیلنجاخ و گۆپتەپەو گۆمەشین.

قۆڵی پێنجەم: دێگەڵە بۆ بناری باواجی.

ئێمە وەکو لێژنەی جووتیاران زۆربەی ئەندامان و کادیران و حەوت ئەندامی ناوچە بەشداریمان لە شەڕی دێدەوان کرد. لە ڕۆژی یەکەمی شەڕدا شەڕێکی قارەمانانەمان کردو بۆ دووەم ڕۆژی شەڕ عەبدوڵڵا عەباس و عەبدوڵڵا عەزیزی سەر لق کە خەڵکی کەرکووک بوو شەهید بوون و (ئەنوەر چایچی)ش بریندار بوو دواتر شەهید بوو هەروەها عەلی حاجی ساڵح خۆرانی بە تەیارە بریندار بوو، هەروەها فڕۆکەکانی ڕژێم بەردەوام بۆمب بارانیان دەکردین و لەئەنجامدا (مام عجیل)و (مام سلیمان) بریندار بوون. دوژمن هەر بەرەوپێش دەهات، بەڵام لەبەر هەڵدێری وعاسێی و قایمی ناوچەکە، نەیان توانی وەکو خۆیان دەیانویست کۆنترۆڵی ناوچەکانمان بکەن. بۆ ڕۆژی سێیەم بڕیاردار بنکەی هێزەکانی پێشمەرگەکانمان بگوازرێنەوە و پاشەکشەیان کرد بۆ گوندی سماقە، کە ناوچەیەکی فراوان بوو، ڕێگای ئۆتۆمبێل و زرێ پۆشی بەسەرەوە نەبوو، بۆ ئێوارە هێزەکانمان هەموو گەیشتنە ئەوێ، پەناگەیەکی لە بارو گونجاو بوو، کۆبوونەوەیەکمان لەگەڵ شەهید عەلی هەژار لێپرسراوی یەکەمی ناوچەو لەگەڵ لێپرسراوی پێشمەرگە فارس باوەو مەحمود عەدۆ، کە ڕاوێژکاری فارس باوە بوو کرد، لە کۆبوونەوەکەماندا چەند بڕیارێکی بەپەلە لەسەر ڕوداوو کێشەکان درا:

١– هەموو ئەوانەی کە نەخۆش و بێ چەک و چەکی خراپ بوون مۆڵەت بدرێن و هەر ئەو شەوە بنێردرێنەوە بۆ هێزی سەفین.

٢– هەڵبژاردن و دەست نیشان کردنی پێشمەرگەی ئازاو قارەمان و پشوودرێژ بۆ بەرەکانی جەنگ.

٣– دانانی چاودێرو سەرپەرشتیار بۆ سەر شەڕگەکان لە هەموو گۆڕەپانەکانی شەڕداو بۆ ئەو مەبەستە من و مەلا عومەر دەست نیشان کراین.

٤– بروسکەکردن بۆ هێزی ڕزگاری، کەوا کاک عاصی ساڵەیی ئازاو قارەمان بەخۆی و چەکدارە دلێرەکانییەوە بگەنە فریامان.

٥– لە کۆبوونەوەکەداو لەسەر پێشنیازی من عەمبارێک گەنمان لەگوندی سماقە هەبوو بڕیاردرا دابەشی بکەین بەسەر خەڵکی گوندەکەو ماڵە هەژارەکاندا لە بەر ئەوەی فشارێکی زۆری میوان و هێزی پێشمەرگەیان لەسەر بوو، هەروەها هەر لقەو کەرت و بارەگای پێشمەرگەکانمان یەکی دوو حەیوانمان بۆ سەر بڕین و بەسەریاندا دابەشمان کرد.

بۆ بەیانی من و مەلا عومەر لەگەڵ چوار پێشمەرگە بۆ چاودێری بەرەکانی شەڕ چووینە ناوچەی (میرکە). کاتژمێر دەی بەیانی هێزی ڕژێم لە چیای دێدەوان بەسەر چیا کەوت. ئێمەش لە شاخەکانی میرکە ماینەوەو تا ئێوارە چاودێری سوپای ڕژێممان دەکرد، ئەوە بوو دوو لقی هێزی ڕزگاری لە گوندی (ئومەرگومەت) بەهانامانەوە هاتن، کە سەر هێزی هێزەکەیان کاک عاصی کوڕێکی ئازای خەڵکی کەرکووک بوو، هەر ئەو شەوە ناردیانە شوێنی من و عەلی هەژار، کەوا دوژمن گوندەکانی کۆیەی گرتووەو زۆر گوند سوتاوەو ڕوخاوە، ئەو کاتەش سەرەتای زستان بوو، بۆیە هەر ئەو شەوە بەخێرهاتنی هەردوو لقەکەی ڕزگاریمان کردو جێگای شەڕمان بۆ دەست نیشان کردن. هەروەها ناوداران و پیاوماقووڵانی هەرسێ گوندی سێ گردکان و سێ کانیان و ئومەرگومەت داوای کۆبوونەوەو چاوپێکەوتنیان لەگەڵدا کردین و و داواکاری یان ئەمە بوو:

بەشی چواردەم

شێخ عەدنان نەقشبەندی: بۆ بەرژەوەندی کورد، هەتا بنی دنیایێ دەچم

دیدار: حەمید و عەبدولرەحمان

*** دوای ئەوە بپەڕینە سەر قۆناغێکی دیکەی ژیانت، ئەویش کۆلێژ و ڕووکردنە بەغدایە، ئەوەیانت چۆن بەڕێ کردووە؟**

– بێگومان من پێنجەمی زانستیم لە هەولێر تەواوکرد، ئەو ساڵەی ئێمە دوو کەس لە هەولێر سەرکەوتین، من و محەمەد شێخۆ، کۆی نمرەکانی من (٦٩)بوو، ئەو (٧٤)ی هێنا، بەڵام بە هۆی ئەوەی کە هەژاربوو باوکی پۆلیس بوو، ئەو چوو بوو بە مامۆستای سەرەتایی و نەیتوانی درێژە بە خوێندن بدات.

من یەکەمجار تەقدیمی کۆلێژی ماف و کۆلێژی پزیشکیم کرد، عزەدین مەلا فەندی خوالێخۆشبوو، حەزی دەکرد بچمە کۆلێژی ئەندازیاری، کاغەزی بۆ کاک ئیحسان شێرزاد نووسی، لە ژیانی خۆم ئەگەر درۆم کردبێت تەنیا ئەو درۆیەم کردووە، لە کاتێک تەقدیمی کۆلێژی ئەندازیاریم نەکردبوو، وتم: تەقدیمم کردووە، ئەمەش لەبەر ئەوەی هیچ حەزو ئارەزووم لەو کۆلێژە نەدەکرد، لەگەڵ ئەوەی لە وانەی تەنە ئەندازە (هندسه المجسمه) (٨٥)م هەبوو، کە عزەدین مەلا فەندیش دەیویست بچمە ئەو کۆلێژە لەبەر ئەوە بوو، ڕەنگە ئەو کاتە لە هەموو عێراق (٢٠٠) ئەندازیاری لێ نەبووبێت، من سەرەتا لە کۆلێژی ماف وەرنەگیرام، بۆ؟ لەبەر ئەوەی ئەوکات بەشی ئەدەبیاتیان لە بەشە زانستییەکان بە گرینگتر دەزانی، لە کۆلێژی پزیشکیش یەدەگ بووم و هێشتا وەرنەگیرابووم، ئەو کاتی ئەوی لە کۆلێژ وەرنەگیرابوایە دەکرا بە جێگری ئەفسەر (نائب ضابط)، هەڵبەتە ئەمنیش تاقەتی ئەوەم نەبوو، بۆیە چوومە زانکۆی (حکمە)، ئەم زانکۆیە هی کوڕە دەوڵەمەندەکان بوو، بۆ نموونە کوڕی (سەباح نوری سەعید) لەوێ دەیخوێند.

دەشبوایە (٥٠٠) دینار بدەیت، ساڵی (١٩٥٧) هەموو کەس ئەو پارەیەی نەبوو، لەو زانکۆیە دوو مانگ دەوامم کرد، من لە بەشێک بەناوی زانستی ئەندازە (علوم هندسیه)بووم، بەڵام ئەدەبی ئینگلیزیشمان دەخوێند، پاش دوو مانگەکەی لە هەر یەکە لە کۆلێژی پزیشکی و کۆلێژی ماف وەرگیرام، بێگومان زۆر باش بوو نەچوومە کۆلێژی پزیشکی، لەبەر ئەوەی دکتۆرێکی سەرنەکەوتوو (فاشل)م لێ دەردەچوو، لەبەر ئەوە من پیاوێکی پشوو درێژ نیم، بۆیە فاشیل دەبووم، چونکە پزیشک دەبێ پشوو درێژبێ.

باوکم حەزی دەکرد بچمە کۆلێژی ماف، ئیدی چوومە ئەو کۆلێژە، کە دەکاتە ساڵی (١٩٥٧). دوایی ساڵی (١٩٥٨) کە ئێمە هاوینەکە لە پشوو بووین و گەڕابوومەوە هەولێر و بۆ پۆلی دووەم سەرکەوتبووم، خوالێخۆشبوو (عەتا)ی برام زۆر دوور بوو لە سیاسەت، کە من لە قوتابیان ئیشم دەکرد، بە دزی ئەو ئیشم دەکرد، هەتا ئەو شتە نهێنی و بڵاوکراوانەمان دەشاردەوە، ئەو پێی نەدەزانی، من و ئەو زۆر لێک جیاواز بووین، لە هەموو شتێک لێک دوور بووین، بەیانی (١٣)ی تەمووز لە هەڵەبجە بووین شەو هاتینەوە هەولێرێ، سبەینێ زوو عەتای برام هات وتی: ڕادیۆم کردیتەوە قسەی بە ڕژێمی پاشایەتی دەڵێ، من لەبەر ئەوەی پاشخانی سیاسیم هەبوو، بە دڵخۆشییەوە هەستامەوە و وتم: لە بەغدا شۆڕش بووە، کە هێشتا نەمدەزانی مەسەلە چییە، کە ڕادیۆشم کردەوە، لە ڕاستیدا شۆڕش ڕوویدابوو، ئیدی لە خۆشیان نانی بەیانیم نەخوارد، وای تێگەیشتم (شامی شەریف)ـە بۆ ئێمە، چووم بۆ یانەی فەرمانبەران، سەیرم کرد بەرەحمەت بێ پارێزەران عەونی یوسف و ڕەشید عەبدولقادر و شەمسەدین موفتی دانیشتبوون، دیاربوو خەریکی نووسینی برووسکە و پیرۆزبایی بوون، منیش وتم: ئیمزا دەکەم و بنووسن قوتابی کۆلێژم، ئەوانیش وتیان: هێشتا سەرەتا و سەعاتی یەکەمی شۆڕشە و ڕەنگە سەرکەوتوو نەبێت، کاک عەونی زیندانی بینیوەو کاک ڕەشید و کاک شەمسەدینیش بەهەمان شێوە ئامادەن بۆ هەر ڕووبەڕوو بوونەوەو تەنگ و چەڵەمەیەک، تۆ هێشتا قوتابی، منیش وتم: بەخوای هەر ئیمزای دەکەم، ئەوەبوو بە زۆری ئیمزام کرد، دواتر شۆڕش سەری گرت و خەڵکەکە ڕژانە ناو شەقامەکان، پاش ئەوەی پشووی هاوین بڕایەوە و بۆ خوێندن گەڕاینەوە بەغدا.

شێخ عەدنان نەقشبەندی

بەم شێوەیە پۆلی دووەم و سێیەم و چوارەمیشم لە کۆلێژی ماف ساڵی (١٩٦٠–١٩٦١) لە بەغدا تەواو کرد، ئەو کاتەی ئەوەی لە کۆلێژی ماف دەرچووبا دەیانکردە (ئەفسەر)، هەڵبەت من بڕیارم دابوو ئەفسەرییەکە نەکەم، کە واستەیەکی زۆرم کرد تا وازیان لێهێنام و ئەفسەرییەکەم نەکرد، بێگومان ئەوکاتە سەرەتای ئەوەبوو، کادیرەکانی پارتی وردە وردە لە ترسی حکومەت خۆیان دەشاردەوە و یان هەبوو دەگیرا، لە بیرمە خوالێخۆشبوو عومەر دەبابە لە زیندانی (جەلەولا)بوو، من و شەهید مەئموون دەباغ و خوالێخۆشبوو مەلا عەولا دەچووین سەرمان لێدەدا، کوردێکی زۆر لەوێ زیندانی کرابوون، هی وا هەبوو پەیوەندیشی بە سیاسەتەوە نەبوو، ئیدی کە چووین مەلا عەولا دوور بەدووری وتی: کەفارەتی گوناحانە، هەرچەندە گوناحیشتان نییە، من قسەکەیم زۆر پێ خۆشبوو، یەکێکی دیکە لەوانەی کە گیرا بوو، خوالێخۆشبوو ئەحمەد حەمەدەمین دزەیی بوو، کە من زۆر بە کەسایەتی ئەو پیاوە سەرسام بووم، لەناو دزەییەکان کەسێکی زۆر ناوداربوو.

ئەوکاتی جارێ ئێمە کاغەز و شتی وامان بەباشی بۆ دەرنەچوو بوو، ئەو دەمە ئەویش لە بەندیخانەی سەرای بوو، من دەمویست بچمە لای، هەندێک تەڕە و پرتەقاڵ و نامەیەکی حزبیشم پێبوو بیدەمێ، تەماشام کرد لەناو زیندانییەکان ئەو دیار نییە، کاتێک گوێم لێبوو یەکێک بانگمی کرد: یاشێخ، ئاوڕم دایەوە دیتم ئەوە کاک ئەحمەد حەمەدەمینە جلکی ئەفەندیانی لەبەرە، من لە ژیانم ئەوم بەو جلکە نەبینیوە!!! هەموو جارێ من دەموت: ئەگەر پێشبڕکێ لە نێوان کوردی جوان بکرێت، ئەوا ئەحمەد حەمەدەمین و عەباسی مامەند ئاغا، کە بەژن و قیافەیەکی زۆر جوانیان هەبوو، ئەوانە دەیبەنەوە.

دواتر بەرە بەرە پێشکەوتنی شۆڕشی ئەیلوول چۆن دەستی پێکرد؟ ئەوکاتی حزب مۆڵەتی کارکردنی هەبوو، لەبەر ئەوەی وایان بەباش زانی و ئەوەی دەخواست لێژنەیەکی ناوخۆی نهێنی پێک بێنن، بەرپرسەکەشی خوالێخۆشبوو عەبدولرحمان زەبیحی بوو، هەروەها کەسەکانی دیکە، کەریم دەولەت، داود یارگە (فەیلی بوو) پار کۆچی دوایی کرد، ئەبوسەلام ئەویش فەیلی بوو، لە شەڕی ناوخۆ لەنێوان هەردوولا سەری تێچوو، منیش بووم، لێژنەی ناوخۆی بەغدا بووین، ئەوکات ڕێکخستنەکانی لق نەبوو، ئێمە یەکسەر سەر بە مەکتەبی سیاسی بووین و لەوێ چالاکی حزبی و کۆبوونەوەی خۆمان دەکرد، جا هەر جارەی لە شوێنێک و لە چایخانەیەک، بۆ ئەوەی هەستمان پێنەکەن، بێگومان خوالێخۆشبوو سدیق میران لە ڕێگای شەقلاوە لە (حوجرانێ) کوژرا، عەبدولکریم قاسم هەر لە گێچەڵ بوو، ئاژاوەی دەگێڕا، دەستی دەخستە ناو کاروبار و ڕیزی حزبەکان، حزبەکانی هەموو کردە دوو بەش، (حزبي وطني ديمقراطي) کردە دوو بەش، حزبی شیوعی ...لەپارتیش هەوڵیدا، بەڵام پێی نەکرا. هێشتا لە بەغدا ڕۆژنامەی خەبات مابوو، ڕۆژنامەی (کوردستان)یش کە مام جەلال خاوەن ئیمتیازی بوو، نە حکومەت ئاگاداربوو نە ئێمە وەکو حزب، پارێزەرەکی عەرەبی بەناوی (ئیبراهیم طویل) گرتبوو، ئەو خەبەری بۆ مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد نارد، کە بە نیازە حکومەت دەستگیری بکات، ئەویش خۆی شاردەوەو بەردەستی حکومەت نەکەوت، لەو ماوەیە منیش فەرمانی دەستگیرکردنم بۆ دەرچوو، ماوەی دوومانگ خۆم لەبەر چاوان ونکرد، ئەو دەمە کاک سەلاح شێخ ڕەئووف دەهات جل و شتی بۆ دەهێنام، بۆ نانیش دوو کەس ڕاسپاردرابوون، ئەسعەد خەیلانی و دکتۆر ئەحمەد کەمال، ڕۆژێکیان بە ئۆتۆمبێلێکی حزب، کە شۆفرلێتێکی (٥٨) بوو، ژمارەکەی (١٩٤١/بەغدا) بوو، خواردن و ڕۆژنامەیان بۆ هێنام، منیش زۆر تووڕە بووم، بۆ مام جەلالم نووسی، ئێوە گەمە بەمن دەکەن؟! من خۆم شاردۆتەوە یان دەتانەوێ حکومەت شوێنەکەم بزانێ، چونکە بێگومان حکومەت چاودێری ئۆتۆمبێلەکەی حزبی دەکرد.

وادیارە مام جەلال، برادەرانی ڕەزیل کردبوو، هەردووکیشیان برادەرم بوون، دیاربوو ڕۆژی دواتر هەردووکیان عادز بوون، ئیدی دوای دوو مانگەکە شوێنەکەم گواستەوە بۆ لای سەلاح شێخ ڕەئووف و خدر مەردان ئاغا، کە جێگاکەیان لە پشت سینەما (النصر) بوو، بەراستی زۆریان خزمەت کردم هەتا پاشان فەرمانی دەستگیرکردنەکە لەسەرم هەڵگیرا.

بێگومان دوای دەرچوونی مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد، ڕۆژنامەی (خەبات)یان داخست و تەنیا ڕۆژنامەی (کوردستان) مایەوە، ڕۆژێکیان لەبیرمە لەبارەگای حزب بووین لە گەڕەکی (بەتاوین)، ئەو ڕۆژەی ڕۆژنامەی خەباتیان داخست، وێنەی (مەهداوی) بە بۆنەی هەفتەی نەورۆزی ئێمە لە ڕۆژنامە چاپکرابوو، ئەمرەکانی حکومەت جارێ، عەبدولکریم قاسم، تفیان لە وێنەکە دەکرد، زانیمان ئەوان چووینە ناو ڕیزی وان، ئەوەندەی پێ نەچوو ڕۆژنامەی کوردستانیشیان داخست و فەرمانی دەستگیر کردنی (مام جەلال)یش دەرچوو، هاتە لای من و لە پانسیۆنەکەو ئەو لەسەر سیسەمەکەی من دەخەوت.

*** (١١) ئازار بەیاننامە بوو یان ڕێکەوتننامە، چونکە خۆت دەزانی ڕێکەوتننامە لە نێوان دوو لایەن دەبێت، (ا) و (ب)؟**

– من خودی خۆم تائێستا بەندە نهێنییەکانی ئەم ڕێکەوتننامەیەم نەدیوە، بەڵام بە بڕوای من ڕێکەوتننامە بوو، چونکە ئەگەر بەیاننامە بێت بەندی نهێنی پێویست نییە، بۆیە من بە ڕێکەوتننامەی دەزانم، هەرچۆنێک بێت ڕێکەوتننامە یان بەیاننامە، ئەوا لەو قۆناغە شتێکی پڕ بایەخ و گرنگ بوو.

*** شتێکی باش بوو، بەڵام بزووتنەوەی کورد بەو پێشەکییەی لەو ڕێکەوتننامەیە یان بەیاننامەیە هاتبوو ڕازی نییە، کە بەشان و باڵی حزبی بەعس و کۆمەڵێ شتی دیکەی هەڵداوە؟**

– دەزانی چۆن؟ خۆی ئەو هەویرە ئاوی زۆری گەرەکە و ڕەنگە لێرە نەتوانین ئەوەی دەمەوێ بیڵێم، بەو واتایەی ڕەنگە دەبێ زۆر شت بڵێم، کەنامەوێ بیڵێم.

*** ئەدی ئەو کارانەی لە دامودەزگا فەرمییەکان وەرتگرتوون؟**

– سەرەتای دامەزراندنم بەڕێوەبەری ناحیە بووم، لە ساڵی (١٩٦١) لە ناحیەی شبکەی سەر بە قەزای دیوانیە، لەپاشان بۆ حەویجەو لە مانگی ٢ی ساڵی ١٩٦٢ گوازرامەوە بۆ ناسریە دواتر بۆ شێروان مەزن و پاشان قوشتەپەو ئینجا هاوینەهەواری سەلاحەدین، ئەمەش بە فەرمانێکی ڕەسمی (عەبدولوەهاب ئەتروشی) داوای گواستنەوەی کرد بۆ ئەم شوێنە، تا ساڵی (١٩٧٤) لە سەلاحەدین مامەوە، بەڵام لە ساڵی (١٩٧٣) بارو دۆخی (خانەقین) زۆر خراپ بوو، ڕۆژێک بە ڕەحمەت بێ سەیدا ساڵح یوسفی هات، لە ئوتێل هات و منیش ماچم کرد و پێم وت: سەیدا ماندوو نەبی، ئەویش پاش چاک و چۆنی پێی وتم: وەڵڵا یاشێخ تۆ بوویتە قائیمقامی خانەقین، منیش دەمزانی ڕەوشەکە چۆنە؟ وتم: سەیدا ئەگەر بەرژەوەندی کوردی تێدابێت، من هەتا بنی دنیایێ دەچم، هەڵبەتە دەزانم بەرژەوەندی کوردی تێدایە، بەڵام هەتا پۆلیسەکانیش عەرەبن، خۆ من بەتەنیا ڕۆستەمی زاڵ نیم چیم پێدەکرێ، دیاربوو زۆر سووربوو لەسەر شتەکە، منیش قسەم نەکرد، بەیانی هاتمە هەولێرێ، دیاربوو عەبدوڵڵا ئەتروشی زۆر تووڕە بوو، چۆن دەبێ من ئاگام لەم کارە نەبێت...وایدەزانی من ئاگام لەم گواستنەوەی خۆم هەیە، بێگومان لە پێشدا بە هیچم نەزانیبوو، ئەوە بوو ئەتروشی پێی وتم: بڕۆ تۆ (١٠) ڕۆژ مۆڵەت و ئیجازەت دەدەمێ لە بەغدا فەرمانەکەت هەڵوەشێنەوە، منیش چووم، سەرەتا چوومە لای سەیدا ساڵح یوسفی لە ئەنجومەنی نیشتیمانی (مجلس الوطني) بوو، هەتا گەیشتمە لای، بە لای دەیان پاسەوان و ئینزیبات تێپەڕیم، وتم: سەیدا هەر ئەو ئینزیباتانە لێرە بتخنکێنن ئێمە لە کوردستان پێت نازانین و ئاگامان لەهیچ نییە!!

لەگەڵ ئەو هیچم دستنەکەوت و سوودی نەبوو، چوومە لای شەهید سامی عەبدولرەحمان، کە ئەوکاتە لە بەغدا وەزیری کاروباری باکوور بوو، کاک سامی وتی: یاشێخ تۆ ئێمە ئیحراج دەکەی، چونکە ئەوکاتە لێژنەیەک هەبوو لەنێوان کورد و بەعسدا، پێیان دەوت لێژنەی (دیالۆگ)، هی ئەوان بەسەرۆکایەتی عەبدولخالق سامەرائی بوو، کە دواتر لە سێدارەدرا، هی ئێمەش بە سەرۆکایەتی حەبیب محەمەد کەریم و سامیش ئەندام بوو، ئەندامی حکومەتیش سەعدون غێدانی وەزیری ناوخۆ بوو، وتی: ئێمە لە لێژنەی دیالۆگ، بابەتەکەمان باس کردو تەواو بوو و براوەتەوە، ئێستا ناکرێت بمانخەیتەوە ناو ئەو هەڵوێستەوە، لەوێش سوودی نەبوو، وتی: بەیانی وەرە لای من نان دەخۆی، ئیدی چوومەوە هوتێل، بیرم کردەوە چی بکەم لەو قەیران و تەنگ و چەڵەمەیە دەربازم بێت، پێش من فوئاد دزەییان گوایە بەڕێوەبەری ناحیە یارمەتی دەدات ناردیانە ئەوێ، دوایی فوئاد بووە بەعسی و پاشان بەجێی هێشت، بەیانی کە چوومە لای کاک سامی پێم وت: من ڕازیم بچمە خانەقین، وتی: دەمزانی ئیحراجمان ناکەیت، وتم: بەڵێ، بەڵام من مەرجم هەیە، ئەویش وتی: هەر مەرجێکت هەیە بەسەر چاو، وتم: یەک فەوج پاسەوانی سنوور، پێشمەرگەی دەشتی هەولێرێ لە پێشمەرگەکانی فارس باوەم دەوێت و سەر بە قائیمقامیەت بێت، من دەچم و هیچ لاریم نییە، وتی: بەسەر چاوان ڕۆژی پاشتر کاک سامی هاتەوە پێکەنی، وتی: وەڵڵا فێڵەکی باشت لێکردین، وتی: کاتێک لە لێژنەی دیالۆگ باسی بابەت و پێشنیازەکەی تۆمان کرد، سەعدون غێدان هەستاوەو وتوویەتی: عەدنان نەقشبەندی نایەوێ ببێت بە قائمقامی خانەقین، گەرەکێتی دەوڵەتی کوردی لە خانەقین دابمەزرێنێ، منیش بۆ ئەوەم بوو کارەکە سەر نەگرێت، وابوو من نەچووم بۆ ئەوێ، ئیدی کەسێکی دیکەیان نارد بەناوی (مەحمود زەیدی) لە موخابەرات بوو، پاشان بریندار بوو، کێشەو بینەو بەردەیەکی زۆری بەدواوە بوو، دوای ماوەیەکی دیکە هێشتا من لە هاوینەهەواری سەلاحەدینم، پێش (١١)ی ئاداری ١٩٧٤ بە ماوەیەکی کەم، کاک سامی هاتە مەسیف لە سەرەوە دەگەڕاوە، وتی: تۆ بۆ جێگری پارێزگاری دهۆک دەست نیشانکراوی، ئەوەش لەبەرئەوەی عەلی سنجاری جێگری پارێزگای دهۆک بە کوشتنی قائمقامی سنجار تۆمەتبار کرابوو، کارەکەی جێهێشت و پەیوەندی بە هێزی پێشمەرگەو شۆڕشەوە کرد، منیش وتم: کاک سامی، من لە هەولێر هەموو خەڵک و عەشیرەتەکان دەمناسن و دەیانناسم، بەڵام لە دهۆک ڕەنگە هەر هەزار کەس بناسم، لە هەولێرێ زۆر تێکەڵاویم هەیە، لەبەر ئەوە ئەگەر (١١)ی ئادارەکە بە ئارامی و سەلامەتی تێپەربێت، ئەوا دەچم لەوێ دەوام دەکەم، ئەگەرنا لەجێگایەکی تر دەتبینمەوە، ڕێکەوتیش وابوو، دواتر لەشاخ لەگەڵ کاک سامی بەیەکەوە ئیشمانکرد، ئیدی من لە ساڵی (١٩٧٤) کە کۆتایی بە دیالۆگ هات، نێوان حکومەت و شۆڕش تێکچوو، چوومە شاخ و پەیوەندیم بە شۆڕشی ئەیلوولەوە کرد، دواتر هاتینەوە ئێمەی ڕەوانەی خوارووی عێراق کرد، بۆ ماوەی پێنج ساڵ، تا ساڵی (١٩٨٠)لە باشوور گەڕاینەوە.

*** دوای ڕاپەڕین لە چ پۆستێکەوە دەستت پێکرد، وەک بزانین لە پەرلەمان کارت کردووە، دواتریش بۆ ماوەی چەند ساڵێک پۆستی وەزیری ئەوقافت پێ سپێردرا؟**

– دوای ڕاپەڕین من بووم بە ئەندام پەرلەمان، پۆستی جێگری سەرۆکی فراکسیۆنی پارتی و سەرۆکی لێژنەی یاسایی بووم، ئەوە تا ساڵی (١٩٩٩) لە مانگی دوازدەی ساڵی (١٩٩٩) پۆستی وەزیری ئەوقافم وەرگرت، زیاتر لە شەش ساڵ لەوێ مامەوە، ئێستا لە ماڵەوە دانیشتووم و خانەنشینم.

*** دوا پرسیار و کلیلدانی گفتوگۆکەمان ئەوەیە مامۆستا حەزت لە چ خواردنێکە؟**

– من خۆم کابرایەکی کەم خۆرم و هەموو خواردنێکم پێخۆشە، حەزم لە برنجی باشە، برنجی کوردیم حەز لێیە.

*** ئەدی خواردنە هەولێرییەکان؟**

– خواردنی هەولێری دۆڵمەی دەکەن، گیپەش دەکەن، لەو چەند ڕۆژە هەندێک برادەرم بە گیپە داوەت کردووە، کەچی بەخۆم نایخۆم.

بەشی سێیەم و کۆتایی

مرۆ (١٠٣)

هەمووان بەڵێن دەدەن

ماوەیەکە لێرەو لەوێ بەئاشکراو بە نهێنی باس لە ریفۆرم و گۆڕانکاری دەکرێ، ئەو قسەو باسەش هەموو حیزب و ڕێکخراوەکان و میدیای کوردی و دەرەوەی گرتۆتەوە، جگە لەو کوردە ڕەسەنانەی کە دەگریان و فیغانی ئەوەیان بوو، ئەگەر ماڵی کوردان تێکبچێ کێ بنیاتی دەنێتەوە، خەڵکە بە پەرۆش و کوردپەروەرەکان دەیانگوت: ماڵتێکدان و ماڵوێرانی و خراپ کردنی ئاسانە، بەڵام بیناکردنەوە، ئەستەمە ئەوە پەنجا ساڵە کۆی دەکەینەوەو بە فوویەکی لەنێوی بدەین.

خەڵکانێک هەن، چۆن لە شەڕی ناوخۆ سوودمەند بوون و هەرگیزاو هەرگیز چاویان بەرایی نەدەهات شەڕی براکوژی نێوان"پ.د.ک و ی.ن.ک"بەکۆتا بێت و چەندین کێشەیان دروستدەکرد. ئاواش ئەمڕۆ خەڵکانێک هەن لە کێشەی ئەم دوایییەی گەلی کوردستان بە وتەی بەڕێز مەسعود بارزانی سەرۆکی هەرێمی کوردستان لەم کێشەی"ی.ن.ک"، گەلی کوردستان و تێکرای گەلی کورد زەرەرمەند دەبن، بە"پارتی دیموکراتی کوردستان"یشەوە، هەروەها بەڕێز کاک کۆسرەت جێگری سەرۆکی هەرێمی کوردستانیش سەبارەت بە هەمان کێشە لە وتەیەکی لە کەناڵی ئا سما نی " گە لی کوردستان" بۆ کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان گوتی:"ئەو کێشانە تایبەتن بە چاککردن و بەهێزکردنی ڕەوشی ناوخۆی "ی.ن.ک" و مشتوماڵ کردنەوەی پەیوەندییەکانی"ی.ن.ک" لەگەڵ کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و ڕێکخستنەوەی دامودەزگاکانی حکومەت..."

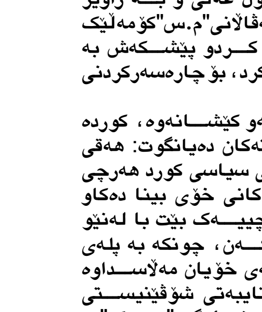

حەمید ئەبوبەکر بەدرخان

لە بەرامبەریشدا د. بەرهەم ساڵح، جێگری سەرۆک وەزیرانی عێراق هەر سەبارەت بەم کێشەیە گوتی:"پێکەوە لەگەڵ برای بەڕێزم کاک کۆسرەت ڕەسوڵ عەلی و بە ڕاوێژ لەگەڵ ژمارەیەک لە هەڤاڵانی"م.س"کۆمەڵێک پێشنیازمان گەڵاڵە کردو پێشکەش بە جەنابی"مام جەلال"مان کرد، بۆ چارەسەرکردنی ئەو کێشانە..."

هەر لەڕوانگەی ئەو کێشانەوە، کوردە بەشەرەف و خۆنەویستەکان دەیانگوت: هەقی خۆیەتی سەرکردایەتی سیاسی کورد هەرچی دەکاو چۆن پەیوەندییەکانی خۆی بینا دەکاو هەموو کێشەکان هەرچییەک بێت با لەنێو خۆیان چارەسەری بکەن، چونکە بە پلەی یەکەم دوژمنان ئەوانەی خۆیان مەڵاسداوە سوودمەند دەبن، بەتایبەتی شۆڤێنیستی عەرەب و ئەو حیزبانەش ئەگەر"ی.ن.ک" و "پ.د.ک"مینحەیان نەدەنێ، ناتوانن لەسەر پێی خۆیان بوەستن.

ئەوە جگە لەو وڵاتانەی کە بەرژەوەندییان لەگەڵ کورد نییەو هەر خەریکی نانەوەی کێشەن ڕۆژێک تۆپباران و ڕۆژێکی دیکە ناردنی گورگ بۆ نێو ڕانە مەڕەکان و ڕۆژێک ناردنی خواردنی ئیکسپایەر، ئەوە جگە لە شەڕەکانی مالیکی و جاشەکان و گروپی سەلەفی و...تاد.

لەکۆتاییدا دەخوازم بێژم: هیچ کەس ناتوانێ ماڵی کوردان تێک بدات، هەیهات هەیهات، ڕقی پیرۆزی جەماوەری بەشەرەفی کوردستان ئەوەندە ئەستوورە، هیچ هێزێک بەرگەی ناگرێ، ئەمڕۆش هەروەکو جەنابی کاک کۆسرەت دەڵێ:"هەڤاڵانی مەکتەبی سیاسی هەموویان بەڵێنیان داوە لەهەر شوێنێک دایانبنێین وەکو ئەندامێکی"ی.ن.ک" قبووڵیانەو پابەند دەبن پێوەی، ئەو دۆخەی هەبوو نەیهێڵین.

بۆ بەردەم وەزارەتی پەروەردە

بەختیار ئەحمەد مەحمود

ناتوانرێ ڕۆڵ و ئەرکەکانی وەزارەتی پەروەدە فەرامۆشبکرێ لە کارکردن و پلانڕێژی بۆ بەرزراگرتن و گۆڕانکاری لەمیتۆدی چەقبەستوو سواو بەرەو ئاراستەی خوازراوی مەبەست کە بەرجەستەکردنی بەرەو پێشبردنی بنەماکانی پرۆسەی پەروەردەو فێرکردنە، هەروەها با ئەوەشمان لەیاد بێ لایەنی مەبەست توانی لەبنجەوە بەرنامەو میتۆردی خوێندن بگۆڕێ، وێڕای ئەوەش وەزارەت بەمەبەستی پۆلینکردنی ئاستی فێرخوازان، هەڵسا بەکردنەوەی چەندین خوێندگەی تایبەتی بۆ ئەوانەی ئاستی فێربوونیان لە پلەیەکی نایابدایە هەڵبەت ئەم هەنگاوە جێگای دڵخۆشییە، بەڵام سەرنجی لایەنی پەیوەندیداری پەروەردەیی ڕادەکێشم بەوەی لەبەرئەوەی ئەو خوێندنگە نموونەیانە هەموو بە کێبڕکێی نمرەیی وەرگیران، لەسەرەتاوە هەنگاو ڕێوجێی دروستیان پەیڕەوکرد، ئەویش لەپێناو کاراکردنی ئەو فێرخوازانەو نازراگرتن و پشتەوانیکردنیان کە مایەی دەستخۆشی و ستایشە، هەمئاهەنگی و پشتەوانیکردنەکەش لەشێوەی دابینکردنی کرێی هاتوچۆکردنیان و دابینکردنی جل وبەرگ و پۆشاک و تائاستی دابینکردنی کرێی دروونیش، بەڵام ئەوەی جێگای پرس و پرسیارو نیگەرانییە، ماوەی دوو ساڵە تێبینی دەکرێ سەرجەم خوێندنگە نمونەییەکان و بەهرەداران لەو پاداشت و بەخشینە بێ بەشبووینە، شایاتی گوتنیشە سەرەڕای ئەمەش ساڵانە لەلایەن پەیوەندیداری دەستەی کارگێڕییەکانەوە بەچەندین بەڵێن و پەیمان گۆشدەکرێن و سڕدەکرێن، بەوەی سات بەسات چاوەڕوانن کە لایەنی پەروەردەیی وەڵامی داواکاریان بداتەوە.

بۆیە خوازیارم و داواکارم لەلایەن پەیوەندیداری وەزارەتی پەروەردە ئەم گرفت و پرسەیە هەڵسەنگێنن، بۆ ئەوەی ئەو بەخشین و خەڵاتانەیان بۆ بگێڕنەوە هەروەک ساڵانی ڕابردوو، لەپێناو ئەوەی زیاتر ڕۆڵی ئەو خاوەن بەهرانە بەرزراگیرێت و پشتیوانی و گرنگیان پێبدرێ، بۆئەوەی لە ئاییندەدا بتوانن بەرزترین نمرە بەدەست بێنن، وێڕای ئەوەش ئامانج و مەبەستی گەورەی پرۆسەی پەروەردەو فێرکردن کەبەرزراگرتنی ئاستی دەرچوون و ئاستی زانستیشە لەبەرچاوبگیرێ و ئەژماربکرێ.

رۆژنامەوانی

رۆژانی بوو... (٣٩)
زنجیرەیەک لە بیرەوەرییەکانم

*** سەرەتا تێبینیەکی بچووک**

لە ژمارەی رابردوو (111) لە 2009/2/8 لە ئەڵقەی (28)دا لە دوو توێی بیرەوەرییەکانم (رۆژانێ بوو) هاتووە کاتێ دەڵێم:(دەبا ئەوەش بڵێم لەو ساڵەدا کە لە هیران بووم (1963_1970) کەچی راستییەکەی ساڵەکە (1969_1970)یە هەڵەی چاپی تێکەوتووە لەگەڵ داوای لێبووردن).

* لەناوەڕاستی مانگی شوباتی/1969 بوو، تازە خۆر کۆچ و کۆچباری تێکنابوو و لە ئاوابووندا بوو، بەرەو مەنزڵگاکەی شەو دەگەڕامەوە، دەنگێکای ئاشنا بە گوێم بە کاک (موحسین) ئاوڕێکی زەینی پێدامەوە، کوڕێکی خرکەڵەی ماندوو، جەمەدانییەکی لە دەم و چاوی خۆی ئاڵاندبوو، دەنگەکە غەریب نەبوو، بەڵام بە تەواوی بۆم ساغ نەبۆوە تا لێم نزیک نەکەوتەوە وتی: کاک (موحسین)، جەمەدانییەکەم لە دەم و چاو ناکەمەوە، من (نووری)م با کەس نەم ناسێتەوە، جارێ بڕۆرین جێگاکەت لە کوێیە، وتم: بە خێر بێیت، ئاوەدانت کردەوە، رووناکیت پێبەخشیم، بەسەر پەیژەی قوتابخانەکەمان کەوتین، لە ژوورەوە جەمادانییەکەی کردەوە، باوەشمان بە یەکا کرد و یەکترمان ماچ کرد، بەڵێ شەهید (نووری) نانەکەلی بوو، وتم: ئەوە چ دەکەی و چۆن هاتییە ئێرە، وتی: بە ئیش و کاری یەکێتی قوتابیان و رێکخستنی تازەمان لەشار، دەبێ ئەمشەو لەگەڵمدا بێیت بۆلای هەڤاڵ عەلی هەژار لە ناوچەی جووتیارانی دەشتی هەولێر پاشان بچیینە لقی2(پ.د.ک).

وتم: زۆر باشە، بەڵام نانێک بخۆ دواتر دەڕۆین، وتی: کە گەڕاینەوە ئەوسا، دیسان خۆی دەمامکداو چووینە ئەو دوو شوێنەی کە مەبەستی بوو، مەوعیدی بۆ بەیانی وەرگرت و گەڕاینەوە بینایەی قوتابخانەکەمان و لەگەڵ هاوڕێکانم مامۆستایانی شۆڕش کە لە یەک ژووری گەورە، ژمارەمان شەش کەس بووین بە یەکتریانم ناساند، ئینجا کە قەیتانی کاڵەکەی کردەوە پێیەکانی بەدەم رۆیشتنی رێگا هێندە

موحسین ئاوارە

ئەستوور ببوو، کە لە هەولێرەوە تا هیران بە پای پەتی بەچەند رۆژ رۆیشتووە، بە زەحمەت پێکانی لە کاڵەکە هاتەدەر، سۆبەمان داگیرسان و مەنجەڵێک ئاومان گەرم کرد، شەهید نووری خۆی گۆڕی و دەم و چاوی شووشت و هەندێک هاتەوە سەرخۆو هەڵسایەوە، چووم تەشتێکم هێنا و ئاوی گەرم تێکردو، پێم وت: وەرە دانیشە و پێیەکانت بخە ناو ئاوی گەرم، وردە وردە ئارام دەبییەوە و ئێشی پێکانت دادەمرکێ، بۆ خۆشبەختی لەو شەوە شەهید نووری میوان بوو، لە کۆیە لە ماڵی شەهید ئازاد حەمە گەمحان (قولمە)مان بۆ هاتبوو، لە شەقڵاوەشی لە ماڵی (نوری مەتی) خوالێخۆشبوو و جوانەمەرگ محەمەد ئەحمەد بەگ، چەرەزات و خواردنێکی زۆریان بە تەتەرێکی (شەقڵاوە_هیران) رەوانە کردبوو، یادیان بەخێر ئەو سێ ناوبراوەی ناویانم هێنا هەرسێکیان لەگەڵ مندا مامۆستای شۆڕش بوون و لەیەک ژوور دەخەوتین، شەو کە سفرەمان رازاندەوە، شەهید نووری وایدەزانی هەمیشە وا ژیان بەسەر دەبەین، بۆیە وتی: من ئەمشەو لە ئوتێلێکی نمرە پێنج دابەزیوم، ئەی بۆ دەڵێن پێشمەرگەین؟ وتم: ئێرە هەر وایە، تۆش بە یەکجاری بمێنێوە و مەچۆوە شار، پێم خۆشبوو بەو وەزعە منی دی، چونکە کە گەڕایەوە شار ئەو وەزعە بۆ ماڵی ئێمە دەگێڕێتەوە، ماڵی ئێمە ئاسوودە دەبن، لە خەمی دووری و ترس و ناخۆشیان کەم دەکاتەوە، دوای ئەوەی تێر قسەو جدیات و نوکتە و گفتوگۆ بووین، بە شەهید نووریم وت: ئەوجا با هەندێک زوو بخەوین بۆ ئەوەی لەگەڵ بەرەبەیانێکی زوو لەخەو هەڵسین، چونکە دەبێ ئامادە بین، نەوەک فڕۆکە وەفادارەکانی رژێم بگەنە سەرمان و فریای راکردن نەکەوین بۆ ناو ئەو رەزانەی خوارەوە، بەتایبەتی فڕۆکەی قون گران ئەلۆیشین، کە ناپاڵم هەڵدەگرێ.

شەهید نووری هەڵوەستەیەکی کردو هۆشی چەند پلەیەک سەرکەوت و دواتر گەڕایەوە سەرخۆ و وتی: بۆ ئەو حاڵەتەشتان هەیە...! وتم: ئەی چۆن! پێت وایە ئەمشەو وا بەتێرو تەسەلی خۆشمان بەسەربرد، هەموو رۆژ و شەوانمان هەر وایە، نەتبیستووە (سینۆهە) دەڵێت:(بینیم ئەوانەی، کە بەکاسەی زێڕین شەڕابیان دەنۆشی لە کەنار رووباردا بەدەست ئاو دەخۆنەوە). ئەی نەتبیستووە (خەیام)ی شاعیریش دەڵێت:

بولبول وتی بە زوبانی حاڵ   رۆژێ پێکەنین...ساڵێ گریان

* لە ماوە ئەو ساڵەی لە هیران بووم، توانیم هەر لەو مانگەدا لە کۆتایی شوبات/1969 بە هاریکاری مامۆستایانی شۆڕش، لە نێو چەقی ناحیەی هیران لەسەر گردێکدا کە کەوتۆتە ناوەڕاستی ناحیە، شانۆیەک دروست بکەین، هەرچەندە سادەو ساکار بوو، بە ئامادە بوونی لێپسراوان و دانیشتوانی ئەم دەڤەرە و پێشمەرگەکانی ئامادە بوو، لە ئێوارەیەکی قەشەنگدا ئاهەنگێک ساز بکەین، سەرەتا بە چەند وتارێک دوای وەستان بۆ گیانی پاکی شەهیدان ئینجا پێشکەش کردنی شانۆگەرییەکی کۆمیدی، کە خۆم نووسیبووم و ئامادەم کردبوو، ئەویش سوودم لە نووکتەیەک وەرگرتبوو، کە لەو شانۆنامەیە تەوزیفم کرد، بابەتەکەم پێ فراوانکرد، نوکتەکەش گوایە (مامۆستایەک بە بێجامەوە لە قوتابخانەیەکدا وانە دەڵێتەوە، تاقەتی نەبووە جل بگۆڕێ لە پەنجەرەوە سەرپەرشتیار (مفتیش) دەبینێ، سەغڵەت دەبێ و بیردەکاتەوە چی بکات، بە قوتابییان دەڵێ ئەو ئەفەندییە وا بۆ ئێرە دێ، هەر بە ژوور کەوت، هەمووتان راکەن و مەگەڕێنەوە، کە سەرپەرشتیارە فەندی بە ژوورە دەکەوێ، هەموو قوتابییەکان رادەکەن، مامۆستاکەش بە سەرپەرشتیارەکە دەڵێ: ئەو قوتابیانە لە چاکەت و پانتۆڵ دەترسن، بۆیە رایانکرد، نابینی وا منیش بە بێجامەوە وانە دەڵێمەوە؟!!.

جگە لەو شانۆیە چەند سروودێکی نیشتیمانی و چەند گۆرانییەک لە لایەن قوتابیانەوە پێشکەش کرا، بە رێکەوت چەند مۆسیقاژەنێکی خەڵکی شەقڵاوە، بە خۆ و ئامێرەکانیان لە هیران بوون، ئەوانیش ئاهەنگەکەیان دەوڵەمەند تر کرد، کارێک بوو، ژیانەوەیەک بوو، جموجۆڵێکی تازەی بەخشی، جێگای رەزامەندی گشت لایەک بوو.

سدیق حەسەن شوکری (مەمەد): سەرنووسەری کوردستان راپۆرت:
لە کوردستان راپۆرت هێڵی سوورمان نییە، بەڵام ئەخلاقی رۆژنامەگەریمان هەیە

زۆرن ئەو رۆژنامەنووسانەی خەریکی کارکردنن لە دنیای رۆژنامەگەری کوردی، ئێمەش وەکو بەدرخان بە پێویستی دەزانین هەرجارەی یەکێک لەو کەسە ماندوونەناسانە بدوێنین، بۆ ئەوجارەش (سدیق حەسەن شوکری "مەمەد") سەرنووسەری کوردستان راپۆرت بدوێنین...

ئا: مەسعود ئیبراهیم مەلا هەمزە

مەمەد لە پێناسە و خۆناساندنی خۆی دەڵێ: ناوم (سدیق حەسەن شوکری)یە، بە هۆی کاری سیاسییەوە بە "مەمەد" ناسراوم، سەرەتای خەباتی سیاسیم هەر لە تەمەنی گەنجێتیەوە دەستی پێکردووە لە ساڵی ١٩٨٢، لە ساڵی (١٩٩٣)ش خەباتی رۆژنامەوانیم بە شێوەیەکی کارا دەستپێکردووە و تا ئێستا بەردەوامم و لە چەند رۆژنامە و گۆڤارێکی سیاسی کارمکردووە بە شێوەیەکی کارا، لە خوێندنیش تا ئامادەییم خوێندووە، لەبەر شەڕ و ئاوارەبوون نەمتوانیوە خوێندن تەواوبکەم.

*** سەرەتای دەستکردنت بە خوێندنەوە و نووسین بۆ کەی دەگەڕێتەوە؟**

– سەرەتای نووسینی من دەگەڕێتەوە بۆ تەمەنی منداڵی، من لە سەرەتای هەشتاکان بە کۆمەڵە نووسەر و شاعیرێک کاریگەر بووم، کە ئەوان کاریان تێکردم و زیاتر بەرەو شیعر و ئەدەبیات هانیاندام، یەکێک لەوانە شیعری شاعیری گەورەی کورد مەلای گەورە بوو، بەڕاستی هەوێنی نووسین و خوێندنەوەی من بوون، دوای ئەوە دەقەکانی ئەدەبیات و نووسینەکانی عەلائەدین سەجادی کە ئەوانە هەر لە سەرەتای تەمەنم لە ١٤–١٥ ساڵی کاریگەرییەکی زۆریان لێکردم و سەرەتای فکر و نووسین و خوێندنەوەی من بوو.

*** بە ئەدەب دەستتپێکرد، دواتر ئەو رێڕەوە چۆن گۆڕاو تێکەڵی دنیای رۆژنامەگەری بوو، بە تایبەتی سیاسی؟**

– ئەوانە هاندەرێک بوون، یانی لەناو خودی شیعرەکانی مەلای گەورەدا هاندەری نەتەوایەتی و سیاسی و فکری تێدابوو، دوای ئەوە نووسینەکانی عەلائەدین سەجادی و نووسەرانی دیکەی کورد کە لایەنی قوڵکردنەوەی ئەدەب و مێژووی ئەدەبی کوردی تێدابوو، هانیاندام کە بەدوای هەندێک شتی دیکەدا بگەڕێم، وەکو مێژوو، هەقیقەتی ئەو وڵاتە، دوای ئەوە وایلێهات هەندێک شتم لەلا گەڵاڵە بوو کە کێشەکانی ئایدۆلۆجی، تێنەگەیشتنی تەواو لە مێژووی مرۆڤایەتی و نەتەوایەتی هۆکارن بۆ ئەوەی کێشەکانی کۆمەڵایەتی، سیاسی، نەتەوایەتی چارەسەر نابن، ئەمە بوو کە من لە ماوەیەکی کەمدا بەدوای فکری چەپدا دەگەڕام، کە گەیشتمە ئەو قەناعەتەی بنەڕەتی چارەسەرکردنی کێشەکان لە فکری چەپدایە، بۆیە دەبێ کار لەسەر لایەنی چەپ بکرێ لە ناوەندی سیاسی کورددا، بۆ ئەوەی کە کورد بتوانێ تەکانێک بە جووڵەی رزگاریخوازی بدات، کە ئەو فکرە لە سەرەتای ١٩٨٢ لای من گەڵاڵە بوو، بەڵام بە شێوەیەکی زۆر زۆر ساوایانە بوو، یانی پێنەگەیشتوو و کامل نەبوو، کاریگەر بووین بە فکرمەندان و بیرمەندانی دەرەوە، کە هەندێک لەوانە توانیویانە بگەنە ئەنجامی شۆڕشگێڕی و سەرکەوتنیشیان بەدەست هێنابوو، وەکو شۆڕشی ڤێتنام و کوبا کە ئەوە کاریگەرییەکی راستەوخۆی لەسەر ئێمە کردبوو، لەوانەش زیاتر سەرکەوتنی شۆڕشی ئۆکتۆبەر بوو، نووسینەکان و ئەدەبیات لەسەر شۆڕشی ئۆکتۆبەر، بەدواداچوونمان بۆ پێگیریمان بۆ بیروڕاکانی مارکسی لینین، وای لەمن کردبوو کە ئیتر بەرەو چەپ بڕۆم.

*** بەر لە کوردستان راپۆرت لەکوێ کاری رۆژنامەوانیت دەکرد؟**

– من لە ساڵی ١٩٩٣ یەکەم ژمارەی (بانگا سەربەخۆن)م دەرکرد، تا چەند ژمارەیەک کارم تێداکرد، دوای ئەوە هەفتەنامەی (وڵات)م دامەزراند بە هاوکاری سەرفراز نەقشبەندی کە ژنێکی کارامە و لێهاتوو بوو، هەفتەنامەیەکەش سیاسی، گشتی، کلتووری بوو، بەڵام بێ لایەن نەبوو، ئینتیمای سیاسی شۆڕشی باکووری کوردستانی هەبوو، ئەو مۆرکەی پێوە دیاربوو، خۆشم کەسێکی چالاک بووم لەو بوارە، من ئەوکارەم دەستپێکرد. کە دەتوانم بڵێم یەکەم هەفتەنامەی ئەهلی بوو لە باشووری کوردستان دەرچوو، سەردەمێکیش ئەو هەفتەنامەیەمان لە شاخ دەرکرد، دوایی بڕیاردرا و من هاتم لە هەولێر دەستم بە دامەزراندنی هەفتەنامەی وڵات کرد و لە مانگی ٥ی ١٩٩٣ ژمارەی سفرمان دەرکرد، کە دەنگدانەوەیەکی باشی هەبوو لە ناوخۆ و لە میدیای جیهانیش.

لە ئەورووپاش گۆڤارێکمان بەناوی (کوردستانی ئەمڕۆ) دەرکرد، تا چەند ژمارەیەک بابەت و نووسینم هەبوو، دوای ئەوە بەهۆی کاری سیاسی نەمتوانی درێژە بە بواری رۆژنامەگەری بدەم و لێی دوورکەوتمەوە، چونکە خەباتی سیاسی و رۆژنامەگەری من هاوتەریبی یەکتر بوون تا دامەزراندنی کوردستان راپۆرت، دوای کوردستان راپۆرت ئیتر بە تەواوی خۆم بۆ کاری رۆژنامەگەری تەرخانکردوو و لەوێوە ئیتر کاری سیاسیم نەکردووە، بۆ کورستان راپۆرتیش سەرەتا من خاوەن ئیمتیازبووم و خۆم هەموو شتەکانم بۆ دامەزراند، لەو کاتیشەوە تا ئێستا لەگەڵدام.

*** ئامانج لە دامەزراندنی کوردستان راپۆرت چی بووە و چییە؟**

– من دوای خەباتێکی دوور و درێژی چەپگەرایی کە رادیکالیزمێکی زۆری تێدابوو، هەم لە لایەنی راستڕەوی و هەم لە لایەنی چەپڕەوی کوردەوە، کە وایکردووە خەڵکی کورد بە تایبەتی رۆشنبیران و سیاسەتمەداران لە یەک حاڵی نەبوونێک هەیە، بە بڕوای من ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ قووڵ نەبوونەوەی لایەنی تیۆری و کێشەکان لەلایەن کورد و پێنەگەیشتنی ئایدۆلۆژی لە کەسایەتی کۆمەڵگای کوردیدا، کە وادەکات رادیکالیزمێکی بێ سنوور دروست دەبێ، ئەمەش کارەساتێکی زۆری بۆ کورد ناوەتەوە، بۆیە من گەیشتمە ئەو قەناعەتەی کە پێش هەموو شتێک دەبێ چاکسازی لە رۆژنامەگەریدا بکرێ، چونکە ئەگەر بێتوو رۆژنامەگەری بەرەو رادیکالیزمێکی زۆر بڕوا ئەوجا چ لەراست بێ یا چەپ، ئەوە کارەساتە بۆ ئەو وڵاتە، بۆیە من ئەو بیرۆکەم بۆ دروستبوو کە بە هاوکاری کۆمەڵە برادەرێک و چەند لایەنێک ئێمە کار لەسەر هێڵێکی لیبراڵ بکەین لەناو رۆژنامەگەری کوردیدا، یانی کار لەسەر بنەمای تەحریک و تەحریز و تەشهیرکردنی ئەو لایەن و ئەم لایەن نەکەین، یانی شتەکان واقیعەن وەکو چۆن هەیە بیگوێزینەوە، بۆیە لەسەر ئەو بنەمایە کوردستان راپۆرتمان دامەزراند، لە سەرەتای کۆبوونەوەکانیش زۆر بە ئاشکرا بە برادەرانم دەگوت لیبرالیزم چەمکێکی کۆمەڵایەتی– ئابووری– سیاسی– فراوانە، پێش هەموو شتێک دەبێ ئێمە ئیش لەسەر بنەمای فکری لیبرالیزم لە رۆژنامەگەری کوردیدا بکەین، دەبێ کە بزانین کۆمەڵگای کوردی تا ئەم رادەیە لە چەمکەکانی لیبرالیزم تێنەگەیشتووە، ئابووری لیبرالیزم لە کوردستان گەشەی نەکردووە، ئەوە کارێکی زەحمەتە بۆ ئەوەی کە تۆ لە رۆژنامەگەرییەوە ئەو کارە بکەی، مادام تۆ لە بواری کۆمەڵایەتی و ئابووری بیری لیبرالیزم گەشەی نەکردووە، لە رۆژنامەگەریدا ئیشکردن زۆر زەحمەتە، بەڵام ئەوە کاروانێکە ئێمە دەستمان پێکردووە، من دەمگۆت لەوانەیە ٥٠ ساڵی دیکە ئەنجامی ئەوە وەربگرین، یان لەوانەیە گەنجێکی دیکە ئەنجامەکە وەربگرێ.

*** لەگەڵ ئەوەشدا ئەو ئامانجەی لەسەری دامەزرا، لە سەدا چەندتان هێناوەتە دی؟**

– ئێمە لە کوردستان راپۆرتدا زۆر هەڵبەز و دابەزمان کردووە، ئەوە هەقیقەتە، چونکە کاری رۆژنامەگەری بە تایبەتی لە رۆژنامەیەکی رۆژانەدا زۆر قورسە، مەرج نییە من وەکو سەرنووسەر یان وەکو دامەزرێنەری رۆژنامە بیرێکی لیبرالم هەبێ، بەڵام ئایا ئەو گەنجانەی لەو رۆژنامەیەدا کاردەکەن، کە هەر هەموومان باگراوندێکی راستڕەوی رادیکالیزم و چەپڕەوی رادیکالیزممان هەیە، تا چەند توانیومانە فەهمی کێشەکان بکەین، تا چەند توانیومانە بە شێوەیەکی لیبراڵیانە بیربکەینەوە، کە بەلای چەپ و راستیشدا نەڕۆین، چونکە کە تۆ باس لە هێڵێکی دیکە دەکەی جیا لە هەردوو رادیکالیزمەکە، دەبێ هێڵێکی دیکە هەڵبژێری، بۆیە دەبێ ئەوانەی لێرەش کاردەکەن فەهمی بابەتەکە بکەن نەک تەنها من، ئەوە بە کۆبوونەوە و گفتوگۆش ناکرێت، لەوانەیە تۆ بە گفتوگۆ بتوانی هەندێ سەرەداوی تیۆری لەو مەسەلانە باس بکەی، بەڵام لەگەڵ ئەوەی کە پەروەردەی ئێمە پەروەردەیەکی لیبراڵیانە نییە، بۆیە ئێمە زۆر زەحمەتمان هەبووە، بۆیەشە زۆرجار کوردستان راپۆرت بە لای چەپ یان راستدا رۆیشتووە، بەڵام ئەوەی جێی دڵخۆشیە لەگەڵ ئەوەی بەرەو چەپ و راستیش رۆیشتبێ، ئێمە توانیومانە لە ستراتیجیەتی رۆژنامە لانەدەین، بۆیە کوردستان راپۆرت ستراتیجیەتی خۆی پاراستووە تا رادەیەکی باشیش توانیومانە بلانس لەناو لایەنەکانیش دروست بکەین.

سدیق حەسەن شوکری (مەمەد) - ٢٠٠٩

*** لە سەرەتا تۆ خاوەن ئیمتیاز بووی و سەرفراز نەقشبەندی سەرنووسەر بوو، ئێستا بوویتە سەرنووسەر، ئەو گۆڕانکارییە چۆن بوو؟**

– ئەو گۆڕانکارییە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ماوەیەک سەرفراز نەقشبەندی ئیشی کرد لەگەڵ ئێمە و ئەو کاتەی ئێمە شتەکەمان دەستپێکرد و کوردستان راپۆرتمان دامەزراند، سەرفراز لە ئەڵمانیا بوو، ماوەیەکی زۆریشی پێچوو تا گەڕایەوە، ئێمە مانگی ٢ دەستمان کرد بەکار و لە ٢/٤ توانیمان ژمارە سفر دەربکەین، بەڵام کە سەرفراز ئامادە نەبوو، ناچاربووم من کارەکانی سەرنووسەریش بەڕێوەببەم، تا مانگی ١٠ ئەوجا سەرفراز گەڕایەوە، دوای ماوەیەک سەرفراز کۆمەڵێک کێشەی تەندروستی هەبوو، ئیشکردن لە رۆژنامەیەکی رۆژانە بۆ ئەو تۆزێک قورس بوو، کۆمەڵێک کێشەی ئیداریش هەبوو، لەو گیروگرفتانە هیچ تۆمەت ناخەمە سەر سەرفرازخان، کۆمەڵە هەوڵێکی دەرەکیش هەبوو دەیانویست درز لەنێوان من و سەرفراز دروست بکەن، وا بیریان دەکردەوە بە نەمانی یەکێک لەئێمە لەو رۆژنامەیە ئەو رۆژنامەیە هەڵدەوەشێتەوە، منیش بە ئاشکرا دەڵێم لە سەرەتاوە شەڕ و تەشهیرێکی زۆر دژی کوردستان راپۆرت کرا، بەڵام ئێمە وەکو ستافی کوردستان راپۆرت ئەو شتەمان بە هەند وەرنەگرت و کارمان لەسەری نەکرد، گوتمان ئێمە باشتر خۆمان دەناسین لە خەڵک، ئێستا من باشتر دەزانم کەموکورییەکانی کوردستان راپۆرت لە چییە، چونکە من دەزانم کادری من چی کردووە و چی نەکردووە، خەڵکی دیکە تەنها لاپەڕەکە دەبینێ، بەڵام من لە پشتەوەی لاپەڕەکە شت دەبینم، بەڕاستی ئەوەش هەندێک کاریگەری هەبوو لەسەر سەرفراز نەقشبەندی، کە هاوڕێیەکی دێرینی منە، هیچ کاتێکیش نەک رۆژنامە سەدان رۆژنامەی واش لای من کاریگەری ناکاتە سەر پەیوەندی من و سەرفراز نەقشبەندی، بەڵام ئەو کێشانە وایکرد کە سەرفراز بێ تاقەت بێ و دەستی لەکارکێشایەوە.

*** کێ داهاتی کوردستان راپۆرت دابین دەکا؟**

– لە سەرەتاوە من لەگەڵ کۆمەڵێک برادەر کە ئیمکانیاتمان هەبوو ئەو رۆژنامەمان دامەزراند، وەکو خاوەن ئیمتیاز، دوای ئەوە من ئیمتیازاتی ئەو رۆژنامەیەم بە شێوەیەکی پرۆتۆکۆلی تەسلیمی جەوهەر حەمەدی خاوەن ئیمتیازی ئێستا کردووە، ئیتر هەقە ئەو پرسیارانە لەو بکرێ، چونکە ئێستا من وەکو کارمەندێکی گرێبەستدار لە کوردستان راپۆرت کاردەکەم، مووچەی تایبەتی خۆم هەیە، وەکو سەنووسەر بۆم نییە زانیاریت بدەمێ، یان ئەگەر زانیاریشت بدەمێ لەوانەیە ئەو زانیاریانە تەندروست نەبن، بەڵام لە سەرەتا هەندێک برادەر و کۆمپانیا هەبوون کە یارمەتی ئێمەیان دا بۆ سەرکەوتنی ئەو پرۆژەیە، دوای ئەوەی لەگەڵ خاوەن ئیمتیازی ئێستا رێککەوتین کە بەرپرسیاریەتی دارایی ئەو رۆژنامەیە لە ئەستۆی من نییە و لە ئەستۆی ئەوە، ئەوەش بڵێم ئەگەر ئەو دەستاو دەستی خاوەن ئیمتیازییەمان نەکردبا لەوانەیە من هێزی پەیداکردنی دارایی ئەو رۆژنامەیەم کۆتایی بهاتبایە، لەوانەیە یا ژمارەکانی ئەو رۆژنامەیەمان کەم بکردبایەوە یان دامان خستبا.

*** بۆچی کوردستان راپۆرت لە هەفتەی ٥ جار کرایە ٤ جار؟**

– هۆکاری ماددی بوو، چونکە هێزی کارمەندانمان باشە و دەتوانین لەوە زیاتریش بکەین، زۆرجاری وا هەیە لەبەر نەبوونی شوێن بابەتی گرنگمان کۆن دەبێ و بەسەر دەچێ، کێشەی هێزی کادرمان نییە، بەڵام کێشەی داراییمان هەیە، لاشتان ئاشکرایە کە زۆر بە دڵ شکاوییەوە ئێمە لە مانگی ١٢ لەسەر داخوازی خاوەن ئیمتیاز گرێبەستی چەند کادیرێکی خۆمانمان هەڵوەشاندەوە و زۆر نیگەرانم بۆ ئەوە.

*** ئازادییەکانی کارکردنی کوردستان راپۆرت لە کوێیە و ئێوە لە کارکردن هێڵی سوورتان هەیە؟**

– ئێمە هێڵی سوورمان نییە، بەڵام ئەخلاقی رۆژنامەگەریمان هەیە، هەندێ لیتاتۆر هەیە لە کوردستان راپۆرتدا بەکاری ناهێنین، ئەوانەی کە خەڵکی دیکە ناوی لێناوە جنێو، ئێمە پێمان نەگوتووە، ئێمە گوتوومانە هەندێک شت هەیە کە لەسەر بنەمای وروژاندنی ئایدۆلۆژی و بۆ لێدانی لایەنێک و تێکشکاندنی لایەنێک نایکەین، بۆ نموونە ئێمە هەواڵێک بڵاوناکەینەوە بۆ ئەوەی یەکێتی نیشتمانی پێ بشکێت و لێی بدرێت، یان ئێمە وتارێک بڵاوناکەینەوە تێیدا ئامانج روخاندنی حکومەتی هەرێم بێ، هەتا رۆژ هەیە ئێمە ٤٠ بابەت بۆ خاوەنەکانیان دەنێرینەوە و دەڵێین ئەوە لەگەڵ ئێمە ناگونجێ، چونکە مەبەستی لێدانی تێدایە، مادام مەبەستی لێدانی تێدا هەبێ و ئامانجی کوردستان راپۆرت لێدانی هیچ لایەنێک نییە، ئەوجا ئەو لایەنە هەر کێیەک بێت بۆ ئێمە گرنگ نییە، بەڵام ئەگەر لە بابەتێکدا رەخنەیەکی بنیادنەر هەبێت لەسەر هەر لایەنێک بێ بڵاوی دەکەینەوە، هەتا ئەگەر نەک لایەنی سیاسی لایەنی فکریش بێ، بۆ نموونە ئێمە هەندێک دیدارمان بڵاوکردۆتەوە لەگەڵ هەندێ لە رۆشنبیرانی عەرەب کە لە ئەمریکا و ئەوروپا دەژین، ئەوانە رەخنەی زۆر جدیان هەیە لەسەر کۆمەڵگای ئیسلام و ئایینی ئیسلام، لەوانەیە زۆر کەم رۆژنامە توانیبێتی خۆی لەو بابەتانە بدات، ئێمە ئەو بابەتانەمان بڵاوکردۆتەوە هەتا ئەو نووسەرانە دەستخۆشیان لێکردووین و وتویانە چۆن دەتوانن لە کۆمەڵگایەکی وادا کە لە رۆژهەڵات دەژین ئەو بابەتانە بڵاو دەکەنەوە، بۆ زانیاری جەنابتان هەتا ئەو بابەتانە وەرگێڕدران و لە رۆژنامەکانی دیکەی ئەمریکا بڵاوکرانەوە.

*** وەک سەرنووسەرێک قسەت چییە لەسەر رەوشی ئەمڕۆی رۆژنامەگەری کوردی؟**

– هەندێک گۆڕانکاری لە رۆژنامەگەری کوردی دەبینم، بە تایبەتی لە ٢٠٠٥ کە من هاتمەوە کوردستان، لە سەرەتادا رۆژنامەگەری کوردی لارێ دەڕۆیشت و خزمەتی رۆژنامەگەری و گەیاندنی پەیامی ئازادی نەدەکرد، بەڕاستی بەناوی جەسارەتی رۆژنامەوانی و بەناوی ئازادی رۆژنامەوانی هەندێک شت دەکرا لایەنگری تەواوی تێدا دیاربوو، یانی بۆ نموونە ئێستا ئەگەر من رەخنەبگرم لە لایەنێک بۆ لێدان و تەشهیرکردن، مانای وایە من لایەنگری لایەنێکی دیکە دەکەم دژی ئەو، چونکە ئەو جەبهەیەکی هەیە و جەبهەکەی دیکە لە دژە، مادام من لەدژی لایەنەکەی دیکە کاردەکەم، کەواتا من لایەنگرم و ئازادی خۆم لە دەستداوە، یانی کۆمەڵێک لە رۆژنامەنووسانی ئێمە ئازادی رۆژنامەگەریان لە دەستدابوو، کۆمەڵە وشەیەکی ناشیرین کە نەک لەگەڵ ئەخلاقی رۆژنامەگەری بەڵکو لەگەڵ ئەخلاقێکی کۆمەڵایەتی سادەش نەدەگونجا، لەگەڵ کلتووری شەقامیش نەدەگونجا، کە ئەو دەستەواژە و پەیڤانە لە رۆژنامەگەری کوردی زۆر باو بوون و کاریگەریشیی لەسەر رای خەڵک هەبوو، خەڵکیش زۆر بە دوای ئەو شتانەدا دەگەڕا، چونکە ئێمە سایکۆلۆژی خەڵکی خۆمان باش دەزانین، بەڵام بەهۆی هەندێ کۆڕ و کۆبوونەوە و رەخنەگرتنی جدی لەو بوارە دەبینم تا رادەیەک رەوشەکە بەرەو باشی دەڕوا و رۆژنامەگەری کوردی بەرەو پوخت بوونێکی پێوە دیارە، ناتوانم بڵێم تەواو پرۆفیشناڵ بووە، لەو بوارەوە کەموکوڕی زۆری تێدایە، هێشتا خاوی تێدایە لە تەسبیتکردنی رۆژنامەکان کەموکوڕی زۆرمان تێدایە، بەڵام ئەو بارە ناهەموارەی باسمانکرد و پێشان هەبوو ئێستا لە رۆژنامەگەری کوردی نایبینم، ئەگەر لە هەندێک ماڵپەر هەندێک شت هەیە ئەوە جیاوازە، بەڵام ئێمە باسی رۆژنامەگەری نووسراو دەکەین کەوا خەریکە دەکەوێتە سەر سکەی خۆی.

*** رات لەسەر بەدرخان..**

– دەستخۆشیتان لێ دەکەم، دەزگاکەتان شوێن پەنجەی خۆی دیارە، بە تایبەتی لە زیندووکردنەوەی بیرەوەری رۆژی رۆژنامەگەری کوردی شوێن پەنجەی دیاربووە و هیوادارین بەردەوامیش بێ، هەفتەنامەی بەدرخانیش جێگایەکی تایبەتی خۆی هەیە لەناو رۆشنبیران و خوێنەرانی کورددا هیوای سەرکەوتن و باشتربوونتان بۆ دەخوازم.

وێنەیەک تەمەنی ٣٨ ساڵە

ئەم وێنەیە گەشتێکی زانستی قوتابیانی پۆلی سێی قوتابخانەی ناوەندی جمهوری کورانە بۆ کۆمپانیای نەوتی کەرکووک، بە سەرپەرشتی مامۆستای جوگرافیا (مونیب مەحمود) لە رێکەوتی ١٩٧١/١/١٠ لە کێڵگەکانی نەوتی کەرکووک وەرگیراوە.
لە راستەوە بۆ چەپ :-
١ ـ نەجدەت ئیسماعیل (خوالێخۆشبوو)
٢ـ سەردار یوسف
٣ـ فەقێ مەحمود فەقێ (پێشنوێژو وتار خوێن)
٤ ـ ئەحمەد مەحمود
٥ ـ غازی ئیکرام وەهاب (خاوەن گەسی غازی لە ئیسکان)
٦ ـ موحسین سابیر (ئەندازیاری شارستانی لە وەزارەتی دارایی)
٧ ـ نەوزاد ئیکرام (ئەندازی شارستانی)
٨ ـ فوئاد
٩ـ فەوزی کەمال (خوالێخۆشبوو)
١٠ ـ شاهۆ
١١ـ مەهدی تاهیر ئاکرەیی
١٢ـ سەلاحەددین سەلیم
١٣ـ گەیلان محەمەد عەلی
١٤ـ فوئاد عەبدولقادر شێخ شەریف (شێخی تەکیەی قادری لە ئازادی)
١٥ ـ حوسامەدین یاسین سەرداری (پارێزەر)
١٦ ـ نەشئەت ئەحمەد رەشید قەساب (سەرۆکی دادگای تێهەڵچوونەوەی هەولێر)
١٧ ـ ئیبراهیم مستەفا
١٨ ـ خەسرۆ ئەحمەد عەلائەدین
١٩ ـ مامۆستا مونیب مەحمود (خانەنشین)
٢٠ـ نەجات ئەحمەد (برای گۆرانیبێژی خولێخۆشبوو فوئاد ئەحمەد)
٢١ـ شوفێری پاس
٢١ و ٢٢ ـ فەرمانبەرانی کۆمپانیای نەوتی کەرکووک
٢٣ـ نەجات جەلال
تێبینی : ئەم وێنەیە لە ئەرشیفی پارێزەر حوسامەدین سەرداری وەرگیراوە.

پۆزش: لە ژمارەکانی ١١٠ و ١١١ی بەدرخان، بەداخەوە بەهەڵە ناوی بەڕێز (سیروان عەبدولقادر دۆغرەمەچی) بە خوالێخۆشبوو نووسرابوو، کە راستییەکەی لە ژیاندا ماوەو لە ئەڵمانیا نیشتەجێیەو داوای تەمەن درێژی بۆ دەخوازین.

یادەوەری شازادەیەکی عەرەب لەنێو حەرەمسەراکانی عوسمانیدا

یادگاریەکی (میسباح) و رازیبوونی باوکی بە فەرمانڕەوایی مەککە

و: هۆشیار محەمەد ئەمین کۆیی

(میسباح) تێبینی ئەوەی دەکرد، کە بە نزیک بوونەوەی هاوین ژمارەی میوانە پیاوەکان زیاتر دەبێ، جموجۆڵێکی سەیرو ئاڵۆز هەبوو، لەم رۆژگارەدا حکومەتی تورکی لە شەریف حوسێن، شەریفی مەککە تووڕە ببوو، چونکە لایەنگری ئینگلیزی دەکرد.
لە رۆژێکی گەرمی مانگی حوزەیرانی ساڵی (١٩١٦) کاتێ، کە شەریف عەلی حەیدەر بەرەو ژووری دیوەخان دەچوو، فاتیمەش خەریکی خوێندنەوە بوو و کچەکانیشی بە وانەکانیان دا دەچوونەوە، شەریف عەلی بە دەنگێک کە ورووژاندنی پێوە دیاربوو وتی:(فاتیمە دەمەوێ قسەت لەگەڵدا بکەم)، دواتر چوونە ژوورەکەی تەنیشتیانەوە، بۆ ماوەکی درێژ گفتوگۆیان دەکرد و منگە منگیان لێوە دەهات، بەڵام کچەکە بە چرپاندنێکی نزم گوێبیستی دەبوو.
(میسباح) زۆر حەزی لە دۆندرمەی فەهیمی ئەلبانی دەکرد، کە لەدەرەوە هاواریدەکرد، دۆندرمەکەی زۆر بەتام بوو، لە شیرو میوەی تازەی دروست دەکرد و هیچ دەرمانێک و کەرستەی ساختەی بەکارنەدەهێنا تا تام و چێژ بگۆڕێ، بۆیە لە خۆشیان کتێبە فەرەنسییەکەی فڕێداو بۆ لای فەهیم رۆیشت، پاش ئەوەی ئەو دووکچە دۆندرمەی فەهیمەیان خوارد گەڕانەوە ژووری دانیشتن، لەوکاتی دەرگای ژوورەکەی نزیکیان دەکرێتەوە، فاتیمەی دایکیان بە دووچاوی فرمێسکاوی و روخسارێکی خەماوی دێتە دەرەوە و شەریف عەلیش لە دوای ئەو، فاتیمە کچەکانی بانگکردو وتی:(باوکتان بە فەرمانڕەوایی مەککە رازیبووە و بڕۆن دەستی ماچ بکەن).

ئاهەنگ گێڕان بەبۆنەی فەرمانڕەوایی تازەی مەککە

بەم شێوەیە ئیمارەی مەککە کە ئیمارەی باپیرانی بوو، بۆ شەریف عەلی گەڕایەوە، کاتی خۆی (محەمەد عەلی) فەرمانڕەوایی میسر لە (عەبدولموتەلیب)ی باپیری داگیرکردبوو، ئیمڕۆ نەوەی محەمەد عەلی، کە (سەعید حەلیمە) و سەدری ئەعزەمی دەوڵەتی عوسمانییە بۆی دەگەڕێنیتەوە، ئەوەش سەیرو سەمەرەی زەمانەیە.
لە ١٦ی حوزەیران دەبوایە فەرمانی دامەزراندنی ئەو پلەو پایەیە لە (باب ئەلعالی) بخوێندرێتەوە، بۆ ئەم مەبەستە ئاهەنگێکی گەورە ئامادەکرا لەگەڵ کاروانێکی فەرمی شکۆدار، دەبوایە شەریف دوای ئەو مەراسیمە بەرەو مەککە بەرێبکەوێ، ئامێرەکان ئامادە کران و دەسەڵاتی جەنگی ئەڵمانی چادرو کەلوپەلی پزیشکی و سەربازیان بۆ ئەم هەڵمەتە ئامادەکرد. بەرێکەوت ژنەکانی بنەماڵەو شازادەکان ئەو کاروانەیان بینی کاتێ بەرەو شەقامەکانی (باب ئەلعالی) دەچوو و جەنجاڵییەکی زۆری پێوە دیاربوو.
سەربازەکان لە هەردوو لاوە ریز ببوون (میسباح) یەکسەر تێگەیشت، کە ئەوانە هەمووی رێزگرتنە لە باوکی، ئەو باوکەی وەک جاران ئەو بەیانییە وانەی ئایینی بە خۆی و خوشکەکانی وتبوو و بەسۆزەوە ماچی دەکردن و ژوورەکەی بەجێدەهێشتن.

شەریف عەلی حەیدەر بە بەرگی فەرمانڕەوایی مەککە

لە یەکێ لە باڵکۆنەکان کە بەسەر گۆڕەپانە گەورەکەیدا دەنۆڕی میسباح سەیری ئەو خەڵکە زۆرەی دەکرد، کە وەک دەریایەک بوون، لەناکاو دڵی لە خورپەیدا، کە سەیری کرد وا لە دوورەوە تیپێکی مۆزیک دێن و کۆمەڵێک سەربازی بە پیادەیان بە دواوەیە، دواتر پاسەوانەکانی تایبەتی ئەمیر، کە کۆفیە و عەگالیان لەسەر بوو، چەندین عەرەبانەی کراوەشیان بە دوا داهات.
خەڵکەکە هەڵچوونیان پێوە دیاربوو و پاڵیان بە یەکتریەوە دەنا، دواتر میسباح باوکی، شەریفی مەزنی مەککەی دیت، کە مەندیلێکی سپی لەسەر نابوو و لچکێکی بچووک لە لایەک شۆڕببۆوە، ئەوەش ئاماژە بەوە دەکا، کە پلەو پایەیان بە رەچەڵەک بۆ پەیامبەر دەگەڕێتەوە، نیشانی عوسمانیشی بە سینگییەوە سوڕابۆوە، کە بریتیبوو لە قەیتانێکی سوور جگە لە زۆر نیشانی دیکە، کە سینگی رازاندبۆوە، شەریف عەلی بەتەنیا لەناو گالیسکە فەرمییەکراوەکەی دانیشتبوو.
میساج لەو کاتەی هەستی بە شتێکی نادیار کرد، هەستی کرد کە لە باوکی خۆی زۆر دوورە، لەو بیرکردنەوە دابوو لە ناکاو بۆسەر رێگاکە دابەزی و کەسیش پێی نەزانی، بە راکردن هەروەک تیرێکی هەڵگەڕاوە رۆیشت تا گەیشتە گالیسکەکەی باوکی، بەسەر سەربازەکان هاواریکرد، رێگام بۆ بکەنەوە، دواتر خۆی گەیاندە تەک گالیسکەکەو هاواریکرد:(بابا...بابا... بابا!!!).
باوکی گوێبیستی دەنگی بوو و ئاورێکی لێداوە و دەستی بەرزکردەوە زەردەخەنەشی لەسەر لێوانی بوو، کاروانەکە دوورکەوتەوە جەستەی میسباحیش وەک بەستەلەکی لێهات.

عەلی حەیدەر نیشتەجێی (لوبنان) دەبێ

بارووۆخی مەدینە بەرەو خراپی دەچوو، بانگەوازەکانی ئەمیر (عەلی حەیدەر) بۆ حوکمەتی عوسمانی دەربارەی دابینکردنی یارمەتی هیچ وەڵامێکی نەبوو، (فەیسەلی کوڕی حوسێن) لەگەڵ (لورانس) بۆ راکێشانی هۆزەکان بۆ لایەنگری لە شۆڕشی ئینگلیزەکان، پارەو پوول بڵاودەکەنەوە، لەوکاتە حکومەتی عوسمانی لەژێر دەستی ئەڵمانەکان بوو و بایەخێکی زۆریان بە فەلەستین دەدا.
لە فێبرایەری ساڵی (١٩١٧) وەزارەتی عوسمانی گۆڕاو (تەلعەت پاشا) بوو بە سەرۆک، بەڵام هیچی بۆ هاوڕێکەی (شەریف عەلی) ئەمیری داهاتووی مەککە نەکرد، سەرکردەکانی عوسمانی بە بیانووی راسپاردەکانی ئەڵمانەکان پێیان باشبوو، کە مەدینە چۆڵ بکەن و هەموو هێزەکان لە فەلەستین کۆبکەنەوە، کاتێ کە قەیرانی دابینکردنی ئازووقەو شتی تر توندبوو، وا بە باش زانرا، کە ئەمیر عەلی حەیدەر بنکەکەی بگواستەوە بۆ سووریا، ماوەیەک لە سووریا مایەوە و (جەمال پاشا) چاودێرییەکی چڕی لەسەر دانابوو، ئەگەر ئەمیر عەلی حەیدەر پشت بەستن بە خودی خۆی شۆڕشی بەرپا بکردبایە، ئەوا سەرکەوتنی بەدەست دەهێنا، دەیتوانی خاوەن دەسەڵات لە سەرکردەکانی عەرەب لە دەوری خۆی بکاتەوە، بە تایبەتی لە سوریا کە دەسەڵاتی عوسمانییەکان لاوازبوو و دەیتوانی بە پلەو پایەی خۆی مەرجەکانی بەسەر ئینگلیز و لایانگرانی بسەپێنێ، بەڵام لەبڕی ئەوە لەکاتی (بەرز بوونەوی پلەی گەرما) بۆ لوبنان رۆیشت و لە (عالیە) نیشتەجێ بوو و لە ئەستەنبۆڵدا بەدوای خانەوادەکەی نارد.
میساج کە ئەمەی زانی زۆر شادومان بوو بە بینینی شوێن و ناوچەیەکی تر جگە لە بینینیباوکی، دواتر یەکسەرئامادەباشی راگەیاندرا، شەمەندەفەرێکی تایبەتی گەورە ئامادەکرا، بوجەی پێویست بۆ ئەم گەشتە ئامادەکرا، خانەوادەی ئەمیر پێویستیان بە پاسەپۆرت نەبوو، مام شەریف (جەعفەر) و شەریف (عەبدولمەجید)ی برازای سەرپەرشتی گەشتەکەیان دەکرد، هیچ تەگەرەیەک نەبوو خۆشی ئەو گەشتەیان لێتێکبدا تەنها نەخۆشبوونی (خەدیجە هانم)ی هاوسەری شەریف جەعفەر نەبێ، کە لەو رۆژەی کە کەریمی کوڕی لە دایکبوو تووشی ئازاری سییەکان هاتبوو، بەڵام شەمەندەفەرەکە جولەی کرد خەدیجە هانم بە منگە منگەوە وتی:(هەندەی نەماوە تووشی سەرسووڕان بم).

ئابڕووچوونێک لەبەشی (حەریم)

تێهەڵقورتاندن هانی (میسباح)ی دا، کە بەناو شەمەندەفەرەکە بگەڕێ بۆ ئەوەی ئاگاداری رووداوەکان بێ، سەیری کرد هەموویان دڵخۆش و دەم بەخەندە بوون، ئەو ئەزموونە تازەیە هەموویانی ورووژاندبوو، هەندێ گالیسکەی شەمەندەفەرەکە بۆ (حەریم) تەرخانکرابوو، هەندێ لە شازادەکان ئامێری مۆزیکیان دەژەنی، گالیسکەکانی تر بۆ پیاوان تەرخانکرابوو، لەناویان سەربازێکی زۆر هەبوو، کە یاوەری ئەو بنەماڵەیە بوون، لە دیوەخانی ئەمیرەکان لەناو شەمەندەفەرەکە میسباح چاوی بە (نیهاد بەگ)ی برای (سەبیحە هانم)ی هاوسەری یەکەمی شەریف عەلی حەیدەر کەوت، پیاوێکی لە رادەبەدەر ناشیرین بوو، لە ژیان هیچ مەبەستێکی نەبوو تەنیا گەڕان لە نێو ماڵان نەبێ، تاوڵەی دەکرد و بە چیرۆکە بەدەکانی خەڵکی بە پێکەنین دەهێنا. زۆرکەس لە ژن و پیاو سەردانی وەکو ئەو سەردانی (حەریم(و (سەلاملک) یان دەکرد، هەموویان زمان لووس و ماستاوچی و مشەخۆربوون، لەسەر پاشماوەی خوانەکان دەژیان، گرنگترین رووداوی سەردەمی لاوی ژیانی (نیهاد بەگ) ئەوە بوو، کە کەنیزەکی شەرکەسی زۆر جوانی هەڵگرتبوو، کە لەیەکێک لە دەوڵەمەندەکانی میسری کڕیبوو، لەبەر جوانی رادەبەدەری بە (١٠٠٠) جونیەیهی زێڕی کڕیبوو، هەموو شتێکی بۆ دابینکردبوو، بەهاترین دیاری پێشکەش دەکرد، بەڵام پاسەوانی توندی بۆ دانابوو، هەندەی نەبرد (ولدان هانم) کە ناوی ئەو کەنیزەکە شەرکەسییە بوو، ژیانی لێ تاڵ بوو و هەستی کرد ئەگەرچی لە ژیانی زێڕیندا بوو، بەڵام لەناو قەفەزدا دەژی!!.
لەناو بنەماڵەکان هەندێ بەڵگە بڵاببۆوە، کاتێ کە دەڵاڵەکان شتومەکیان دەفرۆشتە گەورەکانیان، دەنگۆی کاری بەدی تریان لە ماڵێکەوە بۆ ماڵێیکی تر دەگواستەوە، وەک ناوبژیوان رۆڵیان لە نێوان گەنجەکان و گوڵەکانی(حەریم) دەگێڕا، یان هەوڵیان دەدا بۆ بەیەک گەیشتنی ئەو لاوانەی، لە هەردوو رەگەز کە شەیدای یەکترین!! بەرامبەر بەو کارانەو پرۆسەی هاوسەرگیری پارەی زۆرباشیان وەردەگرت.
یەکێک لەو دەڵاڵانە توانی (نیهاد بەگ) و (وڵدان هانم)ی شەرکەسی بەیەک بگەیەنێ، کە لەزیندانی یەکەمی رایکردبوو و دواتر مێردەکەی تەڵاقیدا و خۆی تووشی ئەو پیاوە ناشیرینەکرد، کە لەگەڵی زۆر خراپ بوو و هەموو خشڵ و زێڕەکانی لێفرۆشت، کە هاوسەری پێشووی بەمەی زانی زۆر پیاوانە یارمەتی دا.

کۆتایی گەشتەکە

پاش چەند رۆژێک لە گەشتێکی شەکەت و ماندوو، شەمەندەفەرەکە لە (عالیە) لە لوبنان جێگیربوو، وێستگەکە پڕبوو لە پێشوازیکەران، ئۆتۆمبێلی ئەمیر عەلی حەیدەر بەخێرایی ژنەکەی و هەردوو کچەکەی بۆ لووتکەی شاخەکە برد، بەناو دەرگایەکی لە ئاسن دروستکرابوو رۆیشت و لەدواوەی چەند پێچکەیەکی مەڕمەڕو باڵەکۆنێکی فراوان دەرکەوت.
لەو شوێنە پیاوێک کە بەرگێکی سپی بەفری لەبەردابوو، زەردەخەنەی لەسەر دەمو چاوی دیاربوو، ئەمە ئەمیر شەریف عەلی حەیدەرە، (میسباح) چاوەڕێی رێنمایی دایکی نەکرد، بە خێرایی رایکردو خۆی بە باوکییەوە نووساند.

ئایا ژیانی (حەریم) کۆیلایەتییە

کە تەمەنم گەیشتە (١٨) ساڵ، پەیوەندیم بە زانکۆی ئەمریکی لە بەیروت کرد، لەو گومان و دوودڵییە رزگار نەبووم، کە خانەوادەکەم گەمارۆیان بەسەرمدا سەپاندبوو، بەڵام لەو دەوروبەرە بەبێ زیان رزگارم بوو.
دواتر (میسباح) لە (پارک لین) لە (لەندەن) نیشتەجێ دەبێ و مێرد بە ئەفسەرێکی هیندی دەکا.
(میسباح) دەربارەی ژیانی (حەریم) دەڵێ:(هەردەم هاوتای ماڵێک بووم، کە لێی دەترسام و لەسەرەخۆیی و دڵنیایی لێبەدیدەکرا.

بەشی دوانزەهەم و کۆتایی

وێنەی شەمەندەفەری ئەو سەردەمە

عەیب نەبی

کەژێ پێش وەرگرتنی بڕوانامەی دەرچوون، بەدەم سۆز و هەڵڕوانینەوە نمرەی تەلەفۆنەکەمی لێ وەرگرتم و بەڵێنی پێدام لە دەرفەتێکدا تەلەفۆنم بۆ بکا، ئیتر لەو رۆژەوە هەموو شەوێ دوای نانخواردن ئێشکم بە دیار تەلەفۆنەوە دەگرت، ئەمشەو زیاد لە هەر شەوێک دوای شەکەت و هیلاکی ئەو رۆژەی کرێکارییەوە، خەو گەمارۆی دابووم پێلوەکانم سیس ببوون و بۆم هەڵنەدەهات، سەیرێکی سەعاتەکەی سەر مێزم کردو خوێندمەوە، تەزوێکی ساردم بەلەشدا گەڕا، دەتوت کوتەکێک لە گزگلاگەی گوێم دراوە، جگەرەش تەواوی ژوورەکەی قانگدابوو، دوا مژم لێداو قونچکەکەیم فڕێدایە سەر کۆڵانی رۆخ جادە گشتییەکەو بە لەشێکی خەوەوە خۆم گەیاندە سەر سیسەمەکە و راکشام، دەستم گەیاندە پلاکی کارەباکەو لە جێوە گلۆپەکەم کوژاندەوە، باوەشکێکی قووڵمدا، چاوەکانم نایە سەر یەک لەپڕ وەک چەکوچێک بەر دەزگای سەرم کەوتبێ، لە تڕن تڕنی تەلەفۆنەکە راچەنیم، بەچەند وردە کۆکەیێ، هەناسە گیراوەکەم رەواندەوە، گلۆپەکەم هەڵکرد و دەستم گەیاندە تەلەفۆنەکەو هەڵمگرت * ئەلۆ – ئەلۆ...
* زۆر بەکزی سەرم هەژاند:(فەرموو...فەرموو...جەنابت)؟
– من ئەو کەسەم کە دڵ و دەروونی داگیرتووی!! ئەم قسانە تەزوویێکی گەرم و خۆشی بەسەرپای لەشم داهێنا، خورپویەکم بەدڵ داهات و بە سۆزەوە دەستێکم بە قژم داهێنا و خۆشییەکی بێ سنوور گەمارۆی دام:

شاخەوان عەلی حەمەد

* ئاااای کەژێ گیان ئەوە تۆی؟ خۆزگە دەتزانی خەمی دووریت چەند گرانە چەند تەنگاوی کردووم، بەراستی شادو بەختیارم دوای ئەو ماوە زۆرە گوێبیستی دەنگە ناسک و بە سۆزەکەت دەبم، ئێی گیانەکەم دەزانی دوو هەفتەی رەبەقە لە چاوەڕوانیم، ئێی ئێستا لەکوێوە قسە دەکەیت؟
– لە ماڵی پوورم...هۆ گیان
* وەی گیان ...وەی بەقوربانتبم
– حەزدەکەم پێش هەر قسەو باسێ بچی قەڵەم و کاغەزێک ئامادە بکەی، بۆ ئەوەی چەند پرسیارێکی دوای دابڕانی ئەو ماوەیەت ئاڕاستە بکەم، بەو مەرجەی وەڵامەکان لە وشەیەک دوو وشە زیاتر نەبێت.
* وەی بەسەر هۆردوو چاوم...سەبرێکم لێ بگرە.
– منیش لە جێوە دەستم گەیاندە دەفتەرو قەڵەمی سەر مێزەکە و زەردەخەنەیەکی کاڵم کەوتە سەر لێو (کەژێ گیان، ئامادەم...بێژە)
– لەلای خۆمەوە حەوت پرسیارم بۆ سازش کردووی و یەکە یەکە لێتی دەکەم، تۆش وەڵامی خۆت بنووسە، سەرەتای پرسیارم بەوە دەست پێدەکەم: خۆشترین ناو لای تۆ کێ یە؟
* کەژێ. – منت خۆش دەوێ؟ * بەڵێ. – دەخوازی تا مردن دڵخۆش و کامەران بەیەکەوە بژین؟ * بەڵێ.
– ناوی ئەو گیانلەبەرە چییە، کە لە هەموو گیانلەبەرێک ناشرینترە؟ * مەیمون. – تۆ لەمن رازی؟ * بەڵێ.
– سەرەڕای خۆشەویستییەکی گەورە...مرۆڤ کە دووچاری شێتی هات بۆ کوێی دەبەن؟ * بۆ شێتخانە.
– گەر دیارییەکی بەهادارم پێشکەش کردی چیم پێدەڵێی؟
* سوپاست دەکەم. – دەباشە ئێستا حەوت پرسیاری ترت لێدەکەم، تەنها بەوە وەڵامم بدەوە کە لە لای خۆت نووسیوتە، بەس دەترسم هەڵچی و بێی بەگژمدا؟
* دڵنیابە نە هەڵدەچم و نە بەگژتدا دێم، مرۆڤ لە روحی خۆی تووڕە دەبێ؟ – زۆر چاکە پرسیاری یەکەم: خۆشەویستەکەت ناوی چییە؟ * کەژێ
– ئەرێ راستە دەڵێن کەژێ ئافرەتێکی کەروڵاڵ و شەل و کوێرە؟ * بەڵێ. – زۆرت خۆش دەوێ؟ * بەڵێ.
– دەم و چاوی لە چ گیانلەبەرێک دەکا؟ * مەیمون.
– ئامادەی هەر لەم هەفتەیەدا مارەی بکەیت و بۆ هەفتەی داهاتوو بیگوازیتەوە؟ * بەڵێ. – بۆ کوێی دەگوازیتەوە؟
* بۆ شێتخانە. – کەواتە بەسەرو دڵێکی خۆش پیرۆزبایت لێدەکەم؟ زۆر سوپاس * سوپاست دەکەم.
ئافرەتەکە دایە تریقەی پێکەنین و تەلەفۆنەکەی لەسەر داخستم و چەند هاوارم کردبێ: ئەلۆ ئەلۆ....دەنگەکە نەما، ئاهێکی قووڵم هەڵکێشا و بە ئەسپایی تەلەفۆنەکەم دانا و لەبەر خۆم وتم: کوڕە ئەوە چی بوو بەسەرم هات؟.
هەر باش بوو قسەم نەکرد، من چ گومانێکم لە دەنگی نەبوو، وەلێ لەگەڵ ئەو پرسیارانەی ئەو کردی هەزار و یەک ختوورەم بەدڵدا هات و ئەو کەسە کەژێ نییە، کەچی نەشمویست هیچ بدرکێنم، نەوەک کەژێ خۆی بێت و پێی نیگەران بێ، ئای کە سەیرم بەو ئافرەتانە دێ بۆ بەسەربردنی کاتی خۆیان ئامادەن، بەسەعات و دوو سەعات قسە بکەن و بەم و بەو رابوێرن، کەچی خەڵکانێک هەن زۆر بە ئاسانی دەتوانن ئەوانە بۆ خۆ دەستەمۆ بکەن، چیان بوێ لە گەڵیان بکەن بێ ئەوەی درک بەهیچ شتێ بکەن، سەر لەنوێ زامەکانی لەشم دەمیان کردەوە، وەکو بە مست خوێیان تێ کردبێ، کەوتنە کزانەوە.. وام هەست دەکرد گیانم شەقار بە شەقار دەبێ، ئەندێشەم هەڵفری و بەناخی جیهانی سەردەمی منداڵی رۆچوو بوو، کە بەدرێژایی ئەو ساڵانە وەکو رووداوەکانی رۆژێک لەمەوبەر رووبدایێ، دەهاتنە بەر چاوم، بەدەم بیرکردنەوە مێشکم تەواو ماندوو ببوو، دەستێکی بێ سرەوتانەم بەسەر دەم و چاوم داهێنا، چاوەکانم تا دەهات پڕ ئەشک دەبوو تا دەهات ئاخ و ئۆخم هەڵدەکێشا، ئێسکی پشتی ملم رەپ ببوو، هەڵسامەوە سەر پێ بە لەشی شەکەت و ماندوووبوونی ئەو رۆژەی کرێکارییەوە، خۆم خزاندە نێو جێگەکەوە، تاوێکی نەبرد خەو زایە چاوەکانم و خەوم لێکەوت.

بەدرخان
ژماره (١١٢)ی شوباتی ٢٠٠٩/٢/٢٢
رەشەممێی ٢٧٠٨ی کوردی

کاکەییەکان لەنێوان کوردبوون و کوردنەبوون و لانە سەرەکییەکانیان لە کوردستان

ئا: ستار محەمەد ئەمین

عەلی‌کوڕی‌ئەبو تالب‌لای‌کاکەییەکان زۆر بەرێزە و لە بەیەکگەیشتن و خواحافیزیدا بە یەکتری دەڵێن (یا عەلی)، کاکەییەکان لە هەموو ئەو شوێنانەی تێیدا دەژین لەسەر ئایینی خۆیان ماون و هەوڵی ئەوەشیانداوە کە مەراسیمە پیرۆزەکانیان لە خەڵکی بشارنەوە، هۆکاری ئەمەش خۆپاراستنیان بووە لە مەترسی لەناوچوون و هێرشکردنە سەریان.
شاردنەوەی مەراسیمەکانی یارسان بە درێژایی ئەو چەند سەدەیەی رابردوو بۆتە نەریت و تا ئێستاش لە زۆر ناوچەدا نهێنی مەراسیمەکانیان بەڕێوە دەبەن، تەنانەت لە سەردەمی رژێمی بەعسیشدا هەرکەس بە ئاشکرا بیگوتایە من کاکەییم ئەوا رەوانەی وڵاتی ئێران دەکرا، بەڵام لە وڵاتی ئێراندا ئەم سنوورە بەزێنراوە و بە ئاشکرا مەراسیمەکانیان بەڕێوە دەبەن، هەموو ساڵێک لە (پردێوەر، (واتا ئەو شوێنەی کە گۆڕی سانسەهاک و هاوەڵانی لێیە، خەڵکی لە مانگی نەورۆزدا بۆ زیارەت رووی تێدەکەن، وەک چۆن موسڵمانان روو لە مەککە دەکەن.
سەبارەت بەوە مامۆستا هەیاس گوتی: ئێمە ئەهلی خوداین و خواپەرستین، یان یەکی تر دەڵێ ئەوانە عەلی ئیلاهینە، عەلی ئیلاهینە مانای وانییە ئیمامی عەلی بەخوا دەزانین، نەخێر. عەلی وەلقەدیر یەکێکە لە ناوە پیرۆزەکانی خوا، کە زۆرجار تەماشا دەکەی ئەو ناوە بەکاردێنن، لە جیاتی بڵێ یا ئەڵڵا، دەڵێ یا عەلی، یانی ئەوە مانای ئەوە نییە ئەوانە شیعەنە و عەلی پەرستن، یانی ئەوە لەوانە یەک تۆز تێکەڵاوی هەیە لەو ناونانە. یانی بەو شێوازە چەسپاوە و بڵاوبۆتەوە بەسەریان.
د. نوری هەرزانیش دەڵێ: من ناڵێم کاکەیی داخراون، چونکە دینی داخراو بەو دینە دەگوترێت، کە قبوڵ ناکا کەس بچێتە ناوی وەکو دینی یەهودییەکان، کاکەییەکان قبوڵ دەکەن خەڵک ببێتە کاکەیی و من چەند خێزان دەناسم، کە خۆیان لە ئەسڵدا خەڵکی نۆدشەو خانەقا و دەوروبەرین، ئێستا باپیریان هاتوون لە ناوچەی هاوار و دەوروبەری نیشتەجێبوونە، ئێستا نەوەکانی کاکەیین، مانای وایە ئەو دینە مەجال دەدا، یا هەیە لە ئەنجامی ژن و ژنخوازی لە کاکەییەکان بوونەتە کاکەیی، بەراستی ئەوە دینێکی داخراو نییە، بەڵام ئەوان نهێنی پارێزن، ئەوەی کە بە داخراو سەیریان دەکا باش لە رێورەچەکە تێناگا، یەکێک لە بنەما دینییەکان پاراستنی نهێنییە، هەر ئەوەش وایکردووە تەنانەت لە هەندێ کات قسەی زۆر ناشیرین بەرامبەریان کراوە، کە زۆر دوورە لە ئەسڵ و روحی ئەو دینە، ئەوان نەچوونە وەڵامی بدەنەوە، چونکە نەیانویستووە نهێنییە دینییەکانی خۆیان ئاشکرا بکەن، یاخود ئەو کتێبە پیرۆزانەی هەیانە، ئایا سەرەنجام بێ، یاخود ئەوانەی ناویان دەورە یان قەڵەم و دەفتەرە، نەیانویستووە پەرش و بڵاو ببنەوە و بکەونە دەست خەڵکی دیکە و بیانخوێننەوە، ئەوەش لەوانەیە لە سەردەمی خۆی هۆکاری خۆی هەبووبێ، بەڵام من پێموایە لەو سەردەمانە ئەو شتانە هۆکاری نییە، پێویستە زیاتر تیشک بخرێتە سەر ئەو ئایینە و قسەی لەسەر بکرێ و کتێبی لەسەر دابنرێ، برا کاکەییەکانیش خۆیان بەشێک بن و بێتنە پێشەوە، لەبەرئەوە ئەو دینە شتی گەلێک جوانی تێدایە و دەتوانن ئەو جوانییە بە دەوری خۆیان بناسێنن.
خاوێنی بیروبۆچوونی کاکەیی وایکردووە، کەوا رێگە نەدرێ بە هەموو کەسێک بەپێی بۆچوونی خۆی و بە ئارەزووی خۆی لە دەرەوەی ئەو گروپەی کەوا تیایەتی ژن و ژنخواستن بکا، بۆ نموونە ئەگەر لەڕووە سەرەکییەکەیەوە باس لە کاکەیی بکەین، چوار گروپ یان چوار تەبەقە دەگرێتە خۆی، یەکیان سەیدەکانە، کەوا پێنج وەچەن (باوەیە)، مامە کە پێنج وەچەیە، لەگەڵ عامەکانە، ئەمانە هەریەکەی بەپێی‌رێنماییەکانی‌سوڵتان‌ئیسحاق و بە بیروبۆچوونی ئیمانیان پێیەتی هیچ کەس بۆی نییە لە دەرەوەی چینەکەی خۆی ژن و ژنخواستن بکا، ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی، کەوا کاکەیی ئیمانی بە چەند شتێک هەیە، یەکێ لەوانە ئیمانی بەوە هەیە دەڵێ هەر چینێک دەبێ بە پاک و خاوێنی خۆی بمێنێتەوە، هەر چینێک پارێزگاری لەسەر خاوێنی خەسڵەتە سەرەکییەکانی خۆی بکات، دووەم شت لەناو کاکەییدا خوشک و برای ئیلاهی هەیە، ئەو خوشک و برای ئیلاهییە، ئەگەرچی خوشک و برای دایک و باوکی نییە، بەڵام بە حوکمی ئیمانێکی تەواو بە خۆیان و بە دەستووری خۆیان، وایکردووە شێوەیەک لە بقەیی دابنێت بەرامبەر بە هەر کەسێک کە بیەوێت لە دەرەوەی چینەکەی خۆی ژن و ژنخواستن بکات.
* پردێوەر لەسەر ئاوی سیروانە لە نزیک سنووری عێراق و ئێران، دەکەوێتە رۆژهەڵاتی شاری هەڵەبجە و لە گوندی هاواری کاکەیی نشینەوە نزیکە، کاکەییەکان وەک زۆربەی ئایینەکانی دیکە شوێنی پیرۆزی خۆیان هەیە، زۆربەی شوێنە پیرۆزەکانیشان لە کوردستاندایە، کە بەشێکیان لەناو سروود و پەخشانە ئایینییەکاندا ناویان هاتووە، لە پێشەوەیاندا پردێوەر دێت، کە لەڕووی پیرۆزییەوە گرنگترین شوێنی کاکەییەکانە، چونکە کاتێک سانسەهاک لە

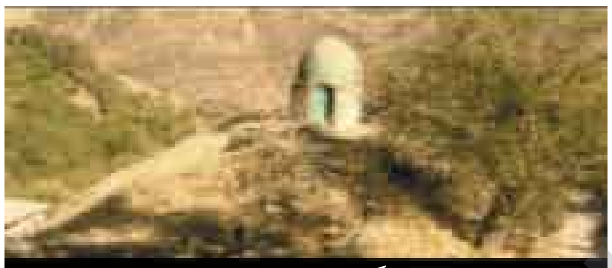
پەرستگای یارسان (کاکەیی)

بەرزنجەوە بۆ هەورامان کۆچی کردووە لە پردێوەر دابەزیوە و ماڵ و جەمخانەی دروستکردووە و یارانی لە دەوری خۆی کۆکردۆتەوە.
ئەیوب رۆستەم سەبارەت بە پردێوەر دەڵێ: پردێوەر قیبلەی یارسەکانە، دیارە قیبلە لە هەموو دینێک پیرۆزە، هەڵگرانی هەموو رێورەچەیەکی دینی قیبلەکەی خۆیان بە پیرۆز دەزانن، پیرۆزبوونی پردێوەریش وەکو قیبلە لە چەندین سروودیدا دووبارە بۆتەوە، هەروەکو لە سروودی خۆشوتنە دەڵێ: (واتەی مەردان خەرفەی تیر نەوەک، ئاون تە شاران قیبلەم پەردیوەر) ئەوان بە ئاشکرا باس لە قیبلەبوونی پردێوەر دەکەن، یاخود لە سروودی تەلقینی مردوودا، دەڵێ: (محاسب پیر موسا ساحب دەفتەرە، قیببلەی حەقانیش مە پەردیوەرە).
پردێوەر ئەو شوێنەیە، کە سانسەهاکی بەرزنجی لە بەرزنجەوە کۆچی کردووە لەگەڵ یار و یاوەرانی و پاش ئەوەی لە ئەشکەوتی ئەوێ شەڕی گەورەیان لەگەڵ لەشکری چیکی کردووە، ئەوەی کە پێی دەڵێن لەشکری کوقار، پاشان چوونەتە ناوچەی پردێوەر لەوێ ماڵ و جەمخانەی دروست کردووە و یەکەم کۆبوونەوەی دینیش لە سەردەمی سانسەهاکی بەرزنجیدا لە پردێوەر بووە بەناوی جەمی سوڵتان سەحاق یاخود جەمی سوڵتانی.
د. نوری هەرزانی سەبارەت بە پردێوەر دەڵێ: پردێوەر شوێنێکی پیرۆزە، هەمیشە کاکەیی رووی تێدەکەن، ئەو کەسەی کەوا زیارەتی پردێوەر بکات، بە پیاوێکی پیرۆز و پاک و خاوێن لە قەڵەم دەدرێت.
* دووەم شوێنی پیرۆزی کاکەییەکان گوندی هاوارە، کە شوێنی هانا بۆ بردنی‌کاکەییەکان‌بووەو‌پیرۆزییەکی گەورەی لای شوێنکەوتووانی ئەم رێورەچەیە هەیە، ئەم گوندە بۆ ماوەی زیاتر لە ٨٠٠ ساڵ شوێنی داڵدەدانی کاکەییەکان بووە، واتە هەر کەسێک لە هەر شوێنێکەوە زۆری بۆ هاتبێت، هانای بۆ هاوار هێناوە هەروەک چەند نەزەرگا و مەزەرگای گەورە پیاوانی ئەم ئایینە لە گوندی هاوار و دەوروبەریدان، وەک داودی رەهبەر و مەزاری میر ئەسکەندەر و نەزەرگای شا خۆشین و میری سوور. جگە لەوەی زۆر نەزەرگە و شوێنی پیرۆزییان هەیە کە موسڵمانانیش سەردانیان دەکەن و بە پیرۆز سەیر دەکرێن، لەوانە شا ئیبراهیم لە بەغدا و مەزاری سەید سادق و پیرەمەگروون و چەندین مەزارگەی تر کە ناوەکانیان بە وشەی (پیر) دەست پێدەکەن.
وریا کاکەیی سەبارەت بەم گوندە گوتی: ئێستاش ئەگەر قسە لەسەر مێژووی دووری ئەم دینە بکەین، من وەکو لە سەرەتا وتم ناڵێم باوەڕم بە مێژوو نییە ئەوەی نووسراوە یا وتراوە، هەندێک هەیە سیرەیە وتویانە، ئەگینا مێژووی ئەم گوندەش رەنگە بگەڕێتەوە بۆ پێش سەدەی ٧و٨ی کۆچی، چونکە ئا لەوکاتە کە باسی کۆچی سوڵتان ئیسحاق دەکەن لە بەرزنجەوە بەرەو شێخان، ئەم دێیە یەک خوێندەواری تیابووە، خوێندەوارەکەی لەگەڵ خۆی بردووە، من ناتوانم بڵێم مێژووەکە ئەوەندەیە، بەڵام لەپێش سەدەی ٧ و ٨یش هەر هەبووە.
د. نوری هەرزانی لە هەمبەر ناوچەی هاوار دەڵێ: ناوچەی هاواریش شوێنێکی زۆر زۆر پیرۆزە، سەبارەت بە کاکەییەوە، لەبەر کۆمەڵێک شت، یەکێک لەو شتانە ئەوەیە کەوا سوڵتان ئیسحاق کە قۆناغێک بووە لە قۆناغەکانی مێژووی دروستبوونی کاکەیی، لەوێ رێگە پیرۆزەکەی خۆی بڵاوکردۆتەوە، لەوێ دەرفەتی بەخۆی داوە و رێبازی کاکەیی وەکو رێبازێکی پیرۆز لەوێوە سەرهەڵبداو لەوێ بڵاوببێتەوە، بۆیە ئێستاکە کاکەیی زۆر بە پیرۆزی سەیری ئەو شوێنە دەکەن، تەنها ئەو شوێنە لای کاکەییەکان پیرۆز نییە، بەڵکو چەندەها شوێنی دیکەی پیرۆز هەیە، هەندێ لەو شوێنانە لە کەرکووکە، هەندێکی دیکە لە خانەقینە، هەندێکی دیکەی رەنگە لە ناوچەکانی ئەودیو بێت، لە نێوان هەولێر و موسڵدا کۆمەڵێ شوێن هەن کە پیرۆزە لای کاکەیی، بەشێک لەو شوێنانە ئەقتابی کاکەییە، بەشێک لەو شوێنانە پیاوە گەورەکانی کاکەییە، بەشێک لەو شوێنانە دەروێشە بەدینەکان و زاناکانی کاکەییە.
ئەیوب رۆستەمیش سەبارەت بە پیرۆزی هاوار وتی: هاوار بۆ ماوەی ٨ سەدە زیاتر شوێنی داڵدەدانی یارسانییەکان بووە، کاتێک کەوتوونەتە ژێر فشاری دینی، لەبەر قایمی ئەو ناوچەیە توانیویانە بەرگری لە دەوروبەری خۆیان بکەن، هەر یەکێک لە هەر شوێنێکەوە فشاری بۆ هاتبێ بە تایبەتی دوای شۆڕشی خەوالیعی و شکست هێنانی ئەو شۆڕشە روویکردۆتە ناوچەی هاوار، ئینجا هاواریش هەندێ مەزاری پیرۆزی تیایە، وەکو مەزاری کاکە جاوەر کە لە هاوارەوە نزیکە، یەکێ لە پیرەکان خەڵکی هاوار بووە ناوی پیر باباغای پیر هاواری بووە، مەرقەدی دیکەش هەیە لە دەوروبەر و لەناو دێکان، ئەوەش پیرۆزییەکی گەورەی داوە بە هاوار و تا ئێستاش لە هەر شوێنێکەوە یارسان هەبێ، ئەگەر ناوی هاواری بیستبێ، بە پیرۆزی سەیری دەکا.
* گوندی "وەردەک"یش یەکێکە لە شوێنە پیرۆزەکانی کاکەیی، کە دەکەوێتە ناوچەی دەشتی موسڵ و بە کۆمەڵێک گوندی دیکە دەورە دراوە، کە هەر هەموویان کاکەیی تێدا نیشتەجێیە، جگە لەوەی ئەم گوندە مەزاری سەید هەیاسی تێدایە، کە لای کاکەییەکان زۆر بە گەورەیی سەیر دەکرێت و ئەدمۆنزیش لە کتێبەکەیدا ناوی سەید هەیاسی هێناوە، کە بە هاوشانی باوە یادگار و میر حەمزە و ئاتاش بەگی داناوە.
مەجید کاکەیی سەبارەت بە شێخ هەیاس دەڵێ: شێخ هەیاس مێژووی دەگەڕێتەوە سەر باپیرە گەورەی شێخ عیسای بەرزنجە، بە هەققەت کەشف و کەراماتەکی گەلەک گەورەی بووە لە کاتی خۆی، نەک هەر کاکەییەکان، بەڵکو زۆربەی هەرە زۆری ئەو دەڤەرە لە عەرەب و کورد و شەبەکەکان و تورکمانەکانی ئەم دەڤەری موسڵە دێن وەکو زیارەتگایەک سەردانی دەکەن، بە تایبەت لە رۆژانی پێنجشەم و هەینی، ئەوجا بۆیە کەسانێک کە هەر مرازێکیان هەبێ دێن، ئێستا عەرەبەکان لەوانەیە لە ئێمە زیاتر باوەڕیان بەو ئیمامە هەیە، چونکە ئێمە دراوسێکانمان زۆریان عەرەبن، بۆ زۆر ئیش و کاریان دێن زیارەتی ئەم ئیمامە دەکەن و ئەگەر هەر مرازێکیشیان‌هەبووبێ‌گەیشتوونەتە مرازی خۆیان.
"د.ن"باس‌لەهەوڵەتیرۆریستییەکان دەکا لە بەرامبەر لەناوبردنی شوێنە پیرۆزە کاکەییەکان و دەڵێ: بێگومان لە درێژەی کارە تیرۆریستییەکان کە بەردەوام لە تەواوی عێراق تیرۆریستەکان بە تایبەتی تەکفیرییەکان مەزاری سەید هەیاسیان‌تەقاندەوە، لە‌مانگی‌یەکی ٢٠٠٤، دەروونییەن تەقاندنەوەی ئەو مەزارە رەنگدانەوەکی خراپی هەبوو، بەڵام تەواوی کاکەییەکانیش بەو تەقاندنەوە زۆر نیگەران نەبوون، لەبەرئەوەی لە تەواوی عێراق چ موقەدەساتی مەسیحی و ئێزیدی و کاکەیی و مزگەوتی شیعە و سوننە هەبوو دەیانتەقاندەوە، بۆیە بەو شێوەیە نەکرا، بەڵکو بە شێوەیەکی گشتی لە قەڵەمدرا، نەکرا لایەنێک یان خەڵکێک تاوانبار بکرێ، ئەوە خرایە ئەستۆی تیرۆرستانەوە، چاکردنەوەشی دەکرێ ئاماژە بەو راستییە بکرێ کە راستەوخۆ جەنابی مام جەلال بڕی ١٠ ملیۆن دیناری بۆمان خەرجکرد، ئەوەبوو بە شێوەیەکی تازە و زۆر جوانتر لە جاران چاک کرایەوە.
* کاکەییەکن رێز لە هەموو ئایینەکان دەگرن، بە تایبەتیش زەردەشتی، خواپەرستی لای کاکەییەکان بە شێوەی سۆفیگەرییە لە رێگەی نیاز و نەزەرەوە، ئەوان لە ساڵێکدا ٣ رۆژ بەڕۆژوو دەبن، کە پێی دەڵێن سێ شەوە، ئەویش دەکەوێتە چلەی زستانەوە و رۆژی دواتر دەکرێتە جەژن. کاکەییەکان نوێژیان نییە، چونکە ئەوان نیازین، واتە ئەهلی پارانەوەن، نەک نوێژکردن، جگە لەوەی ئەوان پەرستگایان نییە، جگە لەو شوێنانەی جەمی تێدا دەکرێت، ئیتر ئەو شوێنە لە هەر کوێیەک بێت و لە هەر ماڵێکدا بێت، کاکەییەکان وەک ئایینەکانی ئیسلام و مەسیحی و جوولەکە کتێبی پیرۆزی خۆیان هەیە، کە بە (سەرەنجام) ناودەبرێت.
* تەمبوور لای یارسانییەکان دنیای کاتی و دنیای نەمری بەیەک دەبەستێتەوە، هەروەک رۆحی باوەڕدار وریا دەکاتەوە و هەژانێکی رۆحی لەلا دەوروژێنێ، بۆیە وەک نیشانەی پیرۆزی ماچی دەکەن.
تەمبوور تاقە ئامرازی مۆسیقای ئایینییە لای کاکەییەکان، بۆیە تەمبوور ئامێرێکی رێز لێگیراوە و سروودەکان بە سەدایەکی خودایینانە دەگوازێتەوە ناو ژێیەکانیەوە، هەر بۆیەش ئامێری تەمبوور لای کاکەییەکان لە شوێنێکی بەرز هەڵدەواسرێ و ئەو ژوورەشی کە تەمبوورەکەی تێدایە دەبێ رێزلێگیراو بێ، جگە لەوەی کاکەییەکان سروودێکی ئایینی تایبەت بە خۆیان هەیە، کە پێی دەگوترێت کەلام، بە پێی باوەڕی کاکەیی خوا بە دەنگ و ئاوازی تەمبوور رۆحی بەبەر ئینساندا کردووە، رەنگە هەر ئەوەش بووبێتە هۆی دروستبوونی پەیوەندییەکی رۆحی لەنێوان مۆسیقا و مرۆڤدا، لە ئێران چەندین خوێندنگا لەسەر دەستی کاکەییەکان کراونەتەوە، وانەی فێربوونی تەمبووری تێدا دەخوێندرێت و زۆر کەسی بە توانا لەم بوارەدا هەڵکەوتوون.
ئەیوب رۆستەم لەبارەی تەمبوور دەڵێ: ئالەتی تەمبوور یەکێکە لە پیرۆزییەکان، بۆ خۆی تەمبوور مێژوویەکی زۆر دێرینی هەیە بە تایبەتی لە هەورامان دەڵێن مێژووەکەی بۆ ٧ هەزار ساڵ بەر لە زایین دەگەڕێتەوە، لەو بارەشەوە قسەوباس هەیە و تەنانەت لە سەرچاوە فارسییەکاندا باسی لێوەکرا، هەورامان مەڵبەندی ژەنینی تەمبوور بووە و هەزاران ژەنیاری بە توانای تەمبوور هەبوون لە سەردەمە جیا جیاکاندا، ئێمە باسمان قسەکردن نییە لەسەر ئەوانە، بەڵام هەر لە سەرەتای بڵاوبوونەوەی رێورەچەی یارسان رابەرەکانیان، پیاوە گەورەکانیان، ئەوانەی کە بەرپرس بوون لە کاروباری دینی خۆیان هەموویان تەمبوورژەن و خەڵکی بە توانا بوون لەو بوارە، بۆ نموونە ئێمە بگەڕێینەوە بۆ ناو هێنانی هەندێکیان: (باوا لورا، باوا نجوم، باوا رەجەب، باوا حاتەم، باوا تاوس، دایە خەزانی سەرگەتی، دایە تەورێزی هەورامی و لیزا خانم جاف و چەندین کەسی دیکە) کە ئەمانە هەموو تەمبوورژەنی گەورەبوون لە لای یارسانەکان، ئەوەندەش رێزیان لە تەمبوور ناوە و بە گەورە سەیریان کردووە، کاتێک کە تەمبوور دێتە جەمەوە هەموویان لەبەری هەڵدەستن و هەندێکیشیان ماچی دەکەن و دەشیخەنە سەر چاویان لەبەر ئەوەی تا ئێستاش ئەوانەی کاروباری دینیان بە دەستەوەیە لە جەمەکان، تەمبوور دەژەنن یاخود تەمبوورژەنی تایبەت دەهێننە ناو جەمەوە تا تەمبووریان بۆ بژەنێ هەر لە کاکەیی خۆیان.
تەمبوور یەکێکە لە پیرۆزییەکانی دینیان و ئاواز و سروودەکانیان لەسەر ئاوازی ژەنینی تەمبوور دەچڕن ئەوان لە جەم و کۆبوونەوە دینییەکان، لێرە دەمەوێ باس لە گەورەیی تەمبوور بکەم، ئەوان پێشتر لە سەردەمی باڵا دەستبوونی رێورەچەی خۆیاندا ساڵانە جۆرە جەشنەوادە یان فێستیڤاڵیان سازداوە بۆ ژەنینی تەمبوور، لە شوێنێک زۆربەی یارسانەکان ئەوانەی، کە بەتوانابوونە لە ژەنینی تەمبووردا کۆبوونەتەوە کە پێی دەڵێن ملەی تەمبوورژەنان، دەکەوێتە لێوی ناوچەی نەرۆڵی و شەمێران لە سنووری هەڵەبجە، لەوێ فێستیڤاڵیان کردووە و پێشبڕکێیان کردووە، تەنانەت دەڵێ لە سەدەی پێنجەمی کۆچیدا ژنێک بە ناوی (دایە خەزانی سەرگەتی) لەناو هەموویان توانیویەتی بەرەندەبێ و سەرکەوتن بەدەست بهێنێ لەو جەشنەوارە یاخود لەو فێستیڤاڵە مۆسیقییە.
د. نوری هەرزانی باس لە تەمبوور دەکا و دەڵێ: لە جەمەکانی کاکەیی، کە شیعری ئایینی دەخوێندرێتەوە، بە ئاواز و دەنگ و مۆسیقایەکی خۆش، کە تەمبوور بەکاردێنن جۆشێک دەدەنە دانیشتوانی جەمەکە و زەوقێک دەدەنە دانیشتوانی جەمەکە، بۆ ئەوەی کەوا خۆش بێ و پیرۆزبێ و زیاتر دڵگەرمیان بکا بەرامبەر بەو شتانەی کەوا دەخوێندرێتەوە، ئینجا بۆیە مۆسیقا لای کاکەییەکان پیرۆزە بە تایبەتی (تەمیرە= تەمبوور) کە ئەوان لایان گەلێک پیرۆزە.
* کاکەییەکان خەڵکی شۆڕشگێڕ و قارەمان بوونە، هەر لە ئەوێ رۆژێ کە هاوکاری شێخ رەشیدی عەبابەیلیان کردووە لە بەرەنگاربوونەوەی سوپای ئینگلیز، گەورەترین داستانی قارەمانانەیان لە دەربەندی ئەشکەوتدا تۆمار کردووە.
هەیاس کاکەیی باس لە لایەنە شۆڕشگێڕی و نەتەوەییەکانی کاکەییەکان دەکا و دەڵێ: بەشداریان لە شۆڕش کردووە، هەر لە شۆڕشی ئەیلوول و لە زەمانی شێخ مەحمودیش بەشداریان کردووە، لە شۆڕشی بارزانی و شۆڕشەکانی نوێ لە هەموویان بەشداریان کردووە، لە حزبەکانیش هەموویان بەشداریان کردووە وەکو کۆمەڵگای کوردەواری هیچ درێغییەکیان نەکردووە و چەندان شەهیدیشیان داوە پاشان تووشی گرفتی زۆربوونە، ماڵ رماندن و دەرکردن و بەندکردن و لە سێدارەدان.
وریا کاکەییش سەبارەت بەوە گوتی: کاک شێخ عەلی، کە ناسراوبوو بە خولە کەشکۆڵی، یەکێکە لە دۆست و رەفیقە هەرە نزیک و خۆشەویستەکانی خۆم، بەرپرسی سیاسی یەکەم مەفرەزە بوو، کە لەم ناوچەیەدا جەولەی دەکرد، شەهید عەلی شێخە کە ئەوە بەرپرسی عەسکەری ئەوکاتە بوو، ئەویش لە شەڕی ستەدا شەهید بوو، ئەم گوندانەی ئێمە باشترین شوێنی حەوانەوەی ئەمنی ئەو پێشمەرگانە بووە، رەنگە لەزۆر دێهاتی دیکەش ئەگەر مابنەوە بە حەزەر و بەترس بوونە یان جاشیان بردیتە سەریان یان مەفرەزەی عەسکەری و ئیستیخباراتی پەلاماریان دابن، بەڵام کە هاتنە ئەو گوندانەی ئێمە هەندە باوەڕیان بە خەڵکە کاکەییەکە هەبوو، زیاتریش هەموویان دۆست و ناسیاوی ئێمە بوون، زۆر ئەمین بوون لێرە، هەر لە سەرەتای مەفرەزە سەرەتاییەکانی ئەم شۆڕشە نوێیەشەوە بەراستی ئەم سێ گوندە بە تایبەتی هاوار کەمتەرخەمی نەکردووە بگرە قوربانیشیان بە خۆیان داوە لە پێناوی ئەوەی کە پێشمەرگە ئاسوودەتربێ و گیانی بپارێزرێ.

بەشی دووەم و کۆتایی

کاتێک لەیەکتر ناگەین

پێکەنین بۆ ئۆپۆزیسیۆن

ئۆپۆزیسیۆن و بەرهەڵست و بەرهەڵستکاری لە دێرزەمانەوە لە کۆمەڵگاکان بوونی هەبووە، بەردەوامیش بوونی هەیە، لەنێو خەڵکی عەوامیشدا هەردەم ئۆپۆزیسیۆن رێزی هەبووە و هەیە، بەڵام ئەوەی هەردەم دژی ئۆپۆزیسیۆنە دەسەڵاتدارانن، ئینجا ئەوکەسە، باوکێک یا برا گەورەیەک یا ئاغایەک یا دەرەبەگێک بێت، دەیانەوێ هەردەم خۆیان دەسەڵاتداربن، ئامادەنین گوێ لەکەسی دیکە رابگرن، هەندێک جاریش کەسی ئۆپۆزیسیۆن بە نەزان لەقەڵەم دەدەن و قسەکانیان دەکەنە مایەی پێکەنین، وەک لەم چەند رۆژانەدا شافێزی سەرۆکی فەنزویللا لە کۆنگرەیەکی رۆژنامەگەریدا پرسیاری ئەوەی لێکرا، کە ئایا ئۆپۆزیسیۆنەکانی‌وڵاتی‌ئێوە‌تاچەند رێگەیان پێدراوە داواکارییەکانیان بخەنەروو، شافێزی سەرۆکیش لە وەڵامدا بە پێکەنینەوە وتی: با ئۆپۆزیسیۆن هەبێ، هەرنا بۆ پێکەنین، هەندێک جاریش قسەکانیان مایەی گاڵتەیە هیچی دیکە نییە، ئەمەش دەق وەک ئەوە وایە، کە یەکێک نوکتە یەکت بۆبڵێ، تۆش پێبکەنی، بەڵام پێچەوانەی ئەمە ئەو کەسەی گاڵتەی بە ئۆپۆزیسیۆن بێت، واتە دیکتاتۆرە، کەچی لە باس و خواسەکانیاندا تەنها باس لەسەروەری هاووڵاتیان و یاسا و دیموکراتی و یەکسانی دەکەن.

رەسول بەختیار

لەم وڵاتەی ئێمەشدا بڕوابوون بە ئۆپۆزیسیۆن هەر نییە، وەنەبێ کە نەبێ، بەڵکو هەیە، بەڵام هەمیشە بۆچوونەکانیان لەلایەن زۆرێک لە دەسەڵاتدارەکان دەبێتە مایەی پێکەنین، هەر چۆنێک بێت قسەکردن و خستنەڕووی بۆچوونەکان بە خراپ و باش لە ئارادایە، بەڵام ئەوەی بێ سەرنجە ئەوانەی ئەمڕۆ زۆربەیان لە هەموو دنیادا تا دوێنێ ئۆپوزیسون بوون، کەچی ئێستا دەسەڵاتدار، کەچی زۆر بەسەیری بە ئۆپۆزیسیۆن پێدەکەنن، ئەمەش وەک ئەوە وایە، کە خۆیان بیرچۆتەوە.
لەلایەکی دیکەوە زۆرێک لەوانەی ئێستا خۆیان بە ئۆپۆزیسیۆن دەزانن، کەچی لەگەڵ دەسەڵاتدا موویان بەین نییە، هەندێک نووسەرو رۆژنامەنووسیش زۆرجاریش قسەی گەورەو بریقەدار دەکەن، کەچی دەسەڵات خۆیان پێ نیشان دەدات، ئەوا گەورەیی و بەخشندەیی دەسەڵات بێ سنوورە.

پرسە

* پرسە و سەرەخۆشی خۆمان ئاراستەی (دکتۆر کەمال فوئاد) دەکەین، بە بۆنەی کۆچی دوایی (عەتا فوئاد)ی برای بەڕێزیان، هیواخوازین ئەمە دوا کۆستیان بێ و تەمەنی درێژی بۆ خزم و کەسوکاریان جێهێشتبێ.

* دڵگرانین بە کۆچی دوایی (حەبیبە حەوێز بەرید) کە لە وڵاتی سوید بە نەخۆشی کۆچی دوایی کرد، کە دەکاتە دایکی هونەرمەندی شانۆکار تەلار هیرانی و پووری هونەرمەندان (ئۆسکار و رووبار و ژیار).

* دڵگرانین بە کۆچی دوایی هونەرمەندی شێوەکارو مامۆستای پەیمانگای هونەرەجوانەکانی هەولێر (سەربەست عومەر)، کە لە رۆژی ٢٠٠٩/٢/١٩ کۆچی دوایی کرد و دوا ماڵئاوایی لە خوێندکاران و هەڤاڵان و دۆستانی کرد.

* پرسەو سەرەخۆشی خۆمان ئاراستەی خانەوادەی جوانەمەرگ (تابان سیامەند کەمال) دەکەین خودا سەبووری کەسوکاری بدات

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان

ئیسماعیل حوسێن: لە ژیانی حیزبایەتی هەند کۆڵەوار بوویمە چ ڕۆژان خۆم نەویستووە، هەر حزبەکەم بەراستی ویستووە

ئا: ستار محەمەد ئەمین

* ئەوجا (ژ.ک) پاش ماوەیەک دامەزراو رووسەکان سەرپەرشتی ئەو ئیشەیان دەکرد، ملازمێکی ئیرتبات هاتووچۆی دەکردن و کۆبوونەوەشیان کرد، قازی محەمەدیان هەڵبژارد، یەکەم حزب پارتی دیموکراتی ئێرانیان دامەزراند، هەر ئەوانیش بوون قازی محەمەدیان هەڵبژارد، کە کەسایەتییەکی ئایینی و کۆمەڵایەتییە و لە کوردایەتیش بێ قسور بوو، ئەوانە هەمووی لەو وەختی بڕیاردرا پارتی دیموکراتی کوردستانی ئێران دامەزرا، ئەوجا پاش ئەوەش ئەمە ویستمان لێرانە کە هیواو (ژ.ک) ئەوەی لە عێراقی مابوون، ئەوانیش لەگەڵ حزبی شیوعی لقی کوردستان بەشداربوون، هەمزە عەبدوڵڵا خۆی بەرپرسێکی گەورەی شیوعیان بوو، هەتا حەمید عوسمان سەروەختەکی سکرتێری حزبی شیوعی عێراقی بوو، بەڵام لەو دواییانە ئەویش ببووە پارتی، ئەوجا بەناوی شیوعییەت سەیتەرەیان کردبووە سەر پارتی، من ئەوکاتی لە ساڵی ١٩٤٦ دامەزرام، منیان کردە ئەندامی ناوچەی قەڵادزێ.

زۆری نەبرد ئەوجا پارتی دیموکراتی کوردستان لە ساڵی ١٩٤٦ دامەزرا، ئەوجا لە هەمزەمان زانی و نەماندەناسی، ٣-٤ جار هاتووچوو، چونکە لە ١٩٤٦ کۆماری کوردستان لە مەهاباد دامەزرا، ئێمە خەباتمان هەبوو لەگەڵ ئەوان، هەرشتێک لە عێراق هەبا بەلانسی ئەو لیژنەیەی ئێمە بۆ ئەودیوی دەچوو، هەتا ئەمن و مامۆستا بەگۆک داوامانکرد بچین بەشداربین، چونکە زۆر مامۆستا و شت چوون بەشداربوون، گوتیان نا، شێخ عوبەیدوڵڵا لەبەرئەوەی وەزیری دارایی سابڵاخێ بوو، هەنگێ پێش ئەو حاڵەی بۆ چارەی ماقوربان بۆ بەغدایێ برد بە جومکلە (کۆ)، نازانم چ موهلمینیان پێ دەگۆت، گوتی نەخێر ئەو مامۆستایانە بگێڕنەوە، چونکە ئێمە لە لیژنەینە، جا مامۆستا بۆ چ بێن، ئەوە لەوێ مامۆستا هەنە، ئەمە لەوێندەرێ ماینەوە، ئیدی پاش ئەوە داخی گرانم من و مامۆستا بەگۆک شوکرو

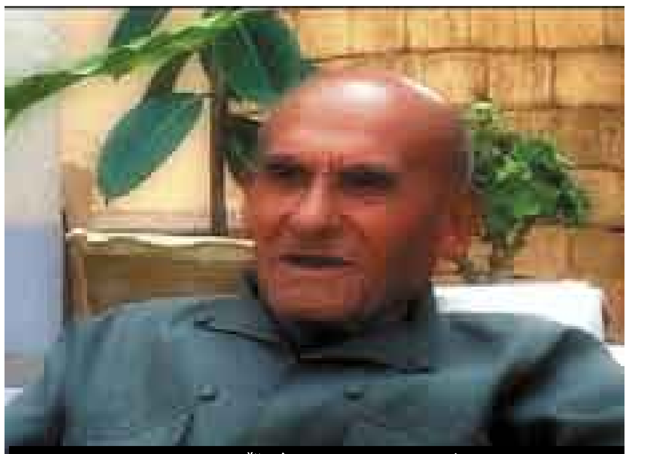

ئیسماعیل حوسێن - شەقڵاوە ٢٠٠٨

تەقدیرمان لە کۆماری مەهاباد بۆ هات، لەو شەڕی براکوژییەی نێوان خۆمان لەدەست چوو، یەکێکیش کە مام جەلال کشایەوە داوای لەمن کرد، گوتی: ئەو چەکدارانەی شەقڵاوەی بنێرەو خۆشت زۆر لەسەرەخۆ و بەنهێنی ئاگات لەخۆبێ، چونکە خۆت دەزانی بارودۆخ چۆنە، لەوێندەرێ بن، شێخ کەریم کاکی هیرانی ئەویش دەنێرم یارمەتیت بدا، بەڵام دەزانم ئەو وەکو تۆ لەسەرخۆ و هێمن نییە، ئاگات لێ بێ توندوتیژی بەکارنەیهێنی، نەوەکو تێدەچن، ئەوکات بە ئیمزای عومەر دەبابە و بە نامەی نهێنی مام جەلال ئیمزایان کردبوو، کە من ئەو کارە ئەنجامبدەم بەوەی لەگەڵ سەید کەریم دەنێرمە لات، ئەو چەکدارانەشمان بۆ ناردن.

*** مامۆستا ئیسماعیل تۆ بۆ بزربووی؟**

- لەوێ بزرنەبووم، لە دوایی عەلی شەعبان دەریکردم، لە ساڵی ١٩٦٤ چووم بە مەکتەبی سیاسیم گوت لە قەڵادزێ بوون و مام جەلالیش لەوێ بوو.

*** پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق لە ١٩٤٦ دامەزرا؟**

- بەڵێ کە مەهاباد تێکچوو ئەمە دامانمەزراند، بە هەمزەمان گۆت ئێوە حزبی لە بەغدایێ ڕابگەیەنن، من و مامۆستا بەگۆک لە ئێستاوە پارتین، گوتمان ئێمە کوردستانینە و عیراقیشین، لە ئێستاوە ئەمە ڕێکخستنی خۆمان هەیە، هەتا پێیان سەیر بوو، بە هەموو سلێمانی و کەرکووک و هەولێر هەندی ئێمە ئەندامیان نەبوو، ژنەکان و خوشکمان هەموو ئەندام بوون، لە سەردەمی ئێمە لە کوردستان ئەو هەموو ئەندامە ژنە هەر نەبوو، بە حوکمی ئەوەی ئێمە لە (ژ.ک) بووین.

*** ئەو ژنانەی لەو سەردەمەدا دیاربوون کێ بوون؟**

- ئەوانەی لەگەڵ ئێمەبوون، یەکەمین کەس ڕۆڵی هەبوو خوشکی عەبە عەبدولکەریمی بوو، گەنج بوو، بە مێردیاندا بەماری مەمی خەلان، لەوێندەرێ کە کوردایەتی دامەزرا، زوو پەیوەندی بە پێشمەرگەی جەمون و ئەوانەوەکرد، بەهەرحاڵ کۆمەڵێکی زۆربوون، بەڵام ئەو ژنە پێش هەموو کەس، خوشکی ناوی نەسرین بوو.

من هەتا ساڵی ١٩٥٨ تەنها هاوینان دەهاتمەوە شەقڵاوەی، چونکە قەدەغە بوو، دەبوا لە دەرەوە بواین، هاوینان عوسمان میران، کە باسی سدیق میرانیش سەرۆک عەشیرەتی هەموو خۆشناوەتی بوو، لە حکومەتیش هەمووشی چوو، من لەگەڵ عوسمان میرانی قوتابی بوومە، هەتا لێرانە لە ساڵی ١٩٦٣ کە کۆبوونەوەی پارتی گێڕدرا لە کۆیە، لەگەڵ حکومەتی مەلا مستەفاش بەشداریکرد، لەوێندەرێ مەحمود خەلیفە، عەتا ئاغای هەرکی، عوسمان میران داوایان لە ساڵح یوسفی کردبوو لە بەغدایێ کەوا ئێمە حەزدەکەین ببینە دۆستی پارتی، خزمەتی پارتی بکەین و کوردایەتی بکەین، ئەگەر لە ١٠٠٪مان پێ نەکرێ، ناوە ناوە شتەکی دەکەین، یەک لەوانە دەڵێ ئەحمەد حەمەدەمین و ئەو دەستە بە مەلا مستەفایان گوتبوو ئیسماعیل حوسێن لە شەقڵاوە هەیە هاوەڵ قوتابی عوسمان میرانی بووە، یەکەمین پێشمەرگە بووە، زۆرجار بە قسەی منی کردووە، بێگومان کە سدیق میران کوژرا نەمدەزانی، دەیانگوت: پارتی بوون، هەتا مەلا عەولا، کە لە کۆتایی چەکدارەکان هەموو بوونە ٥٣ چەکدار، حکومەت ملی لەبەر ملیاننا، ئیبراهیم ئەحمەدیان لە بەغدایێ گرت، منیش گوتمە مەلا عەولای گوتم ئەرێ کاکە ئەتوو پێت خۆشە سەرکردایەتی ئێمە بکەی، گوتی پێتان خۆش بێ، پێتان ناخۆش بێ ئەوە مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەدیان لە بەغدایێ گرتووە، لەوانەیە سبەینێ من و تۆش دەگرن، ئەدی چیان لێ بکەین، دوای ئەو شەمسەددین موفتیش گیرا، ئیدی هیچ چارەیان نەما، من بەرپرسی شەقڵاوەی بووم، مەلا عەولا سەربردی، ئیسماعیل سەرهەنگیش بەرپرسی ناوچەی سورچیان و خەیلانیان و دۆڵی بالیسانیان بوو، لێرە شتەک هەبا ئەمە پۆلیسمان کردبووە هی خۆمان، پۆلیس سەر بە من بوو، ئیسماعیل سەرهەنگیش لەوێ زۆر دەستی دەڕۆیی، حکومەت و پۆلیس سەر بە وان بوو، ئەوجا لێرە خدر یەزیدی هەبوو، مەفرەزەکی خەیالایان پێکهێنا، بەو وڵاغانە هەموو ڕۆژێ لە گوندان هەواڵ دەهات، ئەوجا لەو دواییەی کە من و ئیسماعیل سەرهەنگ پەیوەندیمان کرد، خەڵک هەر دەیانگوت: بکوژی سدیق میرانی، ئەوە حکومەت وای پێ دەگوتن و دەیگوت: ئەوانە بکوژن، من کە هاتم بوومە ئەندامی ناوچەی ئێرانە، لێرانەش قادر حەسەن هەبوو، ڕەشید هەبوو، هەندێک قوتابی هەبوون، یەکێک لە چالاکییەکانی ئەوانە ئەو کاک ڕەشیدە بوو، ڕۆڵیان هەبوو لە کوردایەتی و لە هەموو شت، ئیدی لە زەمانی (ژ.ک) و ئەوانەشی هەر هەبووینە، لە زەمانی هیواش من نەمدەناسی، بەڵام هەر هەبوونە، چونکە چەند پیاوی بە تەمەنم دەناسی، بەڵام لە زەمانی (ژ.ک)یش ئەوەندە لە پارتیش هەر لەگەڵدابووە لە چالاکییەکاندا بووە، هەتا کە ئێمە یەکمان گرت ئەوان هەموو گیران.

کە سەید مەجید لە هەولێر مەفرەزەی لەسەربوو، ئەو شەویش لێرە مەفرەزە لە ١٩٦٨ هاتە سەرە ئێمە، لێرانە قایمقام لە دوای منی نارد، گوتی کاک ئیسماعیل خانوومان تێکدەدەن، کە پەرنجەرەمان لەنێوان دابوو، گوتی من حەزدەکەم قسەکی بەتۆ بڵێم، بۆ تۆ خانووی خۆت لەلای من ناگوێزییەوە، گوتم بۆ؟ گۆتی وەڵلاهی شۆڕش لەتۆ ڕازی نییە، حەزیشت لە کێندەرە دەتدەمێ لێرانە، شوێنی قوتابخانەی ئێستا ماڵی بەڕێوەبەری تێدابوو، گوتی ئەگەر دەچییە ئەوێ ئێستا خانووی پێ بەتاڵ دەکەم، منیش گوتم: بابە تۆ ئاوا تێگەیشتی، من مامۆستایەکی ئاساییم، تۆ قایمقامی ئەگەر مەفرەزە بێ، تەق و تۆق و شتەک بی ماڵ و منداڵی فێرنینە و دەترسێن، ئێستا چت دەوێ بڵێ من بۆت جێبەجێ بکەم، گوتیان برووسکە لێدرا ئیبراهیم عەباس ڕۆیی، قایمقام گۆتی من ئیشی خۆم ڕێکخستییە.

ئەو قوتابیانەی من وانەم پێگوتوون و دیارن زۆرن بۆ نموونە عەبدوڵڵا کانیمارانی ئەو پارتی کردییە وەزیریش، وەزیری نەکرد، پارێزەرێکی ناسراوە، برایەکەی حاکمی تەسیحی عەدلی سلێمانییە، محەمەد سەعید برا گەورەیانە ئەوانە لە ڕایەتێ، ئاخر ئەوان لەبەر ئاغای هەڵاتبوون و گوندێکی نزیکیان هەبوو لەنزیک حاجی ئۆمەران، هی مەلا عەلی کانیمارانییە، ئەگەرنا هەر دەیانگوت: مەلا عەلی پیاوی ئینگلیزانە، بۆ نموونە هات لەکن شێخ عوبەیدوڵڵا و عەلائەدین و عەلیاغای زۆر مایەوە، ئەوانە هەموو وێنەمان لەگەڵ ئەدمۆنز گرتووە بۆ یادگارییە، لەوێ ئێمە ئەوها ماینەوە، لەوکات لە ١٩٤٥، یانی خوێندکارم زۆر بوونە، جەلال خۆشناو لەکاتی خۆی پارێزگاری هەولێرێ بووە، جەلال حاجی سەلیم لە زەمانی کاک کۆسرەتی ئەندامی پەرلەمانی پارتی بووە، خوێندکارم زۆرە و پیاوی باشن و ناسراویان لێ هاتیتە بەرهەم و هەموویان ڕێزیان لەکنم هەیە و ڕێزم لێ دەگرن و دەزانن من پیاوێکی خراپ نەبوویمە و زمان پیس نەبوویمە، لە ژیانی حیزبایەتی هەند کۆڵەوار بوویمە چ ڕۆژان خۆم نەویستووە، هەر حیزبەکەم بەراستی ویستووە، مام جەلال یەکەم پارەیان کە پەیداکرد پارەی گومرگی تووتنێ بوو، کە گرتیان لە مەکتەبی سیاسی دانەنا، هینای لەلای من و ئیسماعیل سەرهەنگی دانا، نازانم ٤٠٠هەزار، ملیۆنەک بوو لەلای منی دانا، بڕوای بەکەس نەبوو، لەوێندەرێ بڕیارەکیان دا ئەوکاتە مەلا مستەفا لەولای بوو، گوتیان ٥ هەزار بۆ مەلا مستەفای بنێرن، بە برای ژنی هاشم عەقراوی، کە ئەویش لە بێتواتەی لەلای من بوو، هاشم عەقراوی ئەندامی لیژنەی مەرکەزی پارتی بوو، لەلای مەلا مستەقای شکایەتی کردبوو گوتبووی ئەوانە فەرق و جودایی دەکەن، مەلا عەولا و عەلی عەسکەری و ئەوانە هەرچیان هەیە بە ئیسماعیل حوسێنی دەسپێرن و بەمنی ناسپێرن، مەلا مستەفا منی دەناسی و گلەیی کردبوو، یەکەم مووچەی حزبی پێموایە ٣ دینار بوو بۆ زگورتیان، ٣،٥ یان ٤ دیناریش بوو بۆ خێزانداران، لەوێندەرێ مەلا حەسەن هەیە ئێستا لە دەو زێی مەلایە، لەوێ کادیری پارتیمان بوو، ئەویش لەگەڵ من هات و رامان کرد لە شەقڵاوەی، پەیوەندیمان بەهێزی سەفینەوە کرد، هاتە بێتواتەی لای من گوتی: وەرە مووچە هاتییە، نزیکەی ٣٥-٤٠کەس بوون هی شەقڵاوەی هەموو لەگەڵ یەک بووین، گوتی: ئەی بۆ ماڵی تۆم پێ زانیوە، گوتم وەڵلاهی مەلا حەسەن خێزانی من بەو مووچەی چم لێ نایێ، بە بیلاهی عەزیم ئەو لیستەی ناوی منی تێدابێ سولحی خۆنادەم، ناوی منیشی با تێدانەبێ.

بەشی سێیەم و کۆتایی

ئەحلام مەنسوور: نازانم دایکم بۆچی وەکو حەزرەتی مریەم نەبوو

ئەحلام مەنسور

هەمیشە وەکو پەرەمێزەکەی"شیرینە شۆرمەزە" لەپڕ دەتەقمەوەو شۆڕشێک بەرپا دەکەمەوە، نەوتم دەبێتە خوێن و دایکم وتەنی دەبمە"ئاو ڕۆشنت کەرە"دێم و دەڕۆم، شەڕ بەدار و دیوار دەفرۆشم، دووبارە سواری شەپۆلەکانی"ئەڵوەن" دەبم بۆ ئەوەی بگەمە"باوەگەزی" و "قوولەبیانوو"ی قوتم بدات.

لەم ئەڵقەیەدا دابەش بوومەتە سەر چەندین هاوکێشە، ڕەگەزەکانم هەروەکو زەنگیانە وردن، لە ئەڵقەکانی داهاتوودا، بە چاوە کزەکانم بە دەزووەکانی مێشکم کە لە وایەری"ئینتەرنێت"دەچن، یەکە یەکە کونی ئەو زەنگیانە وردانە دەدۆزمەوەو بەبێ زەڕەبین، کە هەر زەنگیانەیەک دەبێتە مام و باپیرو پوورو ئامۆزاو...هتد و کە سەرجەم زەنگیانەکان دەبنە ملوانکەی پێکهاتەی بنەماڵەی من.

ئەم بەیانییە دووکەڵی جگەرەکەی دەستم بریتییە لە چەندین شەپۆلی بەرد ئاسا بەڕادەیەک تەنها گومان لەم لاپەڕەیە ناکەم کە بەرماڵمە.

نازانم دایکم بۆچی وەکو حەزرەتی"مریەم"نەبوو، یان وەکو دایکی"مووسا". هەر لە یەکەم ساتی دروستبوونمدا دەیویست فڕێم بداتە ناو ئاودەستی ماڵی باوکی، زۆرجار هەستم بە دەستە زبرەکانی مامانەکە"گوڵ جەمیل"دەکرد، لەکاتێکدا زگی دایکمی چەور دەکرد، منیش یاخی بووم، لەڕێی ئۆکسجینی تواوەی خوێنی دایکم هەناسەم نەدەدا. بەڵکو لەدوورەوە بۆنی ئۆکسجینی ئەڵوەنم دەکرد و لەگەڵ ماسییە وردەکاندا بووم بەهاوڕێ و منداڵانی ئەڵوەنم دەبینی کە چۆن ئەو ماسییە وردانە لەناو قوتوویەکی ژەنگاویدا کۆ دەکەنەوەو لەسەر ژمارەیان بەربەرەکانێ لەگەڵ یەکدیدا دەکەن و هەندێکیان هەویر دەلکێننە سەر قولابە بچکۆلەکانیان و ڕاوی ماسییە هەرزەکارەکانیان دەکرد، من دەمزانی کە ماسییەکی قژ درێژم و یاری بە قەدەری دایکم دەکەم، دەمزانی نێوچەوانم بەپێچەوانەی تەختە ڕەشەکانی خوێندنگا سەرەتاییەکانی خانەقین نییە، بە تەباشیری ڕەش مێژووی گەردوون-ی لەسەر دەنووسرێ، نازانم بۆچی حەزم لە بینینی نینۆکەکانی پشیلەکان نەبوو، بۆیە حەزم نەدەکرد پێستی منداڵدانی دایکم بڕووشێنم و بێمە دەرێ، هەفتەی جارێکیش بۆنی تفە خەست و لینجەکەی باوکمم دەکرد کە پڕ بوون لە نازو ڕەفز و نارەزایی دایکم. باوکم لە"نەفت خانە"کاری دەکرد"باش چاووش"بوو و ئاگر کوژێنەرێکی باڵا بوو. ماڵێکی"Second Class"ی هەبوو، باخچەیەکی ئینگلیزی، هەروەها تفاقێکی ئینگلیزی، بۆی هەبوو تەنیا پێنج شەممەو هەینی پشوو بدات و سەردانی شار بکات، بە پاسی کۆمپانیای"نەفت خانە" لەگەڵ کارمەند و کرێکاران هاتووچۆی شار بکات.

شەوانی پێنج شەممە لەسەر هەینی، شەوانێکی شووم و قەیرانی بوون بۆ دایکم، نە خۆی دەڕازاندەوە نە حەمامی دەکردو نە ئارایشت، باوکم بۆ غەزەل، زمانێکی جیهانی بۆ بەکاردەهێنا."ڕەسمیە"خانیش نە بە غەزەلی ئینگلیزی و نە بە عەرەبی و نە بەکوردی نە بە تورکمانی قایل دەبوو، دایکم هە زمانی"ڕەفز"ی چاک دەزانی"یۆخ ئستەرەم" واتا"نەخێر نامەوێت" هەر زەلیلی دەکردو ئیدی وڕ و کاس دەبووم و بە قاچەکانم شەقم دەهاوێشتە ناو منداڵدانی دایکم، کە بۆنی زەلیلی باوکمم دەکرد، دوو ئەوەندە یاخی و چاو نەترس و شۆڕشگێڕ دەبووم، گووم دەکردە ناو منداڵدانی، دەمزانی باوکم لەناو دەریای سەبووریدا خنکاوە، زۆرجاریش شەڕیان دەکرد، دایکم دەتۆراو دەیبۆڵاند، سەری خۆی دادەپۆشی و خۆش خەو بوو، نیوەڕۆ خەویشی دەکرد، نە بانگی بەرەبەیانی مزگەوتی"مەجید بەگ"بە خەبەری دەهێناو نە"وس وس"ی کوڕ و کورەکانی خاڵم و نە قاسپەی کەوی خاڵە گەورەکەم و نەوەڕینی سەگەکانی مەیدان.

ئاسکە زیندان کراوەکانی خاڵیشم بەرەو قاڵدرمە ڕایان دەکرد و قاچە باریکەکانیان دەشکان و باپیرم ناچار دەبوو سەریان ببڕێ و بۆڵە بۆڵ بەسەر خاڵمدا بکات.

ئاخر ئاسک و ماڵیان نەوتووە، ئەوان فێری دەشتن، گوناهن ئاخر بۆچی بەم سوبای ساڵحان سەریان ببڕێ؟!!

ئەوەندە سەیری چاوی ئاسکە سەربڕاوەکانم دەکردو خەفەتم بۆ دەخواردن، تا چاوەکانم ڕەش هەڵدەگەڕان، بەڕادەیەک کە گەورەبووم شوانەکانی شار لە دەشت و باغەکان لەگەڵ مانگاو بزن و مەڕەکانیان ئێواران دەگەڕانەوە، گۆرانی"یەبە یابە شلۆن عیون عندک یابە"ی گۆرانیبێژی عێراقی"ڕەزا عەلی"یان بۆ دەچڕیم، من لەسەر سەکووەکەی بەردەرگای ماڵی باپیرم بە تەنیا دادەنیشتم و سەیری ئەو مێگەلە ئاژەڵانەم دەکرد کە بۆ خانەی"ناوخاس" ڕەوانە دەکران، تەپ و تۆز هەڵدەستان، بۆنی پشقل و تەپاڵەم دەکرد و لە هەمان کاتدا گوێم لەگۆرانی شوان و قەسابەکان دەگرت، من ئێستا شێوەن بۆ چاوە کزەکانم ناکەم، کوێریش بم"شەوقی کەریم"ی مێردم وتەنی: قینگیشم دنیا دەبینێ.

بێ باک و بێ دەربەستم، چونکە ڕێک بەپێچەوانەی دایکم و هەموو ئافرەتانی جیهان، جوانی ڕوخسار سەرمایەم نەبووەو نییەو نابێ بەلامەوە"سەر قورس"ی گرنگە، نازانم چۆن چۆنی شانەکانم ئەم سەرە قورسەی منیان هەڵگرتووە؟.

زۆرجار دایک و باوکم شەڕیان دەکرد، هەریەکەو لە شوێنێکدا خۆی مەڵاس دەدا، منیش حەزم دەکرد بە وێڵاشەکەم ملی دایکم جەڕ بدەم، جاری واش هەبوو حەزم دەکرد بە دزییەوە بیرازێنمەوە و ڕەوانەی بکەمە ناو ئەو بەهەشتەی، کە خۆی خەونی پێوە دەبینی، قەت نەبوومە پۆلیس-ی دڵ و حەزو خەون و ئارەزووەکانی.

نازانم بە خەیاڵی چ سوپەرمانێک دروست بووم، نازانم کامیان چاوی نوقاندبوو، بۆیە هەر لەیەکەم شەودا کە لکامەپێستی منداڵدانی دایکم هەستم کرد لە گۆڕستانێکی چۆڵ و هۆڵدام، دۆزەخێک بوو بۆخۆی، دەبوایە بۆ ماوەی نۆ مانگ لەدوورەوە سەبووری باوکم هەڵمژم و ئیدی نە خۆراکم بۆ دەهات و نە شیر لە مەمکەکانیدا کۆ دەبووەوە، هەر بەیەکەوە شەڕیان دەبوو، ترس دەکەوتە ناو دڵم، ئیدی حەزم نەدەکرد چاوەکان بۆ هەتاوی ژیان هەڵبهێنم، بەڵکو کوێر دەبووم و خەمۆکی دەیگرتم و لەتاریکی زیاتر هیچی دیکەم بەدی نەدەکرد، هەمیشە گوێم لەم ڕستەیە دەبووەوە"خوا بکەم ملت بشکێ" "ئەڵڵا ئێدەم بۆینوو قرنسی" دەستم بۆ ملی خۆم دەبرد و لەبن بنەوەی منداڵدانی دایکم بۆنی خوێنی ملی شکاوی باوکم دەکرد. ئیدی نازانم وا خەریکی حاڵەتی"ئەلکترا"دووبارە هێرشم بۆ دەبات، ئێستا بۆنی جگەرەی"غازی"دەکەم، بەرگی پاکەتی جگەرەی"غازی" زێڕین بوو، زۆربەی زۆری پیاوانی شار جگەرەی"غازی"یان دەکێشا. فلتەری نەبووو لەیەکەم ساتی دروستبوونمدا نیکۆتین تێکەڵی خوێنم بوو، ئەو خۆراکەش کە لەڕێی دایکم پێم دەگەیشت کاریگەری لەسەرم نەبوو، هەڵمدەهێنا، ئەو لەناز و نیعمەتی ماڵی باوانی خۆی تێر دەکرد. منیش لەگەڵ وردە ماسییەکانی"ئەڵوەن"دا نانم دەخوارد، زۆرم حەز لە پارووە نانەکەی دەستی باوکم دەکرد، ئەو دەستانە کە ئەوەندە پاک بوون، قەت بۆنی دزییان لێ نەدەهات، حەزم دەکرد بۆنی ئارەقی ناوچەوانی بکەم، ئەو دەستانە کە جەژناو جەژن ماچم دەکردن و ئەو پەنجە شمشاڵییانە کە لە میهرەبانی لەناکاودا دەیانهێنایە سەر ورگی دایکم و لە سۆز تێر دەبووم، خەوم بە شیری ڕەشی ناو مەمکەکانی دایکم نەدەبینی، دەمزانی کە بیخۆم دەم و چاوم ڕەش هەڵدەگەڕێ و قەرزاری دەبم، هەموو شتێک لەبەر چاوەکانمدا ڕەنگی ڕەشی دەنواند، هەر وێنای ڕەنگی ڕەشی بەردی پاژنەکانی دایکم و کیسەی حەمام و خاولییەکەییم دەکرد، ڕەنگی منداڵدانی قەترانی بوو ڕێک هەر وەکو قیڕ و خەڵووز، ڕەنگی پێستی منداڵدانی لە ڕەنگی ڕەشی ڕەشماڵی قەرەجەکان دەچوو، ئێستاش کە چاوم بە منداڵە ڕەش پێستە برسییەکان دەکەوێ، هەست دەکەم نەوەی منن، ئیدی نازانم چۆن چۆنی جیناتی باوکم کاری کردە سەر پێستم و گەنم ڕەنگی دەرچووم. لەو تەمەنەمدا خەیاڵم دەچووە لای دایکێکی لادێیی نەک دایکێکی مۆدێرنە، کە لەلای"نافع حیکمەت"ی خەیاتی پیاوان کۆستەمی دەدووری، چاکەتێ کە شانەکانی بە ئیسفەنج بەرز دەبوون و تەنوورەیەک، جلوبەرگی دایکم مۆدێرنەبوون، گاڵتەی بە جلوبەرگی ژنانی گەڕەک و شاری دەکرد، دەیووت:"کوردیاتین"یانی جلوبەرگی"دەشتەکی".

تورکمانەکانی خانەقین کوردی دەشتەکییان پەسەند نەدەکرد، زمانی دایکم زمانی تورکمانی بوو، ئێستاش بە تورکمانی قسەمان لەگەڵدا دەکات، کە هاوار دەکات و دەڵێ:"یۆخ یەووز"یانی"گوو بخۆن" دەبێ من و خوشک و براکانم تا هەتا هەتایە بێدەنگ ببین و چ بەدەست و چ بە کەوچک گوو بخۆین.

تورکمانەکانی خانەقین کوردن، پیرێژنە ئەوبەرییەکان گوایە شارستانین، کوردیان پەسەند نەدەکرد، کەس لە عەیاری و جادووبازی و ئاینوئۆیین و زەم و زەمکاری فریایان نەدەکەوت، "کووسووو"بوون. بگرە هەر لە"شەفیقە مەحمیدە تا سەدەی خوشکی تا کیشوەر" کە لە ئەسڵدا زەهاوین و یەک و دوویان لەسەر ناکرێت، بە تورکمانی قسەیان دەکرد، لەسەر ئەو بناغەیە کە شارستانین و کاریگەری دەوڵەتی عوسمانی بەسەریاندا هەیەو تەنها هەر بۆ فیز، بۆ دەرخستن و خۆ هەڵکێشان کوردییان پەسەند نەدەکرد.

ئەوبەر"جەللەوە"هەموویان کورد بوون و بەکوردی قسەیان دەکرد، بەشەکەی دیکەی ئەوبەر کە بریتی بوون لە خێزانە ڕەسەنەکانی شار و زەهاوی بوون، بە تورکمانی قسەیان دەکرد، لەکاتی شەڕکردن و چەقاوەسوویی یان بەمنداڵی کوردیان دەوت:

کورد کۆپەگی.

یانی سەگی کورد.

هەندێ خێزان کە نیشتیمانپەروەر بوون و کوردایەتییان دەکرد، ئەو کەسەی کە بەزمانی عەرەبی قسەی بکردایە، پێیان دەوت: "باوگی کورد، دایگی کورد، ئەی عەرەوییە لە کووره هاورد؟"

واتە: باوکی کوردە، دایکی کوردە، ئەم زمانە عەرەبییە لەکوێوە هێناوە؟

یانی بۆچی بەزمانی عەرەبی قسە دەکات، لەکاتێکدا خۆی کوردە؟

بەشی بیست و پێنج

هێمن حوسێن سیدییەکی نوێ بەرهەم دێنێ

تایبەت بە هونەری بەدرخان

هونەرمەند هێمن حوسێن دوای ئەوەی لە ساڵی رابردوو سیدی ئەمشەو تەنیامی بەرهەم هێنا، ئێستا سەرقاڵی بەرهەمهێنانی سیدییەکی نوێیە کە خۆی لە (٩) تراک دەبینێتەوە (٤) گۆرانی فۆلکلۆرەو (٥)یشیان کاری تازەیە.

لەمبارەیەوە هێمن حوسێن لە لێدوانێکی تایبەتدا گوتی: ئێستا سەرقاڵی بەرهەمهێنانی سیدییەکی نوێم کە خۆی لە (٩) تراک دەبینێتەوە، (٤)یان فۆلکلۆرە و (٥)یان تازەیە کە تا ئێستا (٣) بەرهەمیان تەواوبووە ئەویش لە شیعری شاعیران حەمەسەعید ئیبراهیم و دەرباز شێرزاد و ئەکرەم ئەمینە و ئاوازەکانیش دووانیان هی خۆیەتی و یەکیان هی دەرباز شێرزادە، کارەکانیش ئەوجارەیان بە مۆسیقایەکی مۆدێرن و کوالیتێکی زۆر بەرز لە هەموو لایەنەکانەوە لە ستۆدیۆی میلۆدی و بە ئەندازیاری دەنگی ئاکۆ عومەر تۆمار کراوە، دوو بەرهەمیش لە سیدییە تازەکەم ماوە و دەمەوێ دوو کاری زۆر باشی بۆ بکەم و دوو بەرهەمی دانسقەی لێ دەربچێ.

جێی ئاماژەیە هێمن حوسێن جگە لەکارە هونەرییەکانی خۆی بەردەوام لە ستۆدیۆکەی خۆی "میلۆدی" کار بۆ هونەرمەندانی کورد دەکا و کار ئاسانیان بۆ دەکا، لە ژمارەکانی داهاتووی بەدرخانیش زانیاری زیاتر لەسەر ئەو ئەلبوومە بخوێننەوە.

لە تاراوگەوە
چارەسەری پزیشکی

لەتاراوگە، کاتێ نەخۆشێک دەچێت بۆلای پزیشک، بەهۆی هەرنەخۆشییەکەوەبێت بەمەبەستی چارەسەرکردن، سەرەتا نەخۆش فۆرمێک پڕدەکاتەوە وەڵامی ئەو پرسیارانە دەداتەوە، کە لە فۆرمەکەدا هاتووە. ئەم نەخۆشە فایلی تایبەت بەخۆی بۆ دەکرێتەوە، زانیاری لەسەر کەسی نەخۆش و ناونیشانی تێدا تۆمار دەکرێت، سەرەتا چەند جۆرێک پشکنینی پێویستی بۆ دەکرێت، ئەگەر پێویستی کرد (ئیشاعە)ی بۆ دەگیرێت، تا جۆری نەخۆشییەکە دیاری دەکرێت هەرچی زانیاری لەسەر جۆری نەخۆشەکەو ئەو چارەسەرانەی دەیدرێتێ لەم فایلەدا تۆمار دەکرێن، ئەم فایلە کەسیانە لە نەخۆشخانە بۆ ماوەی سی ساڵ هەڵدەگیرێت و لە کۆمپیوتەریش تۆمار دەکرێت، بەپێی سیستمی ئێستا، هەر کاتێک نەخۆش لەکاتی پێویست یا بۆ چارەسەر بچێتەوە لای دکتۆر، ئەوا فایلەکەی دەکرێتەوە هەرچی بێت و یا چارەسەر وەرگرێت تۆماردەکرێت لەفایلە تایبەتییەکەی کەسی نەخۆش.

لاتان سەیر نەبێت کە باسی هەندێ سەیروسەمەرەکانی دکتۆرو نەخۆشخانەو عیادەکانی لای خۆمانتان بۆ بکەم، کە چۆن لەگەڵ نەخۆش هەڵسوکەوت دەکەن، سەرەرای دانی دەرمانی ئیکسپایەرو وەرگرتنی پارەیەکی زۆر لەنەخۆش و نەبوونی پشکنینی پزیشکی پێویست.

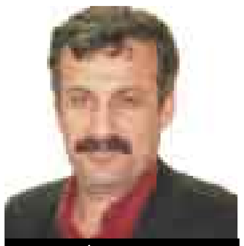
یوسف مەنتک - ئەلمانیا

زۆر لە دکتۆری عیادەکان پزیشک نین، بەڵام بەناوی پزیشک و هەڵواسینی تابلۆی تایبەت و چەندین شەهادەو پسپۆری تایبەتمەندی لەبوارە جیاجیاکانی پزیشکی و ناوی کۆلیژو پەیمانگا پزیشکییە جیهانییەکان دەنووسن، خەلکی نەخوێندەوارو ساویلکەو فەقیر، کەنایانناسن و شارەزاییان نییە لەم بوارانەدا، خەلکێکی زۆر کە نایانناسن هەلدەخەلەتێنرێن و بروایانپێدەکەن، بۆیە ئەم جۆرە دکتۆرانە دوور لەویژدانی مرۆڤایەتی و سەرپێچی لەو سوێندەی خواردوویانە لەماوەیەکی کەمدا دەوڵەمەند دەبن و دەبن بەخاوەنی چەندین خانوو بینایەو سەیارەی مۆدیلی نوێ، لەسەر حسابی خەلکی هەژاری نەخۆش و دەستکورت، ئەم گەلەی ئێمە راستوچەپ دەچەوسێنرێتەوەو دەروتێنرێتەوە، گرنگ ئەوەیە گیرفانی هەندێ کەس بە نامەشروع پڕبێت، دکتۆرێکی تاراوگەنشین بۆی گێرامەوە گووتی: بەسەردان گەڕامەوە بۆ کوردستان منالی خزمێکمان نەخۆش بوو، ئەو نەخۆشییەی، کە مێشکی کامل نییە و جۆرێک لەئیفلیجی هەیە، یەکێک لەم دکتۆرانە پێی گووتبوون من بەشەرت بەدووسەدوو پەنجا دۆلار یەک دەرزی لێدەدەم چای دەکەمەوە، بە منیان گووت تۆش لەگەڵمان وەرە، دکتۆری لەتاراوگە گەڕاوە گووتی :کاتێ من چووم بۆ عیادەکەی چۆن عیادەیەک بوو شڕ تۆز لێنیشتوو، چەند کورسییەکی حزانی شکاو بە وایەروتێل چاککراو دانرابوو، وێ دەچوو هەفتەیەک دەبوو عیادەکە خاوێن نەکرابۆوە، نزیکەی دەدوازدە هاوولاتی هەژارو داماویش دانیشتبون، چاوەڕێی رەحمەتی دکتۆریان دەکرد، تابلۆیەکی هەلواسیبوو کۆمەلێک بواری پسپۆری پزیشکی نووسیبوو، لە هەموویشی سەیرتر ناوی خۆی بەخەڵەتی نووسیبوو، وێنەیەکی تابلۆکەم گرت، سەرەتا کەوتە پیاهەڵدان و مەدح کردنی خۆی، دواتر گوتی" من لە ئەلمانیا پرۆفیسۆر بووم لە(Research Central National)، واتە سەنتەری لێکۆڵینەوەی نیشتمانی کارم دەکرد، دکتۆری میوان گووتی :لێم پرسی ئەوە بە ئەلمانی چی پێدەڵێن؟، جەنابی دکتۆر ماوەیەک داماو دواتر گووتی: وەڵڵاهی ئەوە ماوەیەکە هاتوومەتەوە لەبیرم کردووە، پێی گووتبوو باشە چۆن ئەو منداڵە چاک دەکەیتەوە؟، لەوەلامدا گوتبووی ئەوە خوێنی لێوەردەگرم بە پۆست خوێنەکەی دەنێرمە دەرەوە، کە وەڵامی هاتەوە دەرزییەکی لێدەدەم بەشەرت دوای یەک مانگ بەلای لێنامێنێ ئەو منداڵە، دکتۆر گووتی: یەکسەر زانیم ئەوە راست دەکات، هەموو ئەم شتانەی نووسیوە بۆ خەلەتاندنی خەلکی هەژار جۆرەها پروپاگەندە بۆ خۆی دەکات، دواتر لە ئەلمانیا لەبەر رەگەزپەرستی و بزووتنەوەی نازییەت، لەبواری زانستی پزیشکی تا بکرێت وشەی قەومی بەکار ناهێنن، دکتۆری خاوەن عیادە گووتبوی: ئێمە گروپێکین لە زۆر بەی ولاتانی دنیا ئەندامامان هەیە، هەر یەکێک لە ئێمە واز بهێنێ دەی کوژین، بۆ تۆش نابی بەئەندامی گروپەکەی ئێمە، دکتۆریش پێی گووتبوو من باوەرم بەم شتانەی تۆ نییە، بە خزمەکانیشی گووتبوو ئەوە وەزعەکەیە، ئێوەش بۆ خۆتان بریار بدەن، خاوەن عیادە توورە ببوو گوتبووی تۆ ئیهانەی من دەکەی گفتوگۆیەکی توند دروست ببوو لەنێوانیان، دواتر دکتۆری میوان لە عیادەکە هاتبووە دەرەوە، دکتۆری خاوەن عیادە بەخزمەکانی گووتبوو من شکاتی لێدەکەم، ئەویش کە ئەوەی زانیبۆوە گووتبوی بابچێ لە کوێ شکات دەکات بابیکات، دوای ئەوەی تاقیبی کردبوو ئەوە دکتۆر نەبووە بەلکو معاون دکتۆری بەیتەری بووە، لەسەردەمی شەری ئێران و ئێراق برینداری لەبەرەکانی جەنگ چارەسەر کردووە!

سەربردەی ژیان و کەسایەتی مەعروف جیاووک

مەعروف جیاووک ١٨٨٥-١٩٥٨

د. ئازاد عوبێد

دوای ئەوەی تەندروستی دێتەوە سەرەخۆی دەست دەکاتەوە بەخوێندن، لەوسەروبەندەدا، کەبەغدا لەبن دەستی بەریتانیادابوو، دەسەڵاتی سەربازی بەریتانیا بۆ بەڕێوەبردنی وڵات و رێکخستنەوەی دام و دەزگاکانی، پێویستی بەدادوەرو ژمارەیەکی زۆر یاساناس هەبووە، بۆیە دەبوا، (خوێندنگای ماف) سەرلەنوێ لەسەر بنەمایەکی تازە دابمەزرێتەوە. دوای راوێژو پرسکردن بە شارەزایانی ئەو بووارە، ئاگادارییەک بۆکردنەوەی خوێندنگای ماف لەبەغدا لە ٣١ی/تەمموزی/١٩١٩، لەلایەن مێجەر (هێ. ئەی. بۆمن)، بەرپرسی مەعارفی گشتی بەکردنەوەی دوو پۆل راگەیاندراوە. پۆلێک بۆ ئەوانەی لەکاتی هەڵگیرسانی شەڕی یەکەمی جیهان بەلایەنی کەم ساڵێک یان دووساڵیان لەخوێندنگای ماف لەبەغداو ئەستەنبوڵ خوێندووەو بەهۆی شەڕەوە بۆیان تەواونەکراوە، دەیانتوانی بەڵگەنامەکانیان پێشکەش بکەن بۆ تەواوکردنی خوێندنەکەیان. دیارە مەعروف جیاووکیش یەکێک لەوانە بووە، بۆیە دوای چاوپێکەوتن و تاقیکردنەوە، (٤٥)چل وپێنج خوێندکار کە (٢٥)بیست و پێنجیان لە(پۆلی بەرز) وەرگیراون، لەبەر ئەوەی دوو ساڵیان لەخوێندنگای مافی پێشوو خوێندووە. لەلیستی ناوەکاندا، کەناوی (٢٠) بیست خوێندکار لەوسەرچاوەیەدا تۆمارکراوەو بە(عبدالجبار ال الجمیل) دەست پێدەکات و بە(صالح مراد) کۆتایی هاتووە، ناوی (معروف علی اصغر) یش یەکێکە لەوانە و زنجیرەی (١١) یازدەمینە.

لە ١ی تشرینی دووەمی ١٩١٩ خوێندن بەرێک و پێکی دەست پێدەکات و خوێندنەکە ئێواران بووەو تا مانگی تەمووزی ساڵی ١٩٢٠ بەردەوام بووەو تاقیکردنەوەش زارەکی (شفهی) بووە. ئیدی لەئێوارەی رۆژی ١٨ی تەمموزی ١٩٢٠ ئاهەنگی دەرچووان بەڕێوەچووەو (٢٠) بیست خوێندکار دەرچوونەو بڕوانامەی خوێندکار مافیان پێبەخشراوە، کە(مەعروف عەلی ئەسغەر)یش یەکێکە لەوان. هەروەها مەعروف جیاووک وەک خۆی دەڵێت: لەگەڵ رەشید عالی گەیلانی هاورێی خوێندن بوونە، کاتێ لەخوێندنگای ماف لەیەک پۆل بوونە، کە ((لەئەستانەوە هاتمەوە لایان و چوومە پۆلی دووەم)).

لەدوای تەواوکردنی خوێندنی ماف لە ١٨ی تەمموزی ١٩٢٠ بۆ ماوەیەکی کورت خەریکی پارێزەری بووە، لەکۆتایی ساڵی ١٩٢٣ چۆتە ناو فەرمانی میرییەوە، کراوەتە دادوەری دادگای پێکهاتن (صلح)ی کەرکووک، لەتشرینی دووەمی ١٩٢٣ دەست بەکاربووە.

پاشان دەبێتە دادوەری بەرایی هەولێر لە ساڵی ١٩٢٤و دادوەری پێکهاتنی دیوانییە لەساڵی ١٩٢٥ و پاشان بەپێی سەرچاوەکان لە ئابی ١٩٢٦ دادوەری سزای موسڵ بووە، گوازراوەتەوە دادوەری پێکهاتنی دەلتاوەو لەکانوونی یەکەمی ١٩٢٦یش کراوەتەوە دادوەری پێکهاتنی ئەلحەی لەلیوای کوت. وەک دادوەرێکی دیاریش، هاتن و چوونی لەرۆژنامەکاندا بڵاوکراوەتەوە. لەساڵی ١٩٢٧ کراوەتە دادوەر لە موسەیب و لە ساڵی ١٩٢٨ بەنوێنەری هەولێر هەڵدەبژێردرێ و دەبێتە جێگری یەکەمی سەرۆکی پەرلەمان لە ١٩ی مایسی ١٩٢٨. ئەوە تاکو ٢١ی مارتی ١٩٣٠ ماوەتەوە دووجاری دیکەش خەڵکی هەولێرو کەرکووک داوایان لێ کردووە خۆی بپالێوێ، یەکەمیان لەسەردەمی وەزارەتی ناجی شەوکەت(٣ی تشرینی دووەمی ١٩٣٢–١٨ی ئاداری ١٩٣٣) و دووەمیشیان لەسەردەمی وەزارەتەکەی حیکمەت سلێمان (٢٩ تشرینی یەکەمی١٩٣٦–١٧ی ئابی١٩٣٧)، لەبەر ئەوەی پالێوراوی خەڵک بووەو پالێوراوی حکومەت نەبووە بۆیە دەرنەچووە.

لەکاتێکدا خەریکی مامەڵەی خانەنشینی بووە، جارێکی دیکە مەعروف جیاووک دەگەڕێتەوە ناوکاری میری بەپێی فەرمانی شاهانەی ژمارە(٢٧٠) لە ١٠ی تشرینی یەکەمی ١٩٣١ بەدادوەری شارستانی لەعێراق دامەزراوەو بەفەرمانی شاهانەی ژمارە (٢٩٣)ی رۆژی ٢١ی تشرینی یەکەمی ١٩٣١ بەدادوەری تاک (حاکم منفرد)ی پلەیەکی کەربەلا دامەزراوە، کە ئەمەیان لەسەر داوا و پێداگری مەلیک فەیسەل (١٩٢١ – ١٩٣٣) بووە.

لەساڵی ١٩٣٣ بەدادوەری بەرایی کەرکووک و پاشان لەساڵی ١٩٣٤ بەجێگری یەکەمی سەرۆکی دادگای بەرایی کەرکووک دامەزراوە و لەساڵی ١٩٣٦ یش بەپشکنەری دادوەری وجێگری سەرۆکی دادگای بەرایی حیللە هەر لەو ساڵەدا. لەساڵی ١٩٣٨ بەپشکنەری داواکاری گشتی و لە ساڵی ١٩٤١یش بە دارێژەری یاسایی (مدون قاونی) و دواتریش بەئەندامی دادگای پێداچوونەوە لەساڵی ١٩٤٢ . لەئابی ساڵی ١٩٤٤ دەکرێتە موتەسەریفی سلێمانی و لەمارتی ١٩٤٦ خۆی دەست لەکاردەکێشێتەوە. بەڵام مستەفا نەریمان نووسیوویە: "میری دوابڕاو لە بزێوی وچالاکی جیاووک نارەزا بوو تەقاعودیان کرد".

لەئابی ساڵی١٩٤٦، جارێکی دیکە دەیگەڕێننەوە بۆ فەرمانی میری و دەکرێتە بەرێوەبەری گشتی ئینحساری توتن، تا لە کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٤٧ بەیەکجاری واز لەکاری میری دەهێنێ و خەریکی پارێزەری دەبێت.

مەعروف جیاووک لەساڵی ١٩٥٣، هێزو توانای لاشەی بەرەو کزی چووە، تەندروستی باش نەبووە، بۆیە بۆ چارەسەری لەگەڵ بۆتانی کوڕی چۆتە لەندەن و (٢٤) بیست و چوار رۆژ لەوێ ماونەتەوەو نەشتەرگەری بۆ کراوەو جارێکی دیکە جەستەی بەگوڕ هاتۆتەوەو گەڕاوەتەوە بەغدا، دوای ماوەیەکی دیکە نەخۆشییەکەی سەری هەڵداوەتەوەو لە دوا مانگی ساڵی ١٩٥٧، ژیانی کوڕی بردوویەتییەوە (لەندەن)، لای دکتۆر(مۆرگان)، بەپێی وتەی مستەفا نەریمان ئەو پزیشکە پێی گوتووە: (باوکت سێ مانگ و دە رۆژی لەژیاندا ماوە) ئەویش یەکسەر هێناویەتەوە بەغدا. لەکاتژمێر چوارو نیوی رۆژی سێشەمەی ٢١ی کانوونی دووەمی ١٩٥٨، لەشاری بەغدا کۆچی دوایی کردووەو هەواڵەکە لەئێستگەو رۆژنامەکانی ئەوسەردەمە راگەیاندراوە. لەسەر راسپاردەی خۆی تەرمەکەیان هێناوەتەوەهەولێر، هەرلەبەغداوە ژمارەیەکی زۆر ئۆتۆمبێلی لەگەڵ هاتووە تا جەلەولاو لە کەرکووکیش هەروا تاپردێ و لەهەولێریشەوە بەوجۆرەو تالەنیوەشەودا گەیاندوویانەتەوە هەولێرو لەبەیانی رۆژی پێنجشەممە ٢٣ی کانوونی دووەمی ١٩٥٨ بەئامادەبوونی سەدان کەس لەخەڵکی هەولێرو موتەسەریفی ئەوکاتەی هەولێرو سەرۆکی فەرمانگەکان لەگۆڕستانی شێخی چۆلی بەخاک سپێردراوە.

رۆژنامەو گۆڤارەکانی ئەو سەردەمە بەبۆنەی کۆچی دوایی مەعروف جیاووکەوە وتارو شیعری شاعیرانیان بڵاوکردۆتەوە، لەوانە گۆڤاری (هەتاو) لە شاری هەولێر، وێرای بڵاوکردنەوەی هەواڵی کۆچی دوایی، دوو وتاریشی بڵاو کردۆتەوە، گیوموکریانی (١٩٠٢– ١٩٧٧) : (بەهەشتی معروف بەگ جیاووگ) و(چلەی بەهەشتی معروف جیاووک) . بشیر موشیر (١٨٩٣–١٩٦٣) : (چلەی بەهەشتی معروف جیاووک).

ئەوەی زانراوە مەعروف جیاووک (١١) ژنی هێناوەو دواهەمینیان (سەبیحە عەبدولعەزیز)ە کە لەساڵی ١٩٣١وە لەگەڵی ژیاوەو لەساڵی ٢٠٠٦ کۆچی دوایی کردووە. دوای ئەو هیچ ژنی دیکەی بەسەر ئەما نەهێناوە.

سەرچاوەکان سەبارەت بەژمارەی هاوسەرەکانی مەعروف جیاووک جیاوازن، بەلای د. ئیسماعیل شوکرەوە (١٢) دوازدە ژنی هێناوە، دووی یەکەمی خەڵکی شاری ماردین و یەکێکی ئەلبانی و چواری عەرەب و چواریشیان کوردی باشووری کوردستان و خەڵکی هەولێر بوونەو دوانزە کوڕو شەش کچی هەبووە. هەرچی مستەفا نەریمانە، دەڵێت: گوایە (١٠) ژنی هێناوە، بەڵام ئاماژە بەهەشت ژن و دە کوڕو چوار کچ دەکات بەڵام ژمارەو ناوی ژن و منداڵەکانی بەم شێوەیە کە لە خشتەی خوارەوە خراوەتە ڕوو:

خشتەی ناوی ژن و منداڵەکانی مەعروف جیاووک

د	ناوی دایک	زێدی	منداڵەکانی
1	[illegible]	[illegible]	1– بدیع الزمان 2– [illegible] 1982 – 1910
2	[illegible]	–	[illegible] 1914
3	[illegible]	[illegible]	1– [illegible] 1977 – 1925 [illegible]
4	[illegible]	[illegible]	[illegible] 1923
5	[illegible]	[illegible]	[illegible] 1925
6	[illegible]	[illegible]	[illegible] 1992–1928
7	[illegible]	کەرکووک	[illegible] 1965 – 1929
8	[illegible]	–	–
9	[illegible]	[illegible]	[illegible] 1935
10	[illegible]	[illegible]	[illegible] (1933)، [illegible] (1934)، [illegible] (1937)، [illegible] (1940)، [illegible] (1943–1976)، [illegible] (1947)

ئیدی بەو جۆرە مەعروف جیاووک، ژیانی خۆی بەسەربردووەو لەهەموو هەوارەکانی ژیاندا هەر بەسادەو ساکاری ژیاوەو هیچ پلەو پایەیەک خۆی لێ نەگۆڕیوە، نوێنەرایەتی، موتەسەریفی، بەرێوەبەری گشتی، سەرۆکی دادگا، دادوەر، نە ناسیاوی لەگەڵ گەورە بەرپرسانی ئەو رۆژگارە، وەک نوری سەعیدو رەشید عالی گەیلانی و بنەماڵەی سویدی، ئەوانی دیکە.

کە مردووە، تەنیا خانوویەکی لەدوا بەجێماوە، کە لەکاتی خۆی زەوییەکەی لەشاعیری میللی عێراق مەلا عەبودی کەرخی کڕیبوو و تاسەرەتای پەنجاکان نەیتوانیبوو بیکاتە خانوو، ئەویش بەقەرد حەسەن رەفعەت (١٩٢٧–١٩٩٩)ی ئەندازیار بۆی دروست کردووە.

بەشی دووەم

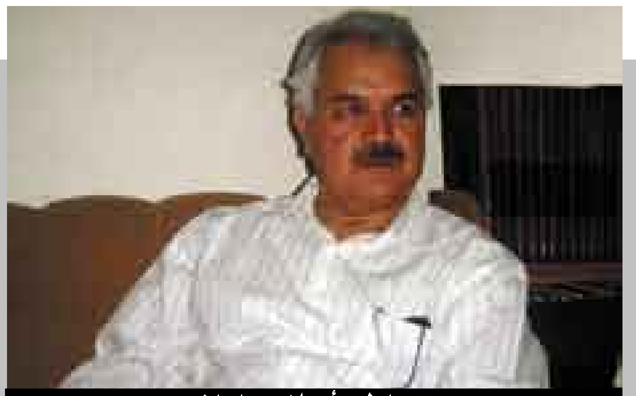
د. مەولود ئیبراهیم حەسەن

ئەمڕۆ دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن لە ئەکادیمیای کوردیدا

تایبەت بە بەدرخان
لە درێژەی کار و چالاکی و کۆڕەکانی ئەکادیمیای کوردی، ئەمڕۆ ٢٠٠٩/٢/٢٢ کاتژمێر ٤ی ئێوارە لە هۆڵی مەلا مەحمودی بایەزیدی لەناو باڵەخانەی ئەکادیمیای کوردی کۆڕێک بۆ (د. مەولود ئیبراهیم حەسەن) سازدەکرێ لە ژێر ناونیشانی ئەفسانەی کوردی لەنێون ڕەهەندی مێژوو و جوگرافیادا).
لەمبارەیەوە زیاد نادر عاڵلایی بەرپرسی ڕاگەیاندنی ئەکادیمیای کوردی گوتی: لە درێژەی چالاکییەکانی ئەکادیمیای کوردی، ئەمڕۆ ئێوارە کۆڕێک لەژێرناوی(ئەفسانەی کوردی لەنێون ڕەهەندی مێژوو و جوگرافیادا) بۆ (دوکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن) سازدەکەین و هاتن بۆ هەمووانە.
جێی ئاماژەیە ئەو کۆڕەی د. مەولود دوای زنجیرە کۆڕێکی ئەکادیمیای کوردی دێت لەسەر تەوەرە جیاوازەکان، جگە لەوە د. مەولود دوای ئەوەی لەو ماوەیەدا هەردوو کتێبی (تێرنەخۆرە و زیاتر لە عەشقێک)ی لەلایەن دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان بۆ چاپکرا و پێشتریش چەندین هەوڵی لەو جۆرەی هەبوو، ئەمڕۆش ئەو ئێوارە کۆڕە لەسەر ئەفسانەی کوردی سازدەکات.

محەمەد سەعید مەحموود: ئێرانییەکان تەجاوزیان کردە سەر مەڕو ماڵاتی ئەم عەشیرەتە و پێنج سەد سەر ئاژەڵی مەنگوڕیان ڕفاند

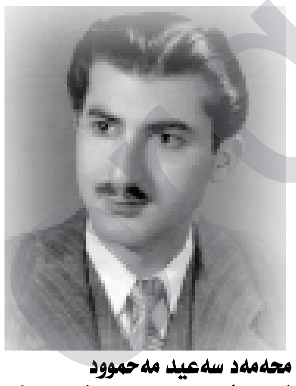
محەمەد سەعید مەحموود

لەبەر ئەوەی میری مەشروعێکی بەدەستەوەیە، ئەویش دروستکردنی سەدی دوکانە و چەند دێیەکی ناوچەی سەنگەسەر دەبێت بەژێر ئاوی دەریاچەکەوەو ئەو چەند زەویانە، کە موڵکی میرن تەرخان کراوە بۆ نیشتەجێی ئەو دێهاتانە، کە دەبن بەژێر ئاوەوە، لەبەر ئەو هۆیانەی، کە باسم کرد ئەم ناوچەیە نابێت هیچ جۆرە معامەلاتێکی تاپۆی تێدا بکرێت، وامن تەبلیغت دەکەم ئەی مەئموری تاپۆی بەڕێز دەست لەم ئیشە هەڵگرە و بگەڕێرەوە بۆ ئەو شوێنەی، کە لێی هاتوویت. ئەگەر ئەم نامەیەی منت بە دڵ نییە یا یاسایی نییە یا دژی ئەو نیزامەیە، کە تۆ لەسەری دەڕۆی وەڵامم بدەوە بە کاغەز، تاوەکو بزانم ئیشەکەم ڕاستە یان هەڵەیە، من ئەم نامەیە و وێنەیەکم دا بەقائیمقامی ڕانیە بۆ ئاگاداری، کە ئەم نامەم نووسی چرام کوژاندەوە بۆ بەیانی بەدڵێکی خۆشەوە چووم بۆ دائیرە و دامە دەست کاتبی ناحییەکەم، کە ژمارە و تاریخی بخاتە سەر و هەر کاتێک کابرای تاپۆ و هەیئەتەکە هاتن بە دەفتەری ژمە نوسخەیەکیان بداتێ وئیمزای بکەن، کە وەریان گرتووە، لەگەڵ دائیرە کرایەوە هەموو هاتن، مەئموری تاپۆ وتی جەنابی مودیر مەحزەرکانت ئیمزاکرد وتم بەڵێ جەنابی سالح ئەفەندی ئەم نامەیە بخوێنەوە دواجار ئیمزای دەکەم، پاش خوێندنەوەی گوتی بەڵێ ڕاستە، بەڵێ تەواوە، بەڵێ ئیتر من ناتوانم هچ جۆرە معامەلەیەک بکەم، وتم جەنابی مەئموری تاپۆ مەڵێ ڕاستە وەڵامم بدەرەوە بە یاسایی وتی قوربان قسەکانی تۆ هەموو یاساییە من ناتوانم یاسات بۆ دروست بکەم، ئەگەر بێت و من ئەم معامەلەیە بکەم تووشی گەورەترین هەڵەو مەسئولیەت دەبم، بەم جۆرە ئەم ئیشە قورسەمان وەستاند، ڕوناکی کەوتە ناو میللەتەوە، ڕاپۆرتەکەی من نێردرا بۆ وەزارەتی ناوخۆ، وەزارەتی داد، مودیریەتی تاپۆی عامە لەهەموو ئەو مراجعانەوە تەئیید کرام، کە ئەم مامەڵەیە نابێت بکرێت، لەبەر ئەو هۆیانەی، کە بەڕێوەبەر ناحیە باسی کردووە.

ئەی خوێنەرانی بەڕێز، کە دەڵێم بەڕێوەبەر ناحیە یا قائیمقام یا پارێزگار دەتوانێت ئیشی گرینگ و بەنرخ و یاسایی و ئیداری چاک بکات، سوودێکی گشتی هەبێت بۆ ناوچەکەی بڕوام پێبکەن وایە، جا من ئەو ئیش و کارێک، کە بتوانم زاڵبم بەسەریدا زۆر هەوڵدرا کە بەربەرەکانێم بکەن، بەڵام من سوور بووم لەسەر ئیشی خۆم، کە ئەمزانی لەسەر حەق دەڕۆم و بڕیارێکم دەرهێنا(قرار وضع الراهن) دەربکەم، کە قائیمقامی ڕانیە بە ڕەسمی وەڵامی دامەوە، تۆ لایانگری جووتیارەکانت کردووە، ئەم ئاغایە لەدوارۆژدا سوودی لێ دەبینین بۆ زۆر ئیش و کاری سنوور، بەڵام من ئەمجارە بڕیارێکم دەرهێنا لەسەر ئەم کاغەزەی قائمقام بە دە لاپەرە و تەئیدی بڕیاری یەکەم دەکەم، کاتێک بڕیارەکەی منی نارد بۆ پارێزگای هەولێر لەوێشەوە بۆ وەزارەتی ناوخۆ هەموان تەئیدیان کردم، کابرای قائمقام هیچی بۆ نەمایەوە ئەوە نەبێت، کە پێم بلێ دەست خۆش، هەروەها لەو کارانەی کە لەبواری ئیدارەدا کردوومە و دەنگی داوەتەوە، زۆر کەسی پێ چاو ترسێن بووە، ئەم ڕووداوە بوو، کە باسی دەکەم، ئاغایەک لەناوچەی من(ناودەشت) بڵاوی کردەوە، کە دووربینێک و دەمانچەیەکی لێ دزراوە، هات ئاگاداری من و دائیرەی پۆلیسی کرد، منیش دەست بەجێ فەرمانمدا کە گومانت لەکێیە ئێستا دەیگرم و سزای دەدەین، ناوی دوو پیاوی خۆی دامێ، کە گومانی لێیانە دەست بەجێ دوو پیاوەکەمان گرت، ئاغاو دوو کوێخای ناوچەکە، کە دەستە ڕاست و دەستە چەپی بوون بڵاویان کردەوە، کە دزی لەغا کراوە، دەستیان کرد بە پیتاک و پارە کۆکردنەوە بۆ ئاغا، منیش کە پێم زانی ئاغام لەگەڵ دوو کوێخاکەی دا بانگ کرد وتم بوەستە من هەموو جۆرە ڕێوڕەسمێکی یاساییم بۆ کردوویت، عەیبە تۆ پیتاک کۆ دەکەیتەوە لەو فەقیر و هەژارانە، گوێی نەدایە قسەکەم و هەر بەردەوام بوو لەسەر کارەکەی، پیرێژنی وا هەبوو خاوەنی بزنێک بوو بزنەکەی برد بوو بۆ ئاغا، سوێندی خواردبوو لەوە زیاتر شک نابات، کە زانیم ئەم ئاغایە تەماعکارەو سوورە لەسەر ڕەوشتی خۆی، بانگم کرد بۆ ناحیە لەگەڵ دوو کوێخاکەی، کە ئەوانیش یارمەتیان دەدا، دووبارە ئامۆژگاریم کردن، کە واز بێنن لەو کارە ناشرینە، لەهەمان کاتیشدا ئاگاداری قائیمقامی ڕانیەم کرد، وتم ئەم پیاوە کە ئەوەندە ئیشی خراپ ئەکات تەوقیفیان بکە، دەست بەجێ ناردم بەدوای ئاغاو دوو کوێخاکەیا دە ڕۆژم تەوقیف کردن بەپێی نیزامی دەعاوی عەشایر، کە من دەسەڵاتم هەبوو ئەو ئیشە بکەم، دواجار کە ئاگاداری قائیمقام کرد و ئەوراقەکانم بۆ نارد بەڕاستی بەلایەوە زۆر سەیر بوو، وتی وادیارە کردۆتە بەڕاست، ڕاوەستە با ئاگاداری موتەسەرفی هەولێر بکەم، کە تەلەفۆنی لەگەڵ دەکات ڕاستەوخۆ دەڵێت دەستی ئەو مودیر ناحیەیە خۆش بێ و زۆر سوپاسی دەکەم بۆ خۆیی و ئەوکارەی کە کردوییەتی، ئەمە یەکەم بەڕێوەبەری ناحیەیە لەگەڵ ئەو ئاغا زۆردارەدا ڕێک نەکەوتووە، بیکەنە ژوورەوە ئەم زاڵمە.
قائیمقام کە ئەم قسەیە لە موتەسەرف دەبیستێ دەست بەجێ تەلەفۆنی بۆ کردم، کاک محەمەد بیکە ژوورەوە وتم قوربان لەژووری تەوقیفدایە نانی حەپسی دەخوات، مواجەهەشم لێ مەنع کردووە، هەزار هەوڵیدا بەرەڵای بکەم، وتم بەرەڵات ناکەم بەشەرتێک ئەو پارانەی، کە وەرت گرتووە لەم فەقیرو هەژارانەی عەشیرەتەکە هەمووی بگەڕێنییەوە بۆیان یەکە یەکە، خەڵکەکەم بانگ کردو ئەم پارانەی دابوویان هەمووی گەڕاندەوە، نزیکەی (٨٥٠) دیناری ئەوسا بوو، چونکە ژمارەی دانیشتوانی عەشیرەتی مەنگوڕ ئەوسا نزیکەی(٥٠٠٠) هەزار کەس بوون، زۆربەیان مەڕو ماڵاتیان هەبوو هاتووچۆی کوێستانیان دەکرد بۆ لەوەڕگا لەزنجیرەی شاخی (قەندیل).
لێرەدا دەمەوێت باسی ئەو لەوەڕگایانە بکەم، کە بەکرێمان دەگرت لە حکومەتی ئێران، زۆر جار تووشی تەنگ و چەڵەمە دەهاتین بەدەست عەشیرەتی خۆمانەوە لەو شوێنانەی ئیتفاقیان دەکرد لەگەڵ ئێرانییەکان، جارێک وا ڕێکەوت سەربازی ئێرانییەکان تەجاوزیان کردە سەر مەڕو ماڵاتی ئەم عەشیرەتە و پێنج سەد سەر ئاژەڵی مەنگوڕیان ڕفاند، کە تایبەت بە کوێخا ئیبراهیمی قەڵاوە بوو، دەست بەجێ چوومە سەر سنوور کۆبوونەوەم لەگەڵ قومسیری ئێراندا کرد، ئەم مێگەلە مەڕەشمان لێ سەندەوە، عەشیرەتی ئێمە زۆر چووبونە ناو خاکی ئێرانەوە بەبێ مۆڵەتی ئێمە کە ئیتفاقمان کردبوو لەو ناوچەیەدا هەموویانم گەڕاندەوە دواوەو هەرێمان لێ وەرگرتن، کە جارێکی کە کارێکی وا نەکەن گێچەڵ و نارەحەتی دروست بکەن بۆ عێراقییەکان و پێویستە ئەم سنوورە لەنێوان عێراق و ئێراندا هەمیشە ئاسایشی تیا بێت. دانیشتوانی ناوچەی ناودەشت بە کشتوکاڵ و بەروبوومی ئاژەڵەوە ژیانیان دەبردە سەر بەزۆری کشتوکاڵیان دەکرد، ئەو دێهاتانەی، کە چاندنی توتنی(بێشەمە) ناوبانگیان دەرکربوو، وەک (زار گەلی، یەندز، پشت ئاشان) هەموو لەبەر ماڵەکانیان توتنیان دەچاند زۆر بەناوبانگ بوو گەڵاکانی وەک ئاڵتوون زەرد بوو بۆنێکی خۆشیشی لێ دەهات لە توتنی ڤیرجینیا باشتر بوو.
ئەم جۆرە توتنە کە بەناوبانگ بوو نەیاندەهێنا بۆ دائیرەی ئینحصار، لەبەر ماڵەکانیاندا دەیانفرۆشت، ئەگەر بهاتایە تەسلیمی دائیرەی ئینحصاریان بکردایە(٢٥٠) فلسیان بۆ هەر کیلۆیەک دەدانێ، جارێک من بە سەرۆکی لیژنەی تەخمینی توتن بۆ ئەو دێهاتانەی کە سەر بە قەزای ڕانیە بوون دانرام، واتە ناوچەی ئاکۆ جەماعەتی عەباسی مەمەند ئاغا، ئەم پیاوە (٦٠٠) دۆنم ئیجازەی توتنی هەبوو، کاتێک چومە ئەم ناوچەیە لەگەڵ لیژنەکەدا، کە نوێنەری ئینحصارم لەگەڵدا بوو لەگەڵ خەبیرێکی ئەهلییە، ڕوانیم کە جووتیارەکان زۆر مەغدوورن و هەقی خۆیان وەرنەگرتووە بەگوێرەی ئەو ئیجازانە، کە دائیرەی ئینحصار دابەشی کردوون. بەڕاستی منیش (٢٠٠) دۆنم ئیجازەم لەو میقدارەی کە هی عەباس ئاغابوو بری، ئیقتراحم کرد بدرێت بەو جووتیارانەی، کە بێبەش کراون لە ئیجازە، قائیمقامی ڕانیە تەئیدی کردم، ئەوسا ئەم دۆنمانە بۆ ماوەی سێ ساڵ بوو ڕاپۆرتێکی نووسی بۆ پارێزگای هەولێر و ئینحصاری گشتی و لە مێژوو لیژنەی تەحمین ئەمە یەکەم لیژنەیە کە بە نەزاهەت و ئەمانەت ئیشی کردووە، ئەم ئیجازانە دابەشکرێت بەسەر جووتیارە بێبەشەکاندا، ئەگەر وا نەبوایە جووتیارەکان پێویست بوو ئیجازەی توتنیان لە بازاڕی ڕەشدا بکڕیایە، هەر ئیجازەی دۆنمێک بەپانزە دینار. ناوچەی ناودەشت زۆر بەخێرو بەرەکەت بوو، پڕبوو لە کانزا کابرایەکی جیۆلۆجی ئینگلیز نێردرابوو بۆ سەنگەسەر، کە بگەڕێت بەدوای ئەو جۆرە کانزا و شتانەدا، ناوی مستەر (بۆڵتن) بوو لە مەجلیسی ئیعماری ئەو سەردەمەدا نێردابوو، کە دەیوت ئەم ناوچەیە پڕە لە ئاسن، مس، ئسبست. ئەو کابرایە ئینگلیزە، کە هات بۆ ناوچەی سەنگەسەر زۆر دڵم خۆش بوو، وتم جارجار دەچمە لای، لە کاتی دەست بەتاڵی قسەی لەگەڵدا دەکەم کابرا بەیانی زوو سواری جێبێک دەبوو لەگەڵ کوڕێکی کوردی شارەزای ناوچەکە، کە ئەچوو بۆ ئەو شاخ و داخانە ئێوارە دەهاتەوە بە میکرۆسکۆپ لەژوورەکەی خۆیدا تەمەشای ئەو بەردانەی دەکرد کە کۆی کردبوونەوە، کە من دەچووم بۆ لای پێنج دەقیقە قسەی لەگەڵ دەکردم ئیتر دەچووە سەر ئیشەکەی خۆی.
ڕۆژێک وتم مستەر بۆڵتن من هاتووم بۆلای تۆ دوو قسە بکەین لە بەیانییەوە تا ئێواری ئیش دەکەیت ئێستا کاتی ئەوەیە، کە پشوو بدەیت وەڵامی دامەوە من بۆ ئێرە نێردراوم بۆ ئەم ئیشە، ئەگەر لە وڵاتی خۆم هەشت کاتژمێر کاربکەم دەبێت لێرە دوانزە کاتژمێر کار بکەم، چوونکی کەس چاودێر نییە لەسەرم بەس زەمیرو ویژدانی خۆم نەبێت لەلایەکە کەوە دەمەوێت ڕووی خۆم سپی بکەم بەرامبەر بە حکومەتی بەریتانیا، کە بۆ ئەم ئیشە پشتیان بەمن بەستووە، ئەمە دەرسێکی باش بوو، کە من لەو پیاوە وەرم گرت، بێگانەیە لەناو ئەو شاخ و زەوی و هەردانە ئیش دەکات تەنها ویژدانی خۆی نەبێت کەس ئاگاداری نییە چی دەکات. کەوابوو ئێمەی هاوڵاتی کە وڵات و خاکی خۆمانە دەبێ ئاگاداربین لەسەر ئەم پەیڕەوەی ئەم پیاوە بڕۆین تا زیاتر خزمەت بگەینین بە وڵات، خاک و دار و بەردی وڵات، دەشت و کێوو وڵات ڕوبارو جەنگەڵ بپەرستین تا بگەینە ئامانجمان. هەر لەو ساڵەدا، کە من بەرپرسیار بووم لەو ناوچەیە، چەند دێهاتێک دەبوو بەژێر ئاوی دەریاچەی دوکانەوە، وەک (سەنگەسەر، کۆمەڵە، کەنجارەی خواروو، کەنجارەی سەروو، خرە جۆ، کەرسۆنان) پێویست بوو قەرەبوو بکرێنەوە بۆ خانووبەرەو موڵکەکانیان، هەندێک لەو جووتیارانە، کە خاوەنی زەوی نەبوون لە بانووی سەنگەسەر، کە چواردە دۆنم بوو لەوێ خانوویان بۆ بکرێ لەڕێی گارفێن لە شەهیدان دروست بکرێن، بەڵێ ئەمانە هەمووی کران، کە کۆمپانیای (بلفۆر)ی ئینگلیزی دروستیکرد، ئیدی کۆتایی بەم گەشتەی ناو دەشت دەهێنم و دەچمە ناوچەیەکی دیکە، ئەویش چنارانە، کە بۆ ئەوێ گوێزرابوومەوە.

بەشی شەشەم

با هەبێ (١٦)

سەنگەر زراری

کارەبا و کابوڵ و کوردستان
بەپێی ڕاپۆرتێکی تەلەفزیۆنی خەڵکی "کابوڵ"ی پایتەختی ئەفغانستان رووبان لە کڕینی ئامێرەکانی سەتەلایت و ئامێرە کارەباییەکانی دیکە کردووە، ئەویش بە بۆنەی) سەعات.
نازانم خەڵکی داماوی قیتاعی غەزەی فەلەستین، چۆن توانیان لە میانەی شەڕدا چەند ڕۆژێک بە بێ کارەبا ژیان بەرنە سەر؟! ڕەنگە ئەم قسەیە پێکەنیناوی بێ، چونکە ئێمە لای خۆمان بێ کارەباییمان نەبینیوە!! بەڵام بڕواتان هەبێ ژیان بەبێ کارەبایی زۆر ناخۆشە، ئەگەر باوەڕ ناکەن سەیری لوبنان بکەن ئینجا دەردی بێ کارەبایی دەزانن، ئەم لوبنانە نازدارە، دوای تەواوبوونی ماوەی سەرۆکایەتی "ئەمیل لەحوود"، چەند مانگێک سەرۆکی نەبوو، خەڵکەکەی وەکو ئاو بەبێ گرفت بەڕێوە دەچوو، چونکە سەرۆک گرفتی خەڵک نییە، بەڵکو گرفتی پیاوە گەورەکانی ناو سیاسەتە، کەچی یەک ڕۆژ بێ کارەبا بوون نەیانتوانی دانیشن، تا ئەوەبوو خۆپیشاندانیان کرد و لە خۆپیشاندانەکەش حەوت کەس کوژران و چل کەسیش بریندار بوون، چونکە کارەبا گرفتی ئەو خەڵکە بوو، گرفتی پیاوە گەورەکانی دەسەڵات نەبوو.
ئەوانەی خەمی گەورەیان نەبوونی سەرۆکە، ئەوان هەرگیز خەم لە نەبوونی کارەبا ناخۆن، چونکە کەسێک گەیشتبێتە ئەو ئاستەی خەم لە نەبوونی سەرۆک بخوات، حەتمەن کەسێکە لە ئایندەدا لەدەورو خولی ئەم سەرۆکە دەسوڕێتەوە، ئەوە ئەگەر خۆی هەڵپەی سەرۆکایەتی نەکات، بێگومان ئەم جۆرە کەسەش کە بە پلەیەکی بەرزی سیاسی یان ئیداری گەیشتوون، خەمی نان و ئاو و کارەبا و زۆر شتی دیکەشیان نییە، بە پێچەوانەوە خەڵکە عەوامەکە خەم لە نەبوونی سەرۆک ناخۆن، بەڵام بۆ بڕانی کارەبا مافی ئەوەیان هەیە خۆپیشاندان بکەن، خەڵکی کوردستان تا ئێستا مومارەسەی ئەو مافەی خۆیان نەکردووە، واتا بۆ نەبوونی کارەبا خۆپیشاندانیان نەکردووە، کەچی لە هەر خۆپیشاندانێکدا کە بۆ هەر مەبەستێک ئەنجام درابێت، دەسەڵاتی کوردی خۆپیشاندەران بە تێکدەر و دەستی بێگانە تۆمەتبار دەکەن.
ئەرێ ئێوە دەزانن ئەم خەڵکە هەژدە ساڵە بەدیار موژدەکانی ئێوە دانیشتووە و بە قسەی هیچ بێگانەیەکیش کاری تێکدەرانە ئەنجام نادات؟! تووخوا خەڵکێک هەژدە ساڵ چاوەڕێی ئەوە بێ، کە ئەمڕۆ یان سبەی ماڵەکەی ڕووناک بێتەوە و جگە لە چاوەڕوانی تاقەتی نەبێ هیچی دی بکات، تۆ بڵێی تاقەتی ئەوەی هەبێ بە دەست لەپشتدان و قسەی بێگانە دژتان بوەستێتەوە؟! کە بۆ ژیانی خۆی ئەمە نەکات، قەت بۆ بێگانەی دەکات؟!
ئەرێ ئێوە وەکو ئەو ئەفغانستانەشتان پێ ناکرێ، کە هەموومان ئەو وڵاتە زۆر بە دواکەوتوو دەزانین، دە مادام وایە یان موژدە بە خەڵک مەدەن و بڵێن کارەباکە هی خۆمانە و ناتان دەینێ! یان بڵێن نیمانە و ڕاستییەکە چۆنە بە خەڵکی بڵێن. یان کارەباکەمان بدەنێ، با ئێمەش چیتر چاوەڕێ نەکەین.

نامەیەکی کراوە بۆ وەزارەتی داد

من کە ناوم (فەتاح خەتاب حوسێن) ە . لە ڕێکەوتی ١٢ | ١١ | ٢٠٠٨ لە ڕێگەی دادگای بەراییەوە، داوایەکم دژ بە سامح عوسمان یونس تۆمار کردبوو، لەگەڵ داوایەکەش ئەو سکاڵانامەیەی کە لە ڕێگەی هەفتەنامەی(بەدرخان)ەوە، بەر لە دوو ساڵ، ئاراستەی جەنابی وەزیری دادم کردبوو، هاوپێچ کرابوو، ئەویش سکاڵانامەکەی لە داواکەی منی لێکردبۆوەو خۆی کردبوو بە خاوەنی سکاڵانامەکەو شکاتی لێکردم . ئەمەش لەبەر بەکارهێنانی چەند وشەیەک کە بە قسەی خۆی (پڕە لە تەشهیرکردن، بە شێوەیەکی عەلەنی کە زیان و زەرەرێکی زۆرم بە کەسایەتی ئەوم گەیاندووەو تۆمەتی جۆراوجۆرم خستۆتە پاڵی، بێ هیچ هۆیەکی یاسایی یاخود شەرعی، لەگەڵ بەکارهێنانی وشەی ناشیرین، کە ناگونجێ لەگەڵ (پەروەردەی دادوەریی) تا ئەو ڕادەیە بە گەندەڵ ناوزەدم کردووە و بە (عواد البندر) چواندوومە.
جەناب ..! من وتوومە (من لەو بڕوایە دام کە کەس نابێت لە یاسا بەرزتر بێت و یاسا دەبێت لە سەرووی هەموومانەوە بێت، بەڵام کەسانێک هەن دەیانەوێ وەک (عواد البندر) لە پێناو بەرژەوەندی خۆیان، ملی یاسا بشکێنن، ئەوانەش گەندەڵچییەکانن، گەندەڵیش لە بواری یاسادا واتە ناعەدالەتی . من بە هیچ شێوەیەک سامحم بە "عواد البندر" نەچوواندووە، بەڵکو گوتوومە کەسانێک هەن . واتە بە شێوەیەکی گشتی باسی حاڵەتەکەم کردووە و پەیوەندی بە کەسێکی دیاری کراو نییە. بەڵکو پەیامێکی سەربەخۆیە. دواییش گوتوومە گەندەڵیش لە بواری یاسادا واتە نا عەدالەتی، لێرەش مانایەکەی ڕوون و ئاشکرایە (گەندەڵی لە بواری یاسادا = ناعەدالەتی). ئەم وشەیەش لە چاو کردارە نایاسایی و ناشەرعی و نا ئینسانییەکانی سامح عوسمان یونس بە هیچ پێوەرێک (بە قسەی ناشیرین) ناژمێردرێت.
ئەگەر بێینەوە سەر (بەکارهێنانی وشەی ناشیرین کە ناگونجێ لەگەڵ (پەروەردەی دادوەری)ش، ئەوە هەقی خۆمانە ئەم پرسیارانەی خوارەوە لە سامحی یاساناس بکەین :
١ ـ ئایا لەسەر چ بنەمایەکی یاسایی یاخود شەرعی بە بەلاغێکی درۆ مێردی خوشکی خۆی ١٤ڕۆژ بە گرتن دەدات؟! ٢ ـ ئەو خانووەی کە بە پارەو خێری مێردەکەی کڕاوە، زەوت دەکات؟
٣ـ هەموو پارەو شتە تایبەتییەکانی، دوای بە گرتندانی، تالان دەکات
٤ ـ بەڵگەنامەی تەلاق بۆ خوشکەکەی تەزویر دەکات، تاکو خوشکەکەی لە کاتی پێویست پیشانی کەسانی پەیوەندار بدات؟! ٥ ـ بۆ چەندین جار، پسوولەی پێڕاگەیاندنی دادگا لێیدەشارێتەوە، تاکو بڕیاری دادگا بە شێوەیەکی (غیابی) دەربچێت؟! ئەم حاڵەتانەش لە مەلەفی ١٦٠٤ و ١٦٠٥ دادگای باری کەسی ٤، بە بەڵگەوە تۆمار کراون و دادوەر و داواکاری گشتی ئەم دادگایەش لەم بارەیەوە ئاگادار کراونەتەوە.
٦ـ خەڵکی بە کرێ دەگرێت، بۆ ئەوەی (مراقبە)ی مێردەکەی بکەن و هەنگاو بە هەنگاو بە دوایدا بڕۆن، بە مەبەستی ترساندن و ئیستفزاز کردنی؟ ٧ ـ هانی پارێزەر و دادوەرەکان دەدات، کە وا لە مێردەکەی بکەن لە سەعات ٩ وە تا ١ی نیوەڕۆ چاوەڕوان بێت، دوایش پێیبڵێن : دادبینییەکە دوا خرا، تاجیل بوو یاخود گازمان کردی تۆش لێرە نەبووی . ٨ ـ نکۆڵی لە فرۆشتنی عەردێکی ٢٥٠ مەتری دەکات؟ ٩ ـ دادگای گشتی و فەرمی دەکاتە مەیدانی خۆی و ئەو هەموو خەڵکەی ناو دادگاکە، بۆ بەرژەوەندی کەسایەتی خۆی مەشغول دەکات؟
١٠ ـ ئایا ئەو کردارە ناشیرینانەی سامحی یاساناس بە (استغلال النفوذ و الابتزاز و الخروج عن الشرع و القانون و الاعراف ..) ناژمێردرێن؟ باشە، ئەگەر ئەو لەبەر بەکارهێنانی وشەیەک، کە بە هەڵە تەفسیری کردووە، ئەوەندە پارەی بوێت، ئەی دەبێ ئێمە داوای چی بکەین؟!!
جەنابی وەزیری داد . ئەوە من دوو ساڵە هاتوچووی ئەم دادگایە دەکەم و ڕۆژ لەدوای ڕۆژ بۆ دادگای بەڕێز دەسەلمێندرێت، کە من بە بەلاغێکی درۆ ١٤ڕۆژ حوکم دراوم و ئەو قسانەش، کە دەر هەق بە من کراون بە هیچ شێوەیەک ڕاست نین، بەڵام لە بەر مەحسوبیەت و واستەکاریی . تاکو ئێستا نەتوانراوە مەسەلەکە یەکلایی بکرێتەوە!!! داوا لە جەنابتان دەکەم ئاورێک لە چۆنییەتی ڕاپەڕینی کارەکانی نێو دادگاکە بدەنەوە و چارەسەرێک بۆ ئەو هەموو کارە نایاسایی و ناشەرعییانەی، کە لە ژێر ناوی دادپەروەرییەوە ئەنجام دەدرێن، بدۆزییەوە، تاکو بتوانین بڵێین : بەڵێ . نابێت کەس لە سەرووی یاساوە بێت و دەبێت یاسا لە سەرووی هەموومانەوە بێت.
لەگەڵ ڕێزدا
فەتاح خەتاب حوسێن - مامۆستا لە پەیمانگەی هونەرە جوانەکان
١٦| ١٢ | ٢٠٠٨

هونەری بەدرخان

Bedirxan

بڵاوکراوەیەکی هونەریی گشتییە لەگەڵ بەدرخان دەردەچێ

بەسەرپەرشتی: مەسعود ئیبراهیم مەلا هەمزە

masoud_ibrahim_ar@yahoo.com

ژمارە ٢٣ - ١١٢ - یەک شەممە ٢٠٠٩/٢/٢٢ی زایینی

پرۆفیشناڵ

ژمارەی پێشوو

ئەوەی لەناو جیهانی رۆژنامەگەری نەبێ، نازانێ ماندووبوون و هیلاکییەکانی ئەو جیهانە چەند زۆرە و چۆن ئەو بڵاوکراوەیە لە دایک دەبێ، وەلێ خوێنەران هەر ئەوەندە بڵاوکراوەکانیان دەکەوێتە بەردەست و دەیخوێننەوە، منیش نامەوێ باسی ئەو زەحمەتیانە بکەم، چونکە لە سەرەتا کە خۆم بۆ کاری رۆژنامەگەری تەرخانکرد، هەموو ئەو شتانەم بەلاوە نا وەکو دایک و باوک و خزم و کەس، لە هەمووی گرنگتر دوو خوشکەکەم (فردۆس و سندوس) کە بەقەد دایک و باوکم و بگرە زیاتریش خۆشمدەوێن.

ئەوەی دەمەوێ قسەی لەسەر بکەم ژمارە ٢٢ی بەشی هونەری ١١١ی بەدرخان بوو، ئەوە مانای ئەوە نییە لە ژمارەکانی دیکەی بەدرخان دەستخۆشیمان لێ نەکراوە و پەیوەندی نەکراوە، لە هەمانکاتیشدا رەخنەمان لێ نەگیراوە، بەڵام ئەو ژمارەیەیان زۆر جیابوو لە ژمارەکانی دیکە، هەر لە گۆشەکەی بەندەوە بگرە تا دیدار و بابەتە هونەرییەکان، لە گۆشەکەی خۆمدا کە باسم لە پێشکەوتوویی مۆسیقا کردبوو لە هەولێر لە چاو سلێمانیدا، کە چەندین دەستخۆشم لێکرا بۆ دەربڕینی ئەو واقیعەتە و رەخنەشم لێگیرا و بە هەولێرچییەتی تۆمەتبار کرام، بەڵام لە هەمووی گرنگتر دەستخۆشییەکەی مامۆستای گەورەم (مەحمود زامدار) بوو، کە من نەک بە بینینی شەخسی خۆی، بەڵکو بە خوێندنەوەی بابەتێکیشی سەبووریم دێ و شانازی پێوە دەکەم، چونکە دەزانم مەحمود زامدار لە کورد هەڵکەوتووە و هەقە هەموومان شانازی پێوە بکەین، ئەوە جگە لە دەستخۆشییەکانی برا هونەرمەندەکانم، کە بەردەوام وەک برا و هاورێ رەفتارم لەگەڵ کردوون.

مەسعود ئیبراهیم

بابەتی دووەمیان کە زۆر قسەو باسی لەسەرکراو زۆر بە داخەوە پێشبینیم نەدەکرد هونەرمەندانی کورد ئاوا بەو جۆرە خۆ خۆربن، ئەویش لەوکاتەی جیهاد دڵپاکی هونەرمەند باس لە لێهاتوویی جوان بامەڕنی دەکا و دەڵێ: (نەک لەناو کورد رەنگە لەناو عەرەب و فارس و تورکیش دەرهێنەرێک نەبێ بەرابەری جوان بامەڕنی لە ئەکشندا)، ئەو قسەیە بەلای زۆرێک لە هونەرمەندان کفر بوو، نەدەبووا من بیکەمە مانشێت، وەک ئەوەی بڵێی من تۆپی یاریکردنم و ئەو هونەرمەندانە یاریم پێ دەکەن، بەڵام من ئازادم لە هەر شتێک کە دەیکەم، بە داخەوەش بۆ ئەو هونەرمەندانەی ئەو کارەیان پێ ناخۆش بوو، بەڵام بێ باکانە دەڵێم دیدارەکەی جیهاد دڵپاک لە ژیانی رۆژنامەگەریمدا یەکێک بووە لە هەرە باشترین دیدارەکان و شانازی پێوە دەکەم، وەک چۆن شانازی بە هەموو هونەرمەندێکی دیکەوە دەکەم، بەو مەرجەی خاوەنی کەسایەتی خۆی بێ و خۆی نەدۆڕاندبێ.

بابەتێکی دیکە کە بەلای بەشێک لە خوێنەرانی بەدرخان نامۆ بوو، پێیان وابوو نابێ ئەو جۆرە بابەتانە لە بەدرخان بڵاوبکرێتەوە، داکۆکیکردنی نەژاد شمقار بوو لە هەڵکەوت زاهیر، من گوتوومە و دەڵێم هەرکەس ئازادە لە بیروڕای خۆی، بەڵام ئەو بابەتەی شمقاریش بەڵگەیە بۆ ئەوەی هونەری بەدرخان ماڵی هەموو هونەرمەندێکە و دەکرێ هەموویان بە یەک چاو سەیری بکەن و بە ماڵی خۆیانی بزانن، خۆ بیروڕای جیاوازیشم پێ خۆشە و ئەگەر وەڵامدانەوە و تێبینی لەسەر هەر بابەتێک هەبێ پێمخۆشترە و بە دڵخۆشی بڵاوی دەکەینەوە.

بە کورتی ژمارەی پێشووی بەدرخان بە تایبەتی بەشە هونەرییەکەی بۆ هەمووانی سەلماند بەندە و بەشەکەی ئازادن و هیچ سانسۆرێکیان لەسەر نییە و هەموو جۆرە بابەتێک بڵاودەکەنەوە، بەو مەرجەی تەشهیرکردن نەبێ بە هیچ کەسێک و گەورەکردنی کاری کەسیش نەبێ لە ئاستی خۆی زیاتر، چونکە بە داخەوە لەناو راگەیاندنی کوردی ئەو بەزمەمان زۆرە و کەسانێک بۆ خۆیان ئەو هەلەیان قۆستۆتەوە. حەزیشم لێیە بڵێم بەداخەوە راگەیاندنی کوردی زۆرجار بەدەستەجەمعی و بە کۆمەڵ هێرش دەکەنە سەر هونەرمەندێک و هەوڵدەدەن کەسایەتی ئەو هونەرمەندە بڕوخێنن، بەڵام ئێمە پێچەوانەی ئەوان هەوڵی زیندووکردنەوە و پشتگیری ئەو هونەرمەندە دەدەین، بۆ ئەو قسەیەش بەڵگەمان زۆرە و لاپەڕەکانمان شایەدحاڵی ئەو راستییەن. بە هەڵەشدا مەچوون و وا تێمەگەن ئەگەر هونەرمەندێک هەڵەیەکی هەبێ یا گەندەڵ بێ وا بە سانایی بەسەریدا بازبدەین و بێ دەنگ بین، بەڵکو هەوڵدەدەین راستییەکان بە بەڵگەوە بخەینەڕوو، نەک تەنها قسەی بێ بنەما بێ.

ئەرسەلان دەروێش: لەشانۆ و درامای کوردیدا، پێم وانییە هیچ بوارێک پێش نواندن کەوتبێت

ئا: تیمی بەدرخان - سلێمانی

هونەرمەندی شانۆکار (ئەرسەلان دەروێش)یەکێکە لە دەرهێنەرە ناسراوەکانی کورد، کەنزیکەی (٣٠)سی ساڵە خزمەت بە هونەری شانۆیی کوردی دەکات، سەرەڕای پێشکەشکردنی چەندین کاری ناوازە لەبواری درامای رادیۆیی و تەلەفزیۆنیدا، کە دواترینیان زنجیرە درامای (ئارەزوو) بوو، ئەم هونەرمەندە بەردەوام سەرقاڵی کاری هونەرییەو هەرکاتێک تەماشای کەشکۆڵەکەی بکەیت، چەندین پرۆژەی رەنگاڵەیی تیا بەدی دەکەیت، (دەروێش) وێڕای شارەزایی ئەکادیمییانەی لەبواری پسپۆرییەکەی خۆیدا، کە هونەری(نواندن و دەرهێنان)ە، چەندین پۆستی هونەریی و بەڕێوەبردنی لەبوارە جیاجیاکانی میدیاو بەڕێوەبەرێتیيە هونەرییەکاندا بینیوەو ئێستاش ئەرکی سەرەکی لە بەڕێوەبردنی (تیپی شانۆی سالار)لە ئەستۆ گرتووە چ لە رووی هونەرییەوە بێت، وەک دەرهێنەری کارە شانۆییەکان و بەرهەمە دراماییەکانی ترەوە، یاخود وەک سەرنووسەری گۆڤاری(شانۆ-المسرح) کە مانگانە بەنۆرە لەگەڵ (زنجیرە کتێبی گۆڤار)ەکەدا، لە لایەن (شانۆی سالار)ەوە دەردەچێت. ماوەیەک بوو (بەدرخان) بەدوای ئەم دیدارەوە بوو، لە ئاکامدا بەدەستمان کەوت و سەرەتاش پرسیارەکەوابوو، بۆ ئەم وردەکارییە لەگەڵ دیدار و چاوپێکەوتنی هونەریدا؟

– مەسەلەکە متمانەیە، ئەنجامدانی کارێکی هونەریی سەرەڕای بەهرەو ئەزموون و بەخششەکانی هونەرمەند ئەرک و شەونخونییەکی گەورەی لێ دەخوازێت، کەچی فرە بڵاوکراوەیی ئێمە وای کردووە زۆر جار تەنها بۆ مەبەستی پڕکردنەوەی لاپەڕەکانی رۆژنامەو گۆڤارەکان، یان ماوەی پرۆگرامەکانی تیڤییەکان پەیڤینی لەتەک بکرێت و کارەکەی بەسەر بکرێتەوە، واتا هیچ جۆرە شۆڕبوونەوە و هەڵکۆڵینێکی مەعریفی و رەخنەییانە لە پشت ئەو دیدارانەوە نابینیت!لەلایەکی دیکەشەوە، وەک زۆر جار روویداوە رۆژنامەنووسێکی گەنج بە ریکۆردەرێکەوە دێت، یان لە پەیوەندییەکی تەلەفۆنیدا کە بە مۆبایلەکەی تۆماری دەکات، چاوپێکەوتنێکت لەگەڵ سازدەدا، کەچی دوایی، نەپرسیارەکانی(ئەو) و نە وەڵامەکانی (خۆت) وەک خۆیان نابینیتەوە! ئەوکاتە دووچاری مشتومڕو پرسی پۆزش بۆ هێنانەوە دەبیت، کە لە گەوهەردا تۆ بۆ ئەو ئامانجە ئەو چاوپێکەوتنەت ئەنجام نەداوە، لەلایەکی تریشەوە (هونەرمەند)مان هەیە لەکارێکی هونەریدا دەدەکەوێت، (٣٠–٤٠) چاوپێکەوتنی لەگەڵدا سازدەدرێت (بێگومان ئەگەر مێینە بێت!) کەچی نەخۆی لەدوای دووەمین دیدارەوە شتی تازەی پێیە بیڵێت و نە (دیدارچییەکانیش) بەلایانەوە مەبەستە چی تازە لەم دیدارانە هەیە. ئیدی تۆ ناچاریت هەڵوێست وەربگریت و بە وردی لە هەر دیدارێکی هونەریی بپێچیتەوە.

*** دوا بەرهەمی شانۆییتان نمایشی (من یەکێک نیم لەئێوە)بوو، کەلەرۆمانی (دواهەمین هەناری دونیا)ی رۆمانووسی ناسراو بەختیار عەلییەوە ئامادەکرابوو، سەرکەوتنی ئەم شانۆگەرییە بۆچی دەگێڕنەوە؟**

–نمایشی شانۆیی کارێکی کۆدەستی و فرە رەگەزە، زەحمەتە سەرکەوتن یان نوشوستی بۆ تەنها لایەنێک یان توخمێک بگێڕینەوە، بەڵام دەتوانم بڵێم خوێندنەوەی رەوشی بینەران و ئەو پرسە هەنووکەییانەی کۆمەڵگاکە دەبزوێنن و هەڵبژاردنی دروست بۆ(تێکست و دەستەی ئەکتەران و ستافی پشتی پەردەو ستایلی کارکردن) هۆکاری سەرکەوتنن بۆ هەر نمایشێکی شانۆیی، هیوادارم توانیبێتمان لەو هەڵبژاردنانەدا سەرکەوتووبین.

*** بەنیاز نین ئەم شانۆگەرییە لە شاری هەولێر وشارەکانی دیکەی کوردستان نمایش بکەن؟**

–هەردەم خۆزگەمانە کارەکانمان بەربڵاوترین مەودا ببڕن و زۆرترین خەڵکی کوردستان بیانبینن، چونکە بڕوام وایە شانۆ هونەرێکی جەماوەرییەو لەبەرەبەیانی سەرهەڵدانییەوە لەهەناوی جەماوەرەوە هاتۆتە ئاراوە و هەر بەویشەوە دەژی، هەرکاتێک شانۆ بووە موڵکی دەستەبژێرێک و بەتەنها تاقمێک هاوەڵی کردو لەپانتاییە بەرفراوانەکەی بینەران ترازا، ئەوا بزانە شانۆ لە مەترسیدایە. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هەلومەرجی بەڕێوەچوونی کاری شانۆیی لە کوردستاندا گەلێک زەحمەت و ئەستەمە و هەروا ئاسان نییە بتوانیت نمایشێکی لەبابەتی کارەکەی ئێمە بەو تایبەتمەندێتییەی هەیەتی لە سینۆگرافیا و ستافی بەشدارانی بگوازیتەوە، بەبێ پشتیوانییەکی ئەوتۆ و رەخساندنی زەمینەیەکی لەبار بۆ پێشکەشکردنی، بەڵام ئومێد دەکەم بتوانین لەمیانەی دووەم فیستڤاڵی شانۆی سالار نمایشی بکەینەوە.

*** لە ئەزموونی خۆتانەوە وەک دەرهێنەرێک کە زیاتر لە (٢٥)کاری شانۆییتان دەرهێناوە، سەرەڕای دەرهێنانی درامای رادیۆیی و تەلەفزیۆنی، ئاستی نواندنی ئەکتەری کورد چۆن هەڵدەسەنگێنیت؟ ؟**

– لەشانۆ و درامای کوردیدا، پێم وانییە هیچ بوارێک پێش نواندن کەوتبێت، نە نووسینی تێکست و نە کاری دەرهێنان و نە رەخنە و لێکۆڵینەوە. خۆ ئەوە لایەنی تەکنیکی و هۆڵەکانی نمایش هەر زۆر لەدواوەترن، بەڵێ بەڕاشکاویی و دڵنیاییەوە دەڵێم ئەکتەری کورد بەهەمووکەموکوڕییەکانی نواندنییەوە بەهرەو توانای گەلێک لەپێش هاوەڵەکانی تریەتی لە پرۆسەی کاری دراما و شانۆی کوردییەوە، من لەخوێنەرانی ئازیز و ئێوەی بەڕێز دەپرسم، ئەو توانا هونەریی و بەهرە هەڵکەوتووەی لە نواندنی هونەرمەندێکی وەک (یونس حەمە کاکە) لە زنجیرە درامای (ئارەزوو)وشانۆگەریی (من یەکێک نیم لەئێوە)دا، لەدوو کارەکتەری تەواو جیاواز و مەودا ئاڵۆز بەرجەستە بوو، چی کەمتر بوو لە توانای باشترین ئەکتەرەکانی دنیا، بە مەرجێک نە هەلومەرجی کارکردنی هونەری لەکوردستانداو نەکەلوپەلی و کەرەستەی جێبەجێکردنی ئەو کارانە لەبارو پیشەمەندانە بوون، بۆیە زیادەڕۆیی نییە گەر بڵێین، ئەکتەری کورد مژدەی ئایندەیەکی گەشی بۆ شانۆی کوردی پێیە و لە ئاستێکی هونەری پێشکەوتوودایە. ئەم روانینەش زادەی ئەزموونێکی بەرفراوانە لە کارکردن وەک دەرهێنەرێک لەگەڵ ژمارەیەکی گەورە لە ئەکتەرە بەناوبانگ و دیارەکانی کورد، لەوانە هونەرمەندان(ئەحمەد سالار، بەدیعەدارتاش، سمکۆ عەزیز، تەها خەلیل، عومەر دڵپاک، عەبدولی حەمەجوان، سەباح عەبدولڕەحمان، عەبدولقادر مستەفا، سوهەیلە حەسەن، حیکمەت هندی، یونس حەمەکاکە، شەفیق محەمەد، ژیان ئیبراهیم، کامل فەخرەدین، ئومێدحسێن، رزگار تاهیر، بەڕێز مەجید، فەریدە ئەحمەد، ئیسماعیل قادر، سەلام کۆیی، ئەنوەر شێخانی، عەلی ئەحمەد، عەباس ژاژڵەیی، زاهیر عەلی، جەلال بەیار، یاسین قادر بەرزنجی، بەهمەن حاجی، چێنەر ئەحمەد سالار، ئاشتی عوسمان دانش، نەجم هۆگر، سۆزان عوسمان، رەمزیە قادر، رووبار ئەحمەد، نیاز لەتیف، مۆفەق عارف لهۆنی، سروە عەباس، نەوزاد باراوی، دانا عەلی سەعید، ئارام حەمەبچکۆل، بەیان عەلی، حەمەعەلی خان، سۆران عوسمان، جوان سەعید، کۆچەر نوری، ئاواز ئەحمەد، مەی عەبدولکەریم، نیان ئەحمەد، فەیسەڵ محەمەد ساڵح، هەواڵ عوسمان، پشتیوان بەدەوی، ئامانج ئیبراهیم، و چەندین بەهرەمەندی تر لە گەنجان و ئەزمووندارانی هونەری کوردی)

ئەرسەلان دەروێش و دیمەنێک لە شانۆگەری من یەکێک نیم لە ئێوە

*** درامای(ئارەزوو)توانی سەرنجێکی زۆری بینەرانی کورد لەناوەوەو دەرەوەی کوردستان رابکێشێت، پێتوایە ناوەرۆکی دراماکە هۆکاری ئەم سەرکەوتنە بوو، یاخود لایەنەکانی بەرجەستەکردنی وەک نواندن و دەرهێنان؟**

– بێگومان هاوتابوونی هەردوو جەمسەر، هاوکێشە هونەرییەکەی سەرخست، وەک پێشتریش وتم زەحمەتە تاکە لایەنێک ببێتە هۆکاری سەرکەوتن، سیناریۆ جوانەکەی هونەرمەند (عەباس عەبدولڕەزاق) بووە زەمینەی لەبار بۆ بەرهەمەکە، بەتایبەتی کە لەهەڵبژاردنی ناوەرۆکدا(پرسی توندوتیژی سەبارەت بەژنان)ودارشتنی مەودای کارەکتەرەکان وەک(کەسێتی عارف و سەباو کوێخا و مامۆستا ئەحمەدو سوارەو زاهیر و مارف و فایەقە گێل و. . هتد)و چنینی رووداوەکان(لەڕووی وردەکاری و ریتمەوە)، شارەزایی ووەستاییەکی ئەوتۆی تیا بەرجەستەکرا. هەروەها توانای ئەفرێنەرانەی هونەرمەندانی پێش و پشتی کامێراو ئەو دەسپێشخەرییەی لە شێوازی نمایشکردنیدا رەچاومان کرد، کە پێکەوە لە شەش کەناڵی تەلەفزیۆنی کوردی ئاسمانی و لۆکاڵدا پەخشکرا، بەتێکڕا ئەو هۆکارانە بوون کەپێشوازی گەرمی جەماوەری بینەرانی بۆ ئەم کارە هونەرییە هێنایە دی.

*** لە (ئارەزوو)دا کێشەو لەمپەرەکانی بەردەمتان چی بوون ؟**

–کێشەی سەرەکیمان دەستەبەر نەکردنی ئامێر و کەلوپەلی تەکنیکی پێشکەوتووبوو.

*** لە ئارەزوو ویستت چی بە خەڵک بڵێی؟**

–پەیامەکە ئاشکرا بوو، مافی ژیان و ئازادی هەڵبژاردن و خۆشەویستی، خوا مرۆڤایەتی وەک یەک بە ژن و پیاو بەخشیوە، هیچ هێزێک ناتوانێت بەپیاوی ببەخشێت و لە ژنی بستێنێتەوە، نەوەی نوێش لەکوردستاندا زامنکەری رەخساندنی ئەو مافانەن.

*** بۆچی ئەو کۆتاییە پرسیار هەڵگرە؟**

– بۆ بەشداری کردنی بینەران لە خوێندنەوەی رووداوەکان و دارشتنەوەی دروستی وەڵامەکان، ئێمە بەتەنها سەربوردەی حەکایەتێکمان پێشکەش نەکردبوو، بەڵکو پرسێکی گرنگ و زیندووی نێو کۆمەڵگاکەمان لە نێو درامایەکی کۆمەڵایەتیدا بەرجەستەکردبوو، بۆ لێوردبوونەوە و چارەسەر بۆ دۆزینەوەو هەڵوێست وەرگرتن دەربارەی، کە پرسی توندوتیژییە سەبارەت بەژنان لەکۆمەڵگەی کوردەواریدا.

*** بۆچی زۆربەی دەرهێنەرەکان لەکارەکانیاندا سیناریۆی خۆیان بەکاردێنن و تۆش لەوان جیای؟**

– من پێم وایە تاکو پسپۆری لە کایەکانی ئەم هونەرەدا دەرنەکەوێت، ئاستی درامای کوردی لە شوێنی ئێستای خۆیدا دەمێنێتەوە، راستە ئێمە سیناریستمان لە بواری کاری درامادا کەمە و بەگشتی لە ئاستێکی ئەوتۆدا نییە، بەڵام خۆ ئاستی دەرهێنانیش لەدرامای کوردیدا هێندە لەپێشتر نییە، بۆیە لەگەڵ رێزمدا بۆ تایبەتمەندێتی ئەو دەرهێنەرانەی خۆیان سیناریۆی کارەکانیان دەنووسنەوە، من پێم چاکترە لەبری ئەو پرۆسێسە، دەرهێنەرانمان پشتیوانی لە توانا و قەڵەمی سیناریستەکان بکەن و بە بەهرەو ئەزموونی هونەریی خۆیان هاوکاربن لە گەشە پێکردن و بەرەوپێشەوە بردنی ئەو توانایانە، لەکۆتایشدا هەرکەسێک ئازادە چۆن کار دەکات.

*** پێت وایە لە ئارەزوودا تەجاوزێکی دراماکانی پێش خۆت کردووە؟**

– رەنگە لەهەڵبژاردنی بابەتێکی زیندووی ژیانی ئەمڕۆی هاوڵاتیانی کوردستانەوەو لەبایەخدان بە نواندنی ئەکتەرەکان و هەڵبژاردنی ئەو کادرە تەلەفزیۆنییەی هەقی کارەکتەرەکانیان دەدات، لە داڕشتنی ریتم و ماوەی ئەڵقەکاندا و، لە شێوازی نوێی تایتڵ و دەسپێشخەری لەپەخشکردنی دراماکە لە هەمووکەناڵەکانەوە، (ئارەزوو) شتێکی تازەی کردبێت.

*** لەو درامایەدا بۆ هەڵبژاردنی ئەکتەرەکان، تا چەند هەوڵت دابوو کار لەسەر ئەکتەری جدی بکەی؟**

– ئەگەرچی هیچ کارێک بێ خەوش نابێت، بەڵام بە بڕوای من فاکتەری یەکەمی سەرکەوتنی کارەکە بۆ هەڵبژاردنی ئەکتەرەکان دەگەڕێتەوە، لەبیرشت نەچێت، کە زۆربەی ئەکتەرە سەرەکییەکان بە ستایلێکی نوێ لەم بەرهەمەدا پێشکەش کرابوون.

*** لەو درامایەدا چی بێزاری کردی؟**

–لەکاتی وێنەگرتنی دەرەوەدا، خۆر زوو ئاوا دەبوو!

*** لەو درامایانەی ئەوساڵ نمایش کرا، بەکامەیان سەرسام بووی؟**

–نواندنی لێبەدەربێت، هێشتا ماوەیەتی درامای کوردی جێی سەرسامی بینەرانی بێت، بەنموونەش دەتوانێت کاری داهێنەرانەی (روناکی و وێنەگرتن و دەرهێنان) لە زنجیرەیەکی وەک (ئەسمەهان)دا کە لەدەرهێنانی هونەرمەند (شەوقی ماجەری)تونسی بوو، بە دراماکانی خۆمان بەراوردبکەیت، بۆئەوەی نزیکتر بڕوا بەو راستییە بهێنیت.

*** چ قسەیەکی دیکەت هەیە لەسەر رەوشی ئەمڕۆی درامای کوردی؟**

–هیوادارم بایەخی زیاتری پێبدرێت و لایەنە پەیوەندیدارەکان درک بە گرنگی ئەم هونەرە جەماوەرییە بکەن، نەک تەنها بۆ پروپاگەندەی تایبەتی خۆیان، بەڵکو بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی وشیاری و چێژی جوانناسی لەلای بینەران و کاراکردنی رۆڵی پۆزەتیڤی (تاک) و(خێزان)و(دەزگا)جۆراوجۆرەکان، لە چاکسازییەکانی نێو کۆمەڵگەکەماندا.

*** چ قسەیەکت هەیە لەسەر رەوشی ئەمڕۆی شانۆی کوردی؟**

–رەوشێکی تایبەتە، مامەڵەو لەخۆبردوویی و رکابەرایەتییەکی تایبەتی لە شانۆکاران گەرەکە، بۆ ئەوەی بتوانن جارێکی تر (شانۆ)بەهاداربکەنەوە، لەژیانی رۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و سیاسی گەلەکەماندا.

*** وەک سەرنووسەری گۆڤاری (شانۆ)، کە بەهەردوو زمان کوردی وعەرەبی دەردەچێت و توانیویەتی ئامادەییەکی گەورە لەنێوەندە هونەرییەکەدا بسەلمێنێت، چۆن توانیوتانە بەردەوامی بەم هەوڵە مەعرفییە بدەن، لە نێو بەستەڵەکی ئەم رەوشە شانۆییەی ئێستادا؟**

– بێگومان لەرێگای کۆبوونەوەی بەخششی خامە دڵسۆزەکان و خەمخۆرانی شانۆی کوردی، سەرەڕای پشتیوانی سەرۆکایەتی حکومەتی کوردستان و وەزارەتی دارایی، کە بودجەی گۆڤارەکەمان دابین دەکات، (گۆڤاری شانۆ)دوای دووساڵ لەدەرچوونی توانیویەتی ببێتە جێگای متمانەی نووسەرە هەڵکەوتووەکانی کورد و عەرەب لەناوەوەو دەرەوەی کوردستان، ئەگەر تەماشای دوا ژمارەمان بکەیت ئەوا، بابەتەکانی نووسەرانی وەک (شێرکۆ بێکەس، ئەحمەد سالار، رەئوف بێگەرد، دانا رەئوف، د. فەرهاد پیرباڵ، ئازاد بەرزنجی، د. فازڵ خەلیل، د. ئازاد حەمەشەریف، یاسین ئەلنسەیر، د. هەیسەم عەبدولڕەزاق. . . .)و چەندین ناوی سەنگینی تر لەبواری نووسینی ئەدەبی و هونەریدا دەبینیت وێڕای نووسینەکانی ژمارەیەکی تر لە دەستەی نووسەران وەک (ئەنوەرقادر رەشید و یاسین قادر بەرزنجی و بورهان غەفورو شۆڕش محەمەد حوسێن و ... هتد)، کەگەواهیین بۆ ئاستی پێشکەوتووی گۆڤارەکەمان.

*** کاری داهاتووتان لەبواری شانۆ و درامادا چییە؟**

–ئێستا سەرقاڵی دەرهێنانی شانۆیی(مینا)م لە نووسین و نواندنی مامۆستا(ئەحمەد سالار)ە و لەبارەی پرسی زیندانییە سیاسییەکانی کوردستان و ئەنفالەوە دەدوێت، بڕیارە دوای نمایشکردنی لە شاری (سلێمانی) لە شارەکانی (کەلار و رانیە و کۆیە)و شوێنی تریش پێشکەش بکرێت، دوابەدوای ئەم کارە و بەپشتیوانی راستەوخۆی رێزدار (نێچیرڤان بارزانی) سەرۆکی حکومەتی کوردستان، دەستبەکاردەبم لە زنجیرە درامای (گەندەڵی)، کە لەنووسین و سیناریۆی هونەرمەند (عەباس عەبدولڕەزاق)ەو نواندنی ئەندامانی تیپەکەمان و دەستەیەکی ناسراوی هونەرمەندانی شاری سلێمانییە، هەڵبەتە وەک لەناونیشانەکەیەوە دیارە، زنجیرەکە سەبارەت بەدیاردەی (گەندەڵی)یە، بەڵام بە ستایلێکی کۆمیدیرەخنەگرانە، لەگەڵ ئەمدوو بەرهەمەشدا، ئامادەکاریی بۆ دەرهێنانی کورتە فیلمی (درەختی بەرهەتاو)دەکەم، کە لە نووسینی مامۆستا (ئەنوەر قادر رەشید)ەو، نواندنی هونەرمەندان (یونس حەمەکاکە و ئاشتی عوسمان دانش و ئامانج ئیبراهیم و چەند هونەرمەندێکی ترە)

***لەگەڵ خوێندنەوەدا چۆنی و ئێستا چی دەخوێنییەوە؟**

– خراپ نیم، دوو کتێبم بەدەستەوەیە، یەکەمیان ناونیشانەکەی (ذهنیة الارهاب)ە، نووسینی (جاک دریدا و ئێمبێرتۆ ئیکۆ و جان بۆ دیار و چەند نووسەرێکی فەرەنسی تر)، دووەمیشیان لەنووسینی (روجیە عەساف)ە بەناونیشانی(سیرە المسرح).

*** دواهەمین نمایشی شانۆیی، کە بینیبێت و قسەت لەسەرکردبێت؟**

–شانۆیی (حەمام بەغدادی) هونەرمەندی عێراقی (جەواد ئەلئەسەدی) بوو مانگی رابردوو لە شاری (بەیروت) نمایشەکەم بینی و لەچەند کەناڵێکی وەک (مستقبل و شرقیە) رای خۆمم دەربارەی وت، کە بابەتەکەی بەسەرچووبوو بەڵام بە تەکنیکێکی هونەریی بەرز، لەسەر هەردوو ئاستی، نواندن و دەرهێنان پێشکەشکرابوو.

***ئەی کاری جیهانی؟**

– بەDVD تەماشای شانۆگەری (کاروان سەرای) دەرهێنەری ناسراو (ئاریان مینوشکین)م کرد، کە لە(کابوڵ) پێشکەش کراوە.

*** بەدرخان؟**

–جیاوازە!

هەموو ساڵێک مەهەستی و هایدە لە هەولێرن

مۆئەیەد فارس

تایبەت بە هونەری بەدرخان

مۆئەیەد فارس سەرپەرشتیاری تۆمارگای (ژوان) لە شاری هەولێر هەموو ساڵێک یادی هەردوو هونەرمەندی گەورەی فارس مەهەستی و هایدە لە شاری هەولێر دەکاتەوە.

سەبارەت بەوەی بۆچی یادی ئەو هونەرمەندانە دەکاتەوە مۆئەیەد گوتی: چونکە کاری هونەریم پێیان هەیە و هەر لە منداڵییەوە من لەگەڵیانم و هەموو ئەلبوومەکانیانم هەیە و تەنها یادی هونەرمەندان مەهەستی و هایدە دەکەمەوە.

سەبارەت بە هاوکاری کردنیش گوتی: تا ئێستا کەس هاوکاری نەکردووم و لەسەر ئەرکی خۆم ئەو کارەم کردووە، بەڵام چەند دۆستێک هەن شتی نایابیان بۆم هێناوە سەبارەت بەم دوو هونەرمەندە.

جێی ئاماژەیە مۆئەیەد لە دایکبووی ساڵی ١٩٦٤ی هەولێرەو ماوەی چەند ساڵێکە یادی ئەو هونەرمەندانە دەکاتەوە وەکو ڕێزگرتنێک لێیان و بە بیرهێنانەوەیان بۆ جەماوەر و گوێگری کورد.

هونەرمەندان مەهەستی و هایدە

بەکر مستەفا دەرهێنەری شانۆگەری مەملەکەتی عیللەت: مەملەکەتی عیللەت ئەوەی سەلماندووە، کە قەیران لە شانۆدا نییە

شانۆگەری مەملەکەتی عیللەت ئەو شانۆگەرییەی زیاتر لە ١٠٠ ڕۆژ نمایشکرا و بووە جێی سەرنجی زۆربەی بینەران و هونەرمەندان، ئەم شانۆگەرییەش لە ئامادەکردن و دەرهێنانی هونەرمەند بەکر مستەفایە، ئەو هونەرمەندە جگە لەکاری دەرهێنان، لە سێ چوار ڕۆژی نمایشیشدا خۆی وەکو ئەکتەر نواندنی کردووە، ئەویش بەهۆی نەساغی ئەکتەرەکان بووە، بە پێویستمان زانی بیدوێنین...

ئا: تیمی بەدرخان - سلێمانی

*** چۆن بڕیارتدا کار لەسەر ئەو دەقە بکەی و ئاوا بیکوردێنی؟**

– بۆیە دەقەکەم هەڵبژارد، چونکە لە ئێستای ئێمەدا زۆر زۆر نزیکە، وەکو تاقیکردنەوەیەکی دیموکراتییانە، بەڵام چۆن هاتە وڵاتەکەی ئێمە؟ ئێمە بۆ دەستنیشان کراین بۆ ئەوەی ببینە نموونەی دیموکراسییەت لە ناوچەکە، بەڵام کە هاتۆتە ناویشمان نازانین چۆن بەرجەستەی ئەو دیموکراتییە بکەین، نەزانینەکەشمان لەچیدایە؟ ئێمەی کورد کە دەوڵەتمان نییە، بەڵام تاقیکردنەوەی حکومی هەیە لەوەوپێش، لە پاشای گەورەو شێخ مەحمود و قازی محەمەدەوە، خۆی دەوڵەتی بۆ خۆی دروستکردووە، ئەگەر ئیمارەتەکان لەسەر ئیمارەت بووبێ، هەرچییەک بێ بابانییەکان بەهەمان شێوە، نیمچە دەوڵەتێکیان دروستکردووە، ئێمە دەوڵەتمان ئیقتباس نەکردووە، یان ئینتیدابی هیچ شوێنێک نەبووینە، چۆن وەکو عەرەب دەوڵەتی هەبێ، بۆی دروستکرابێ، من زیاتر لەسەر ئەوە هەستم بەوە کرد کەموکورتییەک هەیە لەو سیستەمەی کە هاتۆتە ئێرە، هەنگاوێکی زۆر گەورەیە، کە ئێمە بەپێ و بەدارەدارە بۆی نەچووین لەسەر ئەوە ئەو کارەم هەڵبژاردووە، دەقەکەش وەکو میسرییەکان ئەگەر سەیریان بکەی دەقەکانیان هەمووی هەڵێنجراوی شتە جیهانییەکانە دەیهێنن دەیکەنە عەرەبی و بە شێوازێکی وا دایدەنێن لەگەڵ بارودۆخەکە بگونجێ، منیش ئەو ڕێچکەیە بە ڕێچکەیەکی ڕاست دەزانم و دەزانم کە بەرهەمێکی باشی لێ دەردەچێ.

*** وێڕای ئەوەی مەملەکەتی عیللەت زیاد لە ١٠٠ ڕۆژ نمایشکراوە، بەڵام بەوە تۆمەتبار دەکرێ، قسەی بازاڕی زۆر تێدایە، وەڵامی تۆ وەکو دەرهێنەرێک چییە؟**

– من لەگەڵ ئەوە نیم، قسەی سادە و ساکار بە دەربڕینێکی کۆمیدی ئەمە سادە و ساکارترە و نزیککردنەوەی خەڵکە و سادە و ساکار قسەکردنە بۆ ئەوەی تۆ بتوانی لەگەڵ خەڵک تێکەڵاوبی، ئەگینا ئەوە لادان نییە لەو قسانە، ڕەنگە لە شانۆگەرییەکانی دەوڵەتانی کەنداو زیاتر و شتی لەوە زیاتریش دەگوترێ و لای خەڵکیش قبوڵ دەکرێ، بەڵام من لەگەڵ ئەوەنیم بڵێن قسەی بازاڕی بەکارهاتووە.

*** لە چەند ڕۆژێکی نمایشدا، بەهۆی ناساغی و کێشەی هونەرمەندان خۆت لە شوێنی چەند هونەرمەندێک ڕۆڵت بینیوە، ئەوە چۆنە؟**

– من بەردەوام قەناعەتم بەوە هەیە، کە مەرجە دەرهێنەر ئەکتەر بێ، بەڵام مەرج نییە ئەکتەر دەرهێنەر بێ، دەشتوانم ئەوەت پێبڵێم دەقەکە وەکو نووسینی خۆمە، ڕەنگە بڵێم ڕۆڵی هەموو کاراکتەرەکانم لەبەرە، ئەو خۆشەویستییەش لەگەڵ ئەو ستافە و لەگەڵ ئەو تیپە وای لەمن کردووە، کە زۆرتر نزیک ببمەوە و زیاتر لەناو کەسایەتییەکانیان بژیم، ڕەنگە بۆ من کارێکی زۆر قورس نەبێ، کە نەمهێشتووە ئەو جەماوەرە شیرینەی ئێرە بێبەش بن لە بینینی شانۆییەکە بەهۆی تێکچوونی دەنگی کاک ئەحمەد جۆلا.

*** پێتوایە چ دەفعێک لەپشت ئەوەیە مەملەکەتی عیللەت زیاد لە ١٠٠ ڕۆژ نمایشبکرێ، لە کاتێکدا هەندێ هونەرمەندی کورد باس لە قەیرانی شانۆ دەکەن؟**

– من دەڵێم ئەو کارە ئەوەی سەلماندووە، کە قەیران لە شانۆدا نییە، قەیران لە هونەرمەند هەیە، هونەرمەند ناچێتەوە ناو خەڵک و بزانێ ئەو جەماوەرە چی پێویستە و چی دەوێ، بەدوای چی دەگەڕێ، چی پێ قبووڵ دەکرێ، ناکرێ تۆ دوای ئەو هەموو جەنگانەی لەم وڵاتەی ئێمە ڕوویانداوە، جارێکی دیکە بێی تراژیدیایەک دروست بکەی و خەڵک لێی بێزاربی، من ئامانجێکم هەیە کە پێتی بڵێم، بەڵام بە شێوازە کۆمیدییەکە، کۆمیدیاش باڵێکی هونەرە و هونەریشە.

*** لەو شانۆگەرییەدا ڕەخنەیەکی زۆر لە حزب و حکومەت و دەسەڵات گیراوە، وەڵامی ئەوان چی بووە؟**

–زۆربەیان دەستخۆشیان لێکردووین و پێیان خۆش بووە، چونکە من تەنها دەسەڵات بە کەمتەرخەم نازانم، خەڵکیش بە کەمتەرخەم دەزانم، هەردوولایەنەکەشم هێناوە و دەڵێم ئەوە دەسەڵات کەمتەرخەمی هەیە، بەڵام ئەو دەسەڵاتەش کوڕی ئەو میللەتەیە، ئەوانیش بە شێوازێ لە شێوازەکان بە ئەرک تێی ناگەن، کە خاوەنی ئەو وڵاتەن و پێویستە پێشی بخەن، یانی چۆن مافی هەیە، ئاوا ئەرکیشی هەیە.

*** پێتوانییە مەملەکەتی عیللەت ڕێگایە بۆ بە پیشەسازی کردنی شانۆ؟**

– لەو بڕوایەدام لەو سیستەمەی کە ئێستا لە هەموو شوێنێک پەیڕەو دەکرێ، ئەگەر شت نەچێتە ئەو لایەنی بازرگانی کردنە سەرکەوتوو نابێ، لەبەرئەوەی خۆی خۆی پەروەردە و دروستکا، ناشکرێتە بازرگانی، چونکە من کاڵایەکم نەخستۆتە بازاڕەوە، من شتێکم پێیە ناوی هونەرە، خەڵکێک دێ و لە پلیتی ئەو نووسراوە بەشداریکردنت باوی ئەوەندەیە، یانی من وەکو بەشداربوویەک دەیهێنمە هۆڵەکە، ئەو داهاتەی کە هەشە لای ئێمە زۆربەی زۆری کۆدەکرێتەوە و دادەنرێ بۆ ئەوەی کاری هونەری دیکەی پێ بکەین، بەڕای من قسەکەی تۆ زۆر حەکیمانەیە، کە پێویست ناکا ئێمە چیتر دەست پانبکەینەوە لەوەی ئێمە ئیشێکمان لێ قبووڵ بکرێ یا نەکرێ، چونکە من دڵنیام پێش لەدایکبوونی ئەوە لەبارچوونێکە بۆ خۆی.

*** دوای مەملەکەتی عیللەت بەنیازی بەردەوامبی لەسەر ئەو جۆرە کارانە؟**

– بێگومان من بڵێم هەر ئەو شێوە کارانە نا، بەڵام وەکو کەسێک دەمەوێ لە خەڵکەوە نزیک بم و شتەکانم لەناو خەڵکەوە هەڵێنجێ، هەر شتێک لەو ڕۆژانە کە بزانم ئامانجی خۆمی پێ دەپێکم، بێگومان دەیکەم، ڕەنگە بەو شێوازە نا، بە شێوازێکی دیکە، گرنگ ئەوەیە جەماوەرەکەی خۆم هەنگاو هەنگاو بە دەوری خۆم دەهێنم تاکو کوێم دەباو بۆ کوێم دەبا کێشە نییە، گرنگ ئەوەیە من بتوانم سەرکەوتوو بم.

*** بیرت لەوە نەکردۆتەوە کارێکی لەو جۆرەش وەکو دراما بە ئەنجام بگەیەنی و بیفرۆشیتە تەلەفزیۆنەکان؟**

– من ٣ پرۆژەم لەبەردەستدایە، ئەویش هەر بە شێوازێکی کۆمیدی، دەربڕینەکەی کۆمیدیایە، بەڵام زۆر شتی لە پشتەوەیە و موعاناتی خەڵکە، بەڵام خەڵکی زۆرتر ئەوەت لێ قبوڵ دەکا، من ئەوەندەی تەجروبەم هەبێ لەو ساڵانەی دواییدا ئەو کارانەی کە کۆمیدین زۆر نمایشکراون و لە کەناڵەکان گرنگی زیاتریان پێدراوە و زۆرتر بەردەوام بووە، زیاتر لە فکری خەڵکدا ماوەتەوە و داوایانکردووە نمایشبکرێ، ئێمە سندوقەچاڵ لە دەرهێنانی لوقمان غەریب و سیناریۆکەی هی من بوو، کە لەگەڵ کاک ماهیروان ڕۆڵی سەرەکیم بینی، تا ئێستا لە کەناڵەکان ٥٨-٦٠ جار نمایشکراوە، تا ئێستاش خەڵک تامەزرۆی بینینیتی، مانای وایە بێگومان بەردەوام دەبین.

*** یانی دەتەوێ بڵێی دوای ئەو هەموو تراژیدیایە ئیتر کورد پێویستی بە کۆمیدیای تراژیدی ئامێز هەیە؟**

– بەڵێ ڕاستە، چونکە تاڵترین دەرمان کە بۆ نەخۆشێکی دەبەی تێکەڵکراوە بە هەنگوین یان تامێکی شیرین، کە بتوانێ چارەسەری نەخۆشییەکەی پێ بکا، ئێمەش هەر شێوازێکین لەو شتە، ئێمەش تاڵترین دەرمانمان پێیە، بەڵام بەو شێوەیە شیرینی دەکەین، کە خەڵک بۆی بخورێ، ئەوە ئامانجی ئێمەیە.

*** چیتر دەڵێی..**

– ئەوەی ئێمە خۆشحاڵ دەکا ڕۆژنامەنووسان بەشێکی گەورەن لە ئێمە، بەسەرکردنەوەی کارە هونەرییەکان بەو شێوازە مانای وایە هەردوولامان یەکتری تەواو دەکەین، ئێمە ئێوە و ئێوەش ئێمە.

دەرهێنەر بەکر مستەفا ٢٠٠٨/١٢/٣٠

بەهادین عەبدوڵڵا: کۆمەڵێ کەناڵی ئاسمانیمان هەیە وەکو پێویست بایەخ بە دراما نادەن

هونەرمەندی شانۆکار بەهادین عەبدوڵڵا دەرچووی پەیمانگای هونەرە جوانەکانی سلێمانییە و لە ساڵی ١٩٨٦ بە شانۆیی پەکاسپیکە دەستی بەکاری هونەری کردووە، هەروەها بەشداری لە چوار کورتە فیلم کردووە، ئەوانیش: (کۆتاییەکان، دواهەناسە، حەسرەت، بەیانییەکی زوو) جگە لەوەی خاوەنی دوو خەڵاتی نواندنە، ئێستاش لە درامای سەمفۆنیای مەرگ بەشداری کردووە، لە نزیکەوە دواندمان..

ئا: تیمی بەدرخان- سلێمانی

*** ڕۆڵت لە درامای سەمفۆنیای مەرگ چییە؟**

– لە درامای سەمفۆنیای مەرگ ڕۆڵی سەربازێک دەبینم، کە تووشی کێشەی سیاسی و کۆمەڵایەتی دەبێتەوە، هیوادارم بەجوانی بەرجەستەی ئەو کاراکتەرەم کردبێ.

*** تا چەند لەو ڕۆڵە ڕازی کە لەو درامایە بەرجەستەی دەکەی؟**

– ئەکتەر بۆ هەموو کارێک بە بەردەوامی پێویستی بە هەوڵدانە، تا ئەو کەسایەتییەی کە ڕۆڵی دەبینێ بیدۆزێتەوە کاری بۆ بکات و بتوانێ ڕۆڵی ئەو کەسایەتییە بە جوانی بەرجەستە بکات، من ناتوانم بڕیار لەسەر کاری خۆم بدەم، چونکە بینەر دەبێت لە کارەکەت ڕازی بێت، ئەوەندەی من هەوڵمداوە کارێکی باش بکەم ئەوەندە بەلامەوە گرنگ نییە لە خۆڕازی بوون، هونەرمەند دەبێت جەماوەرەکەی لێی ڕازی بێت.

*** بە بڕوای تۆ لەمڕۆدا هەڵبژاردنی ئەکتەر لای دەرهێنەرانی کورد لەسەر چ بنەمایەکە؟**

– بۆ هەموو کارێک دەرهێنەر ڕۆڵی ئەکتەر دیاری دەکات، ئەویش لەسەر بنەمای کەسایەتییەکە، کە ئەو ئەکتەرە بەرجەستەی ئەو ڕۆڵە دەکا، ئەوەش لەسەر بنەمای تەمەن و لێهاتوویی کاراکتەر لەسەر بنەمای جەستە و دەنگ و زیرەکی، کە سێ بنەمای زۆر سەرەکین بۆ ئەکتەر، بەڵام بۆ دیاریکردنی ئەکتەر بەڕاستی دەرهێنەرەکان دەتوانن وەڵامی ئەم پرسیارە بدەنەوە، لەوانەیە کەموکوڕی لە لایەن دەرهێنەران هەبێت لە هەڵبژاردنی ئەکتەر، بەڵام ئەوانیش وەڵامی خۆیان هەیە.

*** ئەمڕۆی درامای کوردی چۆن دەبینی؟**

– دەتوانم بڵێم کاری دراما لە کوردستاندا باشە، چونکە بەڕاستی بە توانایەکی زۆر کەمەوە کاری باش کراوە، دەتوانم بڵێم کارکردنی درامای ئەزموونی، چونکە زۆرجار گوێمان لە ڕەخنە و توانجی بینەر و هونەرمەندان دەبێت، بەڵام بەڕاستی هیچ کارێک بێ کەموکوڕی نابێت، گرنگ ئەوەیە ئێمە بەردەوام بین و کاری باش بکەین و خزمەت بە هونەری کوردی بکەین، هەوڵبدەین لە درامادا ئەزموونی نوێ بەرجەستە بکەین ئەو هەڵانەی دەیکەین سوودیان لێوەرگرین و هەوڵدەین کاری چاک و سەرکەوتوو ئەنجام بدەین.

*** قسەت لەسەر دەرهێنەرە کوردەکان چییە؟**

– بەڕاستی ئەم پرسیارە قورسە، چونکە ئێمە لە کوردستان توانایەکی زۆرمان هەیە، دەتوانین کاری زۆرباش ئەنجام بدەین. ئەویش لە ڕوانگەی ئەوەی کۆمەڵێ کاری درامی باشکراوە، نەک بە تایبەتی دراما لەبەر کاری فیلمسازی زۆر کاری سەرکەوتوو کراوە، هەوڵی زۆر جوان دراوە و بەردەوامیش کاری جوان دەبینین، لەڕووی دراماوە کەم و کورتی هەیە، ئەویش دەگەڕێتەوە بۆ دابینکردنی پێداویستی ئەو دەرهێنەرانەی ئێرە، بەڕاستی زۆر خۆیان ماندوو دەکەن و کاری زۆر باشیان ئەنجامداوە، ناشکرێ بڵێی بێ کەم و کورتییە، بەس دڵنیام کاری زۆر سەرکەوتووتر دەکەن، چونکە توانای باشیان لێ بەدی دەکرێ.

*** بۆچی تا ئێستا بینەری کورد سەیری کاری غەیری کوردی دەکا؟**

– ئێمە کۆمەڵێ tv ئاسمانیمان هەیە، بەڵام زۆر گرنگی بە کاری درامی نادرێ، کەمی کاری دراما هۆیەکە لە ساڵێکدا دوو بەرهەم یان ئەوپەڕی سێ بەرهەم هەیە. ئەمەش وا لە بینەر دەکات بچێت بەدوای بەدیلدا بگەڕێ، تەنها بەدیلیش ئەوەیە سەیری دراما بیانییەکان بکات، هەر لە عەرەبی و تورکی و فارسی. زۆر کەسیش دەیگەڕێننەوە بۆ ئاستی نزمی درامای کوردی، بەڵام بەڕاستییەکەی بینەری کوردی زۆر بە باشی سەیری ئەو کارانەش دەکات، چونکە حەزدەکات درامای کوردی ببینێ، ئەگەر نەبوو چی بکات.

*** ڕات لەسەر بەدرخان چییە؟**

– دەتوانم بڵێم بەدرخان هەفتەنامەیەکە زۆر خزمەت بە بواری ڕۆژنامەگەری کوردی دەکات، زۆر پڕە لە هەموو بوارەکان، خوێنەری زۆری هەیە هەر ئەمەشە دەتوانم بڵێم هەفتەنامەیەکی سەرکەوتووە، هیوادارم هەر سەرکەوتووبن و بەردەوام کاری جوانتان لێ ببینین.

بەهادین عەبدوڵڵاو کانی حەمە عەلی

arsivakurdi.org

نەریتێکی جوان.. بەڵام!؟

ئەوە بۆ چەند ساڵێکە لقی هەولێری یەکێتی نووسەرانی کورد لە لقەکانی دیکە جیادەکاتەوە، پڕ چالاکی و ئامادەبوونیێتی لە تەواوی بۆنە و ڕووداو و ساتە نالەبار و ناخۆش و خۆشەکاندا، لە سەرووی هەموشیان ئاوڕدانەوەیەتی لە نووسەران و ئەندامەکانی خۆی، ئەم کلتوورەشی ئەوە چەند ساڵێکە پەیڕەوی لێ دەکات، بە خەڵات و ڕێزلێنانی نووسەران لە یادی دامەزراندنی یەکێتی نووسەران لە (٢/١٠)دا، کە ئەمساڵیش بە قورساییەکی زۆر زیاتر و لە پانتاییەکی فراوانتردا نەریتەکە بەڕێوەچوو، بەوەی ڕێژنە بارانی ڕێزلێنان و خەڵاتکردن ٢٥ نووسەری لقەکەی گرتەوە، ئەوە وێڕای ڕێزلێنان لە ٢٤ نووسەری دیکە لە ساڵانی ڕابردوودا، کەسیش ناتوانێت نکۆڵی لەم چالاکی و کارە جوانە بکات و نەخوازێت درێژەی هەبێت و بەردەوام بێت. بەڵام ئەوەی دەمەوێ لەم دەرفەتەدا هەڵوەستەی لەسەر بکەم: هەڵبەتە ئەم خەڵاتە خەڵاتێکی مەعنەوی بوو، پتر لەوەی مادی بێت، بەڵام پێموایە، بە تایبەتی ئەگەر ٢٥ نووسەرەکە بکەینە دوو بڕەوە، بەوەی بڕێکیان بۆ ئەوەی هەر نەبێت کەلێنێک لە ژیانیان بگرێت یاخود پێداویستی خۆیانی پێ دابین بکەن لەم ڕۆژگاری گرانی بازاڕ و نەهامەتی کەس بە کەس

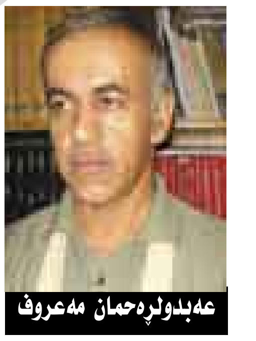

عەبدولڕەحمان مەعروف

نەبوونە، بە هیچ شێوەیەک(٥)گەڵا، شتێک.. گۆڕانێک لە ژیانیان ناهێنێتە پێشەوە و هیچی پێ ناکرێت، بەو واتایەی گۆڕانێکی بنەڕەتی بەسەر ژیانی نووسەردا ناهێنێت، لە کاتێکدا دەستەی دووەم ئەگەر خەڵاتەکە لە بەرگە مەعنەوییەکە موجەرەدی بکەین، بە هیچ شێوەیەک پێویستیان بە چەند قاتی ئەو لایەنە مادییە نییە. لە دیوێکی دیکەش دەمەوێ بەراوردی حاڵەتەکە لە نێوان نووسەران و هونەرمەندان و هەندێک کاری بێ بەرنامە بکەمەوە، کە لێرە قسەکەم ئاراستەی وەزارەتی ڕۆشنبیری و حکومەتە، چۆن لێرەو لەوێ دەبیستین چەند دەفتەر دۆلار بۆ فلان هونەرمەند خەرجکراوە، کە لە هەندەرانەوە داوەتکراوە و لە کوردستان کۆنسێرتێک و دووان سازدەکات یان بۆ کلیپی فلانە هونەرمەند و هەندێک کار و چالاکی دیکە پارە بە هەدەر دەدرێت، یاخود پارەکە زۆر زل و قەبەترە لەوەی ئەم کارەی پێ بکرێت. چونکە بە هیچ کلۆجێک من لاریم لەوەدانییە ئاوڕی جدی و شایستە و بەجێ لە هونەرمەندی ڕەسەن و هونەری مەزن و کار و چالاکی پیرۆز و بەیەکچاو و بێ ڕەچاوکردنی حەسەب و نەسەب و خزمایەتی و جنسی لەتیف... بدرێتەوە. بەڵام لە ئەوروپا ئەگەر نووسەرێک کتێبێک بنووسێت و چاپی بکات، حکومەت و لایەنی بەرپرس نەک هەرخۆی باوکیشی خەنی دەکات، ئەوە دوو کتێب و هەر هیچ و سێ کتێبیش ناسنامە بەو نووسەرە دەبەخشرێت، کەچی لای خۆمان مەگەر لە دەرفەت و بۆنە و یادەوەرییەک سووکەئاوڕێک لە نووسەر و شاعیر و ئەدیبان بدرێتەوە، ئەگینا کوا مەدالیای خۆشبەختی و ڕێزلێنان و بەتەنگەوە هاتنی کەسانێک لەسەر بنەمای نووسین و داهێنان، نەوەک نووسەرەکە، ئەمەش بۆ ئەوەی ئەم دیاردە و نەریتە جوانتر و پڕ بایەختر بێت، با هەڵبژاردنەکان لەسەر پەیوەندی شەخسی و تەوافقی و سیاسی و برادەرایەتی و تەکلیف نەبێت. با وشەکان و قورسایی ڕستە و ناوەڕۆک و گرنگی بابەتەکان خۆیان ببنە هەڵگری مەدالیای ڕێزلێنان و ئاوڕلێدانەوە.

دەکرێ لێرەدا شتێکی دیکەش بڵێین، مادام نووسین قسە دەکات، با هەر بوارەکە لە ئەدەب و شیعردا چەقبەستوو نەبێت، کەسانێکی دیکەش هەن لە بواری جیاجیادا خزمەتیان بە وشەو زمان و دنیابینی کورد و ڕەوشی کورد کردووە، ئەوە وێڕای ئەوەی دەکرێت لقی هەولێر ئاوڕێک لە هەندێک نووسەر و داهێنەری مەزنی دیکەش بداتەوە، کە لەژێر سابات و سنووری جوگرافی ئەودا نین، وەلێ وا بەوپەڕی لەخۆبووردەیی و لەسەرخۆیی و داهێنانەوە لە باوەشی پیرەهەولێری پایتەختدا دەخولێنەوەووەک هەنگ لە خزمەتدان...

له سیلەی بێدارییەوە

بەهزاد حەوێزی

ئەم بەیانییە
شار لەوەڕەسیا خنکابوو
شۆستە لە مەراق
ئادەمیزاد لە پڕوپووچیا
ئەم بەیانییە
بەرپرسێک گوڵدانێکی
کری
ژنێک قاپێک ماست

منداڵێک بڕێک لۆبیا
ئەم بەیانییە
ئاسمان تۆقی بێدەنگی
پساند
زەردە کەوتە سەر لێوی
هەتاو
شار ماسکەکەی دادڕی
شەقام باوێشکی هاتێ
ئەم بەیانییە
وەک دوێنێ شەو نەبوو

سپێدە مانیفیستی ئەو
کۆترانە بوو
کە لە بەهەشت
گەڕابوونەوە
چییان پێنەبوو
جگە لە مشتێک گوناهـ
نەبێ
ئەو ئەمەکدارییەی ئەمڕۆ
پوولێکی قەڵپ ناهێنێ!

له بەرەوڕوودا

هیوا سەعید

ڕاستەو
دانی پێدا دەنێم
جاران، من تۆم زۆر
خۆشدەویست
لە تینوێتی
نووشتانەوەم

بەس لە بەردەم کانی
چاوت
لە ماندوێتی
حەسانەوەم لە سێبەری
باڵات دەویست.
بەڵام ئێستا بەدحاڵی تۆ
دڵ بکوژم
هەناسەی تەنگ هەڵبمژم
چییە، لەبەر خەیاڵی تۆ!

یەکێ وەک مۆم بۆم
نەسووتێ
شێت نیم ببمە پەروانە
بۆی
یەکێ دەکەم بە گلێنەم
هەڵمبگرێ لە چاوی خۆی

تۆ ڕۆیشتی ئیتر تەواو
منیش دەڕۆم، دەچمە لایێ
چۆن چاوەڕێی کەسێک
دەبم
سوور بزانم هەرگیز نایێ!

کەلچەری بەدرخان

Bedirxan

بڵاوکراوەیەکی ڕووناکبیریی گشتییە لەگەڵ بەدرخان دەردەچێ

ستافی کەلچەری بەدرخان:

عەبدولڕەحمان مەعروف: awrahman2000@yahoo.com

سەعدوڵڵا نووری، جەوهەر شێخانی

بە هاوکاری ڕاوێژکاری ڕووناکبیریی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان: د.هیمداد حوسێن

ژمارە ٤٤ - ١١٢، یەک شەممە ٢٠٠٩/٢/٢٢ی زایینی

خوێنەری لێکەوتەو .. نووسینی داسەپاو

هەڵبەتە لەدوای ڕاپەڕین دنیای نووسین و کتێبیش، وەک تەواوی بوار و بابەتەکانی دیکەی ژیان ئاڵۆزی و گۆڕان و ئاراستەی جیاو دنیابینی تازەی بەخۆوە بینی، نەوەی تازە لەدایکبوو، ئازادی بیروڕاو نەمانی سانسۆر و پێش پێگرتن و تاسە خنکاندن تا ڕادەیەک سەریان هەڵداو بە لێشاو ڕۆژنامەو کتێب و بڵاوکراوە چاپ و بڵاوکرانەوە.. تەنانەت ئێستا سەر شۆستەو بن دیوارەکانیش دەڕۆستیان نایەن و باوەشیان بۆ ناکەنەوە.. خەریکە کتێب و نووسین قودسیەتی خۆیان لەدەست بدەن، کەس کەس ناخوێنێتەوە. تاک و تەرا وێڵن بەدوای ڕووداوو بابەت و کتێبی باش و خەمی نووسین و ڕۆشنبیرییەوە. ژیانی خۆی لەم پێناوەدا پێ بەخشیوە! هەست بە بەرپرسیارێتی نووسین و ئەرکی پیرۆزی کتێب و وشە دەکات.. ئەم دیاردەو کێشەو پەتایە ڕەنگە لێرەو لەوێ زۆرجار و چەندین کەس باسی لێوە کردبێت، بەڵام پێموایە ئێستا دیاردەکە زۆر زەق بۆتەوەو گەیشتۆتە ئەوپەڕی، بۆیە ئێمەش، لە مینبەری کەلچەری بەدرخانەوە، پێمان باشە چەند دەنگێک و کۆمەڵێک قەڵەمی بەتواناو بە سەلیقەو خاوەن بۆچوونی جیاواز بەدوای یەک بدوێنین و بزانین خوێندنەوەو هەڵسەنگاندن و لێکدانەوەیان چییە؟

ئا: عەبدولڕەحمان مەعروف

ئەمەش ڕوانینی نەجات حەمیدی نووسەرو ڕەخنەگرە:

ناکرێ بەراوردێکی یەک ئاستی خوێندنەوەو بەهای کتێب بکرێت، لە نێوان دوو قۆناغی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و مێژوویی پێش ڕاپەڕین و پاش ڕاپەڕین، لە گەڵ ئەوەشدا بەهای خوێندنەوەو کتێب و گفتوگۆ ئەدەبییەکانی پێش ڕاپەڕین زۆر گەرم و گوڕتر بوو لە پاش ڕاپەڕین، کە هۆکارەکەشی بۆ داهێنان و شاکاری ئەدەبی و فکری ئەو سەردەمە ناگەڕێتەوە، بەڵکو نووسین و کتێبیش پێش وەختە بەهایەکی ڕەوشتی سیاسیان هەبوو لە دەرەوەی داهێناندا، لەوکاتەی تەنها نووسین بەکوردی خۆی لە خۆیدا گرنگییەکی نەتەوەیی و سیاسی هەبوو، ئەو خوێنەرەی کە بەرەو ڕووی چەپاندنی عەقڵی و سیاسی ڕژێمی دکتاتۆری دەبووەوە، کە دەیویست دەست بخاتە نێو بچووکترین گۆشەی ژیانی تاکەکانییەوە، خوێندنەوەو کتێب لە پێش ڕاپەڕیندا هەرچەندە لەژێر چاودێری کردن و سیستەمی قەدەغەکردن و وردەکارییەکانی بەدواداچوونی دام ودەزگاو وەزارەتی ڕۆشنبیریدا بوو، کە ڕۆرشنبیری لە ڕوانگەی ئایدلۆژیای بەعسەوە هەڵدەسەنگێندرا، بەڵام لەهەمان کاتدا ساڵانی حەفتاکان و هەشتاکان، سامانێکی گەورەی کلتوری ئەدەبی کوردی گەڵاڵە کرا، بەتایبەتی لە بواری ساغکردنەوەی شیعری کلاسیکی کوردی، لەوسەردەمەدا ئەدەبی نوێ لە شیعرو چیرۆک ڕەخنەی ئەدەبی، خوێنەرێکی زۆریان هەبوو، چونکە کاردانەوەیەک بوو بەرامبەر بە جیاکاری نەتەوەیی و بیری شۆڤێنی و بەعس، ئەمەش پێداویستییەکی مانەوە بوو، زیاتر لەوەی پێداویستییەک بێت پەیوەست بە داهێنانی ئەدەبی فیکرییەوە، بە هەردوو لاوە واتە خوێنەرو کتێب لە ژێر چاودێریدا بوون، لەبەر ئەوەش بەعس هەموو دیاردەیەکی نوێی فیکری و سیاسی دەرەوەی لە بواری چاپکردن و وەرگێڕاندا سانسۆر و قەدەغەکردبوو، بۆیە ئەو کتێب و نووسینانەی بڵاودەکرانەوە، سەرچاوەی نووسینەوەیان زۆر سنووردار بوو، کە دیارترین خەسڵەتی قەدەغەکراوی لە نووسین و چاپکردن بیری ئازادی لیبراڵ بوو، تەنها ئەو بیرانە ڕێیان پێدراوە، کە لە ڕووی سیاسییەوە پرسیاری لەلای خوێنەراندا دروست نەکردووە سەبارەت بە ماف و ئازادییەکانی تاک، کە ئەگەر ڕێکەوتنەیکی وەکو بەیاننامەی ئادار نەبوایە، ئەوا تەنانەت چاپکردنی ئەو کتێبانەش بە زمانی کوردی قەدەغە دەکرا، کەواتە بەکورتی کتێب و خوێندنەوە ئەگەرچی ببوو بە کلتوورێک و لە نێو خوێنەراندا ببووە شوێنی بایەخ پێدانێکی گەورە، بەڵام هەموو ئەو کرداری چاپکردن و ئەو خوێندنەوانە، هێزی بەردەوام بوون و زیندوویێتیان لەڕووە نەتەوەیی و سیاسییەکەوەی بوو، ئەمەش بەتەواوەتی مانای ئەوە نییە کە بەرهەمی داهێنەر نەبووە و کاریگەری چاکیشی لەسەر خوێنەران جێ نەهێشتبێت، بەڵکو لە هەندێک لە جۆرەکانی وەکو چیرۆک و شیعردا داهێنانی بەرچاو هەبووە، بەڵام جۆری دیکە یا زۆر لاوازبوونە، یاخود هەر نەبووە، بۆ نموونە دەتوانین بڵێین کە ڕۆمانمان نەبووە لەوسەردەمەدا، پەخشانە شیعر تا ڕادەیەک دەوڵەمەند نەبوو، ڕەخنەی ئەدەبی لاواز بوو، دەتوانین سەردەمی پێش ڕاپەڕین بەدووەمین سەرهەڵدانی وشەی کوردی ناو بنێین، کە لەگەڵ خۆیدا فراوانترین خوێنەوەی وشەی کوردی بەهەرم هێنا، لە گەردوونێکی سیاسی داخراوو سانسۆر کراودا، خوێندنەوە، نووسین، چاپکردن، مانای بەشداری کردنی دەنواند لە بیری کوردایەتیدا، جگە لەمانەش، بیری ئایدۆلۆژی لە نێوان چەپ و نەتەوەییدا لە گەرمەی سەردەمی خۆیدا بوو، کە یەکێکیان واتە بیری چەپ، پێش لێدانی حزبە چەپڕەوەکان ئەو بیرە بوو، کە زۆرترین و دەوڵەمەندترین سەرچاوەی کتێبی هەبوو، چ لەناوەوەی وڵات چ لەدەرەوە، بەتایبەتی بیری مارکسی و لینین، لەوکاتەی سەرچاوەی کتێب و خوێندنەوە لە بیری نەتەوەیی بەرجەستەکردنی بیری عەرەبی و نەتەوەیی ئیسلامی بوو، کە هەموو کتێبخانەکانیان لێ پڕ کرابوو، لەگەڵ ئەوەشدا وەرگێڕان، بەتایبەتی لە زمانی عەرەبی و بە دەگمەن لە زمانی ئەوروپییەوە، زیاتر لە یەک دوو ڕۆژنامە و گۆڤاردا قەتیس مابوو، ڕاپەڕینی ئادار دەرگای کتێب و خوێندنەوەی لەبەردەم خوێنەران بە والایی جێهێشت، سانسۆرەکان تێکشکان و هۆیەکانی ڕاگەیاندن زۆر بوون، کە حزبەکانی کوردستان دەوریان هەبوو، لەم فراوانکردنەوەیدا، ڕۆژ بە ڕۆژیش چاپکردنی کتێب و فرەبوونی سەرچاوەکانی خوێندنەوە زیاتر بوون، بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا خوێندنەوە گۆڕانێکی گەوهەرایی لە چەندێتی و چۆنییەتیدا بەسەرهات، لە ڕاستیدا ئەم گۆڕانەش سروشتی بوو، هێدی هێدی مانا سیاسییەکان، مانا نەتەوەییەکان لەبیرکردنەوەی نووسەراندا بەرەو ساردبوونەوە چوون، چیتر وەکو لێپسراوێتی و بوونێکی سەردەمیانە سەیریان نەدەکرا، لە شیعر و چیرۆکدا، کە جاران بە بەکارهێنانی هێما دەربڕین لە مەیلی سیاسی و ئارەزوو لە ئازاد بوون دەکرا، چیتر بەکارهێنانی هێما ئەو دەورانەی نەما، چونکە ئازادی و ڕزگاربوون و دورکەوتنەوە لە دەسەڵاتی دیکتاتۆر لە نووسین و خەیاڵ و هێماوە بوونە واقیع لە کوردستاندا، هەر بە هۆی بڵاو بوونەوەی خوێندنەوەی کلتووری ئازادەوە، سەرچاوەکانی خوێندنەوە زۆر بوون و ئەو کۆمەڵە مانا سنووردارانەی پێش ڕاپەڕین زاڵبوو لە نووسیندا چیتر نەیانتوانی بەردەوامی بەخۆیان بدەن، ئەوەش پەیوەندی بەو گۆڕانکارییە سیاسی و ئابوورییانەوە هەبوو، کە وەکو شەپۆلێکی نوێ کوردستانیان گرتەوە، ئەمەش نووسەران خۆیان لە دنیایەکی جیاواز بینییەوە، دنیایەک کە داوای ماناکانی خۆی دەکات، دەبوایە نووسەران بەدوای مانای تازەدا بگەڕێن، ئاشکرایە ئەو جیهانەی نووسەران بۆ نیو سەدە خەونیان پێوە دەبینی، کە هاتە ژیانی تاکەکانەوە، پرسیاری زۆری لەلایاندا دروست نەکرد، وەکو دیاردەی تازەش نووسین لە بواری ڕۆماندا فراوانتر بووەوە، کە ژمارەیەکی زۆر یا زۆرینەی چیرۆکنووسان، بەرەو نووسینی ڕۆمان چوون، چونکە ڕاپەڕین ئەو ئاسۆ فراوانەی ئازادی ڕادەربڕینی بۆ خوێندنەوەو نووسین دابینکرد، کە وەکو جۆرە پێویستی پێیەتی، بەوەی کە ڕۆمان بەرجەستەی ئازادییەکانی کەسایەتی مرۆڤ دەکات، بێ ئەو ئازادییە نووسین و مەحاڵە لە دایک بێت، هەروەکو چۆن ئەمەش کاریگەریی لەسەر خوێندنەوەدا هەبوو، نووسەری کورد، پێش ڕاپەڕین ڕکابەرێکی مەعریفی و فەلسەفەی گەورەی لەبەردەم نەبوو، کە وایان لێبکات پەلە لە تازەبوونەوەی نووسین بکەن، چونکە سەرچاوەکانی خوێندنەوەو فێربوونی کەم بوون، ئەمە بەلایەنی خوێنەریشەوە دروست بوو، بەڵام دوای ڕاپەڕین خوێنەری کورد ئەوەندە سەرچاوەی بیری نوێی زۆر بوو، کە سەرپشک بوو لە خوێندنەوەو نەخوێندنەوەی بەرهەمی ئەدەبی و هونەری و فیکری کورد، جۆرەکانی لەبەر دەم زۆری سەرچاوەی خوێندنەوەدا، پێویستیان بەوە بوو کە نووسەران، تازەکردنەوە لە بابەت و شێواز و ناوەڕۆکەکانیان بکەن، کە پێداویستی خوێندنەوەی ئازاد هێنایەکایەوە، جگە لەمانەش چاپکردنی کتێب و ڕۆژنامەو گۆڤار ڕۆژ لە دوای ڕۆژ بەرەو فراوانبوونەوە دەچوو، بابەتەکانیش فراوانتردەبوونەوە، هەر بۆیە یەکێک لەو دیاردە تازانەی ئەدەبی کوردی و خوێندنەوەو چاپەمەنی کوردی هێنایەکایەوە، دەرکردنی بەیاننامەی ئەدەبی و ڕەخنەیی بوو، هەروەها پێکهێنانی گروپی هاوبەش بوو لە کاری ئەدەبی نوێدا، کە پێش ڕاپەڕین ئەو دیاردەیە بوونی نەبوو، شاعیران، نووسەران، ڕەخنەگران، بەیاننامەی تازەیان دەردەکردو دەتوانین سەردەمی دوای ڕاپەڕین بەسەردەمی زێڕینی بەیاننامەی ئەدەبی و هونەری و ڕەخنەییەکان لەقەڵەم بدەن، هەر وەکو چۆن کارکردنی هاوبەش لە گۆڤارو ڕۆژنامەکاندا بووە ڕوویێکی دیکەی ئەو دیاردەیە، پرسیارەکەش لەوێدایە ئاخۆ ئەم دیاردانە خوێندنەوەو نووسینی کوردی بەرزکردەوە یان نا؟

ئاشکرایە هەروەکو چۆن نووسەران و چاپکردنی کتێب و ڕۆژنامە گۆڕانیان بەسەردا هات، بەوەی کاری نووسین پێش ڕاپەڕین بارودۆخە سیاسییەکە شێوازێک لە دەربڕین لێکردنی تایبەتی بە نووسەران بەخشیبوو، کە لەو چوارچێوەیەدا مابوونەوەو نموونەی یەکێتییەکی بابەتیانەی سەپاندبووە سەریان، هەروەها خوێنەرانیش لەو سەردەمەدا لەگەڵ ئەو یەکێتییە سنووردارە ڕاهاتبوون و پێویستییەکی مانەوەی ڕوحیان پێ بوو، بەڵام دوای ڕاپەڕین ئەو پێویستییە چیتر گرینگی نەماو لایانە مانەوەکەی لەدەستدا، ئەدەب و هونەر و چاپکراوەکانی لەدوای ڕاپەڕین نەیانتوانی کارکردن لەو یەکێتییە بابەتیانەدا بپارێزن، هۆیەکەی ئەوە بوو بەپێی گۆڕان لەو سەردەمەدا ئەو لایەنە ڕوحی و مانەوەی بۆی دابینی دەکرد، هەر بۆیە خوێندنەوەو نووسینی کوردی بەهەموو گۆڕانکارییەکانییەوە نەیتوانی خوێنەری کورد بەلای خۆیدا ڕابکێشێ، چونکە گۆڕانکارییەکان لە دنیای بینینی نووسەراندا لەوەدا سەرنەکەوت و پێشبڕکێیەکی داهێنەرانە لەگەڵ ئەو تەوژمە بەرفراوانەی سەرچاوەکانی خوێندنەوەی دیکەی زمانانی دیکە بکەن، ئەوەتانێ لە ڕێگەی وەرگێڕان پەیدابوونی ئامێری سەتەلایت وەکو ئامێرێکی نوێی جیهانگەرایی لە کوردستاندا پەیدابوونی کۆمپیوتەرو ئەنتەرنێت، جگە لەوەی نووسینی کوردی ئابلۆقەدا، لە هەمان کاتیشدا ئەوکەناڵانەی خوێندنەوەی جیهانێکی نوێیان لەبەردەم خوێنەراندا کردەوە، کە پێی ئاشنا نەبوون و تازە بوون بەلایەنی ئەوەوە، ئەوەش وایکرد نووسەران و هونەرمەندان گلەیی لەوە بکەن لە نووسین و داهێنان لە ڕۆشنبیری کوردیدا خوێنەر نییە، بەبێ ئەوەی بچێتە گەوهەری گرفتەکەو گۆڕانکاری گەوهەری لە نووسینەکانیدا بکات و هەوڵدات لەو خوێنەرە سەرسامە بگات، کە تەوژمی جیهانگەرایی لەگەڵ خۆیدا پەلکێشی کرد، هەروەکو چۆن خوێنەرانی کوردیش لە ڕوویێک لە ڕووەکانەوە، خوێندنەوەکانیان گۆڕانکاری گەورەی لە لایان دروست نەکرد، ئەمە پەیوەندی بە فێربوون و زمان و سیستەمی پەروەردەوە هەیە، چیتر ئەوەی دوای ڕاپەڕین نەوەیەک نەبوو، کە بایەخێکی گەورە بە فێربوونی زمان بدات، شێوازەکان و بابەتەکانی پەروەردە لە قوتابخانەکان گۆڕانکارییەکی گەوهەرییان بەسەردا نەهات، بە هەمان ئاستیش لە زانکۆکاندا، بەڵکو سیستەمی پەروەردە بۆ چەندین ساڵی دوورودرێژ وەکو خۆیان ماونەوە، خوێنەرێکیش کە هاندەرە ڕوحییەکەی لە دەست داوە کەوتە بەرامبەر خوێندنەوەیەکی فرەمانای دەرەوەی، نەیتوانی نە لە نووسینی کوردی و نە لەبەرهەمی زمانانی دیکەوە تێنوویێتی بشکێنێ، جگە لە مانەش کەمی خوێندنەوە و نووسینی کوردی، هۆکارێکیشی بۆ ڕووداوە سیاسییەکانی ناوەوەی کوردستانیش دەگەڕێتەوە، کە شەڕی ناوخۆیی و نادڵنیابوونی لە ئایندەی خۆی، تەوژمێکی توندوتیژی خراپی باری ئابووری و ئابلوقە جۆراو جۆرەکانی کوردستان هەموو کاریگەرییان هەبوو لە لاواز بوونی گرنگیدان بە خوێندنەوە، چونکە ئەو جیهانەی مرۆڤی کورد خەونی پێوە دەبینی بەشێکی زۆری ماناکانی خۆی لەدەستدا، ئەمڕۆکە زۆربوونی دەزگاکانی چاپ و بڵاوکردنەوە لە گۆڤارو ڕۆژنامە و کتێب، وایکردوە زۆری و بۆرییەکی چاک لە بڵاوکردنەوەی کوردی و نووسینی کوردی بێننە کایەوە، کە چاک و خراپ، مانادار و بێ مانا هەمان دەرفەتیان هاتە پێش بۆ بڵاوکردنەوە، ژمارەیەکی زۆر لە کتێب چاپ دەکرێ، ژمارەیەکی زۆریش لە بڵاوکراوە هەیە، کەوایان کردووە دەرفەتی نووسین و بڵاوکردنەوەیان فراوان بێت، بە ڕادەیەک هەموو خوێنەرەکان خەریکە دەبن بە نووسەرو شاعیر و چیرۆکنووس و ڕەخنەگر و ڕۆژنامەنووس و وەرگێڕ، کە تارادەیەکی چاک هەر ئەوانن یەکتر دەخوێننەوە، ئەمەش وایکرد خوێنەر پێگەی خۆی لە خوێندنەوەدا لەدەستدات، ئەمڕۆکە پێناسەی خوێنەر لە خوێندنەوەدا بزرە، زیاتر پێناسەی نووسەر زاڵە، لە گەشتێکی وادا هەموو داهێنانەکان بزردەبن، یاخود خوێنەرییان لەنێو دەستەبژێرێکدا قەتیس ماوە، ئەمەش خوێنەرێکی لێ کەوتووی لێ هاتە کایەوە، هەروەها نووسین و کتێبی داسەپاویشی هێنایە کایەوە، کە ئەم گۆڕانە لەبوارەکانی چاپەمەنیدا دروستیانی کردووە، نەک پێداویستییەکی فیکری و عەقڵی و دەروونی، هەر بۆیە کۆمەڵگەیەک لە خوێنەری لێکەوتوو و نووسینی داسەپاو زاڵ بێت بەسەر خوێندنەوەیدا، پێویستی بە گواستنەوەی دیکە و ئاسۆیی خوێندنەوەی بنیاتنەرانی دیکە هەیە، کە سیماکانی ئەم گواستنەوەش خەریکە بەرجەستە دەبن، ئەمڕۆ ئێمە لەیەکەمین گۆڕانکارییەکانی مەیدانی خوێندنەوەدا دەژین، کاتێ پرسیار لەخۆمان دەکەین، کتێبخانە و نووسینی کوردی لەبەردەم ئەم شەپۆلە فراوانەی ڕۆشنبیرییەکی بە جیهانگەرایی کراودا چیی پێیە بیڵێ؟! ئەمە یەکەمین دیاردەکانی خۆخوێندنەوەیە، کە نووسەران بە بەرهەم و داهێنانی خۆیان لە هەوڵی ئەوەدان وەڵامی بدەنەوە!.

نەجات حەمید - ٢٠٠٩

لە قسە خۆشەكانی مەلا محەممەدی عەلیاوەیی

پیاو لە كردنی سێ شت پەشیمانە

ئا: د. عەبدوڵڵا عەلیاوەیی

شاخە پیسكە گوندێكە لە دەشتی كۆیێ نزیكەی ٨٠ ماڵ دەبێ، كێخوا حەوێز، كە رەئیسی هەموو كوردەرەشكە بوو، لە شاخەپیسكە دائەنیشت پیاوێكی رەشید و سەخی و عاقڵ بوو، دەیگۆت: پیاو لەسێ شت لە پاش كردنی زۆر پەشیمان دەبێتەوەو هەست بە شەرمەزاری و سەرشۆڕی دەكات، بەخۆی بۆ خۆین لەوانە:

١– لە هێنانی قەرد بۆ سەرفیاتی بەفیڕۆ و هەوا، جا لە پاشان دڵ كزدەبێت و زۆر عاجز دەبێت.

٢– كە لە بووك هێنان زۆر شەك داوێ، یا خۆ لە گرتنی نیشانە.

٣– بیلامانێ كە هەوەسی هەردەستێ و نەفەس تەنگاوی دەكات و دەچێ كەرێك دەگێ، لە پاشان تف لە خۆی دەكاو هەرخۆی بەخۆی دەرێ! قەت شەرمت نەكرد كەرگێ.

مەلا عەبدوڵڵا عەلیاوەیی

سنوورەكەی خورماڵی لە یادەوەری مندا

سابیر رەشید

ئیسماعیل خورماڵی شاعیرێكی هەمیشە گەنجە، چونكە شاعیری عاشق و شەیدا هەرگیز پیر نابێت، ئەویش لە شیعرەكانیدا ئەو وزەو توانا گەنجانەیەی پێوە دیارە، ئەو سۆز و هەست و چێژە رۆمانسییەی پێوە دیارە، ئەو كێشمە كێشەی پێوە دیارە، كە لەنێو بۆتەی شیعرە دراميیەكانيدا بوونەتە دەربڕی ئێش و ئازاری مرۆڤێكی ئازاردراو و دووره وڵات، وەک دەربڕینیش دوو عەشقی هاوتای یەكتر لە شیعرەكانیدا دەخوێندرێتەوە، یەكێكیان سۆزو ئەڤینی وڵاتە و ئەوەی دیكەش سۆزی ئەو كۆترە ژنەی، كە هەمیشە لە هزرو خەیاڵی شاعیراندایە، وێنایان دەكات و دەیانخاتە ناو چوارچێوەی شیعرێكی لیریک ئامێزی جوانەوە، خۆ شیعرە لیریكییەكانیشی كە كراون بە گۆرانی، ئاوێتەن لە دراماو سۆزی ئەڤینداری و شیعرە دراماییەكانیشی پڕن لە سۆزی ئەوینێكی راستەقینە بۆ نیشتیمان و دولبەر، ئیسماعیل دەفتەری شیعری پڕ لە وشە و رستەی شیعری جوان چنراوە، لێوان لێوە لە ریتم و مۆسیقای شیعری، ناسک و سادە و پڕمانان، پڕە لە وێنەی شیعری و گوزارشتی جوان، پڕە لە ماناو مەبەست و دەربڕین، پڕە لە سەلیقەی شیعری، پڕە لە ماناو مەدلول، هەمیشە مەبەستییەتی بە كورتترین دەربڕین گوزارشت لە ئێش و ئازاری خۆی بكات، دەیەوێ بە جوانترین دەربڕین و بە زمانێكی ساكار و سانا و سادەی شاعیرانە و بەوشەی رازاوەی جوانەوە شیعرەكانی خۆی بخاتە دڵی خوێنەر، من لەوەتەی ئەوشیعرەی كە ئێستاكە بڵاوی دەكەمەوە و یادگاریم لەگەڵیدا هەیە، كە ئەویش ئەو شیعرە دراميیە جوانەیەتی، شیعرەكانی دیكەیشی كە بینیوم و خوێندومەتەوە و ئاگاداری بوویمە، هەست دەكەم ئەو شاعیرە جوانە، دەنگی سۆزدارو ئەوین بەخشە، دەنگی شاعیرێكی پڕ لە خۆشەویستی نیشتمانەكەیەتی و بۆی دەسووتێ، دەنگی شاعیرێكی كوشتەی دەستی نۆستالیژیایە و هەموو دەم بۆ دووری وڵاتەكەی دەتلێتەوە، كوشتەی دەستی هەردوو عیشقە، هی وڵات و كۆترە ژنەكانی كە توانیویەتی بەم هەموو عیشقەوە بەردەوام بێت لە شیعرە جەربەزەییەكانی و بتوانێ برەو بەخۆی بدات و وردە وردە بێت بەو دەنگە جوانەی، كە لە دنیای شیعر و لە نێو رۆژنامەگەری كوردیدا وەک ناوێكی جوان بناسرێ و خوێنەریش بە خۆشەویستییەوە بەدوای بەرهەمەكانیدا بگەڕێ، ئەو شیعرەی خورماڵی، كە مخابن كاتی بۆ گۆڤاری (مەم)ی ناردبوو، ئەوكات ئێمەی نووسەرانی شەقڵاوە دەرمان دەركرد، بڕیاربوو لە ژمارە (٣)ی گۆڤارەكە بڵاوبێتەوە، بەڵام دیسان مخابن ئەو شیعرەو بەرهەمەكانی دیكەشی كە ئامادە كرابوون و ئەوكات لەبەر باری دارایی نەمانتوانی لە دوو ژمارەكە زیاتری لێدەركەین، وا ئێستاكە وەک خوێنەرێكی ئەو شاعیرە و دۆستێكی شیعری كوردی بەهۆی گۆڤاری (بەدرخان)ەوە حەزدەكەم بیخەمەبەر چاوی خوێنەران، خۆ ئەگەر شیعرەكە بڵاویش كرابێتەوە، ئەوا باشتریش، خۆ منیش بەو هۆیەوە توانیومە باسی گەنجێكی شاعیری عاشق بكەم، كە ئاسۆیەكی فراوانتری لە پێشە.

(**سنوور بە چزووی خۆی ئەمرێ**)

پێشكەشە بە "ژووان"

لێرە لەنێوان هەنسكی دارستان و
بارانی خوا...
هەر هەنگاوێ هەر بستەڕێیەک
كە دەڕۆی
ملیۆن پرسیار رێژنە دەكا
ملیۆن كوانوو .. پف لەچاوی
باران دەكا
ملیۆن مناڵی بێ كەوش و نقوم
بووی ناو قوڕو لیتە
سەر دەخەنە سەر باسكی دەوەنی
سەوز و
رەهێڵە بەخۆدا ئەدەن
هەر یەكەشیان،
بە تەرزە خەونێ رێژەیەک نان
ماچ ئەكەن
لێرە لە نێوان بەری پێی منداڵێكی
پێخاوس و
تەلەزەمە بەردێكی ژێر پێستی
بارانا
ملیۆن تنۆكە خوێن دەڕژێ
هەر هەنگاوێ، هەر بستە
رێیەک كە دەڕۆی
گوێت لە گریانێكی دوورە
كاتێ ئاوەر ئەخۆیتەوە و
خەڵتەی رێگات ئەشۆیتەوە
هەر تنۆكێ لەو گریانە
مێخەكێكەو
بە دووی مناڵیدا ئەگری
لێرە لە نێوان رەشێنەی چاوی
من و
رەشێنەی ناسكە چەمێكدا
شەنگە رۆژێ لەسەر رێتا
باوێشك ئەدا
سەر پوشێک سوور وەكو چاوم
عەبایەكی رەش وەک هەناوم
بەخۆت نییە، ئا لێرەدا..
خەونی بەر باران، گریانێ،
ركاتی شیعرێكت پێ دا ئەدا
نێوە شەوە...باران نانوێ و
هەنگاویش تابێ لە ماچی
ئەم تولە رێیە تێر نابێ
كچم مەگری .. هێند گریاوی ..
رەنگە بڵێم،
تاوێكی تر چاوەكانت هەڵوەرین و
بكەونە ناو لەپی دەستم
هێندە گریاوی ..
نە گەڵای زەرد ..
نە دارستان
نە هەوری رەش
ئەوەندەی تۆ نەگریاون
دەی كچەكەم .. هەنسک بەسە..
بووكە شووشەی ورک فڕێ دە
رۆڵە هەرچییەكت دەوێ
دەبم بەوەی تۆ دەتەوێ ..
نانت دەوێ .. ئەوە گیرفانم هەر
نانە
ئاوت دەوێ.. وەرە بین بە
كانیلەی چاومەوە بنێ
گەر سەرماشتە
ئەوا تەنیا كوانوەكەی دڵم شک
دەبەم
كچم مەگری .. هێند گریاوی
خواش ئەوەندەی ئەم تۆفەڕێت
بۆ محەمەد نەگریاوە
من بە تەنیا...
دووڕیانێ
ئەم دڵەمی نەكرۆشتووە
ئیدی بابە لەچی بدوێم ..؟
بەلای ڕاستا رێگە دەگرم
ئەوا لای چەپ، ملەی گلەییم
لێ دەگرێ
بەلای چەپدا مل دەنێم و
رێگە دەگرم
ئەمجارە راست ملەی گلەییم لێ
دەگرێ
دە لێم گەڕێ .. بابە
با بەم هەنسكەوە سەرخەوێک
بەم
بابە دەڵێن :
خەونی كۆچ و خەونی باران
ئەم ئێوارە
وەكو سەرپۆشەكەی دایكم
ڕەنگاوڕەنگە
بابە دەڵێن :
خەونی كۆچ و خەونی باران
ئەم سەحەرە
وەكوو پەڵەی گریانی تۆ
وەكوو دووڕیانی سەرەڕێی من
و تۆ
قۆزاخەیە

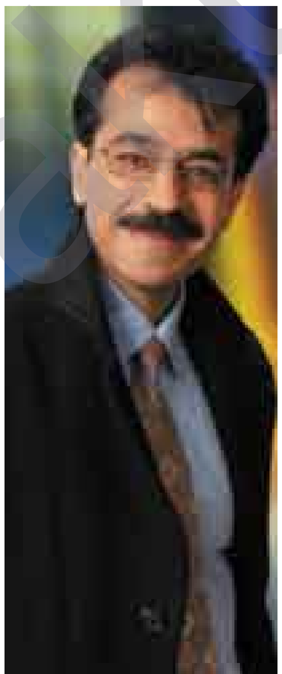

ئیسماعیل خورماڵی

ڕوبارە .. قیژەیە .. دەنگە
نیوە شەوێ ..
مەگەزی وەنەوز چاوەكانمی
خواردبوو
گریان لە پەڵەی خۆیدا بوو
كیشوەری راست و چەپ سنگیان
لێ دەكوترا
رۆڵە باوكت لەوساتەدا
تەواری شیعری
رەوزی
نەدەناسی
سەرسام مەبە
رقی باوكت
كرێوەیە
رقی باوكت گۆرانییە
ئای لە كۆچ،
ئای ئای لە گۆرانی
رۆڵە قوربانی شەكەتی و
قوربانی بێ نازیتان بم
ئێستا ئێواران بیر منت ناباتەوە
رەشە گیای ئەم تەنكاییە
ئاونگ ئاسا بمخواتەوە و
چیرۆكەكەت بۆ باس نەكەم
ئای رۆڵە گیان
كاشكا ئەمشەو
ئەبوویتە تۆفانێكی خۆر نشینان و
تەنیا تاوێ
دارستانی زەردی ئەم
هەراسانیەمت ڕادەوەشان
كاشكا ئەمشەو ..
لەجێی قوزاخە هەورێكی
ئاڵ و كەم رەنگ
سڕو بێ رەنگ
دەهاتیت و
ئارنگ ئارنگ
لاشەی تۆزاوی ئەم باوكەتت
دەشتەوە
ئەهاتیت و
لە پەنجەرەی ویژدانتەوە
دوا كلافەی
دەریا رەشەكانت سپی ئەكردەوە
ئای چەند تینووی دیدارێكم
ئێوارانێ
غەریبایەتیم گۆڕە و شار با و
لە تولەڕێی گۆڕستانی
حەزەكانم
دوورخاتەوە
ئای چەند تینووی ئاسمانێكم
ئێوارانێ
مەدالیای گەواڵەیەكم لە بەرۆک
با و
خەمی سەوزی
دووڕیانم بیرباتەوە
من لێرەوە
هەر گۆرانییەک بڵێم ناگاتە گوێی
تۆ
ئەمەش ئەوە ناگەینێ
بڵێ بابە دڵی بەردە
نا كچەكەم
من ئێستا كە دێڕی شیعرم
لەسەر پشتی زرێبارێک
ئەنووسمەوە
دڵنیام چاک رۆژێک ئەبێ
تۆش بەو دەستە وردیلانەت
لە گلێنەی تانجەرۆوە
ئەم شیعرە غەریبەی باوكت
بنووسییەوە
من دڵنیام چاک رۆژێ دەبێ
بڵێی باوكم سمكۆیەک بوو
لە شەوانی بێ جێیمدا
بۆ چاوی بستێ وشكایی
بەرووی هەزار شەوە باراندا
هەڵدەزنا
بۆ خەندەی رێژەیەک نان
بە گژە هەوراز و دەوەنی خواشدا
هەڵدەچوو
من دڵنیام چاک رۆژێک دەبێ
بڵێی باوكم سمكۆ یەک بوو
لە سەراب و هێڵنجی هیچ
رووبارێ وەڕس نەدەبوو
نە دووڕیانی خۆش ئەویست و
نە حەزیشی بە كۆچ ئەكرد
لای من نەبا
باران ئاسا، لە كەناری ئێوارەی
هیچ وڵاتێكدا
شین نەدەبوو، شین نەدەبوو
رۆژانێكە رێژنە یادێ
سنەوبەری چاوەكانم
دێنێ و دەبا
لەگەڵ سەمای هەرجارێكدا
بەسەر گەڵای ئەندێشەمدا
بەسەر كێڵی (نیوە چڵ)مدا
مشتێ دوو مشت
تا هێندەی قووڵایی چاوی
پەنجەرەكەم
بەفرێ لە چاوی خۆی سپیتر
دائەكا
عەسرانێكە
بۆ هەر لایەک چاو هەڵدەخەم
تارماییەک بەدی ناكەم
تیا راماوم
لە نێوان تارمایی تۆ و تارمایی
خودا دا
ئاخۆ ئەم ئێوارەیە بە كامێكتان
دەگەم؟
خۆشت وون كەی
دڵگیر نابم
چونكە رۆڵە
بێڵ لە شانێ
بێ ئەستێڵ و ئاوەڕێیەک
داناساكێ
بۆیە شیعریش ئەم ئێوارە
ئەگەر تاوێ، وەكو بازێ
كلک و باڵی لە دەرگاكەتان
هەڵنەسوێ
ئارام ناگرێ و نابێ و نابێ
خۆشت وون كەی دڵگیر نابم
چونكە رۆڵە
من كۆتایی چیرۆكەكە
دەخوێنمەوە و
دڵنیام چاک ڕۆژێک دادێ
نەک دڵی ئەو، سنوور
سنوور بە چزووی خۆی
دەمرێ.!!!

نۆڤلێت

خەرەندەكانی سنوور

بیرم كردەوە ئەگەر ئەو هاورێیەم، هەموو شتێكی وتبێ، باوەڕ بە هیچ قسەیەكی من ناكەن، تازە یا ئەوەتە دەبێ هەموو شتێكیان پێ بڵێم یان دەبێ لێرە بزێمەوە، ئەگەر ئەو نامەیان لێ نەگرتبام فرسەتی دەرچوونم نزیكتر دەبوو، بەڵام ئێستا زۆر زەحمەتە، ئەوانە خۆیان هەر لە بنەڕەتەوە، دوژمنی كەسانی وەک منن، ئەو هاورێیەی وەک من بیناسم قەت بەرگەی ئەشكەنجەدان ناگرێ، دڵنیام زۆر شتی وتووە، من كە بینیم سواری ئۆتومبێلەكە بوو، رەنگی زەرد هەڵگەڕا، بەر لەوەش دەرگای پیكابەكە بكرێتەوە، لەسەرخۆ پێمی وت: تووش بووین، قورمان بەسەرا!، من تەنیا بۆ ئەوەی هێندێک هێزی پێ ببەخشم، پێم وت: هیچ نییە مەترسێ، كەچی ئەو بەچاوە پڕ لە ترس و بێ ئۆقرەكانی تێمی گەیاند، كە بەرگەی هیچ فشارێک ناگرێ. ئەوكاتەی لێكۆڵەرەوەكە پێمی وت: هاورێیەكەت هەموو شتێكی وتووە. ترسێک رۆچووە گیانم، هەستمكرد هەردوو دەستەكانم وەک ئەوەی بزمارڕێژ كرابن، بەتەواوی دەتەزین. كەمێک هەناسەم سواربوو، ژانێک نێوە راستی سینگمی گرت، پێدەچوو، ئەوانەی لەوێ بوون "نەمدەزانی چەند كەس بوون" هەستیان بە شڵەژان و تێكچوونی تەندروستیم كردبێ، چاوەڕێ بوون وەڵامێكی لێكۆڵەرەوەكە بدەمەوە، دڵم هێندێک بەوە خۆشبوو بەزمانی كوردی قسەیان لەگەڵ دەكردم، ئەویش تەنیا لەبەر ئەوەبوو دەمتوانی بە ئاسانی وەڵامەكان بدەمەوە، من دەمویست بڵێم: ئەگەر هەموو شتێک دەربارەی ئەو كوڕە دەزانن، ئەی چ پێویستییەكتان بەمنە؟، كەچی كە زارم كردەوە بۆ خۆشم نازانم بۆ وتم:

من بۆ چارەسەری نەخۆشییەكانم هاتووم، دەمەوێ ئێستا بمگەڕێننەوە...

لێكۆڵەرەوەكە لە قاقای پێكەنینیدا، هەستم كرد دوو جاریش بەدەورمدا سوڕایەوە، ئەوجارەیان وەک سێرەی لە سینگم گرتبێتەوە، نوكە دارێكی لەو شوێنە گیركرد، كە بەر لە ئێستا ئێشێكی تێكەوتبوو، زەبری نووكە دارەكە هیچ ئازارێكی نەبوو، بەڵام ترسێكی زۆری خزاندە جەستەم، پێدەچوو بیەوێ لە یەک وەختدا پرسیارەكان و ترسهێنانەكە تێكەڵ بكاو وەڵامێكی چاكی دەست كەوێ. پرسیارەكەی بەدەر نەبوو لە نەبرەكانی كینە ئامێزیش، وتی: چییە بە گێلمان دەزانی، كوڕەكە ناوی (سەرۆ) بوو، یا (سیروان)؟ لێرە دەژی یان لە شاخ؟

هەركە ناوی (سەرۆ)ی هێنا زانیم هاوڕێیە گیراوەكەم زانیاری دیكەشی بەوان داوە، بەڵام بێ ئەوەی دوودڵی لە قسەكانم نیشان بدەم، یەكسەر وتم: من بە (سیروان) ناسیومە... لەوێ پێیان دەوت (سیروان). چەند جار ناوی (سیروان)ی لەسەرخۆ و بەرقەوە دووبارە دەكردەوە، دوای كەمێک بێدەنگی لەناكاو لەبن گوێم هاواری كرد:

* كێ ئەو مۆڵەتەی پێدای؟

– برادەرێک لە حزبێكی ئیسلامییە!

جارێكی دیكە قاقا بەروومدا پێكەنی، گوێچكەیەكیشی راكێشام و وتی:

* تۆ و ئیسلامی، لە كوێوە یەكتر دەگرنەوە؟!.

هەستم كرد پرسیارەكەی زۆر ئاسانەو دەتوانم بە خێرایی وەڵامی بدەمەوە:

– لەو شوێنەی كە هەردووكمان دژی (سەدام)ین!

لەوە دەچوو وەڵامەكەم رقی ئەستورتر كردبێ، شەپازللەیەک بە پشتی ملم كەوت و وتی:

– تۆ كێیت، كۆمۆنست و ئیسلامییەک چۆن یەكتر دەگرنەوە؟

من لەگەڵ زەبری شەپازللەكە، خۆم وا لێكرد كە گوێم لە پرسیارەكەی نەبووە، زانیم قۆناغی ئەشكەنجەدان لە ئێستاوە دەستی پێكرد، ماوەیەک، كە بەئەنقەست خۆم بێدەنگ كرد، دیاربوو لێكۆڵەرەوەكە زیاتر لێم دەهری ببوو، گوێم لێبوو، بە فارسی پستە پستێكی لەگەڵ كەسێكی دیكەدا دەكرد، تێگەیشتم كە پێی دەڵێ، باشترە فڕێیدەینە زیندانی ئینفرادی، لەوێ چاوەڕێ بكەین بەڵكو شتێكمان دەستكەوێ. كەسێک لێم نزیک بووەوەو دەستمی گرت و بەدوای خۆیدا بردم، زانیم بەرەو ئەو شوێنەم دەبا، كە پێش ئێستا گوێم لێبوو، من كە هەردوو چاوم بە پەڕۆیەک بەسترابوونەوە، لە تاریكی زیاتر هەستم بە هیچ شتێكی دیكە نەدەكرد، خۆشم هەروام دەزانی پارچەیەكم لە جەستەیەكی تاریک، بۆ نێو تاریكیش هەنگاو دەنێم، هەنگاوەكانم وەک ئەوەی لەنێو بۆشاییدا رێبكەن، جۆرێک لە فڕینیان پێوە دیاربوو، كە گوێم لە هاژەی ئۆتۆمبێلێكیش بوو، وا هاتە بەرچاوم، كە ئۆتۆمبێلەكە لەنێو فەزایەک لەتاریكیدا رەتدەبێ، كە ئۆتۆمبێلەكەش وەستا، هەر لەوەی دەكرد لە بۆشاییدا وەستابێ، كۆمەڵێک مرۆڤم لەنێو چڕی تاریكییەدا بەدی دەكردن، كە لە یەک خاڵەوە سەریان دەردەهێنا، هەرچەند لێم نزیک دەبوونەوە پانتر و درێژتر و زیاتر دەبوون، هەموویان بە تەنیشتمدا تێدەپەڕین، هیچ یەک بەر من نەدەكەوتن، دەنگێكی ترسناكیش لە دەمیانەوە دەردەچوو، هەر لە دەنگی كوندەبەبۆی دەكرد، كوندەبەبۆ شەوانی تاریكی پێشمەرگایەتی هێناوە بیرم، ئەو شەوانەی كە لەسەربانی بارەگەكەمان، لەو كاتەی نۆرەی پاسەوانیم دەهات، گوێم لەدەنگی كوندەبەبۆكان دەبوو، دەنگەكان لە دوورەوە كش و ماتی شەوە تاریک و نووتەكەكانیان دەبڕی و بەسەر سەری ئێمەدا رەت دەبوون، دەتوت لە گەڵ خۆیان پەیامێكی ترسناكیان هەڵگرتبوو، من قەت كەیفم بەو دەنگانە نەدەهات، بەڵام بە ناچاری دەبوایە هەر گوێشیان لێبگرم، لە یەكێ لە شەوە تاریكەكانی ئەو دۆڵەی كە بنكەكەمانی لێبوو، من و (تارا)، كە هەردووكمان نۆرەی پاسەوانیمان پێكەوە دانرابوو، لە سەربانەكە پیاسەمان دەكرد، لە پڕ گوێمان لێبوو، لە دوورەوە دەنگی كوندەبەبۆكان دەگەیشتە لامان، بۆ ماوەیەک دڵتەنگی كردین، دەتووت شمشێر بە رۆحماندا دەبەنە خوارێ، تارا لێمی پرسی: * سەران، بۆچی كوندەبەبۆكان تەنیا بەشەو دەخوێنن؟

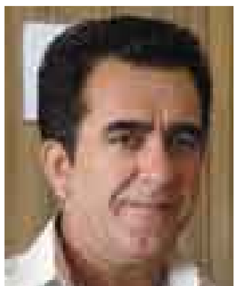

كاروان عەبدوڵڵا

نەمدەزانی چۆن وەڵامی بدەمەوە، راستییەكەی هۆیەكەیم نەدەزانی، بەڵام بۆ ئەوەی كەمێک ترسەكەی بڕەوێنمەوە، لەخۆمەوە وتم:

– ئاخر بەو دەنگە شوێنەكانی خۆیان بۆ یەكتر نیشان دەكەن.

ئەویش وەک بڕوای بە قسەكەی من كردبێ، هەر زوو وتی:

* رێی تێدەچێ قسەكەت راستبێ.

من ئەو شەوە هەستم دەكرد، سەرما فشاری زۆری بۆ هێناوم، جاروبار تەزوویەكی سارد بە گیانم هەڵدەگەڕا، تارا كە بە ملپێچێک گەردەن و ملی داپۆشیبوو، هەستی بە سەرمابوونی جەستەم كردبوو، هەر زوو ملپێچەكەی بە دەستی خۆی لە ملی خۆی كردەوە، دای بە من و وتی:

* دەزانم سەرماتە! هەر چەندە رەتمكردەوە، كە ملپێچەكەی وەربگرم، بەڵام كەڵكی نەبوو، دوایین جار بە دەستی خۆی لە ملمی ئاڵاند، لەو شەوە ساردەدا هەستم بە گەرمایی دەست و پەنجەكانی دەكرد، ئەو گەرماییەش كە لەناو ملپێچەكە خۆی مەڵاس دابوو، ئەو بۆنەش كە لەنێو گەرماییەكەدا ئاوێتە ببوو، تێكەڵ بە جەستەی من دەبوون، خودایە بەو شەوە تاریكە ئەوە روناكی چ گەردەنێک بوو، چاوەكانی گەش كردمەوە، ئەوە هێزی چ سیحرێک بوو، پڕی كردم لە گەرمی، دەنگی كوندەبەبۆكانی لە نێو كپی ئەوشەوەدا خنكاند، كە باوەشی پڕ مهرەبانی تێوەرهێنام، دەتوت هێزێكی موگناتیسی بوو لێكی گرێداین، ئێمە هەناسەمان لە یەكتر دەدزی، تاریكیمان لەنێو لێوەكانمانەوە راو دەنا، گەردەنمان تێک دەئاڵاند، تاكە شتێک ئەوەی بیرمان لێ نەكردباوە، زەمەن بوو، تاكە شتێک كە ئێمەی داپۆشیبوو، تاریكی بوو، حەزماندەكرد شەوەكە هێندە تاریک بێ، لاییتی دەستی پێشمەرگەكانیش هێزی بڕین و راونانی تاریكیان نەبێ، ئێمە لەو لەحزەیە، نەماندەزانی یان بەلامانەوە گرینگ نەبوو، كە چ لەدەرەوەی جەستەماندا دەگوزرێ، ئێمە ئەوكاتە پەنجەكانمان وەها بەیەكەوە گرێدرابوون، نەتەنیا تاریكی، بەڵكو سەرماش بەرگەی هاڵاوی گەرمای ئێمەی نەدەگرت، هەموو شتێک لەدەوری ئێمەدا دووردەكەوتەوە، ئەگەر دەنگی لەناكاوی ئەو هاوڕێیە نەبوا، كە بەدوای ئێمەوە نۆرەی پاسەوانی هاتبوو، رەنگ بوو تا بەیانی من و تارا لە باوەشی یەكتر بمابایەنەوە و روناكی گوناحەكانی ئاشكرا كردبایەن! دەنگی ئەو هاوڕێیە، هەر لە دارمانی پارچە شاخێک دەچوو، كە لە تەنیشتمانەوە غلۆربێتەوە، ئەگەر چڕی تاریكەكە نەبوایە نەماندەتوانی لەزەتەكانی ئەو شەوە بشارینەوە. ئەو رۆژەش كە هەردوو چاومیان بە پەڕۆیەک بەستبوو، كەسێكیش پەلكێشی شوێنێكی نادیاری دەكردم، دەنگی هەمان ئەو كوندەبەبۆیانەم دەبیست، كە بەنێو تاریكیدا تێدەپەڕی، كاتێک لە شوێنی خۆم راچەنیم، ئەوكەسەی دەستی گرتبووم، هەستی بە شتێک كرد، لەوانەش بێ ئەو راچەنینەی بە ترسنۆكی دانابێ، بۆیە بەفارسی پێی وتم:

* نەترس...هیچی نیست!

چونكە لەناكاو ئەو قسەیەی كرد، زانیم ئێستا دەمباتە ژوورێک، بەتایبەتی ئەوكاتەی گوێم لە كردنەوەی دەرگایەک بوو، كەسەكە پەڕۆكەكەی لەبەر چاوم لابرد، داوای لێكردم بەهیچ شێوەیەک ئاوڕ نەدەمەوە، پاڵێكی پێوەنام و فڕێی دامە ژوورێكی تەسک و تروسک، كە درێژیەكەی لە بەژنی من كەمتر بوو.

ژەهری تورک

زۆرجار دەبینین لە میدیاکانی تورکیا بە هۆی تۆزاوییبوونی وێنەی ئەتاتورک یان قسەکردنێکی سادە، کە بە سلبی باس لە ئەتاتورک بکات، خەڵک رووبەرووی دادگا و سزای یاسایی دەوڵەتی تورکیا دەبنەوە، رەگەزپەرستی ئەوان لە ئاستێکە غەیری نەتەوەی تورک قبوڵی زمان و نەتەوەی تر ناکەن، لە دەستووری وڵاتی تورکیا یەک زمان و یەک نەتەوە چەسپاوە، جارێک لە بەرنامەیەکی کۆمەڵایەتی یەکێک لە کەناڵەکانی تورکیا گەنجێک بە کوردی قسەی کرد، هەموو جەماوەری هۆڵەکە پێکەوە هەستان، کە نابێ ئەو گەنجە بە کوردی قسە بکات، چ جای ئەوەی وڵاتی تورکیا رێگا بە رۆشنبیرانی بدات بێنە هەولێر بۆ گفتوگۆ و لەیەکترگەیشتنی ئاشتیانە و پێکەوەژیانی کورد و تورک! ئەگەر دەوڵەتی تورکیا ئەوەندە بەتەنگ پێکەوەژیانی ئاشتیانەی کورد و تورکە، با جارێ چارەسەری کێشەی خۆی لەگەڵ کوردەکانی باکوور بکات، ئینجا هەوڵ بدات لەگەڵ کوردانی شوێنی دیکە دایەلۆگی لەیەکگەیشتن بکات.

بە دڵنیاییەوە ئەم گەمەیە سیاسییە و هاتنە پێشی تورکیا پلان و مەبەستی ستراتیژی تورکەکانی تێدا حەشار دراوە، چونکە تورکیا جۆرەها شەڕ دژی کوردەکانی سنووری دەکات، بەقەد ئەوان دژایەتی ئەزموونی هەرێمی کوردستانیش دەکات، لە عەرەبەکانیش زیاتر دژی ماددەی سەد و چل و سەربەخۆیی ئەم هەرێمەن، هەمیشە سیاسییەکانیان بە مەترسی و هەڕەشەی سەر ئاسایشی تورکیا وەسفی دەکەن، لەگەڵ ئەنجامدانی ئەو کۆنفرانسە چەندان هاووڵاتی سەرسنوور ئاوارەی ماڵ و حاڵی خۆیانن بەهۆی تۆپبارانە بەردەوامەکانی دەوڵەتی تورکیا، سازکردنی کۆنفرانسێکی لەم جۆرە و کەشی گفتوگۆی ناو کۆنفرانسەکە جارێکی تر نیازپاکی و دڵسافی

بەهرە حەمەڕەش

و نادبلۆماسی کوردەکانی خستەڕوو، کە لە چەندین شۆڕش و تەجروبە قوربانی دڵسافی خۆیانن، پێدەچێ دیسان ئەم مێژووە دووبارە بکەنەوە، رەوشی پەروەردەی تورکیا جۆرێکە تا ئێستاش سرووودی نیشتمانی قوتابخانەکانیان گوتنەوەی تورکێک بەرامبەر سەد کەسە! خوێندن بۆ هەموو نەتەوەکان تەنیا زمانی تورکییە ئاخاوتنیش بەهەر زمانێکی تر بە قەدەغە و خیانەت بە سەروەرییەکانی ئەم وڵاتە حیساب دەکرێت، هەموو زمانەکانی تر قەدەغەن، تا ئێستا جگە لە تورکەکان کەس خاوەنی ناسنامەی نەتەوەیی خۆی نییە، کەچی یەکێک لە دکتۆرە تورکەکان باسی نەنووسینەوەی مێژووی وەکو خۆی دەکرد، کە جەنگ و داگیرکارییەکانی رابردوو وەک خۆیان نەنووسرێنەوە تا منداڵەکان فێری پێکەوەژیان بن، ئەم قسەیە بۆ میللەتێکی وەکو کورد ئەستەمە و مومکین نییە، کە بە درێژایی مێژوو چەوسێنراوەتەوە و زوڵمی لێکراوە ئیتر چۆن منداڵەکانمان ناوی ئەنفال و هەڵەبجە نەبیستن و نەزانن سەدام کێیە؟ داگیرکاری عوسمانی و سەفەوییەکان تا رۆژگاری ئەمڕۆ و هەموو قوربانی و خوێنڕشتنە ناڕەواکان نەزانن! بەڵێ ئەم قسەیە بۆ کەسێک کە میللەتەکەی تا رۆژگاری ئەمڕۆش چەوسێنەرە، حەزدەکەن مێژوو چەواشە بکرێت فێڵ نەک لە نەوەی ئەمڕۆ لە منداڵەکانیشمان بکەن، من تێناگەم رۆشنبیرانی کورد بە چ ویست و مەنتقێک چوونە وەها کۆنفرانسێک، کە گرفتی بەکارهێنانی ناوی کوردستان هەبوو؟! ئەوەندە جورئەتەیان پێدرابوو داوای سڕینەوەی مێژوویان دەکرد، دکتۆرێکی تری تورک دەیگوت نازانم گرفتی خوێندکاری کورد لە تورکیا چییە؟ ئایا بەکار نەهێنانی وشەی کوردستان مەوقفێکی سیاسی نییە؟ ئەمە سەرەڕای ئەوەی ماوەی قسەکردن بۆ رۆشنبیرانی کورد 3دەقیقە و بۆ تورکەکان بە ئارەزوی خۆیان بوو، بە داخەوە هەندێ لە رۆشنبیرە دڵسافەکانیشمان 3 دەقیقەکەیان بە وەسف و دەستخۆشی زۆر گرنگ وەسفکردنی ئەم کۆنفرانسە و موجامەلەی بێتام خەرج کرد، بە داخەوە رۆشنبیری کوردی هێشتا لە ئاستی موجامەلەکردنە! ئەمە بەرامبەر هەموو ئەو قسە گومانوییانەی تورکەکان، کە لە گوتنی هەر رستەیەک کەش و تێڕوانینی گوماناوییان دروست دەکرد و دەخستە ڕوو، کوردیش وەک نەریتی هەمیشەیی داڵدەدەری خوێنخۆرەکانی خۆیەتی.

نەخشەی چاکسازیی سیاسی و جیاکردنەوەی حزب لەحکومەت و پێکهێنانی حکومەتی دامەزراوەکان لە هەرێمی کوردستان

ئا: سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی کوردستان - سلێمانی ٢٠٠٩

پاش ساڵانێکی دوورو درێژی خەبات و تێکۆشان، کورد بەشێکی زۆری ئامانجە نەتەوەییەکانی خۆی بەدەست هێنا، کە هەرە دیارترینیان پێکهێنانی قەوارەیەکی نەتەوەییە لەچوارچێوەی عێراقێکی فیدرالدا. بەڵام ئەو گیروگرفتەی کەپاش پێکهێنانی قەوارە نەتەوەییەکە تووشی کورد هات بریتی بوو لە ناسەقامگیریی بەهاو چەمکەکانی دەوڵەت لەمێشکی چینی سیاسیداو زاڵبوونی شێوە رەفتاری تاکڕەوانەو تەنگبینانە بەسەر شێوەی دیموکراتییانەداو راهاتن لەسەر هەندێ بەهاو نەریتی نەگونجاو لەگەڵ ئەم سەردەمەدا. ئەم هەلومەرجەپاشاگەردانیو پێشێلکاریو شێواویی سیستمی سیاسی لێ کەوتەوەو لەبارودخێکی وادا ئەگەر کێشەکان بەپێی ئەجندەیەکی دانراو زوو چارەسەر نەکرێن، دەشێ گرفتی گەورەتر لەسەر ئاستی سیاسیو ئابوری پەیدا ببێ.

ئامانجی راپۆرتەکە

ئەو هەلومەرجەی هەرێمی کوردستان تێیدا دەژی، پێویستی بەچاکسازیی سیاسییو ئابوورییەو ئامانجی ئەم راپۆرتە بەشداری کردنە لەبەدیهێنانی میتۆدێک کە بەهۆیەوە کەموکوڕییەکانی ناو سیستمی سیاسی چارەسەر دەکرێن. بەپێی ئەم راپۆرتە، کورد زۆر پێویستی بەوەیە کە رێکخستنی ژیان لەسەر بنەمای یاسای نووسراو بەشێوەیەکی قووڵتر تێ بگاتو بەپشت بەستن بەدەستوورێکی دامەزراو لەسەر بناغەی مەدەنیەتو دیموکراسی، پەی بەڕۆڵی دامەزراوەکان لەپاراستنی ئاشتیی کۆمەڵایەتیدا بەرێ.

لەماوەی دوو ساڵی رابردوودا بانگەشەی چاکسازی پەرەیسەند، بەڵام ساردو سڕیی حکومەت بەرامبەر بە بانگەوازەکانی چاکسازی بێهیواییەکی زۆری لەنێو خەڵکیدا دروست کرد. ئەو بۆچوونانەی، کە سەرۆک جەلال تاڵەبانی لەکۆتایی ساڵی ٢٠٠٨دا سەبارەت بەپێویستیی جیاکردنەوەی حزب لەحکومەت گوزارشتی لێ کردنو راپۆرتی راگەیەنراوی ١٠ی کانونی دووەمی ٢٠٠٩ی چوار حزبی بەشداری حکومەت، کە تێیدا جەخت لەسەر پێویستیی ئەنجامدانی چاکسازیی سیاسییو ئابوری لەهەرێم کراوە، بۆ سەنتەرەکەمان هاندەرێک بوو بۆ پشتگیری کردنی ئەم هەوڵو کۆششانە بەنەخشەیەکی پشت ئەستوور بەمیکانیزمی پێویست.

ئەم راپۆرتە فەرید ئەسەسەرد، بەڕێوەبەری سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی کوردستان، نووسیویەتیو هەر یەک لەدوو ئەندامەکەی سەنتەر، یوسف گۆران، پسپۆر لەکاروباری کەمینەکانو فەیسەل عەلی خورشید، پسپۆر لەکاروباری ئابووری، بەشدارییان لەداڕشتنی بۆچوونەکانیدا کردووە.

یەکەم: دەسەڵاتی یاسادانان

لەساڵی ١٩٩٢دا کورد یەکەم دەسەڵاتی یاسادانانی دامەزراندو ئەم دەسەڵاتە کەخۆی لەئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستاندا دەبینێتەوە، ١٣ ساڵ درێژەی کێشاو تەنها لەساڵی ٢٠٠٥دا، هاوکات لەگەڵ هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراقداو بەپشت بەستن بەدەستووری عێراق، توانرا هەڵبژاردنێکی تر بۆ هێنانە دی ئەنجومەنێکی تر ئەنجام بدرێ.

لەو سیستمە سیاسییەی ئەمڕۆ لەهەرێم کاری پێ دەکرێ، ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان سەرەڕای بایەخی لەڕووی تیۆرییەوە، هیچ رۆڵێکی کارای نییەو تا ئەندازەیەکی زۆر ملکەچی دەسەڵاتی راپەڕاندنەو ئەو میکانیزمانەی، کە ئەنجومەن لەسەر بنچینەیان دامەزراوە، لێ ناگەڕێن رۆڵی چاودێری کردنی دەسەڵاتی راپەڕاندن بگێڕێت.

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان لە ناوەڕۆکدا ئەنجومەنێکی تەوافوقییەو دوو حزبە سەرەکییەکەی یەکێتی نیشتمانیی کوردستانو پارتی دیموکراتی کوردستان، کە لەساڵی ٢٠٠٧دا رێککەوتننامەیەکی هاوپەیمانیی ستراتیجییان لەگەڵ یەکتریدا ئیمزا کرد، زاڵن بەسەریدا. لاوازیی دەسەڵاتی یاسادانان بەرامبەر بەدەسەڵاتی راپەڕاندن یەکێ لەگرنگترین هۆکانی سستیی ژیانی سیاسیی هەرێم پێکدێنێ. ئەمە بەو مانایە دێ، کەدەرفەتی پشت بەستن بەدەسەڵاتی راپەڕاندن بۆ هاندانی حکومەت بۆ چاککردنی رەوشی بەڕێوەبردنو رێکخستنی بەرنامەی پەرەپێدانو بەرپەرچدانەوەی گەندەڵی دەرفەتێکی یەکجار کەمە. هۆی ئەوەی کەئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان نەیتوانیوە ببێ بەدامەزراوەیەکی بەهێز پەیوەندیی بەشێوەی هەڵبژاردنی پاڵێوراوانی ئەنجومەنەکەوە هەیە.

بەپێی ئەو سیستمی هەڵبژاردنەی، کە ئەمڕۆ کاری پێ دەکرێو لەسەر بنەمای هەڵبژاردنی رێژەیی لەهەر پارێزگایەکدا بەڕێوە دەچێ، حزبەکان نەک تاکەکان پێکهێنانی لیستی بەهێز پاوان دەکەن. ئەگەرچی سیستمی هەڵبژاردن رێ دەداتە تاکەکان لیستی سەربەخۆ پێک بێنن، بەڵام لەبەر ئەوەی حزبەکان ژیانی سیاسییان کۆنترۆڵ کردووە، دەرفەتی بردنەوەی لیستە سەربەخۆکان زۆر کەم دەبێتەوە. ئەم سیستمە سەربەخۆکان ناچار دەکا بچنە ریزی لیستی حزبەکانەوە. وەرگرتنی سەربەخۆکانیش لەلیستە حزبییەکاندا دەوەستێتە سەر ویستی حزبەکانو پێویستیان بەسەربەخۆکان.

بەپێی هەردوو ئەزموونی ساڵانی ١٩٩٢و ٢٠٠٥ حزبەکان لەکاتی دیاری کردنی پاڵێوراوانیان بۆ ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان جەخت دەکەنە سەر هەندێ تایبەتمەندیی دیاریکراو کەوایان لێ دەکا بتوانن کۆنترۆڵی ئەندامانی ئەنجومەنی نیشتمانی بکەن. ئەمەش بەو سەرەنجامە گەیشتووە، کە حزبەکان زیاتر ئەو کەسانەیان پێ باشە، کە گوێڕایەڵنو کێشە نانێنەوەو بەئاسانی دەجولێنرێن. ئاشکرایە کە جەخت کردن لەسەر ئەم تایبەتمەندییانە بووە هۆی فەرامۆشکردنی مەرجی گرنگی وەک شارەزاییو لێوەشاوەیی.

لەم سەروبەندەدا پێوانەکانی پاڵاوتن پەیوەندییان بەهەندێ مەرجەوە هەیە وەک پتەویی پەیوەندیی پاڵێوراوەکە بەحزبەکە یان بەیەکێ لەباڵەکانی یان بەیەکێ لەسەرکردەکانی یان بەرابەری حزبەکە، یاخود وەک هەوڵدانێک بۆ رازیکردنی هەندێ کەس، کە پێشتر لەحزب دوور خرابوونەوە یاخود وەک خەڵاتکردنی کەسانێکی خاوەن رابردوویەکی تێکۆشەرانەی پڕ سەروەری یان سەر بەبنەماڵەی ناودار یان لەبەر ئەوەی کەسوکاری کەسانێکن کەخزمەتی حزبەکەیان کردووە، یاخود وەک هەوڵدانێک بۆ راکێشانی کەسانێک کە لەنێو خێڵو لەناوچە لادێ نشینەکانو لەناو گروپە ئاینییەکانو لەنێو کەمینەکاندا دەنگیان پێ کۆ دەکرێتەوە. ئەم شێوە کارکردنە بەو سەرەنجامە گەیشت، کە کەسانێکی تێنەگەیشتوو لەڕۆڵی پەرلەمان وەک دەزگایەکی یاسادانانو چاودێر بەسەر دەسەڵاتی راپەڕاندندا گەیشتنە ناو ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان. ئەم هەڵسەنگاندنە گشتییە بەو مانایە نایە، کە ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان کەسانی بەتواناو لێوەشاوەی تێدا نییە، بەڵام رەفتاری لاوازی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان بەدرێژایی چوار ساڵی رابردوو و شکستی لەکاراکردنی ژیانی سیاسیی ناوخۆیی، دەری دەخا کە ئەم کەسانە نەیانتوانیوە چالاکییەکی وا بنوێنن، کە لێی راببینرێ بتوانێ دەسەڵاتی یاسادانان لەهەژموونی دەسەڵاتی راپەڕاندن رزگار بکات.

ئەزموونی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان روونی دەکاتەوە کەهەموو ئەو هەوڵانەی بۆ پایەدارکردنی رۆڵی ئەنجومەن لەژیانی سیاسیدا دراون، هیچیان لێ سەوز نەبووە. لانی کەم دوو جار، لەخۆ راپسکاندنێکدا بۆ پیادەکردنی دەسەڵاتی خۆیو گێڕانی رۆڵێکی کاریگەر، ئەنجومەن دوو هەوڵی بەخۆوە بینی، کە بەڵگەی ناڕازیبوونی ئەنجومەنن لەپەراوێزخستنی رۆڵی. لەساڵی ٢٠٠٧دا سەرۆکی فراکسیۆنی یەکێتی نیشتمانیی کوردستان عوسمان بانیمارانی رابەرایەتیی هەوڵێکی بۆ پایەدارکردنی رۆڵی ئەنجومەنی نیشتمانی لەژیانی سیاسیدا کرد، بەڵام هەوڵەکە خێرا دامرکێنرایەوەو بانیمارانی لەسەرۆکایەتیی فراکسیۆنەکە لابرا. هەروەها ئەنجومەن هەوڵیدا گوشار بخاتە سەر حکومەت بۆ پەلەکردن لەپەکخستنی چوار وەزارەتە یەکنەخراوەکە. کەچی حکومەت داواکەی ئەنجومەنی فەرامۆش کردو بەدرێژایی سێ ساڵو نیو هەموو هەوڵەکانی، کە بۆ یەکخستنەوەی چوار وەزارەتەکە دران تەنها بەو ئاکامە گەیشتن، کە لەچوار وەزارەت تەنها یەک وەزارەت یەک خرا، ئەویش وەزارەتی دادە. سێ وەزارەتەکەی تر کە بریتین لەوەزارەتەکانی پێشمەرگەو دارایيو ناوخۆ هێشتا یەک نەخراون. لەدوا هەفتەی ساڵی ٢٠٠٨ یش دیسان ئەنجوومەن داوای لەحکومەت کرد سێ وەزارەتە یەکنەخراوەکە یەک بخاتەوەو هەڕەشەی کرد، کە ئەگەر ئەم کارە لەماوەیەکی دیاریکراودا نەیەتە دی، هەر یەک لەسەرەک وەزیرانو جێگرەکەی بۆ پەرلەمان بانگ دەکرێنو پرسیاریان سەبارەت بەم بابەتە لێ دەکرێ.

ئەوەی تا ئێستا لەبەرچاوە ئەوەیە، کە داواکانی ئەنجوومەن هیچ بەهایەکیان لای حکومەت نییەو حکومەت بەئاسانی بەرپەرچی هەر گوشارێکی پێ دەدرێتەوە. ئەوەی ئەمەش دەسەلمێنێ ئەوەیە، کە ئەنجومەن لەخۆی رانابینێ بەبێ رەزامەندیی دەسەڵاتی راپەڕاندن هیچ یاسایەک دەر بکا یاخود هیچ سیاسەتێک پیادە بکات.

راسپاردەکان:

١-کاراکردنی پەرلەمانی هەرێم پێویستی بەیەکگرتنی دوو ویستە: یەکێکیان ویستی پەرلەمانتارانەو ئەوی تر ویستی حزبەکانە. یاسای پەیڕەوکراوی ئێستای هەڵبژاردن باڵادەستییەک بۆ لیستە حزبییەکان دابین دەکاو ئەگەرچی یاساکە لێدەگەڕێ سەربەخۆکان لیستی تایبەت پێک بێنن، بەڵام چانسی بردنەوەی ئەو لیستانە کەمە.

مانەوەی پەرلەمانی هەرێم بەبێ دەسەڵاتی راستەقینە دەشێ کاریگەریی خراپ لەسەر سیستمی سیاسیی هەرێم دابنێ. پێویستە لەسەر حزبە سەرەکییەکان دەست لەسیاسەتی پەراوێز خستنی رۆڵی پەرلەمانی هەرێم هەڵگرن. لەسۆنگەی هەژموونی دوو حزبە سەرەکییەکەوە، کە یاسا مافی پاڵاوتنی ئەندامانی پەرلەمانیان پێ دەبەخشێ، بەردەوامبوون لەسەر پشتگیری کردنی کەسانی ناکارا هەر بەو سەرەنجامە دەگا کەدرێژە بەپەراوێز خستنی رۆڵی پەرلەمان بدرێ.

لەو سۆنگەیەشەوە کاراکردنی پەرلەمان بەبڕیار نابێ، دەبێ لەپرۆسەی پاڵاوتنی ئەندامانەوە دەست پێ بکەین بەچەشنێک کەپرۆسەکە دوراییەکی دیموکراتییانە وەرگرێو بتوانێ هاندەر بێ بۆ گەیشتنی کەسانێکی کارا بۆ ناو پەرلەمان. وازهێنانی هەردوو حزب لەڕێوشوێنی ئێستای پاڵاوتنی ئەندامان کە ڕێوشوێنێکە ناوەندێتی بەتەواوی زاڵە بەسەریداو سەلماندنی مافی هەڵبژاردنی پاڵێوراوەکان بۆ ئەندامانی حزب، دەشێ دیموکراسیی ناو ئەم دو حزبە سەقامگیر بکاو رۆڵیشی هەبێ لەگەیشتنی کەسانێکی شایستە بەئەندامێتیی پەرلەمان، لەکاتێکدا پێ داگرتن لەسەر دانانی پاڵێوراوان بەشێوەیەکی ناوەندی، کەڕێوشوێنێکە پەرلەمانێکی نەگونجاو لەگەڵ ئەم سەردەمەدا پێک دێنێ، دەبێتە هۆی لەکارخستنی یەکێ لەدەزگا گرنگەکانی هەر سیستمێکی سیاسی.

٢-کاراکردنی رۆڵی چاودێریی پەرلەمانو دەشێ کاراکردنی ئەم رۆڵە ببێ بەمایەی کاراکردنی رۆڵی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان لەژیانی سیاسیدا.

فەرید ئەسەسەرد- بەڕێوەبەری سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجی کوردستان

٣-کاراکردنی لیژنەکانی ناو پەرلەمان بەچەشنێک، کە بتوانن ئەرکەکانی سەر شانیان جێبەجێ بکەن.

دووەم: جیاکردنەوەی حزب لەحکومەت

لەساڵی ١٩٩٢دا بەرەی کوردستانی سیستمێکی سیاسیی وای لەهەرێمدا هێنایە کایەوە، کە کەمترین بڕی لێک جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکانو زۆرترین بڕی تێکەڵ کردنی حزبو حکومەتی تێدا بوو. بێگومان ئەم رەوشە بووە هۆی تەگەرەدان لەگەشەکردنی ئەزموونی حوکمڕانیی کوردو بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆو بەشێنەیی دەستی هەبوو لەپێکهێنانی هەلومەرجێک، کە بووە هۆی هەڵگیرسانی شەڕی ناوخۆ لەساڵی ١٩٩٤دا.

کەلەپووری سیاسیی کورد جیاکردنەوەی حزبی لەحکومەت تێدا نییەو ئەم بیرۆکەیە لەبیری سیاسیی کوردا لەساڵانی شەستەکانی سەدەی رابردووەوە بەبیرۆکەیەکی نامۆ دەژمێردرێ. بەدرێژایی ٣٠ ساڵی پێش هەڵایسانی جەنگی دووەمی کەنداو، کە بەساڵانی شۆڕشو باری نائاسایی هەرێم ناو دەبرێن، کورد حزبو شۆڕشی تێکهەڵکێش کردبوو و هیچ بارودۆخێکی وای فەراهەم نەکردبوو تێیدا بتوانرێ حزبو شۆڕش لێک جیا بکرێنەوە.

کورد وردە وردە لەسەر ئەم تێکهەڵکێش کردنە راهات. لەڕووی مێژوییەوە، هۆی جەخت کردنی بیری سیاسیی کورد لەسەر چەمکی تێکهەڵکێش کردنی دەسەڵاتەکان بۆ دوو فاکتەر دەگەڕێتەوە، یەکێکیان کاریگەریی بیری سیاسیی عێراقە، کە لەساڵی ١٩٥٨ بەدواوە رژێمی وای بەرهەم هێناوە، کە بەشێوەیەک لەشێوەیەکان حزبو دەوڵەتیان تێکهەڵکێشی یەکتری کردووە. گومان لەوەدا نییە، کە ئەم مەسەلەیە جێ پەنجەی بەبیری سیاسیی کوردەوە دیارە. فاکتەرەکەی تر پەیوەندیی بەهاوسۆزیی کوردەوە هەیە لەگەڵ ئەزموون حوکمڕانیی یەکێتی سۆڤێت، کە ئەویش بەنۆرەی خۆی بەرهەمهێنەری سیستمی یەکپارچەیی دەسەڵاتەکانو تێکەڵ کردنی حزبو دەوڵەت بوو.

لەساڵی ١٩٩٢دا، لەژێر کاریگەریی ئەم دو فاکتەرەو بەهۆی لاوازیی ئەزمونی حوکمڕانیی کوردو کرچو کاڵیی بیری سیاسیی کوردەوە، کورد حکومەتێکی هێنایە کایەوە، کە حزب بەتەواوی خۆی بەسەرداسەپاند.

بەردەوامبوونی تێکەڵاویی حزبو حکومەت چیتر پەسند نییەو ئەم تێکهەڵکێش بوونە رێ لەهەموو پەرەسەندنێکی سیاسیو ئابووریو کۆمەڵایەتیی هەرێم دەگرێو لێشی رادەبینرێ ببێ بەمایەی زیادبوونی گەندەڵیو لەدەستدانی پشتیوانیی رای گشتی. پێویستە بەپێی بەرنامەیەکی سەرتاپاگیرو روونو بەپێی نەخشەیەک، کە بەشێنەیی، بەڵام لێبڕاوانە، جێبەجێ دەکرێ، دەسەڵاتی حزب لەدەسەڵاتی حکومەت جیا بکرێتەوە.

راسپاردەکان:

پێویستە بەرنامەی جیاکردنەوەی دەسەڵاتی حزب لەدەسەڵاتی حکومەت پشت ئەستوور بێ بەنەخشەیەکی سێ قۆناغی، بەجۆرێک هەنگاوەکان لەهەنگاوی ئاسانەوە دەست پێ بکەنو هەنگاوە قورسەکان بۆ قۆناغەکانی تر بهێڵدرێنەوە.

قۆناغی یەکەم:

١-بەڕەسمی راگەیاندنی ئەوەی کەحکومەت بەنیازە پەیڕەوی لەسیاسەتێک بکات، کە ئامانجەکەی سەقامگیرکردنی لێک جیابوونەوەی دەسەڵاتەکانی سیستمی سیاسیو لێک جیاکردنەوەی حزبو حکومەتە.

٢-دانانی لێپرسراوانو بەڕێوەبەرەکانی فەرمانگەکانی حکومەت لەسەر بنەمای پێوەری پیشەیی نەک لەسەر بنەمای حزبایەتی.

٣-دەرکردنی یاسایەک بۆ رێکخستنی هەڵواسینی هەردوو وێنەی سەرۆکی هەرێمی کوردستانو سەرۆکی کۆماری عێراق لەفەرمانگەو دامودەزگا رەسمییەکانداو رێ نەدان بەهەڵواسینی هیچ وێنەیەکی تر.

٤-قەدەغەکردنی هەر چالاکییەکی سیاسی لەفەرمانگەو دامودەزگا رەسمییەکانو خوێندنگە حکومییەکانداو دانانی هەر چالاکییەکی لەو جۆرە بە سەرپێچی کردن لەیاساو پێکهێنانی دەزگایەکی کارگێری بۆ دڵنیابوون لەپابەندبوون بەقەدەغەکردنی چالاکیی سیاسی لەو شوێنانەی، کە ئەنجامدانی چالاکیی سیاسیی تێدا قەدەغە کراوە. قەدەغە کردنەکە ئەم رەفتارانە دەگرێتەوە:

ا-سەردانی لێپرسراوە ناڕەسمییەکان بۆ ئەو شوێنانەی، کە چالاکیی سیاسیی تێدا قەدەغە کراوە بەمەبەستی ئەنجامدانی چالاکیی حزبی.

ب-نامەنووسین بۆ لێپرسراوانی فەرمانگەو دامودەزگا رەسمییەکان لەلایەن دەزگا ناڕەسمییەکانەوە بەمەبەستی کارکردنە سەر رەوتی کار تێیدا یاخود بۆ بەدەستهێنانی هەندێ دەستکەوت.

ج-بەکارهێنانی بینای فەرمانگەو دامودەزگا رەسمییەکان بۆ کۆبونەوەو ئاهەنگی حزبی.

د-بەرزکردنەوەی وێنەی سەرانی حزبەکان یان دروشم یان لافیتەی حزبی یان هەر پۆستەرێک، کە پروپاگەندەی بۆ حزبێکی دیاریکراو تێدایە. ئەم رێ نەدانە، بڵاوکردنەوەی کتێبو بڵاوکراوەکانی تایبەت بەپڕوپاگەندەی حزبایەتیش دەگرێتەوە.

ە-لێدوانی لێپرسراوانو کارمەندانی فەرمانگەو دامودەزگا رەسمییەکان لەناو فەرمانگەو دامودەزگا رەسمییەکانو خوێندنگەحکومییەکاندا بەمەبەستی پڕۆپاگەندە کردن بۆ سیاسەتی حزبێکی دیاریکراو یان ستایش کردنی رابەرێک.

و-سەرقاڵبوونی لێپرسراوانو کارمەندانی فەرمانگەو دامودەزگا رەسمییەکان بەبانگەشەی هەڵبژاردن بەقازانجی کاندیدەکانی لایەنێکی دیاریکراو. ئەم قەدەغەکردنە ئەم مافەیان لێ ناسەنێتەوە، کە لەکاتی هەڵبژاردندا دەنگ بەو لایەنە بدەن، کە حەز بەبردنەوەی دەکەن.

ز-بەکارهێنانی دەزگاکانی میدیای بینراوو بیستراوو خوێندراو، کە موڵکی حکومەتن بۆ کاروباری پروپاگەندەی حزبی یان بۆ ستایش کردنی سیاسەتو هەڵوێستی رەوتێک یان حزبێک یان سەرۆکی لایەنێکی سیاسی. ئەم قەدەغەکردنە ئەم مافە لەکارکەرانی ئەو دەزگایانەی راگەیاندن ناسەنێتەوە، کە ئەندام بن لەهەر لایەنێکی حزبیو هەروەها کاریگەریش لەسەر مافی دەنگدان لەکاتی هەڵبژاردندا بەقازانجی هەر لایەنێک بەجێ ناهێڵێ.

٥-قەدەغەکردنی بەکارهێنانی مزگەوتەکانی سەر بەوەزارەتی ئەوقاف، کە خەتیبەکانیان موچە لەحکومەت وەردەگرن، بۆ کاروباری پڕوپاگەندەی حزبی. ئەم قەدەغەکردنە کۆبوونەوەو سازکردنی ئاهەنگی سیاسیو وتارخوێندن لەبۆنە ئاینییەکاندا بەمەبەستی بانگەشەکردن بۆ سیاسەتی حزبێکی دیاریکراوو هەڵواسینی پۆستەرو پەخش کردنی بڵاوکراوە بۆ پڕوپاگەندەی حزبی، دەگرێتەوە.

٦-گۆڕینی ناوی هەموو ئەو شەقامو خوێندنگەو گۆڕەپانو شوێنە گشتیانەی ناوەکانیان ئاماژەی بۆ حزبێکی دیاریکراو تێدایە. ئەم قەدەغەکردنە ئەو ناوانە ناگرێتەوە، کە ئاماژە بۆ سەروەریی نەتەوەیی دەکەنو هەروەها ئەو شوێنانەش ناگرێتەوە، کە بەناوی ئەو شەهیدانەوە ناونراون و مێژوویان ناوبانگێکی گەورەی بۆ دروست کردوون.

٧-گێڕانەوەی هەموو ئەو بینا حکومیيانەی، کە حزبەکان بارەگایان لێ دامەزراندووە، بۆ لایەنە رەسمییەکان.

٨-پێکهێنانی لیژنەیەک بەسەرۆکایەتیی وەزیرێک بۆ سەرپەرشتی کردنی شێوەی جێبەجێ

کردنی پێداویستییەکانی قۆناغی یەکەمی بەرنامەی جیاکردنەوەی حزب لەحکومەت، پێویستە لەسەر ئەم لیژنەیە مانگانە راپۆرت لەم بارەیەوە بۆ سەرۆکایەتیی هەرێمو سەرۆکایەتیی حکومەتو سەرۆکایەتیی پەرلەمان بەرز بکاتەوە.

قۆناغی دووەم:

١-رێکخستنی بودجەی حزبەکان بەپێی ژمارەی ئەندامانی هەر حزبێک لەپەرلەمانداو راگەیاندنی بڕی بودجەکە بەشێوەیەکی ئاشکرا لەدەزگاکانی راگەیاندنی خوێندراوو بیستراوو بینراو.

٢-کردنی زانکۆو ئامۆژگا حکومییەکان بەدەزگای سەربەخۆ، هەم لەڕووی داراییەوە هەم لەڕووی بەڕێوەبردنەوەو ملکەچ کردنیان بۆ چاودێری ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانو رێکخستنی کاروباریان بەیاسا. حکومەتیش بودجەی پێویستیان بۆ دابین بکات. هەر زانکۆو ئامۆژگاییەکیش ئەنجوومەنێکی هەڵبژێردراو هەڵی بسوڕێنێ، کە لەنێو ئەندامەکانی خۆی سەرۆکێک بۆ ماوەی چوار ساڵ هەڵدەبژێریو دەتوانێ بۆی تازە بکاتەوەو ئەم سەرۆکە لەبەردەم ئەنجومەندا بەرپرسیار دەبێ.

ئەندامانی ئەنجومەنەکانی زانکۆو ئامۆژگاکانو دەستەکانی وانەوتنەوە، کە لەوێ یان لەهەر رێکخراوو کۆمەڵەیەکی سەر بەو زانکۆو ئامۆژگایانە کار دەکەن، بەهیچ شێوەیەک بۆیان نییە لەناو زانکۆو ئامۆژگاکاندا چالاکیی سیاسی بنوێنن. ئەم قەدەغەکردنە ئەمانەی خوارەوە دەگرێتەوە:

ا-باسکردنی هەر بابەتێکی حزبی لەهەر کۆبونەوەیەکی ئەنجومەنەکاندا.

ب-بەستنی هەر کۆبونەوەیەکی حزبی لەناو زانکۆو ئامۆژگاکاندا یان لەناو هەر رێکخراوو کۆمەڵەیەکی سەر بەو زانکۆو ئامۆژگایانەو ئەم قەدەغەکردنە هەمو ئەو ئەوانە دەگرێتەوە، کە لەزانکۆو ئامۆژگاکاندا کار دەکەن.

ج-ئەنجامدانی بانگەشەی هەڵبژاردن بەقازانجی کاندیدەکانی حزبێکی دیاریکراو لەکاتی هەڵبژاردنداو ئەم قەدەغەکردنە مافی دەنگدان ناگرێتەوە.

د-بانگەشەکردن بۆ سیاسەتی حزبێکی دیاریکراو لەکاتی کارکردن لەناو زانکۆو ئامۆژگاکاندا.

ە-بڵاوکردنەوەی وێنە یان پۆستەر یان بڵاوکراوە یان لافیتە بەمەبەستی بانگەشەکردن بۆ حزبێکی سیاسیی دیاریکراو.

و-رێکخستنی ئاهەنگی حزبی لەناو زانکۆو ئامۆژگاکاندا.

ز-لێدوان لەناو زانکۆو ئامۆژگاکاندا بۆ بانگەشەکردن بۆ چالاکیی سیاسیی حزبێکی دیاریکراو.

هەروەها خوێندکارانی زانکۆو ئامۆژگا حکومییەکان بۆیان نییە لەناو زانکۆو ئامۆژگاکاندا هیچ هەڵسوڕانێکی حزبی ئەنجام بدەن. ئەم قەدەغەکردنە ئەمانەی خوارەوە دەگرێتەوە:

ا-بەکارهێنانی بینای زانکۆو ئامۆژگاکان یان بینای هەر رێکخراوو کۆمەڵەیەکی سەر بەزانکۆو ئامۆژگاکان بۆ بەستنی کۆبونەوەی حزبی یاخود بۆ رێکخستنی ئاهەنگی حزبی.

ب-پەخش کردنی وێنە، پۆستەر، بڵاوکراوەو لافیتەی حزبێکی دیاریکراو.

ج-لێدوان لەناو زانکۆو ئامۆژگاکاندا بەمەبەستی پڕوپاگەندەکردن بۆ چالاکیی سیاسیی حزبێکی دیاریکراو یان بەشداری کردن لەبانگەشەی هەڵبژاردن بەقازانجی کاندیدەکانی حزبێکی دیاریکراو. لەکاتێکدا ئەمە مافی دەنگدان ناگرێتەوە، خوێندکاران ئەو مافەیان هەیە، کە لەهەڵبژاردنێکی گشتیدا کەئەنجومەنی زانکۆ یان ئامۆژگا سەرپەرشتیی دەکا، نوێنەرانی خۆیان هەڵبژێرن.

٣-پێکهێنانی دادگای باڵای دەستووری بۆ یەکلاکردنەوەی کێشەکانی سەبارەت بەڕاڤەکردنی ماددەکانی دەستووری هەرێمو رادەربڕین سەبارەت بەو بابەتانەی، کە داوای لێ دەکرێ رای خۆی لەبارەیەوە دەرببڕێو چاودێری کردنی دروستیی یاساو سیستمە پەیڕەوکراوەکان. یاسا مافی تانەگرتن لەلای ئەم دادگایە بۆ دامودەزگاکانی حکومەتو هاووڵاتییان دەسەلمێنێو ئەم دادگایە وەک دەزگایەکی سەربەخۆ لەڕوی داراییو بەڕێوەبردنەوە کار دەکا.

٤-کاراکردنی ئەنجومەنی دادوەریی باڵای هەرێم بۆ سەرپەرشتی کردنی کاروباری دادوەری لە هەرێمداو پاڵاوتنی سەرۆکو ئەندامانی دادگای تێهەڵچوونەوەو سەرۆکی داواکاریی گشتیو سەرۆکی دەستەی سەرپەرشتیی دادوەریو پێشنیازکردنی ناوەکانیان بۆ ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان بۆ نیشاندانی رەزامەندی لەسەر دامەزراندنیان.

٥-قەدەغەکردنی بوونی دادوەرانو ئەندامانی داواکاریی گشتیو ئەندامانی دادگای دەستووری بەئەندام لەحزبەکاندا یان نیشاندانی هەر هەڵسوڕانێکی سیاسی.

قۆناغی سێیەم:

١-هەڵوەشاندنەوەی هەموو هێزە چەکدارەکانی سەر بەدوو حزبە سەرەکییەکەو پێکهێنانی هێزەکانی پاراستنی هەرێم لەسەر بنەمای پیشەییو دوور لەحزبایەتی.

٢-قەدەغەکردنی کاری سیاسی لەناو هێزەکانی پاراستنی هەرێمو رێ نەدان بەو هێزانە بۆ دەستوەردان لەکاروباری سیاسی یان گێڕانی هەر رۆڵێک لەدەستاودەست کردنی دەسەڵاتدا. قەدەغەکردنەکە ئەمانەی خوارەوە دەگرێتەوە:

ا-بوون بەئەندام لەحزبێکی دیاریکراودا یان لەرێکخراوێکی سەر بەحزبێکی دیاریکراودا.

ب-خۆپاڵاوتن لەهەڵبژاردندا بۆ بەدەستهێنانی پۆستی سیاسی یان رێکخستنی بانگەشەی هەڵبژاردن بەقازانجی کاندیدەکانی حزبێکی دیاریکراو. ئەم قەدەغەکردنە مافی دەنگدان ناگرێتەوە.

ج-لێدوان بەشێوەیەک کە ببێ بەدەستوەردان لەکاروباری سیاسەت یان بۆ پشتگیری کردنی سیاسەتی حزبێکی دیاریکراو یان سەرکردەی حزبێکی دیاریکراو.

٢-دانانی سەرکردایەتییەکی مەدەنیی ناحزبی بۆ هێزەکانی پاراستنی هەرێمو هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆو ئەمە هەردوو وەزارەتی پێشمەرگەو ناوخۆ دەگرێتەوە.

٣-قەدەغەکردنی چالاکیی سیاسی لەناو دەزگای ئاسایشو رێ نەدان بەئەنجامدانی بانگەشەی هەڵبژاردن بەقازانجی کاندیدەکانی حزبێکی دیاریکراو لەلایەن ئەم دەزگایەو کارمەندەکانییەوەو قەدەغەکردنی بەشداربوونی لەهەر هەڵسوڕانێکی حزبی. ئەم قەدەغەکردنە هەموو ئەو کەسانە دەگرێتەوە، کە لەم دەزگایەدا کار دەکەن.

٤-دانانی سەرکردایەتییەکی مەدەنیی ناحزبی بۆ دەزگای ئاسایش، کە ئەویش دەبێ ملکەچی چاودێریی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان بێ.

٥-کۆتایی هێنان بەقۆرخکردنی بازاڕ لەلایەن هەردوو حزبی سەرەکییەوە. ئەمەش ئەمانەی خوارەوە دەگرێتەوە:

ا-دەرکردنی یاسای قەدەغەکردنی قۆرخکاری لەبوارەکانی بەرهەم هێنانو هاوردنو ناردنە دەرەوەو خزمەتگوزاری. ئەویش بۆ دەستەبەرکردنی فراوانترین ئازادی بۆ بازاڕ.

ب-پێکهێنانی لیژنەیەک لەژێر چاودێریی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان بۆ تاوتوێ کردنی دیاردەی بوونی حزبەکان بەشەریک لەقازانجدا بەرامبەر بەدانی مۆڵەتی سەرمایەگوزاری یان بەرهەم هێنان یان هاوردن یان ناردنە دەرەوە، یان پێشێلکردنی مافی هاووڵاتییان لەوەبەرهێنانی سەرمایەکانیان یان قەدەغەکردنی گواستنەوەی کاڵاکانیان لەنێوان پارێزگاکانی هەرێم بەبێ هیچ هۆیەکی یاسایی، یان تەگەرەدان لەپڕۆژەکانی بەرهەم هێنان یان وەبەرهێنان یان خزمەتگوزاری بەقازانجی کەسانێکی سوودمەندی سەر بەحزبێکی دیاریکراو. لیژنەکە بەئاشکرا کار دەکاو راپۆرتەکانی بەرێکوپێکی لەهۆکانی راگەیاندندا بڵاو دەکاتەوە.

ج-رێ نەدان بەلێپرسراوانی حکومەت لەبەڕێوەبەری گشتییەوە سەر بەرەو ژوور بۆ ئەنجامدانی هەر چالاکییەکی بازرگانی یان هەر چالاکییەک بەمەبەستی قازانج کردن بەدرێژایی ماوەی دەستبەکاربوونیان لەپۆستە حکومییەکاندا.

د-هەڵوەشاندنەوەی سیستمی ناوچە داخراوەکان، کە تەنها رێ بەهاووڵاتییانی سەر بەحزبێکی دیاریکراو یان سەر بەخێڵێکی دیاریکراو دەدا لەو ناوچانەدا نیشتەجێ بن یاخود سوود لەداهاتەکەی وەربگرن یان چالاکیی سیاسیو ئابووریی تێدا بنوێنن. ئەم سیستمە چوار ناوچە دەگرێتەوە، یەکێکیان سەر بەیەکێتی نیشتمانی کوردستانە (قەڵاچوالان لەپارێزگای سلێمانی)و سێ ناوچەکەی تر سەر بەپارتی دیموکراتی کوردستانن (سەری رەش، هاوینەهەواری سەلاحەددینو بارزان لەپارێزگای هەولێر).

لەم بوارەدا پێویستە لەسەر حکومەت مافی نیشتەجێبون لەم ناوچانەداو ئازادیی گواستنەوەی سەرمایەو دەستی کرێکار بۆ ئەم ناوچانەو مافی کڕینی خانووبەرەو زەوی تێیداو مافی سوود وەرگرتن لەداهاتی سرووشتییان بۆ هەموو هاووڵاتییەکان بەبێ جیاوازی دەستەبەر بکات.

سێیەم: دەستووری هەرێم

هەرێم لەساڵی ٢٠٠٥ەوە بەبێ دەستوورە، ئەگەرچی ماددەی ١٢٠ی دەستووری عێراق ماف دەداتە هەرێم دەستوورێک بۆ خۆی دابنێو بەپێی ئەم دەستوورە هەیکەلو دەسەڵاتو میکانیزمەکانی دەزگاکان دیاری بکا.

ئاشکراشە کەپڕۆژەی دەستووری هەرێم لەمێژە ئامادەیە. ئەوەی ئەمەش ساغ دەکاتەوە ئەوەیە، کەپارتی دیموکراتی کوردستان پاش روخانی رژێمی پێشوو بەماوەیەکی کەم پڕۆژەی دەستوورێکی پێشنیازکراوی بۆ هەرێم بڵاوکردەوە کەیەکێتی نیشتمانیی کوردستانیش رەزامەندیی لەسەر نیشاندا. ئاشکراشە کە پڕۆژەی دەستووورە پێشنیازکراوەکە پێش دەنگدان بەدەستووری ساڵی ٢٠٠٥ی عێراقو پێش پێکهێنانی حکومەتی عێراقیش راگەیەنراوە. دوا بەدوای هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان لەساڵی ٢٠٠٥دا، پڕۆژەکە رادەستی ئەنجومەنەکە کرا، ئەویش لیژنەی بۆ هەموارکردنی پێکهێناو پاشان لەهۆکانی راگەیاندندا بڵاوی کردەوە. سەرکردایەتیی کورد وا پاکانەی بۆ هەڵپەساردنی پڕۆژەی دەستوورەکە هێناوەتەوە کەپاش جێبەجێ کردنی ماددەی ١٤٠ی دەستووری عێراق دەیخاتە دەنگدانەوە، لەکاتێکدا ماددەی ١٤٠ تەگەرەیەکی زۆری هاتۆتە بەر رێ. بەستنەوەی دەستووری هەرێم بەماددەی ١٤٠ەوە شتێکی پەسند نییەو لەگەڵ هەوڵەکانی دامەزراندنی دەوڵەتی دامەزراوەکان وێک نایەتەوە. بەم واتایە، بەردەوامبوون لەسەر حوکمڕانی کردنی هەرێم بەبێ دەستوور، دەشێ ببێ بەمایەی تەگەرەدان لەرێکخستنی دامودەزگاکان لەسەر بنچینەی یاساو دەرفەتێکی زۆریش بۆ پێشێلکردنی یاسا دەرەخسێنێ.

ئاشکراشە کە هەردوو حزبی سەرەکی لەسەر چەردەیەک بابەت ناکۆکییان هەیەو گومان لەوەدا نییە کە ئەم ناکۆکییە تەگەرە لەڕایی کردنی دەستوورەکە دەدا. مایەی سەرنجە کە پڕۆژەی ئەو دەستوورەی کە لەهۆکانی راگەیاندندا بڵاوکرایەوە، شتێکی وای لێ هەڵدەکرێنرێ، کە هەرێم ئەوەندەی بەلای ناوەندێتیدا دەڕوا ئەوەندە بەلای ناناوەندێتیدا ناڕوا. ئەو دەسەڵاتە زۆرەش، کە پڕۆژەی دەستوورەکە بەسەرۆکی هەرێمی دەبەخشێ، لەگەڵ پەرلەمانیبوونی رژێمی حوکمڕانیی هەرێم دا ناگونجێ، وەک ماددەی یەکی پڕۆژەکەو وەک دەستووری عێراق بڕیاریان لێداوە، جگە لەوەی گومان لەڕادەی پابەندبوونی پڕۆژەکە بەلێک جیاکردنەوەیەکی لێبڕاوانەی دەسەڵاتەکان هەیە، سەرباری کەموکوڕییەکی زۆر لەچەندین بابەتی گرنگی وەک ئازادیی رادەربڕینو مافی کەمینەکان.

راسپاردەکان:

١-نەبەستنەوەی مەسەلەی دەرکردنی دەستوور بەمەسەلەی جێبەجێ کردنی ماددەی ١٤٠ەوە، چونکە کەس ناتوانێ گەرەنتیی ئەوە بدا، کە ناتەبایی سەبارەت بەماددەی ١٤٠ بۆ چەند ساڵێکی تر درێژە ناکێشێ. دەبێ مەسەلەی دەستوور بەبابەتێکی سەربەخۆ دابندرێو بەهیچ بابەتێکی ترەوە نەبەسترێتەوە. هەر چۆنێکیش بێ، دەکرێ پەراوێزێک لەدەستوورەکەدا بدۆزرێتەوە مەسەلەی ماددەی ١٤٠ی بەچەشنێک پێ چارەسەر بکرێ، کە نەبێتە رێگر لەبەردەم دابینکردنی دەستوور بۆ هەرێم.

٢-پێویستیی رێککەوتن لەسەر پڕۆژەی دەستوورێکی تەوافوقی بەپێی پێداویستیی حزبەکانو گروپە ئاینییەکانو کەمینەکان تاکو زۆرترین پشتگیریی بۆ دەستەبەر بکرێ.

٣-پێداگرتن لەسەر کردنی شێوەی حوکمڕانیی هەرێم بەشێوەیەکی پەرلەمانی، بەو جۆرەی، کە دەستووری عێراقو پڕۆژەی پێشنیازکراوی دەستووری هەرێم باسیان کردووەو وازهێنان لەهەر شتێک ببێ بەهۆی بەدی هێنانی گۆڕانێکی ریشەیی لەو شێوە حوکمڕانییەی، کە پڕۆژەکە بڕیاری لێداوە.

٤-پێویستی پابەندبون لەدەستووردا بەزۆرترین بڕی بیروباوەڕی دیموکراسیو ئازادیی رادەربڕینو مافی کەمینەکانو ئازادییە ئاینییەکانو زاڵ کردنی رێوشوێنە ناسەنتراڵییەکانی بەڕێوەبردن بەسەر رێوشوێنە ناوەندییەکاندا.

چوارەم: سیستمی سیاسی

دیارترین تایبەتمەندییەکانی بیری سیاسیی ئێستای کورد پێداگرتنی دەستەبژێرە دەسەڵاتدارەکانە لەسەر رەواییەک هێزەکەی لەسەروەرییەکانی رابردووی تێکۆشەرانەوە سەرچاوە دەگرێ. ئەم بیرۆکەیەش لەسەردەمی خۆی دواکەوتووترەو چیتریش ناتوانێ کۆدەنگییەک لەسەر چەمکی دەسەڵاتێکی پشت بەستوو بەڕەوایی رابردووی تێکۆشەرانە پێک بێنێ.

لاوازیی ئەزموونی حوکمڕانیی کورد پاکانە بۆ لاوازیی هەڵسوکەوتی دامەزراوەییو خراپیی رەوشی بەڕێوەبردنو خراپیی خزمەتگوزاری بەهۆی گەندەڵییەوە، ناکا. لەڕووی تیۆرییەوە، ئەو نەهامەتییە سەختو دژوارەی، کە گەلی کورد لەناوەڕاستی حەفتاکانەوە تێیدا دەژی، وا دەکا کورد شایستەی حکومەتێکی مشورخۆرو خزمەتکار بێ. لەم سەروبەندەدا پێویستە لەسەر دەستەبژێرە دەسەڵاتدارەکان کار بۆ گۆڕینی چەمکی دەسەڵات بکەن، بەجۆرێک دەسەڵات خەڵاتی ساڵانی تێکۆشانی نەتەوەیی یاخود مافێکی بەدەستهێنراو نەبێ. پێویستە لەسەر ئەم دەستەبژێرانە هەوڵ بدەن تێڕوانینێک بێننە کایەوە، کە دەسەڵات بەئامرازی ئاوەدانکردنەوەو پەرەپێدانی داهاتو چاککردنی گوزەرانی گەلو هێنانە دیی دەوڵەتی یاساو دادی کۆمەڵایەتی دابنێت.

راسپاردەکان:

١-دانانی دەستوور بۆ هەرێمو پەلەکردن لەیەکخستنی سێ وەزارەتەکەی داراییو پێشمەرگەو ناوخۆ، کە تائێستا هەر یەکێکیان وەک دوو وەزارەت کار دەکا، یەکێکیان سەر بە پارتی دیموکراتی کوردستانەو ئەوی تر سەر بەیەکێتی نیشتمانیی کوردستانە. پێویستیشە ئەم دوو ئەرکە پێش هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نیشتمانی کوردستان، کە نیاز وایە ئەمساڵ ئەنجام بدرێ، بێنە دی.

٢-کردنی پۆستی سەرۆکی هەرێم بە پۆستێکی پرۆتۆکۆلیو دانانی مەرجی سەربەخۆبون بۆ هەر کەسێک، کە بۆ سەرۆکایەتیی هەرێم هەڵدەبژێردرێ ئەگەر ئەو کەسە پەیوەندیی بەحزبێکەوە هەبوو، دەبێ پاش هەڵبژاردنی بەسەرۆکی هەرێم، لەو حزبە دەست لەکار بکێشێتەوە.

٣-هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم لەڕێی پەرلەمانەوە نەک لەڕێی هەڵبژاردنی راستەوخۆوە، چونکە هەڵبژاردنی راستەوخۆ کاریگەریی بنەڕەتی لەسەر کرۆکی سیستمی پەرلەمانی بەجێ دێڵێ.

٤-کردنی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم بەلێپرسراوی راستەوخۆی دەسەڵاتی راپەڕاندنی سیاسەتی گشتیی هەرێمو بەخشینی هەموو دەسەڵاتێکی پێویست بەو بۆ بەڕێوەبردنی هەرێم.

٥-دانانی دوو جێگر بۆ هەر یەک لەسەرۆکی هەرێمو سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم، کە یەکێکیان لەکەمینەکان بێو چەسپاندنی ئەم خاڵە لەدەستووری هەرێمدا.

٦-گۆڕینی ئاڵاو سروودی نیشتمانیی هەرێم بەئاڵاو سروودێکی دیکە، کە هێمای بۆ هەموو پێکهاتەکانی گەلی هەرێم تێدا بێو چەمکی مرۆڤانەو مەدەنیی دوور لەئەنگێزەی نەتەوایەتیی توندڕەو لەخۆ بگرێ.

٧-تەرخانکردنی بودجەیەک لەدارایی گشتی بۆ دروستکردنی کۆشکی سەرۆکایەتیی هەرێمو ئەمە شوێنی نیشتەجێبونی سەرۆکی هەرێمو خێزانەکەی دەگرێتەوە دەبێ کارمەندە هەمیشەییەکانی کۆشکی سەرۆکایەتی لەسەر بنچینەیی پیشەیی نەک حزبایەتی دابمەزرێن.

٨-دانانی هەر دیارییەک کە لێپرسراوانی حکومەت لەڕووی پیشەییەوە لەبەڕێوەبەری گشتییەوە سەر بەرەو ژوور وەری دەگرن، بەبەشێک لەموڵکی گشتی.

٩-دەرکردنی یاسایەک مافی پێشنیازکردنی پێکهێنانی ناوچەی ئۆتۆنۆمی تایبەت بەکەمینەکان بۆ ئەنجوومەنی پارێزگاکان بسەلمێنێو ئەم ناوچانە لەڕووی داراییو کارگێڕییەوە سەر بەسەنتەری پارێزگاکە بن.

١٠-دەرکردنی یاسایەک ژمارەی پاسەوانانی هێزی پاراستنی هەر یەک لەسەرۆکی هەرێمو سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیرانو جێگرەکانیانو وەزیرەکانو شێوەی دامەزراندنو مەرجەکانی دامەزراندنیان دیاری بکا.

١١-پێکهێنانی دەستەی دەستپاکیی گشتی وەک دەزگایەکی سەربەخۆ هەم لەڕووی داراییو هەم لەڕووی بەڕێوەبردنەوە لەژێر چاودێریی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان، کە ئەرکەکەی تاوتوێ کردنی کێشەکانی گەندەڵیی ناو دامودەزگاکانی حکومەت دەبێ.

١٢-پێکهێنانی دەستەیەک بۆ لێکۆڵینەوە لە پێشێلکردنی یاسا لەدامودەزگا حکومییەکان، کە وەک دەزگایەکی سەربەخۆ لەڕووی داراییو بەڕێوەبردنەوە کار دەکاو لەژێر چاودێریی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستاندا دەبێ.

١٣-دەرکردنی یاسایەک بۆ بەرپەرچدانەوەی گەندەڵی، کە ماف بداتە دەستەی دەستپاکیی گشتی بۆ دانانی نوێنەر بۆ خۆی لەهەموو فەرمانگەو دەزگا حکومییەکانداو دانانی ستراتیجێکی نیشتمانی لەدژی گەندەڵی، کە هۆیە بینراوو بیستراوو خوێندراوەکانی راگەیاندنو سیاسەتمەدارانو رۆشنبیرانو پیاوانی ئایین بەشداریی تێدا دەکەن.

١٤-دەرکردنی یاسای پاراستنی بەکاربەر بۆ دانانی میکانیزمی پێویست بۆ پاراستنی مافەکانی بەکاربەر.

١٥-دەرکردنی یاسایەک بۆ دامەزراندنی دەستەیەکی گشتی بۆ چاودێریکردنی شێوەی دیاریکردنی بودجە بۆ پارێزگاکان، کە لەکەسانی شارەزاو نوێنەرانی پارێزگاکان پێکدێو ئەرکەکەی ساغکردنەوەی دابەشکردنی بودجەیە بەشێوەیەکی داد پەروەرانە بەسەر پارێزگاکانداو دەستەبەرکردنی شەفافیەت لەسەرفکردنی بودجەو لەبەرچاوگرتنی پێویستیی ناوچە هەرە زیانلێکەوتووەکان.

١٦-یەکخستنی دیوانی چاودێریی دارایی، کە تا ئێستا وەک دوو دەزگای لێک جیا کار دەکاو یەکێکیان سەر بەهەولێرو ئەوی تر سەر بەسلێمانییەو گرێدانی ئەم دەزگایە بەئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانەوە.

١٧-دەرکردنی یاسایەکی تایبەت بەرێکخستنی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان پێش ئەنجامدانی هەڵبژاردن، کە نیاز وایە ئەمساڵ ئەنجام بدرێ.

تێبینی: هەرچەندە ئەو پرۆژەیە بەناکامڵی لە رۆژنامەکانی چاودێرو هاوڵاتی و زۆرێک لە بڵاوکراوەکان و سایتەکان بڵاوبۆتەوە، بەڵام بەدرخان بە پێویستی زانی لەبەر گرنگی پرۆژەکە، دووبارە بڵاوی بکاتەوە.

بەدرخان

ن: مارگرێت سوێڤان - وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە: پێشڕەوی سەید برایمی

پلاندانانی رووداو

داوا لە نووسینگەی رۆژنامەنووسی میری دەکرێ سەودا لەگەڵ هەموو جۆرە رووداوە گشتییەکان بکەن. " رووداوی راگەیاندن" هەیە – رۆژنامەنووسی بۆ بانگهێشت دەکرێ– رووداوی دیکەش هەیە، هەندێ لە نوێنەرانی رۆژنامەنووسی ئامادە دەبن و هەندێکی دیکەیان ئامادە نابن. پێویستە لەسەر گوتەبێژی فەرمی توانادار بێ لە کارگێڕی هاوبەش بوون لە هەر رووداوێکدا، جا راگەیاندن بێ یان نا، تۆ میوانداری دەکەی یان تۆ وەک میوان ئامادە دەبیت.

بیر لەو رووداوانە بکەوە، هەر وەک نمایشێکی شانۆگەری یان ئاهەنگێکی سەمایی باڵا. دەبێ هەموو شتێک پلان داندراوو نووسراو بێ.دەبێ هەموو شتێک پێوەندی بە بە بابەتی گشتی شانۆگەری یان بالێیەکەوە بێ. دەبێ بەڕێوەبەرێک – لەدەستەی فەرمانبەران– لە شوێنەکە هەبێ، بۆ دڵنیابوون لەوەی کاروبارەکان بەپێی رەوتی پلان داندراو بەجێ دەگەیەنن.

پلاندانانی رووداوی ناوەخۆ

پێویست بە پلانێکی وردی هەر رووداوێک دەکا، کە گوتەبێژی فەرمی رۆژنامەنووسی بەشداری تێدا دەکا، بەڵام بە تایبەت ئەو رووداوانەی وەک سەردانی سەرۆکی دەوڵەت یان کۆبونەوەی ژمارەیەک لە وەزیرانی دەرەوە.

* وەک هەنگاوی یەکەم بەڕێوەبەرێک دابنێ تا سەرپەشتی هەموو رووداوەکە بکا. لەوانەیە هەموو شتێک بەڕێوە ببا، یان سەرپەرشتی چەند کەسانێکی دی بکا، کە سەودا لەگەڵ ئەرکی جیاجیا دەکەن.

* دوایی بڕیار لە بابەتی رووداوەکە بدە.

* مەبەست چییە؟

* ئەو ئامانجانە چین، کە دەبێ بێنە دی؟

* ئەو شوێنکارە چییە، کە دە بێ بێتە دی؟

* دوا مۆڵەتەکانی توخمە جیاجیاکانی رووداو دیاری بکە.

?What impact do you want to have

* بە هاتنی رۆژ و رێکەوتێک دەبێ گوتارەکە تەواو بووبێ؟

* بە هاتنی رێکەوتێک"کات" دەبێ داواکاری کەرستەکانی سەکۆ و کورسی و رەشماڵ و کابڵی کارەبا و تەلەفۆنەکان پێشکێش کرابێ؟

* بە هاتنی رێکەوتێک"کات" پێویستیت بە وەرگرتنی رەزامەندییەکان هەیە؟

* بەهاتنی رێکەوتێک"کات" دەبێ بانگهێشەکان بنێردرێن؟

* کۆبوونەوەی بەردەوام لەگەڵ کەسانی بەشداربوو لە رووداوەکە بکە، بۆ دڵنیابوون لەوەی ئەرکەکان لە جێبەجێکردن دان.

* لە کەمترین حاڵەتدا رۆژانە جارێک سەردانی شوێنەکە بکە، بۆ ئەوەی ئاگات لە رێکخستنی کارەکان بێ. رووداوی گەورە پێویستی بە سەردانی زوو هەیە– لەوانەیە چەند هەفتەیەک پێشتر سەبارەت بە سەردانی فەرمی. بەڵام سەبارەت بە کۆبوونەوەی نیو سەعاتی نێوان دوو وەزیر، سەعاتێک پێش کاتەکە بەسە. لا دەبێ هەمیشە لە بوونی یەکێ لە فەرمانبەرەکان لە شوێنەکە دڵنیا بیت، پێش چەند سعاتێک لە رووداوەکە، بۆ ئەوەی بتوانی هەر گۆڕانکارییەکی لە دوا ساتەکان دێتە پێش ئەنجام بدا.

* کتێبێکی راگەیاندن بۆ رووداوەکە ئامادە بکە، کە خشتەو لیستی بەشداربووان و خاڵەکانی باس یان گوتارو ژیننامەی کەسە گرنگەکانی رووداوەکە لە خۆ دەگرێ، هەروەها کورتەیەکی مەسەلە سیاسی و سەرەکییەکانی دی و ئەو راپۆرتە رۆژنامەگەرییانەی، کە پێوەندی بە مەسەلەکانەوە هەیە.

* دوای رووداوەکە سوپاسنامە بۆ بەشداربووان بنێرە، وەک گەورە بەشداربووان و فەرمانبەرەکان.

* کۆبوونەوەی بەدواداچوون لەگەڵ دەستەی فەرمانبەرانت ساز بدە و راپۆرتێکی کورتیش دەربارەی رەوتی چاک و خراپی رووداوەکە بنووسە، بۆ چاککردنی رووداوەکانی ئایندە.

لە تیۆرییە گشتییەکانی وڵاتە یەکگرتوەکاندا ٥ تا ١٠ سعات پێویستە بۆ پلاندانانی هەر سعاتێکی کە رووداوەکە دەیخایەنێ.

پلاندانانی رووداوی دەرەکی

گەر رووداوەکە پێوەندی بە خەڵکی دیکەشەوە هەبوو، بەڵام بەرپرسە میرییەکەت بانگهێشت دەکرێ بۆ دووان لەسەر رووداوەکە، بۆیە پێویستە پێداچوونەوەی گشت شتەکان بکەی، کە پێوەندی بە بەشداربوونی بەرپرسەکەوە هەیە، وەک بانگهێشتەکەو ئەو کەرستە رۆژنامەگەرییانەی، کە باسی بەرپرسی تێدایە.

جەخت لەسەر بوونی یەکێک لە فەرمانبەرەکانت بکە لە شوێنی رووداوەکە پێش روودانی. بەمەش دەتوانێ نوێنەرایەتیت بکاو لە گۆڕانکارییەکانی بەرنامەکە بزانێ و ئاگاداری بەرپرسەکەت بکاتەوە لە کارەکە. بێ ئەمە هیچ دەسەڵاتێکت نابێ بۆ بەشدارکردنی بەرپرسەکە.

لەبەشە گرنگەکانی پلاندانانی رووداوە دەرەکییەکان، هەڵسەنگاندنی بانگهێشەکەیە. ئەمەی خوارەوە لەبەر چاو بگرە: بەرپرسێکی میری گەشتێکی بۆ ماوەی چەند سعاتێک کرد، بۆ ئەوەی گوتارێک بدا بەرامبەر جەماوەرێک وای دەزانی لە لایەنگرانییەتی، بەڵام کاتێ گەیشتە سەر شانۆ بینی لە بەرهەڵستکارانیەتی. وا چاوەڕوان کرا بەرامبەر جەماوەرێکی نادۆست بدوێ. چونکە هیچ کام لە فەرمانبەرەکانی پێشەکی رێکخستنەکەیان بەسەر نەکردبۆوە، لەبەر ئەوە کەس نەیدەزانی رووداوە راستەقینەکە، وەک لە بانگهێشە زارەکییەکە ئاڕاستە کراوە هاتووە، لە رێڕەوی خۆی لای داوە.

بۆ رێگەگرتن لەروودانی لەناکاوەکان، زۆر لەسیاسەتمەدارەکان داوا دەکەن گشت بانگهێشە ئاڕاستە کراوەکانیان بە نووسراو بێ. بەم رێگایە بە تەواوی ئەوەی پێویستە دەزانن و دەتوانن گفتۆگۆ دەربارەی بەشداربوونیان بکەن لە سەر بنەمای ئەوەی نووسراوە. زۆریان لەوانە بە نووسراو سروشتی بەشداربوونیان روون دەکەنەوە.

بەشی حەڤەهەم

حیکایەتی شار

پەتای گەندەڵی

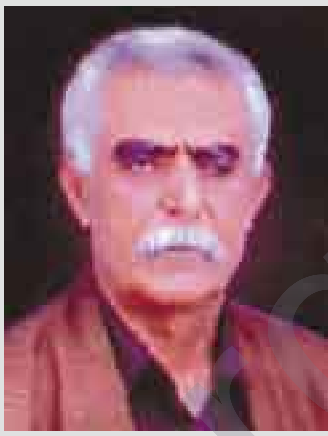

محەمەد کەریم نانەوا

– مرۆڤ ئەگەر بەچاوی گەشبین و خۆشەویستی سەیری کاروکردەوەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بکات، بێگومان حەقە رەش و سپی لێک جیا بکاتەوە، ئێستاکێ کوردستان نەک ئەو کوردستانە وێرانەی ژێر دەستی داگیرکەرانە، کوردستان وەک نەمامێک رۆژ لە دوای رۆژ باڵا دەکات، بێگومان لە سایەی سێبەری دا دەحەسێینەوە، بەلێ لە گەشت بوارەکاندا کارو پرۆژەی نایاب و جدوان ئەنجام دراوە، شایانی دەست خۆشییە.

بەڵام لەپشتی ئەم هەموو جوانکاریانەوە، گەندەڵکاریش لەئاردایە، ئەمگەندەڵکاریانە بوونەتە تارماییەکی بۆری چڵکن بە رووخسارو سیمای کار پوخت وجوانەکانی حکومەت، جوانییەکەی داپۆشیوە.

– گەندەڵە بریتی نییە لە دزی و قاچاندنەوەی پارە لە رێگای لێژنەی کرین لە فەرمانگاکان، بە پڕکرنەوەی (وەسڵ)ی بەتاڵ و حەپەلوشکردنی پارەی پێشینەی مانگانەی فەرمانگەکان و کاکە و برالەی نێوان بەرپرسانی باڵادەست بە لێندەرانی جێبەجێ کردنی پرۆژەکان، ئەم رێچکۆلانەو بەدەیان کۆرەرێ و شارێی دیکە هەن، کە بەرۆژی رووناک سەروەت و سامانی گەل پێیدا تیرۆر دەکرێت، بۆ نمونە وەکو ئەو فەرمانبەرانەی کە لە سایەی سێبەری مەسئولان دەوام ناکەن، وەکو ئەو مەسئولانەی کەبەچەندان حیمایەی وەهمیان هەیە، وەکو ئەوانەی بەناوی عەشیرەتانەو دیوەخانانەو پیاو ماقوڵان و نازانم چیوچی، بە دەفتەر دۆلار لە خەزێنەی گەڵ حەپەلوش دەکەن.

– لە هەمووی سەیرتر لەم ولتەی کوردەوارییەدا، پارەی پیاو ماقوڵانەیە وادیارە غەیری ئەو ماقوڵانە، خەڵکێکی دیکە بە گشت دەرۆزەکەر و سواڵکەر و خازوکی و گەجەر و گوجەرن.

– هەروەها گەندەڵی ئەو فەرمانبەرانە دەگرێتەوە، کە بەزەبری دەستەو قەڵەم و لێهاتووی خۆیان پلە و پایەی وەزیفیان وەرنەگرتووە، هەروەها وەکو ئەوانەی هەجارەی بەناوێک، یان بەناوی (شت) زەویان وەرگرتووە، لە هەمووی سەیرتر ئەوانەی وەکو گوێزی ساغ ساغن، بەڵام بەناوی نەخۆشی و بە هۆی پەیوەندی، جا هەرجۆرە پەویەندیەکی هەبێت، بە دەفتەر دۆلار وەردەگرن و و تیاترۆخانەکانی ئەوروپا خۆت بگرە مشتەری چەورهات، گەندەڵی بریتییە لەوانەی لە ژیانیاندا رۆژێک نە خەباتی سیاسی و نە چەکی پێشمەرگایەتیان هەڵگرتووە، کەچی دە پانزە ساڵ خزمەتی پێشمەرگایەتیان بۆ دەنووسن، کاکم ئیمتیازاتی پلە و پایەی وەزیفی و زەوی پێ وەردەگرێ، کاری گەندەڵی گەڵێک کون و قوژبن دەگرێتەوە، بگرە دەیان ریئچگەی دیکە هەن بۆ گەندەڵکاری، ئەسڵەن پیاو شەرم دەکات تەنانەت ناویان بهێنێ، لێی حەیف و مخابن دەبوایە ئێمە وەکو میللەتی کورد بۆ رێزگرتن لە خوێنی شەهیدانی رزگاریخوازی کورد و کوردستان و گیانی بەرزەفڕی ئەنفالکراون و رۆحی بەسووتماکبوونی کیمیا بارانکراوان هەرگیز خۆمان لە قەرەی گەندەڵکاری نەدەین، چونکی گەندەڵی پەتایەکی کوشندەیە، تێکەڵ بە شادمار و هەست و هۆش و بیرکردنەوەی مرۆڤ بێت، کە بەو هۆیەوە هەرچی رەوشتی بەرزی مرۆڤایەتی و ئیلاهییە، هەر هەمووی دەخاتە ژێر پێی خۆی، بۆیە واچاکە لە پێناو بەرژەوەندی باڵای گەلی کوردستان، دوور لە هەموو ئیعتباراتێکی سیاسی، حزبی، عەشیرەتگەری، پێویستە گەندەڵی لە رەگ و ریشەوەڕا هەڵبکێشین، بۆ ئەوەی چیتر جەماوەر بە چاوی لێل سەیری ئەم کاروپرۆژە جوانانەی حکومەت نەکات، کە لە راستیدا حکومەت لە بواری ئاوەدانکردنەوەی دێهات و شارەکانی کوردستاندا، کەمتەرخەم نەبووە، ئێمەوەکو میللەت چاوەڕوانی هەنگاوی گەورەترین لە حکومەتی هەرێمی کوردستان.

بێ قەناعەتی دوای گومان

خالید عوسمان تەها

هەمیشە پێمان دەگوترێ قانیع بین، ئەمە فەلسەفەی بە کۆمەڵی خەڵکە، کە دیاردەیەکی نامۆ نییە، بەو پێیەی ئێمە کۆمەڵگەیەکی ترادسیۆنی گەوهەریی خوازی بەکار بەرین، لە هەمان کاتیشدا کەلەپوورێکی مێژوویی دەقگرتووی فێندەمینتالی بیرکردنەوە و رێگەی ژیانمان دیاری دەکات، کە هەر لادانێک لێی بە نامۆ و سەیرو نەگونجاو دادەنرێ. لە راستیدا ئەم دۆخە تەنها تایبەت نییە بە کۆمەڵگەی ئێمە، بەڵکو دیاردەیەکە لە ئەوروپای سەدە ناوەنجییەکان و تا سەدەی نۆزدەی سەدەی تیۆرو قوتابخانە زانستییەکانیشەوە هەر هەبووە، هەروەها لە کۆمەڵگە داخراوەکانی سعودیە و هەندێ وڵاتی ئەفریقی و لە نێو چەندین گەلی دیکەی کاتی ئێستاشدا بوونی هەیە.

بەڵام ئاخۆ دیاردەکە لە رووی لۆژیکی و مەدەنی و پێشکەوتنەوە بە دیاردەیەکی دروست دادەنرێ؟

بێگومان بۆ وەڵامی پرسیارێکی ئەوها نابێ بە تەنها بە (ئا) یاخود تەنها بە (نا) وەڵام بدرێتەوە، چونکە دیاردەکە بۆ خۆی لە رووی بابەتییەوە دروستە، بەڵام لە رووی خودییەوە جۆرێک لە نادروستی تێدایە، سەبارەت بە رووی بابەتییەوە دەکرێ بە دیاردەیەکی تا رادەیەک دروستی دابنێین، بەو پێیەی هەلومەرجە نا ئاسایی و دواکەوتوو و گۆران بە سەردانەهاتووەکان هۆکاری سەرەکین لە فۆرمۆڵەکردنی ئەم راستییە بابەتییە نەگۆڕاوەی، کە تەنانەت پیرۆزو رەواشکراوە، وەک راستییەکی دروست مامەڵەی پێ دەکرێ. هەر ئەو هۆکارە بابەتیانەش، دەبن بە هاندەرو ئاراستەکەری هۆکارە دەروونی و هزرییە خودییەکان، کەواتە لە دۆخی ئەوهادا تاکەکان خودەکانیان بە تەواوی لە ژێر کۆنترۆڵی خۆیاندا نییە، هەر لەبەر ئەوەشە بە هۆکارێکی نیمچە دروستیشی نەزانم، ئەوا بە هۆکارێکی نیمچە دروستی دەزانم، بەو پێیەی مرۆڤ و کەسایەتی مرۆڤ زادەی ژینگەی خۆیەتی، کەوایە دەکرێ بڵێین مرۆڤەکان دروست بیر دەکەنەوە و دروستیش رەفتار دەکەن؟

وەڵامی پرسیارێکی لەم جۆرە کارێکی ئاسان نییە.

دەکرێ بڵێین (ئا) و دەشکرێ بڵێین (نا)، بۆ (ئا)یەکە پاساو ئەوەیە هۆشیاری تاکەکان، لە هۆشیاریی مێژووییەوەیە مێژووش کولتوورێکی تێکەڵ و کار لەسەر نەکراوو رەخنە لێ نەگیراو و پیرۆزکراو و تێکەڵ بە هۆشیاری ئایینی و لە چوارچێوەی زانیاری سنووردارو رەهاش دەرنەچووە، بە پرۆسەی رەخنەو بە عەقلانیکردنیش تێپەڕنەبووە و بەبێ فلتەریش وەکو عورفێک ناسێنراون و لادانیش لێیان گوناه و لەرێ دەرچوونە، لە بارێکی ئەوهاشدا، کە راستییەکی پێچەوانەی ئەمە هەڵقوڵاوی ئەم کۆمەڵگەیە نییە، کەواتە پرۆسەی بەراوردکردنی دوو راستی دژیەک، یاخود پێک نەگونجاو بەپێی پێویست و لە ناوخۆدا بە ئاکام نەگەیشتووە، لەبەر ئەم هۆیانەوە لەبەر چەندین هۆی دیکەش، کە لەم وتارەدا دەرفەتی باسکردنیان نییە، ئەم حاڵەتە بە دروست و لەهەمان کاتیشدا بە نادروست دەزانم، دروستییەکەم لە دێرەکانی سەرەوە باسکرد، بەڵام لە دێرەکانی تردا کە دەیاننوسم باس لە نادروستییەکە دەکەم لە رووی خودییەوەو بەو پرسیار دەستی پێدەکەم، کە ئایا ئەمانەی، کە ئاماژەم پێکردن پاساوی رەهان و گومان لای کەسانی نووسەرو هۆشیار دروست ناکات، کە ئاخۆ مادەم واقیعەکە ئەوهایە، کەواتە بە هۆی بوونی پەیوەندی هۆکاریی لە نێوان هۆکاری بابەتی و خودییەوە، راستییەکە هەردەبێ وابێ و شیاوی گۆڕان نەبێ؟

بێگومان دەبێ گومان لە راستییەکی وەها بکەین و قەناعەت بە یاسایی کراوەکەش بخەینە بەر نەشتەری بەراوردو رەخنەوە، ناکرێ بڵێین بۆمان نییە گومان بکەین و قەناعەت بە هەموو نەگۆڕاوەکان نەکەین و نەشتوانین رەتدان بکەین. بەڵێ ئەمرۆ ئامرازو بابەتەکانی بەراوردکردن و گۆڕان هەن و دەکرێ هۆشیاری تاکەکانیش بگۆڕین و تاک ببێتە سەنتەری بیرکردنەوە و گۆڕان، قەناعەتی رەها، کە لە دەرەوەی خودی مرۆڤەکانەوە هاتووە و تەڵەزگەیەکی زەمەنی بکوژ و ئازاربەخشە و ئازادی لە مرۆڤ زەوت دەکات. مرۆڤ ئەو بوونەوەرە بیرکەرەوەیە، کە خاوەن ویست و توانایەکی زۆرەو دەتوانێ ئاراستەی ژیان بەرەو رێگەی سەرکەوتن و باڵایی ببات، کارێکی نەشیاو نییەو دروستە گەر ئێمە سوود لە ئەزموونی تاک و کۆمەڵگەکانی تر وەربگرین بۆئەوەی سەرچاوەی دروست و پتەو بۆ هەنگاوەکانمان بدۆزینەوە و بنیادی بنێین و هەمیشە نۆژەنی بکەینەوە، ئەمەشیان بەردەوامی بە زیندوویێتی و کارایی‌یەکی دروست و پڕ بەخشش بە کۆمەڵگەکەمان دەبەخشێت، کە سەرچاوەکەی عەقڵ و هۆش و رۆشنبیرییێکی واقیعی و پۆزێتیڤی دەوڵەمەندکراو بە تیۆرو فەلسەفە و ئەزموونی گۆڕاوی ژیانە.

راستە هەر کۆمەڵگەیەک تایبەتمەندی خۆی هەیە، بەڵام هیچ تایبەتمەندیێک نییە شیاوی گۆڕان بەلای پۆزێتیڤەوە نەبێ، بەو پێیەی تایبەتمەندی دەبێ ژیانێکی شیاوو پێشکەوتوو و باڵا بۆ تاکەکان برەخسێنێ، نەک ببێتە هۆی ئیفلیجکردنیان.

ئاخۆ شتێکی سەیر نییە وشکەساڵی بۆ خراپەکاری مرۆڤەکان بە گشتی بگەڕێنرێتەوە بەبێ باسکردنی هۆکارە سەرەکییەکان، تەنانەت گەر مرۆڤیش بن، بەڵام خۆ هەموو مرۆڤەکانی سەر گۆی زەوی نین. پارچەنەکردن و وردنەکردنەوەی خراپەکاری و ئاماژە پێکردنی بە شێوەیەکی رەها لەگەڵ لۆژیکی زانستی و راستییە تایبەتەکان یەک ناگرێتەوە و هیچ چارەسەرێکی کردەییشی بەدوادا نایەت، بەڵکو حوکمێکی رەهایە بە مردن بەسەرجەم مرۆڤایەتیدا بە هێزو لایەن و دەزگا چاکەخواز و زانستخواز و مرۆڤخوازەکانیشەوە بەبێ ئاماژەکردنی بەجۆرێ خراپەکارییەکان، یاخود ئاماژەکردن بە خراپەکاریی لە روانگەی رەفتاری ئاسایی و تاکەسی تاکەکان، کە هیچ پەیوەندییەکی هۆکاری لە نێوانیان و لەگەڵ دیاردە سروشتییەکانەوە نییە وەک ئەوەی هۆکارەکان بە جل و بەرگی ئاڵاو واڵا مۆدەی ئافرەتان و گۆرانی سۆزداری و کلیپ و جۆرێک لە فیلم و نووسراوی نووسەران و رۆشنبیران، یاخوود بەرەو بە علمانیەت چوون و بە زانستیبوونی کۆمەڵگە دەگەڕێننەوە، کەچی هۆکارەکانی وشکە ساڵی و باران نەبارین و گرانیی روون و ئاشکران و دەکرێ هەر تاکێکی کۆمەڵگە لە رێگەی خوێندنەوە و هۆیەکانی راگەیاندنەوە زانیاری لە بارەیانەوە بزانێ.

بێگومان هۆشیارییێکی ساختە لای ئەو تاکانە هەیە، کە بەم شێوەیە بیردەکەنەوە، کە لە دەرکپێکردنێکی ناعەقڵانی درووستبووە، ئاخۆ ئەمە سڕینەوەی عەقڵ، یاخود کوشتنی عەقڵ، یاخوود سادەیی و هەژاری مەعریفەت نییە؟

ئاخۆ دەکرێ مرۆڤ هێلێکی راست و چەپ بەسەر دۆزینەوەی داهێنانە گەورەو بەردەوامەکاندا بهێنێت، ئەگەر بشکرێ ئاخۆ چ مەعریفەتێکی سادە لەپشتەوەیەتی.

ئاخۆ باشتر و راستر و گونجاوتر نییە، مرۆڤی هاوچەرخ و نوێخواز خۆی بە مەعریفەتی عەقڵانی و ئەزموونگەری دەوڵەمەند بکات، کە دوو هۆکاری هەرە گرنگن بۆ هۆشیارکردنەوە و دروستکردنی هەبوون، واتە کەینوونەی مرۆڤ، بۆچی دەبێ مرۆڤی ئێمە ئاگاداری کارەکانی ناسا و مەڵبەندەکانی دیکەی زانستی نەبێ، کە کاری یەکجار مەزنی زانستیان ئەنجام داوە، کە بەهۆیەوە دەتوانن وەڵامی راست و دروست بۆ دیاردە نا ئاساییە سروشتییەکان بدەنەوە، لەوانەش دیاردەی وشکە ساڵی و بێ بارانی و گۆڕانی کەش و هەواو چەندین دیاردەی دیکەی سروشتی، کە هەندێکیان بۆ هۆکاری سروشتی دەگەڕێنەوەو هەندێکی تر بۆ هۆکاری دەستی مرۆڤە نابەرپرسەکان دەگەڕێنەوە، کە زانست و سیاسەت و ئابووری بۆ مەبەستی تایبەت یاخود بۆ بەرژەوەندی چەند کۆمەڵە کەسێک بە خراپی بەکاردەهێنن، لە راستیدا کەم کەس هەیە راگیربوونی کەمی، یاخوود تێکچوونی چینی ئۆزۆنی نەبیستبێ، کە وشکە ساڵیش بۆئەم هۆکارانە دەگەڕێتەوە.

نکۆڵی لەوە ناکرێ خراپ بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای سەربازی و مەدەنی وەک پاشماوەی ئەتۆمی زیادبوونی پیسبوونی ژینگە لە کردەی مرۆڤی هاوچەرخن؟

لەگەڵ ئەوەشدا راستییەکی مێژوویی هەیە، کە ناکرێ مرۆڤ فەرامۆشی بکات، ئەوەی لە دنیای پێشکەوتوودا هاتۆتە کایەوە کەم نییە، بە هیچ شێوەیەک کەم و کەمبەها نییە و مرۆڤ دەحەپەسێنێ، ئەویش ئەو دەسکەوتە زانستی و کلتوورییە زەبەلاحەیە، کە لەسەر دەستی زانایان و هزرڤانان و ئەدیبان و هونەرمەندە عەقڵخوازەکان هاتۆتەوە، ئەویش لە ئەنجامی ململانێیەکی درێژخایەن و پڕ نەبەردی لەگەڵ کلێسا بە مەبەستی سەلماندنی توانا عەقڵییەکانی مرۆڤ و بڵاوکردنەوە و چەسپاندنی رۆشنبیری عەقڵانی گومانکارو کەم قەناعەت، کە لە گومانکردن لە کەلەپووری مێژوویی و ئایینی مەسیحدا خۆی دەنوێنێ.

بانگەوازەکانی هزرڤانەکان و زانایانی وەک دیکارت و گالیلۆ و چەندانی دیکە بە باوەڕنەکردن بە هەموو ئەوانەی کە لە کەلەپووردا دەگوترێن بە کەلەپووری مەسیحیشەوە، سەرەتایەکی راست و دروست بوو، بۆ راپەڕاندن و هەژاندنی ئەوروپای فێندەمینتالیستی و گەیاندنی بە مەدەنیەت و دیموکراسی و ئازادیی و باڵایی لە میانی خوێندنەوە و هەڵوەشاندنەوەی هەموو رابردوو و شارستانێتی و ژیاری ئەوروپا بە کەلەپووری ئاینیشەوە.

هەروەک دەشزانین بەبێ گومانکردن و بەبێ قەناعەتی رەها ئەو پرۆسە گەورەیە ئەستەم بوو، کە هەنگاوی دیکەی بەدوا داهات، ئەویش شیکردنەوەی هۆکارناسینی و لۆژیکی هۆکاریی شت و دیاردەکان بوو، لە رێگەی تیۆرو ئەزموونێکی زنجیرەیی تەواوکارییەوە، بێگۆمان ئیفلیجکردنی چالاکی عەقلی دەرکپێکردن لەلایەن دژە گۆڕانەکانەوە، گەلە هەوڵێکی نائاسایین بۆ بێبەشکردنی مرۆڤ لە ئامادەبوونە ماتریالی و دەرونییەکەی، ئاخۆ ئەمە لێستاندنی ویستی ئازادانەی دوور لە کاریگەرییە نەرسکاوەکانی مرۆڤ نییە، ئەو کاریگەرییە نازانستی و ناعەقڵانیانەی، کە بەرهەمی زەمەنی هەژاریی زانستی و دەرکپێکردنی عەقڵی و هۆشیاریی سەدە دوورەکانی مێژوون، واتە زەمەنی منداڵێتی چەمک و مەعریفە، کە مرۆڤ بەرەو خۆونکردن و بەفیڕۆدانی وزەکانی دەبەن، کە ئەمەشیان نادروستەو راستییەکی تاڵ و ئازاربەخشە.

جۆباری شاعیر بناسە!

باوکی لێزان

لە مێژوودا زۆر پیاوی بلیمەت و هەڵکەوتوو تێکۆشەرو شاعیری بەناوبانگمان هەبووە بە داخەوە کاتێ لە ژیاندابوون وەک پێویست بە دوو دەنگیان نەچووین و هەقی خۆیان نەدراوەتێ تا ئەم کاتەی ژیانئاوایی دەکەن کەس بەلایاندا گوزەر ناکات بۆ ئەوەی لە دەرگایان بچنە ژوورەوە بۆ ئەوەی لە زمانی خۆیان گوێ بیستی راستییەکان بن.. بۆ ئەوەی لە دوا رۆژدا بخرێتە بەرچاوی نەوەکانی داهاتوو .

بۆ ئەم مەبەستە سەردانی شاری کۆیەم کرد و لە نزیکەوە لەناو دوکانە پڕ کەل و پەلەکەی لە نزیک مزگەوتی گەورەی کۆیە چاوم بە کەسایەتی ناسراوو خۆشەویستی شاری حاجی (جەلال سەعید عەبدوڵڵا) ی ناسراو بە (جەلال جۆبار) ی شاعیر کەوت.

شاعیری ناوبراو لەدایک بووی ساڵی (١٩٢٩)ی شارە خنجیلانەکەی کۆیەیە، لەگەڕەکی بایز ئاغا . برادەرو هاوڕێی خۆشەویستی سەرۆک (مام جەلال تاڵەبانی)یە ماڵی ئەم بەڕێزە چەند مەترێک لە تەکیەی تاڵەبانی دوور بووە، جگە لەمە پێکەوەش لە قوتابخانەی (اولی) خوێندویانە، ئەوکات بەڕێوەبەری قوتابخانە مامۆستا (جەلال خەوێز) و دواتر مامۆستا (سابیر ئیسماعیل) بووە، رۆژانەو شەوانە لە حەوشەی تەکیە لەگەڵ سەرجەم منداڵانی گەڕەکی بایز ئاغا پەلیکانێ و مەزراحانێ و نان نانێ و رگانێ و جیغزانێ و کەلاموشێمان دەکرد.

مام جەلال ئەوکاتیش لەناو خەڵکی گەڕەک خۆشەویست بوو، چونکە لەلایەک تاقانە بوو، لەلایەکی دیکە زۆر زیرەک و بلیمەت بوو، لە ناو شار بە زیرەکی ناوی دەرکردبوو.

بەیانیان قوتابی کاتێ ریز دەکران ئەو یەکێک بوو لەم قوتابییە بەتوانایانەی شیعری نیشتمانی بۆ قوتابیان دەخوێندەوە، یەکێک لەم شیعرانە :

کوردە تاکەی بێ خەبەری

نووستن بێ عارییە

واستەی دواکەوتنت هەر

بێکاربیە

شاعیر دەڵێت لەبیرمە جارێکیان (مستەفا خۆشناو) سەردانی قوتابخانەکەی کردین و بە پۆلەکاندا گەڕا داوای لێکردین بخوێنین، چونکە تەنها بە خوێندن دەگەینە ئامانجەکانمان .

شاعیر وەک خۆی دەڵێت زۆر دۆستی دەنگ خۆشان و گۆرانیبێژانی ئەم شارە بووە، لە وانە (مەلا ئەسعەد) و (فەقێ ئەحمەد)، ناسراو بە (مەلا کۆرەی مەولودخوێن) و (حەمەد ئەمین عەباس).

شاعیر زۆر جار هۆنراوەی داوە بەم دەنگ خۆشانە و پێی دەگوتن ناوم نەهێنن، بڵێن (جۆبار) شاعیرێکە لە ناوچەی سلێمانی، هۆکارەکەی بۆ ئەوە دەگەڕایەوە، چونکە لەسەرەتا باوەڕم نەبوو لە هۆنراوە هۆنینەوە سەرکەوتوو دەبم، هەر بۆیە شاعیر رووداوێکی زۆر سەیری بۆ گێڕامەوە و گوتی: رۆژێک یەکێک لە دەنگخۆشەکان بەناوی (مەلا ئەسعەد) هات بۆ لام، پێم گووت: مەلا ئەسعەد لەگەڵ گۆرانی و غەزەل گوتن چۆنی، لە وەڵامدا گوتی جەلال چیت لێ بشارمەوە، ئێستا رەواجی غەزەلەکانمان زۆر لاوازە، لەو کاتەوە کە دەنگ خۆشەکان هۆنراوەی (شاعیرێکی ناوچەی سلێمانی بە ناوی جەلال جۆبار) دەڵێن.

جەلال جۆباری شاعیر

جەلال جۆبار خۆی ئاشکرا ناکات، کە ئەم هۆنراوە هی ئەوە، بەڵام شەوێک لەگەل (مەلا ئەحمەد) مەولود دەخوێننەوە بە قسەی خۆش و بەسیاسەت ناوی جۆباری پێ ئاشکرا دەکات . بۆبە بەیانی هات بۆ لام، داوای لێبوردنی لێ کردم و پێی گوتم ئەوە فیلم لێدەکەی، ئەوسا خۆم لێ ئاشکرا کرد .

شاعیر لەگەڵ چەند کەسایەتییەکی ئەم شارە بەشداری کردووە، لەتیپی باواجی کۆیە لەساڵی (١٩٥٩) تا ساڵی (١٩٦١)، ئەم کەسایەتیانەش خوالێخۆش بوو دکتۆر (خالید سەعید) مامۆستا (کەریم شارەزا) و مامۆستا (ئەحمەد دڵزار) بوون .

تیپی باواجی لەساڵی (١٩٥٧) لەلایەنمامۆستا(ئەندۆئیسرائیل)، کە بە مامۆستا (باکوری) هونەرمەند ناسراوە لەسەر دەستی ئەم بەڕێزە خەڵکی کۆیە فێری مۆسیقا بوون، بە تایبەتی مامۆستا (سەردار ئەحمەد) .

لەساڵی (١٩٦٣) ئەم تیپە تێکچوو، شاعیر دەڵێت: لە ساڵانی (١٩٥٤) و (١٩٥٧) گیراوم، لەساڵی (١٩٦١) دوورخرامەوە بۆ شامیە، دوای کودەتاکەی عەبدولسەلام بە لێبووردن گەڕامەوە کۆیە، لە ئاهانگی جەژنی نەورۆز هەمیشە بەشداریم کردووە. لەساڵانی (١٩٤٥) بە دواوە جەژنی نەورۆز لە (تاتۆکان، شاخەپیسکە، کانی بسکان) و گردی (قازی محەمەد) دەگێڕدرا.

شاعیر دەڵێت: جوولەکەکانی کۆیە کوردایەتییەکی باشیان دەکرد، من لێپرسراوی شانەیەکی رێکخستن بووم، ئەوکات چەند ئەندامێکی جوولەکەم هەبوو بەم ناوانە: (سابیر فەرەجی، ئیسماعیل نزری، سریقی لاولاو). ساڵی (١٩٤٨) کە رۆیشتن لە حەوشەی سەرا بەرێکران، هاواریان دەکرد (خودایە هەتا هەتایە ئاوا بێت شاری کۆیە).

شاعیر دەڵێت: تا ئێستا هیچ دیوانێکی نووسراوم نییە. دیوانێکی گەورەی چاپ نەکراوم هەبوو، لە ساڵی (١٩٦٣) لە ناو چرووی کەپری (ئەحمەدی مام عەلی) شاردبوومەوە، حەرەس قەومی رۆژێک ئاگریان لەهەموو کەپرەکانی ناو رەزەکانی کۆیە بەردا، ئەم کەپرەش یەکێک بوو لەمانە، دیوانەکەشم لەناو چوو. ئێستا (کۆمەڵێک) هۆنراوەم هەن ئامادەیە بۆ چاپکردن .

شاعیر رووداوێکی مێژوویی لەسەر هەڵبژاردنەکەی ساڵی (١٩٥٢) بۆ گێڕامەوە، گوتی: ساڵی (١٩٥٢) هەڵبژاردن دەکرا، دوو سندووق دانرا بوو، یەکێکیان لە مزگەوتی بایز ئاغا و ئەوی دیکەیان لە مزگەوتی گەورەی کۆیە بوو .ئەوکات دوو پالێورا و دەست نیشان کرابوون، یەکێکیان خوالێخۆشبوو (مەسعود محەمەد) و ئەوی تریان خوا لێخۆشبوو(مەلا حەوێز ئاغا) بوو خەڵکی پێی خۆشبوو(مەسعود) دەربچێت هەر بۆیە برادەرانی حیزبی شیوعی لەگەڵ پیاوێک بە ناوی مام (ئەسعەد حەمە ئاغا) کفنی سپی لەبەر کردبوو پەلاماری سندووقەکەی هەڵبژاردنیان لە مزگەوتی بایز ئاغا دا، لە ئەنجامدا کاغەزەکان پەرش و بڵاو بوو هەڵبژاردنەکە تێک چوو، ئەم رۆژە ئێستا بووە بەرۆژێکی مێژوویی لەم شارە بە رۆژی (کفن لەبەر) ناو دەبردرێت.

شاعیر شیعرەکانی هەمەچەشنەن (کۆمەڵایەتی و ئاینی و سیاسی و غەزەل و خۆشەویستی و وەسف) ە.

ئەوەی پاڵی پێوەنام هۆنراوەی ئاینی بهۆنمەوە، بەیانیان لە مزگەوتەکان کەباریان بە عەرەبی و بە فارسی دەگوت، بۆیە بڕیارم دا هۆنراوەی ئاینی دابنێم بۆ ئەوەی مەلاکان کەبار بە کوردی بڵێن، ئەم هۆنراوەیە وای لێهات لە هەموو مزگەوتەکان دەگوترا پێش بانگی بەیانیان .

زەمانەو چەرخی گەردوون چۆن دەسۆڕێ، سەیری کەن ئێوە، کە چەند دەورو دوکان تێک چوو و بزر بوو، چەندەها هەزارشێوە، بۆ رەمەزانان ئەم هۆنراوەیەم دانا، لەسەر شاشەی تەلەفزیۆنی کەرکوک دەگوترا.

ئەی خودا هاتوومە قاپی تۆ بەدەم پاڕانەوە

تۆ بە بەخشین و منیش بە کۆمەڵێ تاوانەوە

دوا جار شاعیر لەساڵی (١٩٧٤) دەربەدەربووە و پەیوەندی بەشۆڕشەوە کردووە. لە دوای نسکۆی ساڵی (١٩٧٥) دەگەڕێتەوە کۆیە تا ئێستا لەم شارە ژیان بەسەر دەبات بە دوکانداری و ئەندامی ئەنجومەنی شارەوانی کۆیەیە.

بەڕێوەبەرایەتی سینەمای هەولێر لە وەرزێکی سینەماییدا

تایبەت بە هونەری بەدرخان

لە درێژەی کار و چالاکییەکانی خۆیدا بەڕێوەبەرایەتی سینەمای هەولێر بۆ ئەمساڵ وەرزێکی سینەمایی نمایشکردنی فیلم سازدەکا و چەندین فیلمی بەرهەمهێناوە، لەوانە فیلمی هەرمان لە سیناریۆ و دەرهێنانی حوسێن حەسەن کە لە شاری دهۆک و دەوروبەری وێنەی گیراوە و لە چەند رۆژی داهاتوو نمایشدەکرێ. هەروەها فیلمی (دەنگی ئەنفال) لە سیناریۆ و دەرهێنانی شەهرامی عەلیدی کە ئەویش لە دەڤەری سۆران وێنەی گیراوە و ئێستا لە قۆناغی مۆنتاژدایە، فیلمی شوێن پێی ماندوو بەرەو ئاسۆ لە سیناریۆ و دەرهێنانی ئیبراهیمی سەعیدی لە چەمچەماڵ وێنەی گیراوە و ئێستا لە قۆناغی مۆنتاژدایەو لە رۆژانی داهاتوو نمایشدەکرێ، جگە لەوانە ئەو بەڕێوەبەرایەتییە ئێستا سێ فیلمی دیکۆمێنتی ئامادەی نمایشە و لە چەند رۆژی داهاتوو نمایشدەکرێ، ئەوە جگە لە فیلمی کەواتا چاوەڕێ بە لە سیناریۆ و دەرهێنانی هونەرمەند جوان بامەڕنی کە تەنها قۆناغی مۆنتاژی ماوە و کێشەی لەسەرەو تا ئێستاش کێشەکان بەردەوامە.

جێی ئاماژەیە بەڕێوەبەرایەتی سینەمای هەولێر بۆ ئەمساڵیش چەندین پرۆژە و کاری نوێیان ئامادەیە و لە کاتە جیاجیاکانی ئەمساڵ کاری بۆ دەکرێ.

کاوێس ئاغا دەنگی زوڵاڵ و تۆمارکاری داستانی مێژوویی

جەوهەر کرمانج

پێشەکییەکی کورت

نەتەوەی کورد یەکێکە لەو نەتەوانەی دەوڵەمەندترین سامانی نەتەوایەتییان هەیە، کەلەپوور و فۆلکلۆری کوردی زۆر جار وەک سەرچاوەیەکی رەسەن بۆ راستکردنەوەی زمان و دۆزینەوەی چاوگەکانیشی پەنای بۆ دەبردرێ، لە دێر زەمانییەوە گۆرانی کوردی زۆر کەلێنی لە مێژوودا پڕکردۆتەوە و زۆر کاتیش گۆرانی بێژانی کورد وەک مێژوونووسێک بەسەر هات و رووداوە دڵتەزێنەکان و کارەساتە گەورەکانی نەتەوەی کوردیان تۆمار کردووە و پێشکەشیان کردووە.

لاوک_ لە بنەچەوە بەسەر ئەم داستان و رووداوە مێژووییانە هەڵدراوە، لاوک جۆرێکە لە مەقامەکانی کوردی، کە تایبەتیشە بە شێوە زمانی کرمانجی سەروو، دەستەیەک لاوک بێژی زۆر گەورە لەم مەیدانە بەرفراوانەدا، ئەسپی دەنگی خۆیان تاوداوەو چەندین لاوکی نەمریان بۆ ئێمە جێهێشتووە، کە لە بواری جۆراوجۆر وتراوە، کە باسی قارەمانەکانی شۆڕە سواری کورد و شەڕو پێکدادانە مێژووییەکان بەسەر هاتی دوو دڵدار. ئەوانەی کە جێی پەنجەیان دیارە و شریت و قەوانەکانیان، سەریان بە زۆربەی ماڵی کوردیدا داگرتووە، نموونەیان زۆرن، کاوێس ئاغا یەکێکە لەو شۆڕە سوارانەی دەیان لاوک و حەیران و بەستە و وەک کەلەپوورو سامانێکی نەتەوایەتی بۆ جێهێشتووین، بەڵام بەداخەوە هەمیشە ناهەمواری باری کوردستان شەڕو شۆڕی دڕندایەتی رژێمە یەک لەدوای یەکەکان زۆرجار بوونەتە هۆی کەم بوون و لەناوچوونی بەشێکی ئەو گۆرانییە نەتەوەییانەی، کە دژی رژێمە داگیرکەرەکانی کوردستان وتراوە، بۆ نموونە کاوێس ئاغا چەند لاوکێکی بزربووە، کە یەکێک لەوانە دژی رژێمی بۆگەنی پاشایەتی کۆنی عێراق گوتراوە (مەلیکۆ، بەلایی خوژمەوەکە، ولاتی کوردستان) واتە ئەی مەلیک دەست لە یەخەمان هەڵگرە و وازمان لێبێنە وڵاتی ئێمە کوردستانە.

سەرەڕای ئەوەش زۆرجار لاوکی کوردەواری بۆ مێژوونووسانیش بۆتە سەرچاوە بۆ ساخکردنەوەی هەندێ رووداوو بەسەرهاتی کوردستان، دیارە لەو سەردەمانەدا لەبەر نەبوونی نووسین بە زمانی کوردی دەماودەم داستان و بەسەرهاتەکان لەسەر زمانی لاوک بێژان وتراوەتەوە.

بۆ نموونە ئەگەر لەسەر دەمی کۆر پاشای رواندزدا بەیتێک و لاوکێکمان بۆ دەست بکەوتایە و بۆمان بمابایەوە ئێستا ئەو گێرمە و کێشەی سەبارەت بە خیانەتکردنی "مەلای خەتێ" لە ئارادایە زۆر بە چاکی بۆمان روون دەبۆوە.

بەداخەوە لەم کاتەدا سەرچاوەیەکی ئەوتۆمان لا نییە، پوختی ئەم گۆرانی بێژانە بخەینە روو، بەڵام ئەوەی کە دیارو ئاشکرایە، کاوێس ئاغا خەڵکی شاری شەقڵاوەی نزیک هەولێر بووەو لە ساڵەکانی "١٩٣٠"دا دەنگ و سەدای لەسەر قەوان و لە کۆڕو دانیشتنەکانی ئەوسادا بڵاوبۆتەوە، کاوێس ئاغا لە سەرەتای دامەزراندنی ئێزگەی کوردی لە بەغدا، هەوڵی داوە وەک گۆرانی بێژێک خۆی بناسێنێ، بەڵام لەبەر ئەوەی لە کاتی قسەکردن زمانی دەگیرا و بەحاڵ دەیتوانی دوو قسە بکات، دەستیان نابۆوە بە روویەوە بواری تۆمارکردنی گۆرانییان نەدابوو، دەگێڕنەوە دوای ئەوە لە ئێزگەکە دێتە دەرەوە هەناسەساردەبێ، لە یەکێک لە قاوەخانەکانی نزیک بەوێ دادەنیشێ و دەست دەخاتە بناگوێی و چەند لاوکێک تێ هەڵدەکات، کە کارمەندەکانی ئێزگە گوێیان لێدەبێ دێنەوە لای و دەستەو دامێنی دەبن، دەیبەنەوە ئێزگەو گۆرانی بۆ تۆماردەکەن، هەر دوای ئەوەش کۆمپانیا بیانییەکانی گرامافۆن و بێزەفۆن چەقماقچی دەوری دەدەن و گۆرانییەکانی لەسەر قەوان بۆ تۆمار دەکەن.

کاوێس ئاغا گۆرانی بێژێکی ئاسایی نەبووە بۆ هەواو نەفس گۆرانی وتبێ، بەڵکو یەکێک بووە لەو گۆرانی بێژانەی لە ناخەوە گۆرانی وتووە، زۆر جار بە دەم گۆرانی وتنەوە گریاوە، ئێستاش کە گوێگر گوێی لە لاوکەکانی دەبێ، ئەم سۆزەی هەست پێدەکات، سەرەڕای ئەو بارودۆخانەی کوردستانیش هۆیەکی ترە بۆتە مایەی نەپاراستنی هەموو قەوانەکانی ئەم گۆرانی بێژە، ئەویش نەبوونی و دەستکورتی خەڵکی کوردستان بۆتە کۆسپ لەبەردەم زۆر بڵاو بوونەوەی قەوانەکانی، چونکە لەو سەردەمەدا ئەوانەی، کە دەست رۆیشتوبوونە و توانای کڕینی گرامەفۆن و قەوانیان هەبووە، تەنیا ماڵە ئاغا و کوێخاکان بووە، بۆیە ئەو دەگمەنییە لە بڵاو بوونەوەی گۆرانییەکانی تەگەرێکی دیکە بووە، لەبەر دەم بڵاوبوونەوەی گۆرانییەکانی ئەم گۆرانیبێژەو لەدواتر پاراستنیان.

لە گۆرانییە بەناوبانگەکانی کاوێس ئاغا، لاوکی شێخ مەحمودە، کە بۆ شەڕی سورداشی وتووە و باسی چۆنییەتی ئەم شەڕەو جۆری ئەو چەکانە دەکات تێیدا بەکار هاتوون، گوێگر وا لێدەکات وەک فلیمێکی سینەمایی گۆڕەپانی شەڕەکەی لەبەر چاواندا بەرجەستەببێ، تەواوی رووداو و بەسەرهاتەکان وەک خۆی ببینێ، هەروەها لاوکی گەنج خەلیل، کە تایبەتە بەسەر دوو دڵدارەی دێرینەی کوردستان، گەنج خەلیل و حەوسەت"، کاوێس ئاغا لەو لاوکەیدا هەوڵدەدا بە جوانترین وێنەی شیعری هەست و سۆزی دەروونی ئەم دوو دڵدارە بخاتەڕوو، بۆ نموونە: لەسەر زمانی "حەوسەت"ەوە باسی گەنج خەلیل دەکات، کە نەخۆشەو پێویستە رەوانی دەرەوەی وڵات بکرێت بۆ چارەسەرکردن.

جا حەوسەتی دوت بەم جۆرە دەیەوێ گەنج خەلیلی دەزگیرانی بەڕێ بکات و دەڵێ: من خۆم دەکەم بە ماینەکی سەکلاوی و زین و رکێفێکی بۆ دروست بکەم، لە پەڕوتووکی (نەعامە) دروست کرابێ و قایشەکەی لە هەمەدان بۆ بێنم و کەزی و بسکەکانی خۆم دەبڕم بۆی دەکەم بە رێشمە و سەر هەوساری خەزێمی لووتم بۆی دەکەم بە ناڵی ئەسپەکەی و گوارەی گوێم دەکەم بە وردە بزمار، با گەنج خەلیل کە دەچێتە وڵاتی بیانییان نەڵێن سوارێکی کوردە و چەند بێ کارو بارە!!! لە لاوکی (مێوانۆ)شدا دیسان هەر لەسەر زمانی کچێکەوە کە چاوەڕوانی هاتنی دەزگیرانەکەیەتی بۆ خوازبێنی بێت، دەمەدەمی ئێوارەیەکی درەنگ باریکە تۆزێک لە دوور دیاردەدا، کچە دەڵێ ئەو کەسەی مزگێنیم بداتێ کە ئەو باریکە تۆزە سوار ئەسپە و دەزگیرانەکەی منە، بخوازێ ماڵی دنیایێ، بە ماڵی دنیایێ خەنی دەکەم، لە ئەنجامدا هەریەکەو رمڵێک لێدەدا، هەیە دەڵێ، سواری "عەمێ گوزێیە" هەیە دەڵێن "سواری وڵاتی بنی بەڕێیە" ئیتر هەر یەکەو مەزەندەیەک دەڵێ و هیچیان راست دەرناچن، کچەکە ما شەرێک ئاوریشمی خاو لە دەستی خۆی وەردە پێچێ و بەدەم تەشی رستنەوە لە پلیکانەی سەربان سەردەکەوێ و تەماشایەکی باریکە تۆزەکە دەکات و دەڵێ:

نە سواری عەمێ مسێنۆ
نە سواری عەمێ گوزێنۆ
سوارە کوڕێت مامینۆ
داخوازیکەری وی بەز نینۆ.

ئینجا لەسەربان دادەبزێ و دەکەوێتە رازاندنەوەی دیوەخانی ماڵی باوکێ بەم جۆرە دەیڕازێنێتەوە:

ئەزێ رابم دیوەخانێ ماڵێ بابێ
خۆ برشێنم بە گولاوێ.
سینگێ خۆ بکەمە سنی و مەمکێ خۆ
بکەمە فنجانێ قاوێ.

کاوێس ئاغا...سەرەڕای ئەوەی کە خاوەن دەنگێکی خۆش بووە، زۆر بە وردیش بە دوای وشەی رەسەن و وێنەی شیعریدا گەڕاوەو جوانترین رستەی هەڵبژاردووە، بۆ ئەوەی لاوکێکی کوردی لێ بسازێنێ.

ئەوەتا لە لاوکی شێخ مەحمودا زۆر بە دیقەت و کوردانە سەربردەی شەڕی سورداشمان بۆ دەگێڕێتەوە، کە لە نێوان حکومەتی کوردستان و حکومەتی بەغدا و ئینگلیز روویداوە و سەرئەنجام بۆتە مایەی رووخانی حکومەتی کوردستان:

دەلۆی لۆ.. دەلۆی لۆ...
دەلۆی لۆ.. دەلۆی...شێخێ زرێ یا
بهارا بەرێ سلێمانیدا کەتم محەلێ
شەڕا لوێنە
لحاسمانا خۆش دێ گڕێنێ تەیارا
شرقێنێ مەترەلۆزا رنگێنێ بۆمبا و
گازەگازێ نۆبەتدارا
بەلێ...شادوشهودی شێخ مەحمود کاکی
شێخ قادر بابێ لەتیف
کەلەکی...سبێ دەنگا گاز دەکا
کەریمی فەتاح بەگ گەلی عەگیدان
دەستهەلێنانەکی لمن رابکەن
ئەورۆ چ گاوا دەستێ خۆبدەمە دارێ
جامبێزارێ
بکوژم قەلەرەشکا...بگرم شارێ
کەرکوکێ...شارێ بەغدایێ
بەلێ پاش دەنگی هاوار دەکەم هاوارا
تورکا گەلەک دوورە، کورد خاینۆ
دەلۆی لۆ.. دەلۆی لۆ...شێخێ منۆ...

کاوێس ئاغا، لێرەدا هەر گۆرانی بێژێکی رووت نییە، بەڵکو لەتەک ئەوەشدا کوردێکی دڵسۆز و پاک و وێنەگرێکی کارامەو دەست رەنگینێک و مێژوونووسێکی سادەو واقیعی، لە لایەک بێ پشتیوانی کورد و لە لایەکی ترەوە جۆری بۆمباو شەڕو تفەنگەکان بەرجەستەدەکات لەبەرامبەر ئەو لەشکرە گەورەی عێراقی کورد تەنیا تفەنگێکی رووتی هەبوو، لەسەروی هەمووشیانەوە خیانەتکاری لەو کوردانەی دەرهەق بە شێخ مەحمود و کوردستان.

کاوێس ئاغا ئەگەر چی تەمەن ئەوەندە بوارەی نەدا، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا چەندین لاوکی رەسەنی بۆ جێهێشتین، بەڵکو کەس نەیتوانیوە لاسایی بکاتەوە، تەنیا محەمەد عارف جەزراوی نەبێت، کە ئەویش شۆڕە سوارێکی تر بووەو کاوێس ئاغایەک بووە بۆخۆی.

ئەوەی جێگای داخە ئەو چەند ساڵەی دوایی زۆر لە گۆرانی بێژان زۆر بەدەگمەن ئاوڕیان لە لاوک و حەیران و مقامات نەدایتەوە، زۆربەی زۆریان سەرگەرمی گۆرانی ئاسایی بوون، ئەوەش وردە وردە دەبێتە هۆی لەبیرچوونەوەی ئەو گۆرانی و سترانەی رەسەنانە، پێم وایە زیاتر خەتاکە دەکەوێتە ئەستۆی مۆسیقا زان و ئاوازدانەری کورد کە نەیانتوانیوە یان هەوڵی ئەوەیان نەداوە نەوەیەکی تازە بە مقام رابێنن و فێری بکەن.

بە ئومێدی ئەوەی لە ئایندەدا ئەم دەنگە نەمرانە کوردی ئاوڕیان لێبدرێتەوەو بکرێت بە پێگەیەک بۆ برەو پێدانی گۆرانی و ئاوازی کوردی.

سەرچاوە: گۆڤاری (رەنگاڵە)، ژمارە (٢)، ساڵی ١٩٩٠.

All I Really Need To Know, I Learned In Kindergarten
by Robert Fulghum

هەمو ئەو شتانەی بەراستی پێویستە بیزانم لە باخچەی ساوایان فێری بووم!

و: مستەفا رابەر

هەموو ئەو شتانەی پێویستە بیزانم بۆئەوەی بژیم ، چی بکەم و چۆن بم لەباخچەی ساوایان فیری بووم. حیکمەت و بلیمەتی هەورازو لەسەر لوتکەی کێو نەبوو ، بەڵکو لەناو قۆرت و سنوقە لمەکانی یاری باخچەی ساوایاندا بوو ئەو شتانەی لەوێ فێری بووم ئەوانە بوون: بەشداری هەموو شتێک بکە بەجوانی و دڵسۆزی یاری بکە لەخەڵک مەدە، ئەو شتانەی هێناوتە بیبەرەوە ئەو جێگایەی لێت هێناوە، ئەو شوێنەی شێواندووتە و پیست کردووە پاکی بکەوە، ئەو شتانە مەبە، کە هی تۆ نین، ئەگەر کەسێک بەهۆی تۆوە ئازاری بەرکەوت داوای لێبوردنی لێبکە، بەر لەوەی نان بخۆیت دەستەکانت بشۆ، کە چوویتە ئاودەست ئاوی پێدا بکە. چێشت گەرم بکەوە و شیری سارد باشترە بۆ تۆ، ژیانێکی هاوسەنگ و ئاسوودە بەسەربەرە، هەندێک فێربە، هەندێک بیربکەوە تابلۆ بۆیە بکە ، وێنە بکێشە گۆرانی بڵێ، شایی بکە، رۆژانە هەندێک کار بکە هەموو پاش نیوەڕۆیان سەرخەوێک بشکێنە.

کاتێ دەرۆیتە دەرەوە ئاگات لە هاتوچۆی رێ وبان بێت، دەستی یەکتر بگرن و یەکتر بەرمەدەن، ئاگاداربن گوم نەبن، برکە چێنراوەکانی ناو مەلکانە پلاستیکەکەتان لەبیر نەچێ، رەگەکان بەرەوخوار روئەچن، لاسک و گەلاکەن سەرەو ژوور هەڵدەکشێن هەر بەراستی کەسیش نەزانێ بۆچی وایە، بەڵام ئێمە هەموومان حەزی لێدەکەین! ماسییە بچووکەکان، بزن مشکەکان، مشکە سپییەکان، تەنانەت برکو دەنکە تۆیەکانی ناو مەلکانە پلاستیکەکان هەموویان دواجار دەمرن هەروەها خۆشمان. کتێبەکانی دیسک و جەین (کتێبی خوێندنی سەرەتایی منداڵان بوو لەئەمریکا)، لەبیرمەکە هەروەها یەکەم وشەی فێری بوویت لە هەموو وشەکان مەزنترە، وشەی (تەماشاکە) هەموو ئەو وشانەی، کە پێویستە بیزانی لێرەو لەوێ لە شوێنەکانی تر هەر یاساو رێسای زێڕینی خۆشەویستییە، مەرجەکانی پاراستنی تەندروستییە، زانستی ژینگە و سیاسەت و ژیانی ئاسودەییە.

گەشەپێدان و جێبەجێکردنی ئەو خاڵانەی سەرەوە دڵسۆزانە لەناو خێزانی خۆتدا، لەئیش و کارتدا، لە کاری حکومەتەکەتدا یان لەناو خەڵکدا تواناو راستی وەدەست دێنی و تەمومژ دەرەوێنێتەوە!

بیر لەوە بکەوە چەند باشترە، ئەگەر گشتمان و هەموو لایەک لەدەوروبەری کاتژمێر سێی پاش نیوەڕۆیان خواردنی خۆمان بخۆین لەژێر بەتانییەکانمان پاڵکەوین و سەرخەوێک بشکێنین. یان بیری لێبکەوە چەند سوودمەندە ئەگەر ئێمە لەناو میللەتی خۆمان خاوەنی نەریت و رەوشتێکی توکمەو دارێژراو بین، کە هەمیشە شتەکان بگەڕێنینەوە شوێنی خۆی، ئەو شوێنەی خۆمان پیس و پەرۆسمان کردوون پاکی بکەینەوە.

تەمەنت هەرچەند بێت کێشە نییە هەرکاتێ دەچیتە دەرەوە ئاگات لەهاتوچۆی رێوبان بێت، باشتریش وایە وێکڕا بڕۆن، دەستی یەک بەرنەدەین.

بەهرە موفتی و شانەڵەی شیعر

بەهرە موفتی

دیداری: مەحمود زامدار

١٨ساڵە لەنێو زەریای قووڵی شیعردا شانەڵە دەکات. تائێستا"٣"دیوانە شیعری بەچاپ گەیاندووە"دەرگاکانی ئەم دیو، بارانەکان بەدەم شەپۆلەوە دەڕۆن، ئەو پیاوەی بەلامەوە ڕەتبوو"دەستنووسێکی دیکەی بەناوی"باڵندەکانی ژن"ئامادەی چاپە. "٤" خەڵاتی وەرگرتووە:"فێستیڤاڵی ئەنوەر مەسیفی، یەکیەتی ژنان، سەندیکای ڕۆژنامەنووسان، یەکێتی نووسەرانی دهۆک". جگەر سووتاوی"٤"برای شەهیدیشە. دەی بابزانین چۆن بیردەکاتەوە چی لەمێشک و ناخدا هەیە.

***بۆ شیعر؟ شیعر لەلای تۆدا، چۆن لێکی دەدەیەوە؟ لەبەرچی؟**

– شیعر ناسکترین دەربڕینێکە، منیش هەر لەسەرەتاوە هەستم زۆر ناسک بوو، دەوروبەرم زۆر دژوارو پڕ لەزام و کول و کوڤان بوو، باری نالەباری خێزانەکەشم ئاڵۆز بوو. هەرچەندە بچووکیش بووم، بەڵام هەستم زوو و رووژاو کانییەکانی ناو دڵم تەقییەوە. شیعر بۆ منماڵێکی ئەبەدیمە، ئەوەندەی بوونی خۆم لەشیعر دەدۆزمەوە، تەنانەت لەئامێزی گەرمی دایکیشم نادۆزمەوە، رێگاکان زۆر سەخت بوون، نازانم نێوان من و شیعر چی بوو، سنوورێک بوو نەدەشکا، هەرگیزیش ناشکێ..!

*** ئافرەتی شاعیر و پیاوی شاعیر، چ جیاوازییەکیان تێدا دەبینی؟**

–ئەو سێوەی حەوا خواردی ئادەمیش خواردی، بەڵام بۆ حەوا هەڵخەڵەتاو ئادەمیشی هەڵخەڵەتاند، تاوەکو ئێستاش ئادەمەکانی ژن دەکەونە ناو خەتاوە، دیوار و روانینیان جیایە، ئەدەبەکەشمان لەم ژوورەوەیە، کە پەنجەرەی لێ دەبێتەوە.. جارێکیان (ع.ع. شێخ) ناوێ ناوی چەند دەنگێکی ژنی هێنابوو، بەراستی هیچ ئاستێکی هونەری نەبوو.. رۆشنبیری وا هەیە نایەوێ ژن بجووڵێ، یا شتی جوان بڵێ، دنیای ئافرەتی شاعیر بە تەواوی لەهی پیاو جیایە، دیارە دیواری جیاوازییەکانیش جۆرە دوژمنکارییەکی تێدایە.

*** ئەی ئەدەبێک هەیە بەناوی (ئەدەبی ئافرەتان)بێ؟ چۆن؟**

– جارێ ژن هەرخۆی شیعرە، کە هەگبەی خامەی لە کۆڵنا، دووجار دەبێ بە شیعر. ئێمە دوو دنیایـن بەیەکەوە گرێدراوین، من دیوانی سێیەمم ناونا (ئەو پیاوەی بەلامەوە رەت بوو) رەنگە ئەمە دەلالەت لە ئەدەبی پیاوان بکا، دەشکرێ هەر بەم ناونیشانە دیواری نێوان ئەم دوو ئەدەبەی یەک ئەدەبە بڕوخێ، ئەگەر نیازەکان پاک بن.

*** لە شاعیرانی کلاسیک کێ دەخوێنیتەوە؟**

– من خۆم بە کەمتەرخەم دەزانم، بەڵام دەبێ لاپەڕەکانی مێژووی ئەدەبەکەمان هەڵدەمەوە تا باشتر بزانم یەکێکی وەک نالی و مەحوی و حاجی و خانی و گۆران، چ گەنجینەیەکیان بۆ بەجێهێشتووین.

*** ئەی لە شاعیرانی هاوچەرخ و ئێستامان؟ بۆ؟**

– شێرکۆ بێکەس و بەختیار عەلی، چونکە لەناو داهێنان دان و دڵی زۆرترین جەماوەریان بۆلای خۆیان راکێشاوە.

*** ئەی شاعیرە ئافرەتەکانمان؟**

– کەژاڵ ئەحمەد، کە بەراستی بۆ شیعر ژیا، بەڵام بەداخەوە دەوروبەری ناهەموار لە شیعری چواند، بە لێبووردنەوەش دەڵێم: کەژاڵ خۆیشی نەیزانی جوان لەرێگا بڕوات، تا سەری لە شیعریش شێواند.

*** بۆ خوێندنەوە چیت لەبەر دەستە؟**

– بەڕاستی مێشکم زۆر ماندووە. بەڵام خەریکی رێکوپێک کردنی کتێبی دیکەم بەناوی"باڵندەکانی ژن". خەریکی خوێندنەوەی رۆمان و کورتە چیرۆکم. جارێ حەوسەلەم لەگەڵ شیعر نەماوە.

*** لەشیعردا"جوانی و خۆشەویستی و نامۆیی"چۆن خۆیان دەنوێنن؟**

– هەموویان بەیەکەوە کزە بایەکن و دەبنە گەواڵە هەوری سەر دەریا تا دەبروسکێنن، من خۆم لەشیعردا دنیایەک جوانی و خۆشەویستیم هەیە، غوربەت و نامۆییەکانم بەشیعر نەبێ دەرنایەن، داهێنانیش بێ ئەم سێ چەمکە وشک و برنگە..!

*** وەک بیزانم جار جارە کورتە چیرۆکیش دەنووسی؟**

– جارێ شیعرەکانم نزیکن لە دنیاو کەش و هەوای چیرۆک، لەبارەی چیرۆکیشەوە زۆر شتم بڵاوکردۆتەوە، سەرباری پەخشانە شیعریش.

*** ئەی چیرۆکی چ چیرۆکنووسێکی کورد و بیانی لەبەرچاوتە؟**

– ئەم چیرۆکنووسانەم خوێندۆتەوە: حوسێن عارف، رەئوف بێگەرد، نەجیبە ئەحمەد، موکری، یەشار کەمال، بەختیار عەلی و زۆری دیکە.

*** چ کتێبێکی دەروونی یا زانستی سەرنجی راکێشاوی؟**

– بێ خۆ هەڵکێشان من خۆم کتێبێکم لە دەروون و دەروونناسی. زۆریش حەزم لەخوێندنەوەی زانستی و دەروونناسییە، بابەتەکانی ئەژی چەتۆ زۆر سەرنجم رادەکێشێ.

*** ئەی سەیری چ دراماو فیلمێک دەکەی؟**

–فیلم زۆر کەم تەماشا دەکەم، رقم لە فیلمی شەڕ و کوشتارەو لێناگەڕێم منداڵەکانیشم ئەوجۆرە فیلمانە سەیر بکەن، زۆریش حەزم لە فیلمی رۆمانسییە، لە دراماشدا"گەردەلوول"زۆر سەرنجی راکێشام، چونکە خۆشم بوونێک بووم لەنێو ئەو کارەساتە.

*** لە سروشتدا چیت پێ جوانە؟**

–سروشت لەمن لەدایکبووە، عەشقی من و سروشت زۆر قووڵە، ئەگەر لەشیعردا ناوم"بەهرە"نەبا دەمکردە"سروشت"..!

*** گوێ لە دەنگی کام گۆرانیبێژ دەگری؟**

– گۆرانیبێژی باشمان هەن، بەڵام من زیاتر گوێ لە مۆسیقا دەگرم، چونکە مۆسیقا ماڵی شیعرە، ئەگەر شیعر لەباوەشی مۆسیقادا بخەوێ بارگاویتر دەبێ..!

*** ئەی غەم و کارەسات لەژیانت؟**

– کارەساتەکەم منی کردە مۆم، توانەوەکانیشم بەردەوام لەدەرگام دەدەن، ناشتوانم لەوەندە زیاتر بدوێم.

***ئەمانە بە نیو یان یەک دێڕ:**

باران : شووشتنەوەی رووحمە.
لوتکەی چیا : کە مرۆڤ دەگاتە مەبەستی خۆی.
ئاسمان : کڵاوی زەوییە.
روبار : دڵنەوایی.
شەو : حەسانەوەیە.
چاو : بینینە، بینینی جوانی.
سەما : تابلۆیە.
کانیاو : ژیانە.
خامە : بەهرەیە.
پەچە : دەمامکە.
سەمفۆنیا : عەشقمە.
هەیبە سوڵتان : منم.
تاڤگە : ئاواتێکە بۆت شۆڕ دەبێتەوە.
ساز : ماچە.
فەروغزاد : باڵندەیەک بوو باڵەکانی هەڵوەری، بەڵام نەمرد.
سەفەر : نۆژەنبوونەوەی مێشکە.
پایز : هەگبەی شیعرە.
هاوسەرەکەت : جوانترین دیاری و یەکەمین عەشقی ژیانمە، هاندەرمە.

لەیادی "٣٩"ساڵەی یەکێتی نووسەرانی کورد لقی هەولێر رێزی لە ٢٥ نووسەر گرت

نووسەرە خەڵاتکراوەکانی یادی ٣٩ ساڵەی یەکێتی نووسەرانی کورد

ئا: نێردراوی بەدرخان

ئێوارەی رۆژی (٢٠٠٩/٢/١٠) لە ژێر چاودێری فەلەکەدین کاکەیی وەزیری رۆشنبیری و بە ئامادەبوونی هەریەک لە فەلەکەدین کاکەیی و نەوزاد هادی پارێزگاری هەولێر و مامۆستا بەکر بەرپرسی مەڵبەندی ٣ی (ی.ن.ک) و سەرۆ قادر بەرپرسی راگەیاندنی (پ.د.ک) و حاکم سەمەد بەرپرسی راگەیاندنی مەڵبەندی (٣)ی هەولێری (ی.ن.ک) و چەندین نووسەر و هونەرمەندی کورد، لەناو هۆڵی (شەهید مەهدی خۆشناو) لە بارەگاکەی لقی هەولێری یەکێتی نووسەرانی

گەورە نووسەرانی هەولێر مەحمود زامدارو مەدحەت بێخەو ٣٩ـەمین مۆمی یادەکە دادەگیرسێنن

وەزیری رۆشنبیری لەکاتی بەخشینی خەڵات بە عوسمان مستەفا خۆشناو

وەزیری رۆشنبیری لەکاتی بەخشینی خەڵات بە فەرید زامداری شاعیر

کورد، بە بۆنەی "٣٩"یەمین ساڵرۆژی دامەزراندنییەوە رێزی لە ٢٥ نووسەرنا و میدالیای رێزلێنانیان لەمل کرا.

سەرەتای یادەکەش بە دەقیقەیەک وەستان بۆ گیانی شەهیدانی نووسەر دەستپێکرد و دواتریش مۆمی ٣٩مین ساڵیاد لەلایەن ئامادەبووانەوە هەڵگیرسێنرا و هیوای بەردەوامیان بۆ یەکێتی نووسەرانی کورد خواست.

دوا بەدوای ئەوانەش سەعدوڵڵا پەرۆش سەرۆکی لقی هەولێری یەکێتییەکە وتارێکی پێشکەشکرد و تێیدا باسی لە چالاکییەکانی خۆیان کرد و رایگەیاند، کەوا ئەوان چوار ساڵە رێز لە نووسەرانی کورد دەنێن و لە سێ ساڵی رابردوودا (٢٤) نووسەریان خەڵات کردووە و ئەمساڵیش (٢٥) نووسەری دیکە خەڵات دەکەن و رێزیان لێ دەنێن، ئەوە جگە لەوەی باسی لە رۆڵی نەتەوەیی و نیشتمانپەروەری و پێشخستنی زمان و ئەدەب و رۆشنبیری کوردی کرد لە لایەن ئەندامانی یەکێتی نووسەرانی کوردەوە، لەوانەش گرنگتر باسی لەوە کرد کە بەهۆی هەر هەلومەرجێکی سیاسی نەتوانراوە یەکێتییەکە دوو لەت بێ و هەر بە یەکگرتوویی بمێنێتەوە و ئێستاش لقەکانی یەکێتی نووسەرانی کورد لە هەر چوار پارێزگای (هەولێر، سلێمانی، دهۆک، کەرکووک) هەیە.

دواتریش نەوزاد هادی پارێزگاری هەولێر وتەیەکی پێشکەشکرد و ئەویش بە هەموو جۆرێک پشتگیری خۆی و حکومەتی هەرێمی بۆ یەکێتی نووسەرانی کورد و نووسەران و رۆشنبیرانی کورد دەربڕی و باسی لە هەوڵ و هەڵوێستەکانی نووسەرانی کورد کرد و گوتی: نووسەرانی کورد شانبشەشانی بزاڤی رزگاریخوازی کورد لە رۆژانی سەختدا و لە هەر قۆناغێکدا رۆڵی سەرەکی خۆیان هەبووە.

هەر لە درێژەی ئەو ئێوارە یادەدا فەلەکەدین کاکەیی وەزیری رۆشنبیری وتەیەکی پێشکەشکرد و باسی لە گرنگی بەستنی کۆنگرەی یەکێتی نووسەرانی کورد کرد و ئەوەشی نەشاردەوە، کە ماوەیەک لەمەوپێش لە سەردانی دکتۆر عزەدین مستەفا رەسوڵدا باسی لە نەبەستنی کۆنگرەی یەکێتی نووسەران کردووە و ئەوەشی پێگوتووە، کە هەرچییەکیان بوێ بۆ ئەو کۆنگرەیە با داوا لە حکومەت بکەن بۆ هاوکاریکردنیان، ئەوە جگە لەوەی کاکەیی رەخنەی لە ژنانی نووسەر کرد و گوتی دەبووا ئێستا نیوەی ئەو هۆڵە ژن بێ، نەک تەنیا ژنێکمان لەناوبێ، ئەویش دکتۆرە شوکریە رەسول بێ.

هەروەها فەلەکەدین کاکەیی باسی لە سەرەتای دروستبوونی یەکێتی نووسەران کرد و گوتی: (یەکێتی نووسەران لە کاتێک دروست بوو کە ئازادی بیروڕا نەبوو، نووسەران ژیانیان باش نەبوو، هەرچەندە ناڵێم ژیانی نووسەران باش بووە، بەڵام دامودەزگاکانی چاپکردن شەڕیانە لەسەر ئەوەی کتێب بۆ نووسەران چاپ بکەن، ئەوەش شتێکی دڵخۆشکەرە.

کاکەیی ئەوەشی گوت بەستنی کۆنگرە بۆ یەکێتی نووسەران زۆر گرنگە و گوتی من وەک ئەندامێکی لقی کەرکووکی یەکێتی نووسەرانی کورد قسە دەکەم، جگە لەوەی وەک وەزیر، دەنگم دەخەمە پاڵ هەموو ئەوانەی داوای بەستنی کۆنگرە دەکەن، چونکە بەڕاستی کۆنگرەی ساڵی ١٩٩٢ کۆنگرەیەکی سەرکەوتوو بوو، هەر هیچ نەبێ لەبەرئەوەی لەدوای راپەڕین یەکەمین رێکخراوی پیشەیی بوو کۆنگرەی بەست، بۆیە زۆر بایەخی پێدرا لە هەموو لایەکەوە، ئەوکاتیش من بە جێگری سەرۆکی یەکێتی نووسەران هەڵبژێردرام، بەڵام دواتر لەبەر کاروباری حزبی دەستم لەکار کێشاوە، چونکە من ئەوکات دەسەڵاتی حزبی و چالاکی سیاسیم هەبوو، بۆیە بە پەسندم زانی و خۆم کێشایەوە، بەڵام نەمزانی ١٨ ساڵ رەتدەبێ ئەوجا کۆنگرەیەکی دیکە دەبەسترێ، کە هێشتا نەبەستراوە.

کاکەیی باسی لەوەکرد ساڵی ١٩٩٥ گەر ئەو نەبا یەکێتی نووسەرانی کورد وەکو رێکخراوەکانی دیکە دوو لەت دەبوو، بەڵام دوایی بە کۆبوونەوەیەک راگەیشتم و نەمهێشت یەکێتی نووسەرانێکی دیکە لە هەولێر دابمەزرێ لە بەرامبەر یەکێتی نووسەرانێکی دیکە، کە نەبوو یان لە سلێمانی هەبوو.

لە کۆتایی وتەکانیدا وەزیری رۆشنبیری باسی لە گرنگی و پێویستی بەستنی کۆنگرەی یەکێتی نووسەرانی کورد کرد و چەندین یادەوەری خۆشی لەگەڵ ئەو یەکێتییە گێڕایەوە.

دوا بەدوای ئەوانەش ٢٥ نووسەری کورد خەڵاتکران و رێزیان لێنرا و لەگەڵ ئەوەشدا بەکورتی باس لە ژیاننامەی هەریەک لە نووسەرانە کرا، کە بریتی بوون لە: (عوسمان مستەفا خۆشناو، جەوهەر کرمانج، بەدران ئەحمەد حەبیب، فەرید زامدار، د. عەبدوڵڵا خدر مەولود، عەبدوڵڵا قادر گۆران، خالید جووتیار، موحسین ئاوارە، کەریم سۆفی، جەبار جەمال غەریب، دلشاد

دیمەنێک لە مەراسیمی خەڵاتکردنی نووسەران - هەولێر - ٢٠٠٩/٢/١٠

عەبدوڵڵا، هاشم سەراج، ئەبوبەکر خۆشناو، د. هیمدادی حوسێن، مەوجود سامان، سابیر رەشید، عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا، مەسعود پەرێشان، حەمە سەعید حەسەن، پیرداود مەخمووری، خوالێخۆشبوو عەبدولخالق سەرسام، ئەحمەد حەیران، کەریم کاکە، فەیسەڵ دێهاتی، ئاسۆ حەسەن).

لە کۆتاییشدا بە چەپڵەرێزان و دەستخۆشی کردن لە نووسەران و گرتنی چەند وێنەیەکی یادگاری و خواردن و خواردنەوەی شیرنەمەنی و ساردەمەنی کۆتایی بەو یادە هات.

جێی ئاماژەیە ئەو جۆرە کارانە جێی دڵخۆشییە و مایەی رێز و سوپاسە و نەریتێکی جوان و جوامێرانەیە و دەکرێ دەستخۆشی لە یەکێتی نووسەرانی کورد بکرێ و وەک چۆن ئەو یەکێتییە ماڵی نووسەران بووە ئاوا بەردەوام بن و کاری جوانتر و باشتر بە ئەنجام بگەیەنن.

جێی خۆیەتیشی بگوترێ ئەو یادە لە لایەن زیرەک کەمالەوە بەڕێوەبردرا و وەک بێژەری کارەکە کاری کرد.

Kurdistan Regional Government
Council of Ministers
The Prime Minister

حکومەتی هەرێمی کوردستان
ئەنجومەنی وەزیران
سەرۆکی وەزیران

No: 6
Date: [illegible]

بەڕێز کاک حمید ابوبکر
بەرپرسی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان

سڵاوێکی گەرم

[illegible]

هەر شاد و سەرکەوتوو بن

نێچیرڤان بارزانی
سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران
شوباتی ٢٠٠٩

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان بەسوپاسێکی زۆرەوە، نامەی سوپاسگوزاری بەڕێز سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان رێزدار نێچیرڤان بارزانی بەدەست گەیشت، لە روانگەی ئەوەی کە بەڕێزیان پەرۆشی نووسین و نووسەران و ئەو دەزگایانەن، کە چاپکراوەکانیان بەشێوەیەکی جوان و پرۆفیشناڵ لەچاپ دەدەن.

وەڵامێک بۆ ئەنجوومەنی سەندیکای ڕۆژنامەنووسان

پوشۆ خدر قەساب

من ئەمڕۆ کوڕی خاک و وڵاتم، کوڕی قەڵاو ئەم شارەم، پێویستە ئەم شارەش لانەو شوێنم بۆ دابین بکات، بۆ ئەوەی بتوانم زیاتر خزمەت بکەم، هەر کارو نووسینێک پێویستی بە دەست خۆشی و ئافەرین هەیە، بۆ ئەوەی مرۆڤ زیاتر لە هەوڵ و تێکۆشاندا بێت، پێویستی بە پاڵ پشت و یارمەتی دەروونی هەیە، بۆ ئەوەی لە ڕۆژانی دڵتەنگی و گرفتەکان، ماڵێکی بەختەوەری هەبێ، ماڵێک بکاتە شوێن و حەسانەوەی جەستەی ماندووی. ئەمڕۆش سەندیکای ڕۆژنامەنووسانی کوردستان، دەستەی هەڵسوڕاندنی ئەم سەندیکایە ماڵ و پەناگەی هەموو ڕۆژنامەنووسێکە، بۆیە دەستخۆشی لە هەوڵ و ماندووبوونیان دەکەم، کە توانیان زیاتر لە ٢٠٠ ڕۆژنامەنووس و نووسەر ببن بە خاوەن شووناس و ئەندام، بۆ زیاتر خزمەت بە ڕەوشی ئەمڕۆی ڕۆژنامەگەری کوردی، بەڵام جێگای داخە پاش ماندووبوون و کارکردنم لە دەزگای (بەدرخان) و پشگیریم لە برای بەڕێزم کاک (حەمید ئەبوبەکر بەدرخان) خاوەنی ئیمتیازو بەڕێوەبەری دەزگاو چاپ و بڵاوکردنەوەی (بەدرخان) وەرگرت. هەروەها ئامادەکردن و پڕکردنەوەی فۆڕم و کۆپی کردنی چەند دانەیەک لە نووسینەکانم، هەروەها کۆپی کردنی بەرهەمەکانی پێش ڕاپەڕینم، بەڵام بەداخەوە من ناوم لە ڕەتکراوەکان بوو، بۆیە جێگای داخە من هەتا ئێستا لە دەزگای (بەدرخان) شت دەنووسم و خۆم بە ڕۆژنامەنووسێکی دڵسۆزی ئەم دەزگایەو وشەی کوردی دەزانم، پاداشتم بە تەنها ژمارەیەکی هەفتەنامەی بەدرخان نەبووەو وەرم نەگرتووە، کەواتە بە ئەندام بوونم لە سەندیکای ڕۆژنامەنووسان بۆمن خەڵات و پاداشتێکی گەورە بوو، کە ئەم ماڵە بۆ منیش دەرگای واڵا و کراوەیە، چونکە تەنها مەبەستم خزمەتکردنی ئەمڕۆی ڕۆژنامەگەری کوردییە، هەرچەندە ڕەت کردنەوەی بە ئەندام بوونم لە سەندیکای ڕۆژنامەنووسان دەبێ چی بێت چ کەموکورتییەک لە فایلەکەم هەبێ، کە ناوەکەیان ڕەتکردمەوە مەگەر تەنها هەر ئەوەندەبێ لە گۆڤار و ڕۆژنامەکانی"بەیان و هاوکاری" کە بە بابەتی فۆلکلۆر و هۆنراوە سەرەتاییەکانم دەستم بە نووسین کردووە، وەک هەموو ڕۆژنامەنووسێک و شاعیرێک کە ئێستا بەرپرس و وەزیر و کار بەدەستە، بۆیە سەندیکای ڕۆژنامەنووسان موو لەچاوم دەبینن، بەڵام سووژن لەچاوی خۆیان نابینن.

پاشاکانیش جاسووس بوون!

ئا: مەحمود ئەلوەردانی

و: شێرزاد هەینی

فائیقە:

هەموو دەزگاکانی موخابەرات و پەیداکردنی جاسووس بۆ کارکردن لەبەرژەوەندی وڵاتەکەیان بە چەندین سەرچاوەو هۆکار خەڵکانێک دەکڕن و دەستەمۆیان دەکەن، سێکس و مادەی بێهۆشەرەکان دوو سەرچاوەی سەرەکی و فاکتەری هەرە زیندوون بۆ پەیداکردنی کەسی جاسووس، یەکێک لە جاسووسەکانی میسر (فارس مصراتی)و فائیقەی کچی بوو، کە لە هەموو دۆسیەکانی تر ناودارتربوو، لە ساڵی ١٩٩٢ چواردە ساڵ پاش ڕێکەوتنە ئاشتییەکەی نێوان میسرو ئیسرائیل، پۆلیسی میسری لە گەڕەکی (النزهة) لە (مصر الجدیدة)و لەماڵی ژمارە ٥ی شەقامی ئەحمەد مخیمر، لەبەرەبەری بەیانی ڕۆژێکی مانگی فبرایری ساڵی ١٩٩٢، لە قاهیرە جاسووسێکی ئیسرائیلیان بە کیژەکەیەوە دەستگیرکردبوو، کە پیاوانی ئاسایش هەڵیانکوتاوەتە سەر شووقەکە، سەرەتا دەرگایان لێنەکراوەتەوە، بۆیە دەرگای ماڵەکەیان شکاندووەو لێیان چوونەتە ژوورەوە، کیژەکەیان لەگەڵ گەنجێک لە ڕەوشێکی نائاسایی گرتووە، سەرەتا کیژەکە شوێنی باوکی پێنەوتوون، بەڵام کە هەستیان کردووە پەنجەرەکە شکاوە، سەیری دەرەوەیان کردووە، باوکی کیژەکەیان بە قاچی شکاوی لە دەرەوە هەڵگرتووتەوە، دیارە بۆ دەربازبوونی خۆی لە پەنجەرەکە فڕێداوەتە خوارەوە، بەڵام لەبەر ئازاری شکانی قاچی نەیتوانیوە چیتر بڕوات و دەربازی ببێت.

هەموویان بۆ لێکۆڵینەوە بانگکران، پیاوە ئیسرائیلییە بەنەژاد لیبییەکە فارس مصراتی دانی بەوە ناوە، کەوا لەسەر داواو ڕێنمایی مۆساد بەناوی گەشتیاری هاتووتە قاهیرە، لەو سەردانانەیدا زانیاری بۆ مۆساد کۆکردیتەوە، زوو و بێ شەرمکردنیش پیاوەکە دانی بەوە داناوە کەوا کیژەکەی بۆ ڕاوکردنی کەسایەتییەکان و گەنجەکانی ناو قاهیرەی بەکارهێناوەو کاری بۆ ئەو مەبەستە لەگەڵدا کردووەو شەوانەی سوورو نازداریان سازکردووە، کیژەکە دانی بەوەداناوە کەوا زۆر سەرکەوتووانە کارەکەو دەورەکەی جێبەجێکردووە، بەڵام بە پۆلیسی وتووە لەبەرئەوەی ئەوانەی هاتوچۆی منیان کردووە ژمارەیان زۆربووە، بۆیە بۆم ناکرێ ناوەکانیان ڕیزبکەم، ئەو کوڕەش کە لەکاتی گرتنەکەی لە باوەشیدا بووە مەعمیلێکی ئاسایی بووە، کە هەواڵەکە بڵاوکرایەوەو سەربردەی ڕووداوەکان زۆری لەسەر نووسرا، ئاشکرابووە کەوا کیژەکە ڤایرۆسی ئایدزی هەبووە، لە جووتبوونەکانی لەگەڵ گەنجانی میسری، زۆری تووشی ئەو نەخۆشییە ترسناکە کردووە، بۆیەش هەموولایەک بۆ ناسینەوەی گەنجەکان و دەستنیشانکردنیان کەوتنەخۆ، کە ژمارەیان زۆربووە، تا هەموویان لە کۆمەڵ داببڕن و ڤایرۆسی نەخۆشییەکە زۆرتر بڵاونەکەنەوە.

سمحان مطیر

لەکۆتایی ساڵی ١٩٩٧ دەزگا ئەمنییەکانی میسری جاسووسێکی تری مۆسادیان بەناوی (سمحان مطیر)گرتبوو، کە لەلایەن پارێزگاری سیناوە وەک ڕاوێژکار دامەزرێندرابوو، ئەو پیاوە لەساڵی ١٩٨٠ وەک پاسەوانێک لەیەکێک لەکۆمپانیاکانی پترۆڵ کاریکردووە، سێ ساڵ بۆ بەرژەوەندی مۆساد کاریکردووە، لەو ماوەیەدا چەندین باری مادەی بێهۆشکەری لە ئیسرائیلەوە بەرێگای سیناوە بۆ هاتووە، لەبەرامبەر ئەوەش زانیاری ڕەوانەکردووە، بابەتی باشی بە مۆساد گەیاندووە، بەوەش سەرمایەکەی گەیشتووتە ٤ ملیۆن پاوەندی میسری، لەبەر لێهاتوویی لە سیاسەت پارێزگاری خوارووی سینا، پۆستی ڕاوێژکاری پێڕەوا بینیوە.

لەسەردەمی سەرۆک السادات بەڕێز سمحان مطیر لەئەنجامی نەبەردییەکانی لەشەڕی ئۆکتۆبەردا مەدالیای ڕێزگرتنی چینی یەکەمی وەرگرتووە، بەپێی ڕاپۆرتێکی ئەمنی، کە لە ڕۆژنامەی الاهرامی ڕۆژی ١٩٩٧/١٢/١١ بڵاوکراوەتەوە ئەو پیاوە ڕۆڵی شکۆداری لەپێش شەڕەکەو لەپاش شەڕەکە بۆ وڵاتەکەی هەبووە. ئەو پیاوە، کە سامانێکی زۆری هەبووە، نەک هەر هەموو باجەکانی سەر سامانەکەی بەرێکوپێکی داوە، هەموو مانگی ڕەمەزانان خوانی ڕۆژوو شکاندنی گەورەی بۆ موسڵمانی بەڕۆژووبوو سازو ئامادەکردووە، بەو خوانە ڕەحمانیانە ناوداربببوو، بۆ کاری خۆشی زیرەک و دانابووە زۆر بەچاکی پارەکانی خۆی ڕەوانەی بانکەکانی ئەوروپاو ئەمریکا کردووە، هەرچەندی لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ کردووە هیچیان لەسەری نەکردووتە ماڵ، بۆیە دادگا تەنها ئەوەی بۆ کراوە کە دەستبەسەری بکات و پاسەوانی لەسەر دابنرێت.!

شێرەکەی دەریا:

شێرەکەی دەریاش ناوی ڕاستی خۆی (مورخای لیفی)یە، پۆلیسی دەریاوانی میسری ئەو پیاوەیان لەناو ئاوی دەریاو بە مەلەوانی گرتووە، لە ئیلاتەوە بە مەلەوانی هاتووتە بەندەری تابا، واتە دەیان کیلۆمەتری بە مەلەوانی بڕیوە، کە هاتووتە میسر داوای مافی پەنابەری لە میسرکردووە، وتوویەتی من دەمەوێ لە میسر بمێنێمەوەو لێرە بژیم. کە گیراوە دوو دشداشەی میسری جلبابی لەبەردابوو، یەکیان ڕەنگی کلی بووە، دووەمیان سپی بووە، لەژێر هەردوو جلبابەکەش پانتۆڵێکی جینزو قەمیسێکی لەبەردابووە، کیسەیەکی گەورەی پلاستیکی لە ناوقەدی ئاڵاندووە، لەناو کیسەکە سێ دانە تەوراتی تێدابووە! کە گیراوە وتوویەتی من لە ڕژێمی ئیسرائیلی بێزارو هەراسان بووم، بۆیەش ڕامکردووە، کە گیراوە بە تاوانی سنووربەزاندن ١٥ ڕۆژ بەندکراوەو سزای ١٥٠٠ دۆلاریشیان بۆ بڕیوەتەوە، پاشان سەفارەتی ئیسرائیلی لە قاهیرە پارەکەی لەجیاتی ئەو داوەو پاشان گەڕاندراوەتەوە ئیسرائیل.

نۆ مانگ پێش ئەو ڕووداوە جاسووسێکی تر بە جلی مەلەوانی بنئاو گیرابوو، ناوی (سمیر عثمان احمد)بوو، ئەو مەلەوانە بنئاوە لەو ڕاهاتبوو، بەردەوام دەریای نێوان میسرو ئیسرائیلی بەو حاڵەتە بڕیوەو زانیاری زۆری کۆکردیتەوەو گەڕاوەتەوە ئیسرائیل، ئەوەی لەسەر ئەو جاسووسە لە ڕۆژنامە میسرییەکان بڵاوکراوەتەوە کەم و دەگمەن بووە، ئەو لە ساڵی ١٩٨٨ەوە لەلایەن مۆسادی ئیسرائیلییەوە کراوەو زووتر لە دەزگایەکی گرینگی میسری کاریکردووە، بۆیە لایەنە ئەمنییەکان نەیانویستووە ناوی شوێنەکەی بۆ هاووڵاتیان ئاشکرابکەن، ئەو پیاوە زۆر گەڕاوەو سەردانی زۆری وڵاتانی عەرەبی کردووە، چوار پاسپۆرتی هەبووە، سەردانی عێراقی کردووە، لەناو سوپای عێراقیدا مەشقی بنئاوی بە سەربازانی دەریاوانی عێراقی کردووە، وەک بۆقە بنیادەمییەکان کاریکردووە، لەکاتی ئەوەی بەنیازبووە لە دەریاوە بگەڕێتەوە ئیسرائیل، بەرێکەوت و لەناکاو ئاشکرابووەو گیراوە.

بەسەرهاتی بەڕێز ئاکۆکا:

ساڵی پار دەزگا ئەمنییەکان ئاکۆکای ئیسرائیلیان گرتبوو، ئەو پیاوە ئیسرائیلییە لەگەڵ ژنەکەی بە ئۆتۆمبێلێکی تایبەتی خۆیەوە سنووری بڕیبوو، لەناو ئۆتۆمبێلەکەی سێ ئیستگەی لاسلکی گەورەو ٩ ئامێری لاسلکی و ٧ ئامێری شەحنی تایبەتی و کیسەیەک تەقەمەنی عیار ٩ ملیم و ١٨ گەنجینەی عیاری هەمەجۆرو گەنجینەیەکی ڕەشاشی ئۆتۆماتیکیان پێبووە! پارێزەرەکەی وتبووی:

ئەو پیاوە شارەزای یاسای میسری نەبووە، ئەویش خۆی لە دەزگایەکی ئەمنی گەورە کارمەندەو ئەو کەلوپەلانەشی بۆ کاری ڕۆژانەی خۆی پێویست بووە، بۆیەش لەناو ئوتومبێلەکەی ئەو شتانەی هەڵگرتووە، بەڵام جێگای سەرسوڕمان بوو لە داوای بەرگرییەکەی لەو زوڵمەی لێکراوە وتوویەتی:

منیش وەک عمیر ئالونی ئازاد بکەن، ئەویش ئەو دەزگاو کەرەستانەی پێبووە، هەمان ئامێری لاسلکی پێگیرابوو، (هەمووکەس دەزانێت کەوا ئامێری لاسلکی بۆ جاسووسی بەکاردێت، نەک بۆ بازرگانی بە قازو مراوی). پاش گیرانەکەی دوو مانگی تری بۆ نوێ کراوەتەوەو بە زەمانەتی بڕە پارەیەک و دەستبەسەرداگرتنی هەموو کەلوپەلەکانی ئازادکرابوو.

عزام عزام:

سەرۆکی ئیسرائیلی داوای لە سەرۆکی میسری حوسنی موبارەک کردبوو، کە لەبەرامبەر ئازادکردنی "عزام عزام" جاسووسی گیراو لە میسر، هەموو شتێکی بۆ بکات، نەتەنیاهۆش داواکەی سەرۆکی دووپاتکردیتەوە، بەڵام حکومەتی میسر عزامیان نەداوەتەوە ئیسرائیل، دیارە کەوا ئەو جاسووسەیان سەرۆکێکی کاریگەربووە لە دەزگای مۆسادی ئیسرائیل، گوایە ئەو دەستی هەبوو لە ماڵکردنی هەزارەها گەنجی میسری بۆ کارکردن لە ئیسرائیل.

عزام کە گیرا بەڵگەی بەدەستەوەبوو، دەستەیەک جلی ژێرەوەی ژنانەی پێبوو، لەناو جلەکان جۆرێک حیبری نهێنی بۆ نامەگۆڕینەوەو کاری پۆستی بۆ جاسووسێک بەناوی (عیماد) دەبرد، کە لە خزمەتی مۆساد کاریکردووە، لەگەڵ ژنێکی دیکە پەیوەندی سێکسیان هەبووە، بەناوی (زهرە جرجیس)ی ئەفسەر لە مۆساد، لەو پەیوەندییەوە ئاشکرابووە، زۆربەیان بەو کاڵایە سێکسە کاردەکەن و دەگیرێن، کە جاسووسی میسری (عیماد) بۆ کارکردن دەچێتە ئیسرائیل، چەندین ژنە ئەفسەری جاسووس لە موخابەراتی ئیسرائیل بۆ نووستن لەگەڵیدا پێشبڕکێیان دەبێت، هەر بۆ کارکردنیش چەندین ژنە ئەفسەریش دەچنە پاڵی، بۆ نووستن و پەیوەندی سێکسیش چەندین ژنە ڕووسەکانیش ئامادەن هاوسەرینی بن، بۆیەش وێنەی لە ڕەوشی ناشیرین دەگیرێت، ئەوەش وەک ئوسلوبێکی تەقلیدی وێنەی دەگیرێت و وێنەکەش فشاری دەکاتە سەر، بەبیانۆی بەشدار لە کارگەیەکی دروستکردنی جلوبەرگ لەنێوان میسرو ئیسرائیل هاتوچۆی دەبێت، وەک پسپۆڕێکی شارەزا لە جلی ژنانە، دەچێتە شبرا الخیمە.

لەکاتی خۆییدا (فایتسمان) بە سەرۆک موبارەکی وتبوو، عزاممان بۆ ئازاد بکەن ئێمە ١١ هەزارو ٥٨١ گیراوی عەرەبتان بۆ بەردەدەین، دیارە ئەو کەسە لەلای مۆساد چەند بایەخدارو گرینگ بووە، بەڵام سەرۆک حوسنی موبارەک، بە نەخێر وەڵامی داوەتەوەو وتوویەتی ئەوەیان کاری دادگایەو ئەوان دوا بڕیار دەدەن، نەک من.!

گۆڤاری میسری ڕۆزیوسف لە ژمارەی ڕۆژی ٠٦ ٠٨ ١٩٩٧دا ئاشکرای کردووە، کەوا حکومەتی میسری چەندین کەسی ئیسرائیلی بە تاوانی جۆراوجۆری وەک جاسووسی و موخەدرات و تەزویرو ساختەکاری گرتووە، لەوانە ژمارەیەکیان ئازادکراون، لەوانە نەفەری ناو کەشتییەکی قوماری ئیسرائیلی بوون، کەواتە بەردەوام کەسانی وا وەک لێشاو لەو وڵاتە دەگیرێن. لە مایوی ساڵی ١٩٩٧دا هەریەک لە (نوریا بتشون)و (جانێت جادیا)و (فابیرا عوفادیا) کە بەتاوانی بەدرەوشتی لە ئیسماعیلیە گیرابوون، بە کەسانی تری میسری گۆڕاونەتەوە.

لە پۆرسەعید کەسێک بەناوی (یوسی ملکا) بە دۆلاری ساختەوە گیراوە، کە گەڕاوەتەوە ئیسرائیل لەوێ لەسەرئەوەی دۆلاری قەڵپی لە بانکی نەتەوەیی ئیسرائیلی وەرگرتووە داوای لە دادگا لەسەر بانکەکە تۆمارکردووە. کەسێک بەناوی (داڤید بارزانی)یش لەسەر گومان لەسەر پەیوەندی بە کەسانی مادەی بێهۆشکەر لە (دهب)ی سینا گیراوە. یەکێکی تر بەهەمان مادەوە گیرابوو، کە (مووشی باسیمۆف)ی دایکی بۆ سەردانی بەردەوام هاتوچۆی زیندانی (زقازیق)ی کردووە.

کەواتە لە ڕۆژانی ئاشتی و لەکاتی شەڕەکاندا، سەدان دۆسیە بەناوی جاسووسی و بازرگانی ناشەرعییەوە لە میسر بەرامبەر بە ئیسرائیلییەکان هەبووە، ئیسرائیل لە میسرو لەهەموو وڵاتانی عەرەبیدا لە چاندن و ناردنی جاسووس درێغی نەکردووەو بۆ یەک چرکەش لەو کارانە وەستانی نەبووە.

خاوەن شکۆ:

ئەوانەی لەبەرژەوەندی دەوڵەتی ئیسرائیل کاریانکردووە، تەنها کەسانی داماوو پێویست نەبوون، تەنها کوڕی پیاوانی دەستڕۆیشتوو نەبوون و بەس، بەڵکو ئەوان کەسانی وەک پاشایان لەگەڵدا بووەو کاری جاسووسیان بۆ کردوون، جاسووسی پاشایان هەبووە.!

لە کتێبی (کلام في السیاسە)ی "محمد حسنین هیکل" کە ئیمساڵ لە دەزگای میسری بۆ بڵاوکردنەوەی عەرەبی و دەوڵی چاپکراوە، تێدا ئاماژەی بەچەند بەڵگەو زانیاری دروستداوە، کەوا پاشای ئوردن (شا حوسێن) خوای لێخۆشبێت، پەیوەندی پتەوو باشی لەگەڵ ئیسرائیلدا هەبووە، کاری جاسووسی بۆ ئیسرائیل کردووە، ئەو پەیوەندییەیان، دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی مەلیک فەیسڵی باپیری، کە پێش دامەزراندنی دەوڵەتی ئیسرائیل چاوی بە سەرۆکی وەکالەتی جوولەکە دکتۆر (حاییم وایزمان) کەوتوە، کە بڕیاری دابەشکردنی فەڵەستین لەساڵی ١٩٤٧ لەلایەن نەتەوە یەکگرتووەکان دەرچووە، لە ساڵی ١٩٦٥ (جۆلیان ئایمەر)ی مێردی کیژی سەرۆک وەزیرانی بریتانی (ماکلیلان) دیمانەیەک لەنێوان پاشای ئوردن مەلیک حوسێن و ژەنراڵ (مۆشی دایان) سازدەکات، پاش ئەو دیمانەیە لە ٢٦ ی مایۆی ساڵی ١٩٦٧ واتە چەند ڕۆژێک پێش زەبرە ئیسرائیلییەکەی ساڵی ١٩٦٧و لە ڕۆژی ٢٥ ی سێپتمبەری ساڵی ١٩٧٣، پێش چەند ڕۆژێک لە شەڕەکەی ئۆکتۆبەر، مەلیک حوسێن سەردانی (گولدا مائیر)ی کردووە، بەنهێنی دیمانەیان بووە، لەوێ ئیسرائیلی ئاگادارکردیتەوە، کەوا وڵاتانی میسرو سوریا بەنیازن گورزێکی سەربازیتان لێبەوەشێنن و هێرشتان بکەنەسەر، بۆیە وا چاکە خۆتان توندو ئاگادارکەن.

ڕەنگە لەبەر شەڕەکان و ڕەوشی ناڵەباری ناو ئوردن و هەڵکەوتەی وڵاتەکە مەلیک حوسێن کارێکی وای کردبێت، گەرچی هەر مەقبوول نییە، بەڵام مەلیکی مەغریب خوالێخۆشبوو (حەسەنی دووەم) دەستی لەگەڵ مۆساد هەبووە، بۆیە سیستەمە هەواڵگرییەکەی پشتی بە مۆساد بەستاوە، بۆ پاراستنی ژیانی تایبەتی خۆشی داوەتە دەست ئەو دەزگایە ئیسرائیلییە. بۆیەش کە مەلیک حەسەن کۆچی دوایی کردووە، ئیسرائیلییەکان زۆر بەخەمەوەو بەپەلە ڕەحمەتیان بۆ ناردووەو باسی چاکەو دەستی خێرییان کردووە. جەلالەتی مەلیک لە کۆنگرەی عەرەبی لە "رباط" لە ساڵی ١٩٦٥ کە بابەتی سەرەکی کۆنگرەکە بەرنامەو پلانی یەکگرتووی عەرەبی بوو دژ بە دەوڵەتی ئیسرائیل، لەو ڕۆژەو بە قسەی (جۆزیف ئالفرو)، کە یەکێکە لە کەسایەتییە ناودارەکانی مۆساد وتوویەتی:

دەزگاکەی ئێمە قەڵغانی پاراستنی ڕژێمەکەی بووە، بەهۆی ئەو ڕژێمەو مەلیک حەسەنەوە ئێمە هەموو وردەکارییەکانی بەرنامەی عەرەبمان زانیوە، ڕژێمەکەی کلاورۆژنەی ئێمەبووە بۆ دیتنی هەموو بابەتەکان و زانین و تێگەیشتن لە ناخی هەموو عەرەب، هەتا لەسەر ئاستی بەرزی دەوڵەتانیشەوە، کە سەرچاوەی بڕیاری سیاسی بوون.

مەلیک حەسەن لەنێوان ساڵانی ١٩٦٥ تا ١٩٩٤ لە وڵاتەکەی ئەوو بەسەرپەرشتی ئەو ١٥ کۆنگرەی عەرەبی و ئیسلامی گیراوە، بۆیەش دەکرێ ڕێزو بایەخی ئەو پاشایە بزانین لە تۆمارو ئاگادارکردنەوەی ناوەڕۆکی کۆنگرەکان و بڕیارە نهێنییەکان، بەهۆی ئەوەو لەهەموو بەرنامەو پلانی سەرکردەو پێشەوایەکانی عەرەب ئاگاداربووین. کە عەرەب لەو چەندین ساڵە شکست لەدوای شکست بەدەستی ئیسرائیلی چێشتووە بەخۆڕایی نەبووە. چونکە سەرکردەکانیان خائین بوون، بۆیەش دەڵێن پاش هەموو بڕیارێک دەگەڕێنەوەو پشت بەخودا دەبەستین، لەو زیاتر هیچ پشتیوان و پەنامان نییە، هەموو هێزێکمان لەخوداوە دەوێت، ئەو کردگاری مەزنەو چاوەڕوانی ئەو دەبین.

لەگۆڤاری (اخبار الادب)ی میسری دیسمبەری ساڵی ٢٠٠٠ وەرگیراوە.

بەشی دووەم و کۆتایی

مەلیکی مەغریب لە پێشوازی سەرۆکی فەرەنسیدا

پیرو خەڕۆ

ئەم هەفتەیەش (ژن)ێک شەهید کرا

هەواڵێکی دڵتەزێنی دیکە بەناو ناخی ویژدانمەوە گینگڵی خواردو هەموو ناخی گریاندم و بەتەواوی لە بێئومێدی ژیانی خۆم و هەموو ژنە ئاشقەکانی دڵنیا کردمەوە. کە شەهید بوونی خاتوو(شەوکەت محەمەد عەزیز) بەم شێواوییەی جەستەی ئەوەوە ئیعلان دەکرێ.. دەبێ چ چاوەڕوانییەکی دیکەی پڕ لە تاوان لە دەست و پەنجەی ئەم بکوژە چاوەڕوان بکرێ. خەمێکی گەورەیە. هەموو ڕۆژێ ڕۆژنامەکان کە هەواڵی کوشتنی ژنێک بڵاودەکەنەوە خەمێکی گەورەتر دەیانگرێ، چونکە ئەمانە لە شەڕێکی دەستە و یەخە و لە داگیرکردنی وڵاتێکی دیکە و لە شکاندنی سنوورێکی نایاساییدا و لە سەربڕینی مرۆڤێکی پڕ لە بەرائەت بەشدارییان نەکردووە.. هەموو تاوانەکەیان بەرائەتی خۆیان بووە و تەنها ساتێ لە ساتەکان دەنگیان بۆ ڕەوابوونی بیرکردنەوەکانی خۆیان داوە و وەڵامی شعور ژەنگاوییەکانیش بە فیشەکێکی ژەنگاویتر بووە بۆ ئەم جەستە ناسکەی ئەوان و بۆ زڕاندنی خەونە سەوزەکانی ئەوان

لێرەوە ناحەقییەکان ڕیسوا دەکرێن.. لێرەوە بکوژەکان شەرمەزار دەکرێن و شەقامە پاکەکان بە خۆیان هەڵناگرێ و یاسا پیرۆزەکان مامەڵەی بکوژێکی بەئەنقەستیان لەگەڵ دەکەن و لە قەفەزی تاوانکارییەوە دانپیانانەکان بۆ هەموو دنیا دەگێڕنەوە، کە چەند تاوانبارن. کەواتە دەستتان بشکێ. ئەم دەروونە نەخۆشەتان گڕ بگرێ. ئەم بیرکردنەوە بکوژیانەتان بەسەروبەندی لە سێدارەدانی خۆتانەوە بچێ، تۆزقاڵێک بیرتان لەوە نەکردەوە، ئەگەر سیمای قەشەنگی (ژن)ێک بشێوێنن، سیمای تەڵخاوی هەموو ژیانی خۆتان دەشێوێنن.

خاتوونە جوانکیلەکە...

من لێرەوە بۆ بەدبەختی مەرگی تۆ دەگریێم..

من لێرەوە بۆ مەوداکانی ژیانی هەموومان هەنگاوەکانم توندتر دەکەم بۆ شەرمەزارکردنی پیاوسالارییە بکوژەکانی جوانی (ژن)...

حەسیبە بابۆلی

مێژووییەکیان شێواند.. دەسەڵاتێکیان خستە بەردەم پرسینەوەی کوشتنی. کە تۆیان کوشت.. هەموو شتە بە ئاگاکان ساتەوەختێک لە حزوری مەرگی تۆدا بە هێمنییەوە سوژدەی خودایان بردو لە ناخێکی پڕ حەسرەتەوە سووتانی خۆیان ڕاگەیاند : (هەموو ڕۆژ و هەموو هەفتەیەک ژنێک دەکوژن و لە پەراوێزی درۆزنانەی شەرەفەوە دەینێژن. هەموو ئەمانە ڕاستییەکان بەلادەدەن و هەوەسبازی پیاوسالاری دەکەنە پەردەیەکی وێرانکاری و ئەنجامەکەشی وێرانترکردنی ڕۆحێکی سپی فریشتەیی دیکەیە.. دەک نەفرەتتان لێ بێت).

دیسانەوە ئەم دەنگەی من. ئەم هەستە ژنانەی من، کە زۆر لە هەستی بکوژی (ژن) گەورەتر و بە ویژدانتر و ئازاترە، دەیخەمە سەر مێزە باقوبریقەکانی (دەسەڵات) و بانگڕادەدێرم و دەڵێم :

(ئێمە تۆڵەی هەموو ئەو خاتوونانەمان لە ئێوە دەوێ، چونکە بکوژەکان لە دەستی ئێوە ڕزگاریان نابێ.. چونکە ئێوە دەتوانن گەورەیی یاسا گەورەتر بکەن و سیمای عیبرەت بەڕووی ئەم بکوژانە بلکێنێ و تۆڵەی ڕۆحی ئەم ژنە جوانانە لە بکوژەکانیان بکەنەوە.. ئەو ساکە وڵات جوانتر دەبێ و دەسەڵات خۆشەویست دەبێ و سەروەری یاسا سەروەرتر دەبێ.).

خاتوونەکەم..

کە ئەم چەند دێرەت بۆ دەنووسم جگە لەم چەند دێرنووسینە شتێکی دیکە نییە ئاوێزانت بکەم، بەڵام زۆر دەترسم منی ڕۆژنامەنووسیش بە دەستی بکوژێکی وەکو ئەو دڕندەیەی تۆ تەنها بە تاوانی نووسینی ئەم چەند دێرە بە ناڕەوا تەسلیمی مەرگی ناوادەم بکات.. نە.. ناترسم، چونکە من بۆ گەورەیی مرۆڤێک دەنووسم هیچ تاوانێکی نەبوو، تەنها تەعبیری لە بیرکردنەوە ڕاستییەکانی خۆی کردووە، بۆیە شەهیدبوونم لەسەر بیرکردنەوە ڕاستییەکانی خۆم شانازییە...

خاتوونەکەم...

لە دوای دیداری قەڵەمەکەی من و مەرگی تۆدا، تەنها تنۆکی فرمێسکەکانم دەکەمە پرسەنامە و بۆ سەر گڵکۆی پڕ لە گوڵاڵەی گەنجێتی تۆی دەنێرم و تۆش ئەو کەسەی فریشتە ئاسا لە ئاسمانی ژیانێکی پڕ لە حەسرەت لە شەقەی باڵت دا و ماڵئاواییت لە هەموو هیوا گەشەکانی خۆت کرد و بە دڵنیاییشەوە دەیڵێمەوە هیچ بکوژێک هەناسەیەکی دڵخۆشی لە سینەدا نامێنێ و تۆش لەم دوورەوە، بەم هەناسەسوارییەوە ئەم زوڵمە گەورەیە بدە دەست هەموو ئەوانەی هەمیشە لەبیرت ناکەن و تۆیان لەبیرە و لە مەرگەساتی تۆ دەدوێن.. منیش لێرەوە سەری دروودت بۆ دادەنوێنم و دەیڵێمەوە :

(با دەسەڵات بکوژەکانی ژن ڕیسوا بکات)

رەنگاوڕەنگ (٦)

هەشت رەنگی سەرەکی...کۆمەڵەی رەنگی زیندوو شەبەنگێکی هەشت رەنگی بەکاردێنێت لەگەڵ چەند رەنگێکی شیرتێن و سارد لەسەر ئەو بیرۆکەیە رەنگی سووریشی بۆ زیاد کرایە سەر فەیروزی، ئەو پێچەکەیە لەو رەنگانە پێک دێت (سوور، پرتەقاڵی، زەرد، کەسک، فەیروزی، شین، وەنەوشەیی، ئەرخەوانی)، کە بە هەشت رەنگە سەرەکییەکە دەژمێردرێت.

کامڵ بوونی ئەو رەنگانە لەسەرەتا سەرەکییەکانی فەلسەفەی (تاویزم) دروست دەبێ، کە هەزاران ساڵە لە مێژووی مرۆڤایەتیدا هەیە، کە رۆڵێکی دیار لە دیاردە سروشتییەکان و پزیشک و فەلەک دەبینێ، چینییەکان دەڵێن ژیان هەمووی لەسەر دوو هێزی دژ دروست بووە، ئەویش هێزی (ین) و (یانگ)ە. (ین) پەیوەستە بە مێیاتی و درێژبوونەوەو شەو، کەچی (یانگ) بە نێرینەو گرژبوونەوەو رۆژ و گەرماتی، ئەو دوو هێزە جولەیەکی بازنەیی هەیە، با ئەو کامڵ بوونە بخەینە باری پراکتیکی، دەبێ بە ژمارەی جووت دەست پێبکەین، چونکە تاکەکان تەواوکەریان نابێ، بۆیە رەنگی فەیروزیمان لە تەواوکەری سوور دانا.

خالید جوتیار

پەیوەندی فەیروزی بە سوور، پەیوەندی یەکسانییە، نەک باڵای رەنگێک بەسەر ئەوی دیکەیان، ئێستا زانیمان رەنگی فەیروزی وەکو پرێکە لەنێوانی هەردوو، لای مادی و رۆحی، لەو قۆناغەی نەشونماکردنی گیانی مرۆڤایەتی دەبێتە رەنگی تەبایی لەگەڵ گۆڕانکارییەکانی هەستی مرۆیی، کە لەگەڵ خۆیدا هۆشیاری بە کۆمەڵ دێنێ، کە دوو رەنگی تەواوکەر دادەنێین و لە چڕیدا یەکبن، گریمانەی بوونی دژایەتی رەنگێک دەبێت، ئەو کار لێکردنەوە هەندێ جار توندو هەندێکی بێ هێز دەبێ، بە پێی چڕی رەنگەکە، رەنگەکانی شەبەنگی خاو لە خانەی (یانگ) دەبێت، بەڵام رەنگە ساردەکان لە خانەی (ین)، رەنگی ئەرخەوانی، سوور، پرتەقاڵی، زەرد لە خانەی (یانگ)ن، بەڵام کەسک، فەیروزی، شین، وەنەوشەیی لە رەنگی (ین)، هەندێک ئەم دوو جۆرە دەکەنە رەنگی کارەبایی و موگناتیسی، موگناتیسییەکان یانگن، کارەبابییەکان ین، هەر رەنگێک هەردوو تایبەتمەندی چاک و خراپی هەیە، دەتوانی کار لە رەوتی ژیانی مرۆڤ بکات بەو تایبەتمەندیانەوە، یان رووناکی بکاتەوە یان تاریک، بۆ نموونە رەنگی سوور تایبەتمەندی رووناکی و تاریکی هەیە، رەنگی سووری بریقەدار هێزی بەرەو پێشچوونی زیاد دەکات و مەیلی (ین)ی هەیە، بەڵام رەنگی سووری کپ بەرەو گرژی ژیان و بەرەو یانگ دەچێ، هەموو رەنگێک دوو بەرامبەری خاوو ساردی هەیە، کە رەنگ بۆ چارەسەری هەڵدەبژێرین، پێویستە ئاگامان لە هەردوو رەنگی تەواوکەر بێ، تا تووشی گرفتی تر نەبین، گریمان تۆ پێویستیت بە رەنگی سوور بوو، لە کاتێکدا بێ توانا بوویت، لەو پێویستییەش زیادەڕۆییت کرد بێ ئەوەی هاوکاری رەنگی فەیروزی داوا بکەیت، بزانە تۆ تووشی هیلاکی و ماندووبوونی لەش دەبی، چونکە زۆربەی پێوستییەکانت خستە سەر رەنگی سوور، ئەوکاتەی لە جیاتی ئەوەی رەنگی سوور هێزت بداتێ، هێزت لێدەستێنێ.

لە رووی زانستی سایکۆلۆژیاو رەنگەوە پێویستە سەرە قەلەمێکی باس بکەین، راستییەکان روونیان کردۆتەوە، کە رووناکی رەنگاوڕەنگ بە هەموو رەنگەکانی، کە دەچنە ناو چاو کار لە مەڵبەندی سۆز دەکەن. لە شوێنی (هایبوتلاموس) شوێنی بنەوەی چاو، ئێمە تا ئێستا نیشانەی زانستیمان نییە، لەسەر کارلێکردنی رەنگ بۆ عەقل، بەڵام دەزانین کار لەتەن دەکات، هەمووشمان لەگەڵ رەنگەکان بە شێوەیەک لە شێوەکان تەباین و حەزمان لێیانە.

وەک نموونە: رەنگی شین هەندێک بە هێورکار و هەندێک بە ساردی دەزانن، رەنگی سوور هەندێک بە باری ورووژاندنی سێکس و هەندێک بەباری توندی، ئەوکەسانەی مەیلیان بۆ رەنگێک دەچێ و نازانن هۆی چییە، ئارەزووەکانیان لەسەر جۆری کەسایەتی خۆیان دادەنێن، بە پێی ئەو بارودۆخانەی رەهەندی ژیانیان دیاری دەکات، هەندێک دەزانن پێویستییەکانیان چییە و ئەوانی تر هیچ جۆرە زانیارییەک لەسەر رەنگەکان نازانن، گرینگ نییە ئەو رەنگەی مرۆڤ هەڵیدەبژێرێ سوودمەندبێ بۆ ئەو، رەنگە بۆ ئەوە بێ حەزی لێیەتی، باشە بابزانین بۆچی هەندێک کەس رەنگیان خۆشدەوێ؟ چییە ئەوەی وادەکات تۆ ئەو رەنگەت خۆش بوێ یان رقت لێی بێ، رەنگە ئەو لایەنە پەیوەندی بە منداڵییەوە هەبێت یانی لە رابردوویەکی لەمێژینەی کەڵەکە بوو بە میرات بۆی مابێتەوە یان مۆدیل گۆڕین و رەنگ گۆڕینیش لە گەڵ پێستەو دەم و چاو بۆ لێ وەشانەوەی جوانی، ئەمانە هەمووی هۆکارن بۆ چۆنیەتی هەڵبژاردنی رەنگ، (کارل یۆنگ)، کە بەرێچکەی (یانگ)ی دەوت، (ئەنیمۆس)، بە (ین)ی دەوت، ئەنیما باوەڕی بە هێزی ئاماژەیی هەبوو، بەڵام لە هەمان کاتدا (ماکس لاسکەر) دانەری هەڵبژاردنی لاسکەری رەنگاوڕەنگ لە کاتی کارکردنیدا لەبواری رەنگ و عەقل، باوەڕی وابوو، کە رەنگ بەهایەکی عەقڵی هەیە، بۆیە ئەوانەی حەز لە رەنگی سوور دەکەن هەمیشە شێلگیرن لە هیواکانیان، بەڵام ئەوانەی دژی رەنگی سوورن دەبینین لە ژیاندا شەرمن و داخراون و بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتی نین.

هەر یەک لەو هەشت رەنگە بە جۆرێک لە جۆرەکان کار لە سۆزو ئاوەز و تەن دەکەنەوە، بۆیە هەڵبژاردنەکە بە پێی جۆری رەنگەکە دەگۆڕێ، ئەگەر سەرنج بدەینە رەنگی سوور دوایی لە رامان و دیدگادا هەندێک بوەستە بزانە ئەو رەنگە چۆنە لەگەڵ باری تەندروستی و هەستی ناوەوەت، ئەوکاتە دەزانی ئەگەر دیاردە جوانەکانت لەگەڵ بوو، کەواتە سەرکەوتوو بوویت ئەگەرنا دیارە ئەو رەنگەت لێ ناکەوێ پێویستە گۆڕانکاری بکەیت تا تەبایەک شێرازە دەکەیت لە بارەی خۆت و رەنگە، کە بۆیە کارکردن و راوێژکاریمان لەبواری رەنگ ئەو زانیاریانەمان پێ دەبەخشن، کە بتوانین لە کەسێتی و رەنگ بگەین.

بزووتنەوەی هەقە لە نێوان تەریقەت و چاکسازیدا

ئا: ستار محەمەد ئەمین

لە دەقی ئەو کاسێتە ڤیدیۆییەی لەدوای حەمەسوور جێماوە بۆ یەکەمجارە لە رێگای بەدرخان بڵاودەکرێتەوە و حەمەسوور تێیدا قسە دەکات و دەڵێ: (بسم الله الرحمن الرحيم، بخوێنن مەتلەبی کاری کەریم، دائیرەی حەق و ناسی، هەروەکو ماسی کەوتنە بەحری خەواسی، هەموو مەتن و پەنا فی الله بوون، مەتنی نەزەری خاتەم و ئەولیا بوون، واسیتە حوکمی مەتنی بوو لە خەتی شەریعەت و تەریقەت تەوەللا بوون، هەموو ئەهلی زکر بوون خالید بوون لە زکر، بوون بە ئەهلی فیکر، فکریان کرد لە عیلمی رەحمانی، وتیان ئەوە چ بوو خوا بەسەرەمەی هانی، با وشیار بین لە تیرەی ئیمتیحانی، لە ئیمتیحانی بەحری مەعانی، نەوەک بکەوینە سەر دەستوورەکی شەیتانی، ئیشەکی عەجایب و نادر بوو، خودا بۆ خۆی پێ قادر بوو، ئیرادەی لەسەر چادر بوو، ئارەزوو و ئیشتیهادیان کرد، یانی لە رێگەی سەربەخۆ، لە ئارەزووی ئیشتیهاد فیرقە فیرقە وەستانەوە، فیرقەیەکیان کردە دین، فیرقەیەکیان کردە کەدوو، خنکان و بوون بە ئەهلی موتەحەیر، هیچیان نەزانی هەر گۆتیان وللە علی کل شئ قدير.

* بزووتنەوەی هەقە لەسەر دەستی شێخ عەبدولکەریمی شەدەڵە دامەزراوە، کە یەکێک بووە لە رابەرانی تەریقەتی نەقشبەندی، مەولانا خالید لە سەرەتای سەدەی هەژدەهەمدا تەریقەتی نەقشبەندی هێنایە ناوچەی سلێمانی و لە دوای کۆچی دوایی شێخ عەبدولکەریمی شەدەڵەش هەقە لە ناوچەی سوورداشەوە چەکەرەی کرد و بووە بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی و بە هەموو دەڤەرەکانی دیکەی کوردستان بڵاوبۆوە، هەرچەندە لە دوای کۆچی دوایی شێخ عەبدولکەریمی شەدەڵە، ئەم تەریقەتە لە لایەن مامە رەزای کوڕیەوە درێژەی پێدرا و توانی لە رێگەی خزمەتکردنی خەڵکەوە ئەم بزووتنەوەیە بەرەو بیر و باوەڕی پێشکەوتووخوازی ببات، هەروەک توانی هەقە بە شێوەیەکی مۆدێرن رێکبخاتەوە و لە چوارچێوەی تەسکی سۆفیگەرێتیەوە بیگۆڕێت بۆ شێوەی خەباتی کۆمەڵایەتی، ئەم نوێبوونەوەیە لە هەقەدا بووە هۆی بڵاوبوونەوەی دەنگۆی ئەوەی گوایە هەقەکان لە دین دەرچوون، لە دوای کۆچی شێخ عەبدولکەریمیش بزووتنەوەکە بووە دوو پارچە، کە مامە رەزا سەرپەرشتی لایەنگرانی بەشێکی دەکرد و بەشەکەی دیکەش دوای حەمەسوور کەوتن.

مستەفا عەسکەری لەمبارەیەوە گوتی: لە دوای شێخ عەبدولکەریم هەقەکان بوونە دوو تاقم، تاقمێکمیان بچکۆلانەی کەم دەوری ١٥٠ کەسێک بە دوای حەمەسوور کەوتن، حەمەسوور پیاوێکی لێهاتوو بوو، ئاقڵ بوو، زیرەک بوو، بەڵام نەیزانی چۆن ئەو عەقڵ و زیرەکییەی خۆی بۆ بەهێزکردنی هەقە بەکاربێنێ، جیابۆوە، کە جیابۆوە تاقمێکی رێکخست چوون لە گوندی کڵاوقووت لە ناوچەی شوان لەوێ دانیشتن، شتێکی زۆر گرنگ بوو، لەو زەمانەدا و لەو کوردستانەدا خەڵک ئەو عەقڵیەتەی هەبێ بتوانێ ئەوە رێکخا، ئەم ١٥٠ کەسە ماڵیان نەبوو، هەمووی کاسبییان دەکرد، ئێوارە دادەنیشتن بەیانی فڵان دەڕوا جووت دەکا، ئەوە دەڕوا درەو دەکا، ئەو دەڕوا ئەوە دەکا، ئەو دەڕوا بۆ شار، ئیش و کار و قسەیان هەموو دابەش دەکرد، چایان نەدەخواردەوە، جگەرەیان نەدەکێشا، ریشیان دەهێشتەوە، وابزانم ئەوەیان زۆرتر لەبەر ئەوە بوو کە لەلایەنی ئابووری خەرجیان زۆر نەبێ.

مام حەسەنیش لە بارەی بزووتنەوەی هەقە دەڵێ: بەخوا لە کاتی خۆی شێخ قسەیەکی فەرموو، شەکر و چا گران بووبوو، شێخ مابوو گوتیان وەڵڵا گران بووە و نەیخۆین، چونکە پارە کەم بوو، شێخ فەرمووی نا دەیخۆین تا دەبێتە روبعەک، لەمەودوا نایخۆین.

د. عزەدین مستەفا رەسولیش دەربارەی بزووتنەوەی هەقە و حەمەسوور رای وایە کەوا: ئەوەی حەمەسوور شتێکی دیکەیە، دوای ئەوەی بەتەواوی چوومە کڵاوقووت بۆ لای حەمەسوور، شەهید فاخیر مێرگەسۆری لەوێ بوو، داشنیشتین چەند شەو کاسێتێکی تۆمار کرد، حەمەسوور قسەی دەکرد، دەیگوت: ئەم دینە دینی ئەزەلییە و فلانە و کۆنە، کۆمەڵێک شیعر، وەکو شتێکی فۆلکلۆری فێرکردنی ئاینەکەی بوو، چونکە خۆی نەخوێندەوار بوو، بەڵام ئەوان دوازدە کەسیان هەبوو لە دەوری، دەیانگوت ئەو دوازدە حەوالی عیسایە، ئەو ژمارەیە موغری زەردەشتە، ئەوانە ئیدارەی ئەو دێهاتانەیان دەکرد، مەرجی ئەوانە لای حەمەسوور ئەوەبوو کە ژن و منداڵیان نەبێ، چونکە کە ژن و منداڵی هەبوو تەماعی دەبێ.

* حەمەسوور پیاوێکی بێ کەس بوو، دایک و باوکی هەر لە منداڵییەوە مردبوون و بە هەتیوی کەوتبووە شەدەڵە، دواتر لە ماڵی شێخ عەبدولکەریم کاری دارکێشی کردووە، بەڵام بەهۆی گوێڕایەڵی و نزیکبوونەوە لە شێخ دواتر تەریقەتی وەرگرتووە و لەگەڵ سۆفی و مورەدیەکانی دیکە لەوێ ژیاوە، حەمەسوور پیاوێکی زانا و زیرەک و راستگۆی لێ دەرچووە و لە ئەنجامدا وەک یەکێک لە پێشەوایانی هەقە دەرکەوتووە، بۆیە لەدوای مردنی شێخ بانگەشەی شێخایەتی دەکا و هەر ئەوەش دەبێتە هۆی ئەوەی کە ناکۆکییەک لە نێوان حەمەسوور و کوڕەکانی شێخ عەبدولکەریمدا دروست ببێ، ئەم ناکۆکییە دەبێتە هۆی ئەوەی حەمەسوور شەدەڵە جێ بێڵێ و رووبکاتە تەکیەی سەید ئەحمەدی خانەقا لە کەرکووک، بەڵام ئەویش نایگرێتە خۆی و گوناهی بیدعە و داهێنانی دەداتە پاڵ بۆیە دەریدەکات، حەمەسوورییەکان ناچار دەبن کەرکووک جێبێڵن و رووبکەنە کڵاوقووت، لەوێ بازنەیەک بۆ خۆیان دروستدەکەن و بەشێک لەو مورید و سۆفیانەی شێخ عەبدولکەریم دادەبڕن، هەروەک موڵک و ماڵێکی زۆر دەکڕن و خەریکی ئیش و کار دەبن.

مام حەسەن سەبارەت بە حەمەسوور گوتی: ئێمە هەموومان موریدی ئەو بووین، لەگەڵ مامە رەزایان هەموو یەک بووین، دوایی ئێمە لەگەڵ مامە رەزایان لەسەر مەسەلەی خەلافەت، کە شێخ وەسیەتی کردبوو کەس مەربوت نییە بە خەلافەتی تەریقەت، ئەوانیش دەیانگوت دەبێ مامەرەزا خەلافەتی تەریقەت بکا، ئێمەش گوتمان شێخ وای فەرمووە نایکەین، لەسەر ئەوە لێکبووینەوە، ئێمەش بۆ خۆمان کۆمەڵێک بووین هاتین لێرە دانیشتین و ئەو خانووانەمان پێکەوەنا و بۆ خۆمان کەسابەت دەکەین، بە یەکەوە هەستاین و دانیشتووینە.

حەسەن کەریمیش دەڵێ: هەموو جارێ کە شێخ کۆیدەکردنەوە و دادەنیشتن لە تەکیە قسەی بۆ دەکردن، ئامۆژگاری دەکردن، بە سۆفیەکانی دەگوت: پێتان بڵێم حەمەسوور دەستنوێژی خۆمە، دەبێ زۆر ئاگاتان لێی بێ و پشتی بەرنەدەن، ئەوە شێخ عەبدولکەریم دەیفەرموو رێزی زۆر لێبگرن، چونکە خۆم پەروەردە کردووە و دەستنوێژی خۆمە، لەبەر ئەوە دەبێ زۆر ئاگاتان لێی بێ، جا ئەوانە کە ئامۆژگارییەکەیان لێ وەرگرت و کەوتنە شوێنی.

د. فوئاد سەیدیش باس لە بزووتنەوەی هەقە دەکا و دەڵێ: با بێینە سەر بنەما فەلسەفییەکەی بزووتنەوەی هەقە، کە خۆی ئەمە بزووتنەوەیەکی ئایینییە، لە بزووتنەوەی نەقشبەندی هاتووە، مەبەست و ئامانجەکەشی کۆمەڵایەتییە، ئابوورییە و بگرە هەندێ جار بەرگریشە، زۆر گرنگە لێرەدا ئاماژە بەوە بکەم، ئەگەر مێژووی هەقەکان ئەوەی نووسراوە یان ئەوەی وتراوە بەسەریدا بچینەوە دەبینین هەقەکان لە سەردەمی خۆیاندا بە پێی پەیڕەو و سیستەمێک دروست بووە، یان بەپێی پەیڕەوێکی ناوخۆیی دروستبووە، دەشگێڕدرێتەوە کە کاتی خۆی حەمەسوور لەگەڵ سەید حوسێنی خانەقا و ئەوانە قسەیان کردووە و یەکێکی دیکەیان لەگەڵدا بووە کە پەیڕەوێکی ناوخۆیی بۆ بزووتنەوەکەیان دابنێن، ئەمە زۆر گرنگە و وەکو کارێکی مۆدێرنە کە بە پەیڕەوێکی ناوخۆیی دادەمەزرێ.

هاوڕێ مەحمودیش دەڵێ: هەر لە سەردەمی وەفاتی شێخ عەبدولکەریمەوە هەستی وەرگرتنی رێبەرایەتی هەقە لە بیری حەمەسووردا جۆشی خواردووە، ئەویش دوایی لە مێژوو و کار و رەفتارەکانی بۆمان دەردەکەوێ، دوای ئەوەی کە شێخ عەبدولکەریمی شەدەڵە وەفات دەکا، وەکو باس دەکرێ حەمەسوور جوبەکەی شێخ عەبولکەریم لەبەردەکا و مێزەرەکەی لەسەر دەکا، داوای جێگرتنەوەی شێخ عەبدولکەریم دەکا، بەڵام لە لایەن بنەماڵەی شێخ عەبدولکەریمەوە رێگری لێ دەکرێ و رێی ئەوەی پێ نادرێ، بۆیە ناچار وای لێدەکەن و کە لە شەدەڵە جێگەی نابێتەوە، حەمەسوور ناچارە شەدەڵە جێ بێڵێ بۆیە دەچێتە ناوچەی شوان و کەرکووک، لەوێ سەید ئەحمەدی خانەقا نایگرێتە خۆی بە حوکمی ئەوەی گوایە بیدعەی کردووە و لە رێبازی شێخ لایداوە، بۆیە ناچار بەرەو گوندی کڵاو قوت بەرێ دەکەوێ و نیشتەجێ دەبێت، دەستکەوتی رێبەرایەتی لەلای حەمەسوور دەسکەوتێکی گەورە بووە، بەڵام ئەو هەقیقەتەمان بیر نەچێ حەمەسوور لەگەڵ ئەوەی کە ئەم خەونە گەورانەی هەبووە پیاوێکی نەخوێندەوار بووە، پیاوێکی سادە و ساکار بووە، بە جل و بەرگێکی سادە و ساکارەوە توانیویەتی کۆمەڵێک لە موریدانی شێخ بۆ خۆی دابڕێت و بیانهێنێ و لەم گوندە نیشتەجێ بن. بۆیە لەگەڵ ئەوەشدا کە حەمەسوور نەخوێندەوار بووە ئەو قسانەی کردوویەتی تێکەڵەیەک بووە لە فەلسەفە و زمانزانی و رەوانبێژییەکی زۆر جوان و عەنتیکە، بۆیە ئێستاش ئەگەر لە موریدان و پەیڕەوکارانی حەمەسوور بپرسی زۆرشت دەگێڕنەوە کە بەراستی ئەوە قسەی پیاوێکی نەخوێندەوار نییە.

مام بەکریش لەبارەی حەمەسوور دەڵێ: کاک حەمە نە عەشیرەت و نە تایفە و نە قەومیەت و خزم بوو، شتێک بوو لە بارەی تەریقەتی نەقشبەندییەوە، برایەتی و خوشکایەتی هەبووە لەناو جەماعەتی تەریقەتی نەقشبەندی.

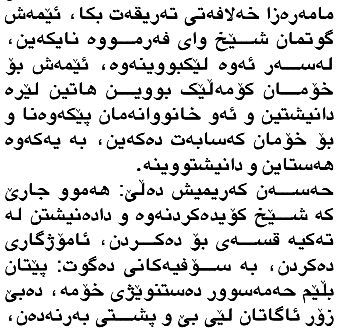

مام خدر موریدی هەقە

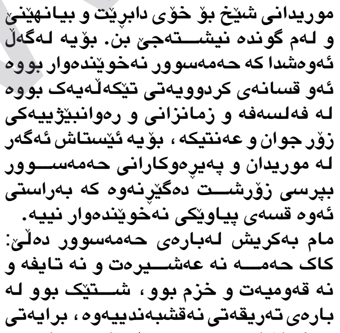

حەلاوە خان خێزانی حەمە سوور

* حەمە سوورییەکان لە رێباز و هەڵوێستدا وەک هەقەکانی دیکەی سەر بە مامە رەزا بوون، بەڵام ئەوەی لێکی جیادەکردنەوە ئەوەبوو کە کەمتر تێکەڵاوی خەڵک دەبوون و هەوڵیان دەدا ئابووری خۆیان بەهێز بکەن، بۆ ئەم مەبەستە سەندوقێکی هاوبەشیان دروستکردبوو تا ئەو داهاتەی دەستیان دەکەوێ لە بەرهەمی کشتوکاڵ و تەزبیح هۆنینەوەدا لەم سەندوقەدا کۆی بکەنەوە.

شێخ هاوڕێ باس لە دوای مردنی شێخ عەبدولکەریم دەکا و دەڵێ: دوای وەفاتی شێخ عەبدولکەریمی شەدەڵە، هەقە بوون بە چەند بەشێک و کۆمەڵێک، کە پەیڕەوی چەند رێبازێکیان کردووە، رێبازەکانیش هەمووی هەر هەمان شتی ناوەرۆکی هەقەیان جێبەجێ دەکرد، یەکێک لەوانە حەمەسوور بوو، کە چوونە گوندی کڵاوقوت لەوێ دانیشتن و لەوێ جێگیر بوون، کۆمەڵێک زەویان کڕی و لەوێ نیشتەجێ بوون و مانەوە و تەکیەکیان دانا، سندوقێکی هەرەوەزیان هەبوو هەرچی سەروەت و دەهاتیان هەبوو لەوێ کۆیان دەکردەوە، بۆ نموونە لەوانە کشتوکاڵیان دەکرد و بەرهەمەکەیان لەوێ کۆدەکردەوە و لە تەکیە دایان دەنا، یان تەسبیحیان دروست دەکرد، خۆیان بە تەسبیح دروست کردن خەریک کردبوو، تا زەوی و زاری تەواویان کڕی و لەوێ خەریکی ئیشی کشتوکاڵی بوون.

هاوڕێ مەحمود باس لە پیشەکانی بزووتنەوەی هەقە دەکا و دەڵێ: تەسبیح دروستکردن یەکێک بووە لەو پیشەسازییە گرنگانەی کە حەمەسوورییەکان دایانهێنا، واشیان کردووە یەکێک بووە لە سەرچاوە گرنگەکانی بواری ئابووری و مەعیشەتی ژیانی ئابووری خۆیان.

حەسەن کەریمیش دەڵێ: ئیشوکاری کشتوکاڵ و جووتیاریان زۆر بەهێز بووە، ئینجا ئیشێکی تایبەت کە هەیانبووە تەسبیح دروست کردن بووە، تەسبیح لەکاتی خۆی کە قەزوان ناسکە، کۆمەڵێکیان دەهاتن بۆ گوێزیلێ و ناوچەکانی سەر بەو ناوە، ئەو قەزوان و تەسبیحە ناسک بوو بە دەست برینداریان دەکرد، کە برینداریان دەکرد و لێیان دەکردەوە وشک دەبووەوە، ئینجا شوێنی برینداری ئەو تەسبیحە بەڵەک دەبوو، وەکو ئەبڵەقی لێدەهات، ئیشیان بەزۆری تەسبیح بوو.

مام بەکر دەڵێ: کاتی خۆی شێخ کە لە ژیاندا مابوو، ئەو کەسانەی لەو مەرقەد و تەکیانەی شەدەڵە بوون، داوای لێیان دەکرد کە تەسبیحی وا بەسیت دروست بکەن، کە خەڵکی ئەملاو ئەولا دەهاتنە تەکیە و ئەولاو ئەولا ئەو تەسبێحانەیان دەدانێ، ئینجا ئەم تەسبێحەیان دەهێنا و دەیانکرد و بەزۆری بە ژن و پیاو دەیانکرد، زەلامێکیان هەبوو ناوی کاک حەسەن بوو دەچوو لە شارەکان دەیفرۆشت وەکو هەولێر و کۆیە و هەتا هەندێجار دەچووە موسڵ لە سلێمانی و کفری و کەلار دەیفرۆشت، ئەو وەختە تەسبیحێک (١٠) فلسی دەکرد.

حەلاوخان باس لە کارکردنی ئەوکاتیان دەکا و دەڵێ: ئەوکات زۆربووین بە یەکەوە ئیشمان دەکرد، پیاوەکان دەچوون درەویان دەکرد، ژنیش چوار پێنجیان دەچوون بۆ ماڵە نانەوە، وەجبەیەکمان مەشکەمان دەژەند، وەجبەیەکمان مانگامان دەدۆشی، وەجبەیەکمان لە ماڵەوە چێشتمان لێدەنا، وەجبەیەکمان بەردەوام نانمان دەکرد، ئیتر ئەو ئیشانە و دواجار میوانیشمان دەهات، ٣–٤ چێشتمان لێدەنا، هەر هەموومان، جاری واهەبووە ٧٠–٨٠ پێشمەرگە بە میوانی دەهاتنە لامان.

د. فوئاد سەیدیش دەڵێ: ئەمە وادەکا بزووتنەوەی هەقە ئەگەریش مەبەستیان نەبووبێ، لە پرەنسیپی هەرەوەزکاری هەتا لە مۆدێرن بچێ، دووەم هەقە مەبەستی کۆمەڵایەتی هەبووە، کە ئەمە زۆر گرنگە، ئەو مەبەستە کۆمەڵایەتییانە خۆی لەوەدا بەرجەستە دەکا کە داکۆکی لە مافی ژن، یەکسانی نێوان ژن و پیاو، هەروەها بەگژاچوونی ئەو داب و نەریتانەی بەناوی ئیسلام بۆتە هۆی دواکەوتنی کۆمەڵگای کوردی، بە تایبەت لە لادێکاندا، سێهەم دژبەرایەتی ئاغا و دەرەبەگەکان، ئەوانە هەمووی لە مەبەستی هەقەدا بووە، ئەمەش لایەنە کۆمەڵایەتییەکانی دەگرێتەوە، لایەنی ئابووری ئەوەشیان بەلای منەوە زۆر گرنگە، هەقە سیستەمی هەبووە ئەویش سیستەمی ئابوونە بووە، ئەوەی ئەندام بووە لەناو بزووتنەوەی هەقە مانگانە شتێکیان داوە بەپێی ئیمکانیەتی خۆیان، ئەم شتە خەرجکراوە هەندێکی بۆ تەکیەکان و خانەقاکان، ئەوەی ماوەتەوە بۆ کاری گشتی بەکار هاتووە، ئەوەش لایەنێکی گرنگە، ئەگەر بێینە سەر هەقیقەت مەجلیسی ئیدارەی هەبووە، مەجلیسی ئیدارەکە داواکراوە لە هەموو ئەندامێک چالاک و کارا هاوبەشی بکا لە کۆبوونەوە و گفتوگۆکان و رادەربڕین لە بواری ئابووری و کۆمەڵایەتی کۆمەڵەی هەقە.

بەشی یەکەم

دابونەریتی پرسە لە کۆیە

باوکی دابان

لەم شارە هەر کەسێک کۆچی دوایی بکات دەوڵەمەند بێت یا هەژار، خەڵکی ئەم شارە بەئەرکی سەر شانی خۆیان هەڵدەستن لەیارمەتی و هاورێیەتی کردنی مردووەکە بۆ شاردنەوەی لە گۆڕستان، بێ ئەوەی خاوەن مردوو هەست بەسەر قاڵی بکات.، لەسەرەتادا لەم شارە چەند خێرخوازێک بەناوی مامۆستا (ئیبراهیم عەلی ئەمین) و مامۆستا (بەهرام عەبدوڵلا ئاسنگەر) نووسینگەیەکیان دامەزراندووە بەناوی (نووسینگەی خێرخوازان)، لەم نووسینگە شەش کرێکار بەبەردەوامی لە ئامادە باشی دان، هەر کەسێک کۆچی دوایی بکات لە رێگای تەلەفۆن پەیوەندیان پێوە دەکرێت و ناونیشانی گۆڕستانەکەیان دەدرێتێ و بەکاری گۆڕ هەڵکەندن هەڵدەستن، بێ ئەوەی پارە لە خاوەن مردوو وەربگیرێت، جگە لەمە هەمان نووسینگە مووچەی (دووسەدو پەنجا هەزار دینار) دەدات بە هەر یەکێک لەم کرێکارانە هەروەها شارەوانی کۆیەش یارمەتی (دووسەد هەزار دینار) دەدات بە هەر یەکێک لەم کرێکارانەی هەمان نووسینگەو نووسراوێک دەنێرێت بۆ کارگەیەکی بلۆک، ئەویش بە پێی پێویست بلۆک بە خۆڕایی دەنێرێت . لەلایەن هەندێک خێرخوازی دیکە بەردی قەبر دابەشکراوە بەسەر هەموو گۆڕستانەکان، بۆ ئەوەی لە کاتی مردوو شاردنەوەکە بەکاری بهێنن، جگە لەمە خاوەن مردوو دوو رۆژ لە مزگەوت دادەنیشێت و هەموو خەڵکی شار (سفرە) دەباتەوە نیوەڕۆو ئێواران، (سفرە) یابردنی چێشت و مەرەگەیە یا بردنی (تەنکە روون و برنج و شەکرو، دۆشاوی تەماتەو چایە).

پیاوان لە مزگەوت دادەنیشن، ژنانیش لە هۆڵی تایبەتی، لەم شارە دوو هۆڵ بۆ دانیشتنی تازیەی ژنان دروستکراوە، ئەم دوو هۆڵە یەکێکیان بە ناوی (هۆڵی فاتیمە خان) ئەوی دیکەیان بەناوی (هۆڵی سیوەیل) ە.

دوای دوو رۆژەکە دوای عەسر ژنەکان مەولود دەخوێننەوەو شیرنەمەنی وەک حەلوا یا لوقم دابەش دەکەن، بەم شیرنەمەنیانە دەگوترێت (تاڵاوی سەرە مەرگ).

دوای تەواوبوونی مەولودخوێندنەوە هۆڵەکە بە جێ دەهێڵن، رۆژی دواتر ژنەکان دەچن بۆ سەر گۆڕی مردووەکە، ماوەیەک دەمێننەوەو ئینجا دەگەڕێنەوە ماڵەوە، ئەمەی گرنگە ئاماژەی پێ بکەین هۆڵی تازیەی ژنان هەموو جۆرە پێداویستییەک و کەل و پەلی چێشت لێنان و بەرێکردنی میوانی لێیە جگە لە تەوالێت و شوێنی نوێژ و مانەوەی میوانە ژنەکان بەشەو لەم شوێنەدا، ئەم شوێنە خزمەتگوزارو پاسەوانی تایبەتی هەیە، ئەم داب و نەریتانەی کە خستمانە روو تەنها لەم شارە هەیە لەسەرتاسەری کوردستان، ئەمەش نەریتێکە لەباوک و باپیرانەوە ماونەتەوە، بۆیە پێویستە خێرخوازانی دیکەش لەشارەکانی دیکەی کوردستان پەیرەوی ئەم نەریتە جوانە بکەن، چونکە کارێکی مرۆییە.

خوێندنەوەی کتێب

بیرەوەرییە هەرگیز لەبیرنەکراوەکانی من

خوێندنەوەی: بەدرخان

بەشی یەکەمی کتێبی (بیرەوەرییە هەرگیز لەبیرنەکراوەکانی من)ی گەلاوێژ کەوتە بەردیدی خوێنەران، کە (کەمال غەمبار) پێشەکی بۆ نووسیوە.

ئەم کتێبە لە بەرگێکی رەنگاو رەنگ، کە هونەرمەندی خۆشنووس (محەمەد زادە) نەخشەی کێشاوە، کە (٢٦٣) لاپەڕەی قەبارە گەورە بەخۆ دەگرێ، بەو هەموو وێنە هەمەجۆرانەی نووسەرو دەوروبەری و کەسوکاری و دۆست و هەڤاڵانی هاوسەری نەمری مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد، زیاتر رازاوەتەوە.

لە پێشەکییەکی پێویستدا، کەمال غەمبار رووناکی دەخاتە سەر نووسینی دوو جۆرە بیرەوەری، یان ئەوەتا خاوەن بیرەوەرییەکە لە رێگەی دیداردا بۆی دەنووسرێ، یان ئەوەتە خۆی دەینووسێتەوە، بیرەوەرییەکانی گەلاوێژو نووسەرو رۆژنامەنووس زادەی قەڵەمی بەبڕشتی خۆیەتی.

لەم نووسینەدا دوو خێزانی ناوداری کوردی پێشکەوتووخوازی خەباتگێر تێکەڵ بەیەکتر دەبن، رووناکی دەخاتە سەر قوربانیدان و رۆڵی بەرچاویان، پێگەیشتنی خودی خۆی لەناو خێزانێکی، دایکێکی نەخوێندەوارەوە و نەنکێکی خوێندەوار بەرجەستە بووە، کە نارەحەتییەکی زۆریان بینیوە، بەتایبەتی خاڵەکانی بەدەست گرتن و دەربەدەری و دوورکەوتنەوەی بەدەستی حکومەتەکانی یەک لەدوای یەکی عێراقدا، بەڵام هاوسەری هەمیشە زیندوو و لەبیر نەکراوی بێ وێنەی گەلاوێژ (مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد) دەرگایەکی نوێی بۆ دەکاتەوە، خۆشەویستی پاک و بێگەردی نێوان هەردووکیان، پەیوەندییەکی ئەوەندە توندوتوڵ پێکدێنێ، کە گەلاوێژی نووسەر پێ بنێتە ژیانێکی نوێ، رووبەڕووی مەینەت و ئێش و ئازاری ژیان و بارودۆخی ناهەموار بێتەوە، ئەویش خولیای خوێندنەوە و نووسین ببێ، ژیاننامەی خێزانی خۆیان لە باپیرییەوە دەست پێبکات، رووناکییەکی باش بخاتە سەر جۆری واقیعی خێزانەکە و پەل بۆ ئەملاو ئەولا بهاوێ، بێ رتووشکردن و پێ لێ هەڵبڕین رووداوەکان بە دەستپاکی بخاتە روو، یەک یەک باسی کەسانی خێزانەکەیان بکات و بەسەرهاتەکان بگێڕێتەوە، لە منداڵییەوە ئینجا بەرەو باسکردنی سەردەمی پاشایەتی ژیانی دوورە وڵاتی و ژیان بەسەربردن لە باشووری عێراقدا، بە حوکمی ئەوەی خاڵە محەمەدی ئەفسەربوو، هەروەها باسی خۆشاردنەوەی خاڵەکەی تری مامۆستا هەمزە عەبدوڵلا دەکات، لە چۆنیەتی شوکردن بە مامۆستا برایم دەدوێ، ئەوەندە تەگەرەی هاتۆتە پێش و چارەسەرکردنی ئەوەش ساغ دەکاتەوە، کە مامۆستا برایم ناوی ناوە گەلاوێژ، کە خۆی ناوی (ساجدە) بووە، ناوەکەش پەیوەندی بە گۆڤاری (گەلاوێژ)ەوە نییە، کە لە ساڵی (١٩٣٩)ەوە دەرچووە، شووکردنەکەی ئەو، ساڵی (١٩٤٧)ە.

لە رەوتی نووسینەکەدا باس لەو باردودۆخە دەکات، کە مامۆستا برایم تووشی چ دەردەسەری و گرتن دەربەدەری بووە. هەروەها گوێزانەوەیان بۆ کەرکووک و بەغدا و شۆڕشی چواردەی تەمووزی (١٩٥٨) و چۆنیەتی دەرکردنی رۆژنامەی (خەبات) و کردنەوەی بارەگای پارتی دیموکراتی کوردستان و پەیوەندی مامۆستا برایم بە (عەبدولکەریم قاسم)، هەروەها چوون بۆ قاهیرە بۆ پێشوازی لێکردنی بارزانی نەمر، چوونەدەرەوەی چەندین وەفد بۆ دەرەوەی عێراق، ئاهەنگ و خۆشی و شادی و دروستبوونی گیروگرفت لە نێوان عەبدولکەریم قاسم و مامۆستا برایم لەسەر نووسینی وتارێک، کە نووسیبووی (العراق ليس جزاء من الأمە العربيە)، کە لەسەر ئەم وتارە درایە دادگا و بە دەیان پارێزەر لە دادگادا داکۆکیان لێکرد، پاشان دێتە سەر تێکچوونی پەیوەندی نێوان پارتی و عەبدولکەریم و خۆشاردنەوەی مامۆستا برایم، دەستپێکردنی شۆڕشی ئەیلول و یەکەمین شەڕی چیای ئەزمڕ لەنێوان پێشمەرگەو سوپای عێراق و شکستە خواردنی سوپا.

پاشان دێتە سەر کودەتای (٨)ی شوباتی (١٩٦٣) و دانووستاندن لەگەڵ رژێمی بەعس و نەگەیشتنە ئەنجام و دەستپێکردنەوەی شەڕ و دەربەدەری و باسی ژیانی ئەوکاتە لە ئاوە کورتێ و کانی حوسەینی مۆلکی عەلی ئاغا، باسی ئەوناچەیە دەکات، کە چۆن لەوێدا ژیانیان بەسەر بردووە.

ئەم بیرەوەرییانە، تێکەڵکردنی ژیاننامەی تایبەتی خێزانی و باردۆخی سیاسی ئەو بارودۆخانەیە، کە نووسەر لێیان دەدوێ، تەنانەت پەلی هاوێشتووە بۆ چەند لایەنێک، کە شتی تایبەتی خودی نووسەرەو بێ پەناو پێچ رووداوەکان دەخاتەڕوو بە شێوازێکی راستگۆیانەی راشکاوانە، کە خوێنەربکێش دەکات بۆ خوێندنەوەی بیرەوەرییەکانی نووسەر، کە دەتوانین بڵێین باسکردنی سێ سەردەمی جیاواز، لە واقیعی کوردستان و عێراقدا، لە رووی مێژووییەوە بایەخی خۆی هەیە و سوودی لێوەردەگیرێ.

هیواداریین لە ماوەیەکی نزیکدا گەلاوێژ خان بەشی دووەمی بیرەوەرییەکانی بە وێنەوە بەچاپ بگەیەنێ، لەگەڵ دەستخۆشیماندا.

ژن لەنێوان میتۆلۆژیاو تاکسارێتیدا

مەهەستی - چەمچەماڵ

لە دەروازەی ئەم ناونیشانەی سەرەوە، دەکرێت ئاماژە بەوە بکەین، کە ئەو ئۆرگانانەی لە ئەمرۆدا پێویستە رەچاویان بکەین زۆرێک لەو ستراتیجانە لە خۆ دەگرێت، کە لە فۆلکلۆریەتی بوارە جیاوازەکاندا پەیڕەو کراون... .

گەر لە پێشینەی باسەکەماندا و لە سۆنگەی میتۆلۆژیاوە شیکارییەک بۆ ژن بکەین، مەبەستم ئەو رووانەیە، کە ئاین و ڕەگەز لە خۆ دەگرێت هەڵبەت ئەم مەبەستەش ئاینزای لێ بەدەر نییە، پێمخۆشە لەم سەرەتایەدا ئەوە لە بەرچاو بگرم کە میتۆلۆژیا یەکێکە لەو فەرهەنگە گرنگ و پڕ بەهایانەی دەوری خۆی دەبینێت لە بابەتەکەمداو قەدری خۆی هەیە، وەکو میتۆدێکی کاریگەر، چونکە گێڕانەوەی ئەو لێکۆڵینەوە دەقگرتوانەی لە دوێنێدا ڕوویانداوە بە پێی بەرەو پێشچوونی سیستەمی هەر وڵاتێک بەرقەرار دەبێت.، ئێستا گەر هەر لە میتۆلۆژیاوە بچینە سەر ئەو بیریارانەی لە سەدەی هەژدەو نۆزدەدا، بەتایبەت ناویان لە مێژوویێکی یۆتۆپیادا هاتووە .لە ڕووی فینۆمینۆلۆژیاوە بووبێت فەزایەک بووە بۆ ئەو پێشهاتانە و گەر بێت و لەڕووی ئەبستمۆلۆژیاشەوە خۆمان بخزێنینە نێو فەرهەنگەکانەوە پێم وایە شتێکی بەهادارمان دەست دەکەوێت...

وای بۆ دەچم تەواومان سۆزان براونیل ئەنتوانی دەناسین، ئەو توێژەرو لێکۆڵەرەوە بە رەچەڵەک ئەمریکییەی توانی لەسەردەمی تاریکیدا، کە لە عەولەمەی ئەوکاتەدا سەرانسەری ئەوروپای تەنیبوو دەربکەوێت و دوای ئەوەش، کە سەرەتاکانی ڕێنسانس سەریهەڵدا، پشتی بەو سکۆلاستیزمە بەست، کە ژن ئامرازێک نییە، بەڵکو ئەو بە جدی گیانی بەبەر مەسەلەکانی ژندا کرد بە پشت بەستن بەو ئۆرگانانەی ماف و ئیسلاحاتەکانیان دەستەبەر بکات.

بەوە پرنسیپی لیبڕالیەتەکانی ئافرەتی چەسپان...لە دوای قافڵەکانی سۆزانەوە ئەمیلیا بانهێرست و فریدان بیتی هاتنە نێو ئەو میکانیزمانەی دۆسیەی ئافرەت واڵا دەکەن، لە ڕاستیدا بەناوبانگی ئەم ژنانە لەوەدا بەدیار کەوت لە ڕێگەی جاڕدانە هەمیشەییەکانی خۆیانەوە کەوتنە ڕەواندنەوەی ئەو زوڵمەتانەی ببوون بە سەکۆیەک لەبەردەم بەشداریکردنی سیاسییانەی ژندا، هەموارکردن و لەئەستۆگرتنی ئەم ئایدیایانە لەبارودۆخێکی وادا تا ڕادەیەک سەختی بە مەسەلەکەدا دەکات..

ئەم بیرە خەمخۆرانە دەستیان دایە ئەو گەردیلە زۆرو زەوەندانەی بە ئاسانی لەگەڵ تیۆرەکانیان پراکتیزە نابن، سەرباری ئەو پێشهاتانەی تەسەوری ڕوودانین نەدەکرا یەکێک لەو پەرتووکە پڕ قەدرانەی لە ڕوانگەی فەلسەفەدا توێکارییەکی جیهانی وەرگرت، کتێبی (ڕەگەزی دووەم)ی سیمۆن دی بۆڤواری بیریار بوو، دیارە سیمۆن یەکێکە لەو فەڕەنسییە لێهاتووانەی حەرفەکانی ژنی شیتەڵ کردەوە لەگەڵ حەقیقەتی حەرفەکاندا ڕاستە دوورەپەرێزییەک لە هەڵسوکەوتی سیمۆن بەدی دەکرا لە بەرانبەر دۆسیەی ژندا، بەڵام ئافرەتێکی تر نووسی وەکو سیمۆن کە لەقاڵبی فیتشیزمییەکی ئیدیاڵدا دۆزرایەوە هاودەمی سارتەری دۆستی لە فەڕەنسای فەلسەفە فرۆشدا بیرنووسێکی پاڵەوان بوون، لێرەدا نابێت ئەوەش لە یاد بکەین کە خۆ تەرخانکردنی تەواوەتی بۆ عەقڵ! خوێندنەوەیەکی شیکارییانەی وردی دەوێت، لەبەرئەوەی عەقڵ تاکە هیرمۆنتیک نییە بۆ بنیاتنانەوەی ئینتیمای مرۆڤ بە بنەماکانی بوونەوە، بەتایبەت کە ئێمە باس لە دۆسیەی ئافرەت دەکەین، چونکە بونیادگەری خۆی لە ڕێبازەکانی ڕەخنەدا نابینێتەوە بەو مانایەی خودگەرایی تاکە شێوازە بۆجێکردنەوەی عەقڵ لە خۆیدا وەکو دەزانین بیرو هەست لەلایەک و هۆشیش لەلایەکی کەوە سنوورێکن بۆتەواوکاری ئەسکیۆلۆژێکان...نووسینەکەمان وای خواست هەر لە توێکاریکردنی میتۆلۆژیادا هانا ئارێنت بهێنینە سەر خوان، هاناش یەکێکە لەوانەی بەراوردێکی تۆکمەی بۆ قەیرانە جیاوازەکان کردووە، گەر لە تەوزیفکردنی مێیشەوە نەبوو بێت جێگەی شانازییە ئەمە سیکۆلاریزمیەت نییە لە ڕێبازی هەڵبژێرراودا، هانا ئەڵمانییەو پۆست مارکسیزمە و لە مەسەلە بناغەییەکانی ئازادی و گرفتی کۆماری وتوندو تیژی بوارەکانی دیکەی کۆڵیوەتەوە، لەدوای بڵاوکردنەوەی پەرتووکەکەی بەنێوی (ڕیشەی تۆتالیتاریەت) و بۆ تەواوکردنی دکتۆراکەی ڕوویکردە ئەمەریکاو دەستی کرد بە وتنەوەی محازەرات لە زانکۆکانی ئەوێدا. لە ڕاستیدا شۆڕشە ئایینی و فەلسەفییەکانی نەتەوەیەک لە قەڵەم دەدرێت، کە سەرکردە بەرپرسەکانی هەڵبژاردەی تەواوی کێشەو کەیسە جۆراو جۆرەکان بن تا نەبێتە هەڕەشە بۆ بنیاتنانەوەی ئۆقرەیی، لەم سۆنگەیەشەوە دەگەینەوە بەو مەبەستەی هەمانە لە ڕووی تاکسارێتییەوە بە هەموو ماناکانییەوە، واتە وێنەی ئەو بریارە پەڕلەمانییەی لەم ماوەیەدا ئاڵۆزییەکی گەورەی لە توێژی ژناندا خوڵقان بە دابەش کردنی کۆمەڵ دوو ئۆرگانی فەرمی دێتە ئاراوە، کە مێژوو و دەسەڵاتە سیاسی و ستراتیژییەکانە، ئەمەش دەکاتە ئەوەی دەنگۆی هەر میللەتێک دروست دەبێت سەبارەت بە هەیمەنە ڕامیارییەکان، بۆیە بڕیاردان لە جۆرە بڕگەیەکی هاوشێوەی فرەژنی هەڵایەکی مەزنە سەبارەت ژنەوە، کە دیارە ئەمە ئیمتیازێکی ئەزەلییە، کە مومارەسەی پاشەکشەی لێ بکەن. لە زەمانێکی وەکو ئێستای نوێگەری و جیهانگیریدا، کە هێدی هێدی دنیای دەرەوە ئاشنای عەقڵانیەت و شمەکی تەکنەلۆژیای جیاواز دەبن؛ لە پەرلەمانی کوردیدا بە کۆی دەنگ بڕیار لەسەر هێنانەوەی مۆدێک دەدەین، کە لە هەموو لایەکەوە پێکهێنانی چوارچێوەیەکە زیان بە دەروازەی هەوڵدان دەگەیەنێت، ئەمە جگە لەوەی کە خنکاندنی لۆژیکە بە تەواوی واتاکانییەوە لە کاتێکدا کە تەماشایەکی ڕەهەندی دنیای دەوروبەر بکەین دووچاری تێڕامان دەبینەوە، چونکە وا دێتە سەر ئەوەی ژن لە نێوان ڕەگی ئەزەل و سروشتی قودرەتەوە بەرجەستە بکرێت .

بەدڵنیاییەوە دەیڵێم (٣٧)

فەرامۆشکردنی بەرژەوەندی باڵای کۆمەڵانی خەڵک، بەتایبەتی چینە نەدارەکان، نیشانەی کڵۆڵی و بێ ویژدانی و نەشارەزاییە، بە پێی خشتەی پێشنیازکراو بۆ زیادکردنی نرخی کارەبا بۆ ساڵی ٢٠٠٩، کە لە ٢٠٠٨/١١/١٦ دەرچوو، ئاماژە بۆ خەرجکردنی لە (١) بۆ (٤٥٠) کیلۆ وات لە مانگێکدا، لە (٨) دینارەوە کراوە بە (١٥) دینار، ئەو شوێنانەی (٣٠٠٠) کیلۆ وات لە مانگێکدا بەرەو سەر کارەبا بەکار دێنن نرخەکانیان کەمتر دەبێتەوە، لە (١٥٠) دینارەوە کراوە بە (١١٠) دینار.

بەراستی ئەمە بە هەند هەڵنەگرتنی توانای بژێوی چینە ناوەند و هەژارەکانە، نیشانەی نوێنەرایەتی نەکردنی ئەم حکومەت و ئەم کارگێڕییەیە بۆ ئەم خەڵکە فراوانە.

* شارێک لەسەران سەری کوردستان بە (هەڵمەت و قوربانی) ناسرابێت، ئێستاش بە (پایتەختی رووناکبیری)، رێگە لە کتێبفرۆشەکان بگرن لەگۆڕەپانی (ئازادی) ئەم شارە، لەسەر ئەوەی جوانی شاریان تێکداوە، دەبێت چ عەقڵێکی جوان چ هزرێکی جوان لە پشتەوەی ئەم بڕیارە بێت، باشە بەڵێن و دابینکردنی کۆشکەکان بۆ ئەم رۆژنامەو کتێبفرۆشانە کوا..؟ تۆ بڵێیت حکومەت بێ ئاگا بێت لێی؟ ئیتر با هەنگاوەکان بەپێی سەردەمەکە بێت و کتێب و رووناکبیری خۆراکی سەردەمی.

قاسم محەمەد مستەفا

* (چنارو هێمن) دوای دەرباز بوونیان لە کارەساتەکەی ئەنفال و لەدوای کۆڕەوەکە لە سنووری شارۆچکەی (سەید سادق) گیرساونەتەوە لە سەرما و سۆڵی زستانە رۆژانە سێ کیلۆمەتری رێگا بە هۆی نەبوونی ئۆتۆمبێل ئەم رێگە دوورەیان دەبڕی، چونکە دەیانویست لە کاروانی رووناکی خوێندن دانەبڕێن. لە ١٩٩٢/١/٧، کە بەفر بە لێشاو دەباری، ئەم دوو پەپوولە، بە دڵی پڕ لە هیوای گەرم بۆ دوارۆژ، لە چاوەڕوانی ویژدانێکی زیندوو بوون تا بیانگەیەنێتەوە ماڵی ساردوسڕی دایکە مێرد ئەنفالکراوەکەیان، بەڵام ئەو دەست و ویژدانە نەهات و ئەوانیش لە باوەشی یەکتریدا رەق ببوونەوە.

ئێستاش ئەو پەیکەرەی دکتۆر (یەڵدا)، کە دکتۆرێکی بیانی بوو، بۆی دروستکردین، کە هێمای کارەساتەکەیە و رەمزی کۆڕەو و کارەساتەکانی دوای ئەنفالە، بە دڵنیایەوە دەیڵێم، دەبوایە وەزارەتی پەروەردە وێنەی ئەم پەیکەرە بکات بە ئارمی وەزارەتەکەو وەزارەتی شەهیدان ئاوڕێکی بەگوڕ لەو جووتە شەهیدە بداتەوە.

* زیندانیانی سیاسی، کە بەراست بە پێشەنگانی گەل دەژمێردرێن، شان بە شانی پێشمەرگە قارەمانەکان، ئەوان شادەماری رێکخستنە دڵسۆزەکانی حزبە نیشتیمان پەروەرەکانن، ئەوان پتر لە توێژەکانی دیکە سوودمەند لەم حکومەتە شیاوەی ئاوڕدانەوەی حکومەتی عێراق هەر لەگەڵ دامەزراندنییەوە، دوای ئازاد بوونی عێراق، بۆ مافە رەواکانیان. مووچەی مانگانەی بە بڕی (٥٠٠،٠٠٠) دینار بۆ هەر زیندانییەک بڕییەوە ئەگەر حکومدراو بێت.

بە دڵنیایەوە دەیڵێم ئەگەر کاربەدەستانی حکومەتەکەمان، بە ویژدانەوە بیر لەو توێژە بکەنەوە، ژمارەیان (٥٠٠٠) کەسێک دەبێت، ئەم مافە رەوایەیان پێدەدەنەوە.

لاپەڕەیەکی وەرزشییە، بەدرخان دەریدەکات
بەسەرپەرشتی:
زاگرۆس نانەکەلی و ئەحمەد مستەفا

وەرزشی بەدرخان

ژمارە سفر ، ١١٢، شوباتی ٢٠٠٩/٢/٢٢

شـووت

ئەو پرسیارەی بوو بە کردار وەرزشی بەدرخان لەدایک بوو!

زاگرۆس نانەکەلی

دەمێک بوو پرسیارێک لەلام دروست ببوو ، بۆچی زۆربەی زۆری رۆژنامەو گۆڤارو هەفتەنامەکانیش لاپەڕەیەکی وەرزشیان هەیەو بۆ هەفتەنامەی بەدرخان ئەسپی لەو بوارە تاونەداوە؟
ئایا بەدرخان نایەوێ وەرزشی هەبێ؟ ئایا بەدرخان راگەیاندنی وەرزشی نییە؟ ئایا؟ ئایا؟....؟
بێگومان ئەم پرسیارانە و چەندین پرسیار هەمووی وەڵامەکەی نەخێر... ، بەڵام لەبەر ئەوەی بەدرخان مانگانە دووجار بڵاودەبێتەوە، دەبێت لاپەڕە وەرزشییەکەی جیاوازبێت، بۆنموونە نابێت پشت بە هەواڵی وەرزشی ببەستێ، زیاتر لەچەند تەوەرێک و بەشێک خۆی بنوێنێ، لەوانە گۆشەی (شووت)، کە زیاتر رەخنەی وەرزشی بنیادنەر دەگرین و لاپەڕە پرشنگدارەکانی یاریزان و تیپ و یانەکانی کوردستان و هەواڵی وەرزشی و راپۆرتی مەیدانی و خولی کوردستان و یانەو یاریزان و ئەلبومی یاریزانەکانی جیهان و دیمانەو رووداوە وەرزشییە سەیرەکانی کوردستان و جیهان، ئەمە جگە لەگەڵ بڵاوکردنەوەی خول و پاڵەوانییەتی نێوخۆیی و نێودەوڵەتییەکان، بەڵێ ئەم پرسیارەی دەمێک بوو لە مێشکم دەخولایەوە، پاش دانیشتنێک لەگەڵ سەرنووسەر و لێپسراوی بەشەکان، بوو بەکردار و کردارێکی راستەقینە، لەگەڵ یەکەم لاپەڕەی وەرزشی بەدرخان، کە جێگای خۆیەتی بڵێین لاپەڕەیەک بۆ رێکلام و بڵاوکردنەوەبوو، کرا بە لاپەڕەی وەرزشی، ئێمە وێڕای پیرۆزبایی بۆ ستافی بەدرخان و سەرجەم رۆژنامەنووسانی وەرزشی کوردستان، کە بەدرخانی وەرزشی لەدایک بوو، هیواخوازین لەسەرجەم رۆژنامەنووسانی وەرزشی کوردستان و خوێنەرانی بەڕێزی بەدرخان، کە بەنامەو ئیمێڵ دەوڵەمەندمان بکەن، بە رەخنەو گلەیی و پێشنیازو راوبۆچوونەکانی خۆیان، بۆ ئەوەی بتوانین هەمووومان بەیەکەوە، بە گیانێکی وەرزشی خزمەتی راگەیاندنی وەرزشی کوردی بکەین.
بەڵێ نۆبەرەی وەرزشی بەدرخان لەدایکبوو، پیرۆزە..

رازی شنێشل بە مەبەستی دەستبەکاربوون لەقەتەرەوە دەگەڕێتەوە بەغدا

ئا: وەرزشی بەدرخان

لە دوای ئەوەی لەلایەن یەکێتی تۆپی پێی عێراقییەوە دەست نیشانکرا، بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی کاتی پۆستی راهێنەرایەتی هەڵبژاردەی عێراق وەربگرێت، (رازی شنێشل) لە قەتەرەوە گەڕایەوە بەغدا بۆ ئەوەی جارێکی تر هەڵبژاردەی عێراق پێکبهێنێتەوە، بڕیاریش وایە لە هەفتەی داهاتوو یەکەم یەکەی مەشق و راهێنان لەسەر یاریگای گەل ئەنجام بدات.

رازی لەچەند دێرێکدا:

لەساڵی (١٩٦٦) لە گەڕەکی دۆرەی شاری بەغدا لەدایک بووە، باری کۆمەڵایەتی، خێزاندارە و باوکی (٣) منداڵە بە ناوەکانی: (عەلی، محەمەد، فاتیمە) وەکو یاریزان لە ریزی ئەم یانانە یاری کردووە.
لە یانەی (الزوراء) (٧) وەرز یاری کردووە، (١٤) گۆڵی تۆمارکردووەو خول و جامی عێراقی بەدەستهێناوە.
لەگەڵ یانەی (قوه الجویه) (٣) وەرز (٨) گۆڵی تۆمارکردووە.
لە خولی یانەکانی قەتەری لەگەڵ یانەی (اتحاد) کە ئێستا بە یانەی (غرافە) ناسراوە (٤) وەرز یاری کردووە (١١) گۆڵی تۆمار کردووە، (٤) جار نازناوی جامی قەتەری بردۆتەوە.
هەروەها لە یانەکانی (سەد و قەتەر) یاری کردووە، لە ئیماراتیش لە ریزی یانەی (شاریقە).
(٧) جار بە باشترین یاریزانی پێشەگەر لە خولی قەتەر دەستنیشان کراوە.
یەکەم یاری نێودەوڵەتی لە ساڵی (١٩٨٨) بوو، بەرامبەر هەڵبژاردەی (ئوردن).
لەجامی جیهانی لاوان لە سعودییە بەشداربووە.
لە (١٩٩٦ تا ١٩٩٩) کاپتنی هەڵبژاردەی عێراق بووە.
خاوەنی (٩) گۆڵی نێودەوڵەتییە، (٦) گۆڵ لەگەڵ هەڵبژاردەی یەکەم و (٣) گۆڵ لەگەڵ هەڵبژاردەی لاوان.
لە دوو وەرزی رابردوو راهێنەری یانەکانی (قوه الجویه – الزوراء) بووە، پلەی دووەمی بەدەست هێناوە.

خولی یانە پاڵەوانەکان

لە قۆناغی ئاگرینی سێ بەهێزەکەی کالچیۆ، بەرامبەر سێ بەناوبانگەکەی پریمەرلینگ

ئا: وەرزشی بەدرخان

(٢٤ و ٢٥)ی ئەم مانگە یارییەکانی قۆناغی دووەمی خولی یانە پاڵەوانەکانی ئەورووپا یارییەکانی چوون ئەنجام دەدرێت ئەمەش خشتەی یارییەکانە:
٢٠٠٩/٢/٢٤ سێ شەممە
ئەرسناڵ × رۆما
ئەنتەر میلان × مان یونایتد
ئەتلەنتیکۆ مەدرید × پۆرتۆ
لیۆن × بەرشلۆنە
٢٠٠٩/٢/٢٥ چوارشەممە
چێلسی × یوڤانتۆس
ریال مەدرید × لیڤەرپول
ڤیاریال × پاناسانایکۆس
سپۆرتینگ لیشبۆنە × بایەرمیونخ
ئەمەی خوارەوەش سەرژمێرییەکی تایبەتە بە قۆناغی پاڵاوتن و قۆناغی (٣٢)
* ژمارەی یانەکان (٧٦) یانە

* ژمارەی یارییەکان (١٨٤) یاری
* ژمارەی گۆڵەکان (٤٧٣) گۆڵ
*زۆرترین گۆڵ لە یارییەک (٩) گۆڵ بووە، ئەویش لە نێوان ڤیا ریاڵی ئیسپانی و ئەلبۆرگی دانیمارکی (٦_٣)
* لە (٩٣) یاری کەمتر لە (٣) گۆڵ تۆمارکراوە
*لە (٩١) یاری زیاتر لە (٣) گۆڵ تۆمارکراوە
* بەهێزترین هێڵی هێرشبردن (بەرشلۆنە) (٢٢) گۆڵ
* لاوازترین هێرش (بازل) تەنها (٢) گۆڵ
* بەهێزترین هێڵی بەرگری (مان یونایتد) و (یوڤانتۆس) (٣) گۆڵ
* لاوازترین هێڵی بەرگری (بازل) (٢٠) گۆڵ
* لە کۆمەڵەی سێیەم زۆرترین گۆڵ تۆمارکراوە (٣٩) گۆڵ
* لە کۆمەڵەی هەشتەم کەمترین گۆڵ تۆمارکراوە (٢٣) گۆڵ
* ژمارەی کۆڕنە (٩٤٨) کۆڕنە
* ژمارەی کارتە سوورەکان (١٤) کارت
* ژمارەی کارتە زەردەکان (٣٧٧) کارت
* ژمارەی ئۆفسایدەکان (٥٨٢) ئۆفساید
* ژمارەی فاوڵەکان (٣٠٦١) فاوڵ...
رەگەزنامەی یاریزانان:
* بەرازیل (١٤٠) یاریزان
* فەرەنسا (١٠٢) یاریزان
* ئەرژەنتین (٧٨) یاریزان
* ئیسپانیا (٧١) یاریزان
* ئیتالیا (٧٠) یاریزان
* پرتوگال (٦٩) یاریزان
* سربیا (٦٨) یاریزان
* چیک (٥٧) یاریزان
* تورکیا (٤٨) یاریزان
*ئەڵمانیا (٤٥) یاریزان

یادگاری یارییەک بەرازیل (VS) ئەرژەنتین

ئا: وەرزشی بەدرخان

لە مۆندیالی ئیتاڵیای (١٩٩٠) لە یارییەکانی قۆناغی دووەم، هەردوو جەمسەرەکەی ئەمریکای لاتینی ئەرژەنتین و بەرازیل یاریان کرد، بەرازیلییەکان کاتێک چوونە ناو یاریگاو بروایان وابوو بە ئاسانی دەتوانن یارییەکە ببەنەوە، لەم یارییەدا چەندان جار نزیک بوون لە گۆڵ تۆمارکردن، بەڵام لە خولەکی (٨٠)ی یارییەکەدا بەتوانا بچووکەکەی (مارادۆنا) پاسێکی سیحری دایە (کانیجیا)و گۆڵی بردنەوەی بۆ تانگۆ تۆمارکرد.
شوێن/ شاری تۆرینۆ
بۆنە/ یارییەکانی قۆناغی دووەمی مۆندیالی (١٩٩٠)
رێکەوت/ ١٩٩٠/٦/٢٤
ئەنجامی یاری/ ئەرژەنتین (١) بەرازیل (٠)
پێکهاتەی ئەرژەنتین:
غوینکۆ شیا– رۆجیدی– سیمۆن مۆنزۆن– جیوستی– تۆرخنیۆ– کالدیرۆن– برتشاگا– گانیجیا– مارادۆنا– باسالدۆ– راهێنەر (کارلۆس بیلاردۆ).
پێکهاتەی بەرازیل:

تافارێل– جۆرجینهۆ– فالکاو– لیماو– سیلاس– گۆمیەز– رۆخا– بدانکۆ– دۆنگا– فالدۆ کاریکا– مۆلەر– راهێنەر (لاتدارونی).

ئەو پاڵەوانەی ڕاگەیاندنی وەرزشی باسی نەکردووە

عەدنان قەیسی

ئا: وەرزشی بەدرخان

کاتێ منداڵ بووم باش لەبیرم دێ بەیەکەوە یاریمان دەکرد، گەر یارییەکە زۆرانبازی بووایە دەمانوت: عەدنان قەیسی جۆن فرێری...یا عەدنان قەیسی لێدە عەکسی...یا عەدنان قەیسی کۆکا و بیبسی لێدە عەکسی...بەڵێ هەر ئەم ئاوازەی منداڵی وای لێکردم بەدوای زانیاری ئەم زۆرانبازە بکەوم، دەمێک بوو خولیای ئەوەم دەکرد، کە بابەتێک بنووسم لەسەر (عەدنان قەیسی)، کە لەناوەراستی شەستەکان و ناوەڕاستەکانی حەفتاکان دەنگ و باسی لە هەموو رۆژنامەو گۆڤارەکان و تەلەفزیۆندا ئەوکاتی باس لەم یاریزانە پاڵەوانەی زۆرانبازی دەکرد...عەدنان قەیسی بە ئەسڵ خەڵکی عێراقە، دەڵێن بە رەچەک کوردی فەیلییە، چونکە لە ناوچەی شەهرەبان بووە...بۆ بژێوی ژیانی لە تەمەنی لاوی دەچێتە ئەمریکا...لە کۆتایی شەستەکان بە مەبەستی یاریکردن و نمایشی وەرزشی زۆرانبازی سەردانی عێراق و کوردستانیشی کردووە، لە یاریگای هەولێر چەندین یاری ئەنجامداوە، عەدنان قەیسی ئەو پاڵەوانە بوو، هیچ راگەیاندنێکی کوردی باسی نەکردووە، لەوانەیە بپرسن بۆ باسی عەدنان قەیسی بکرێ؟ وەڵامەکە ساناشە، چونکە لە چەندین کەسایەتی وەرزشیم پرسیوە، ئایا عەدنان قەیسی بەرەچەڵەک خەڵکی کوێیە؟
زۆربەیان وەڵامی ئەوەبوو، کە کوردی فەیلییە، کەواتە مەبەست لە نووسینی ئەم بابەتە بۆ ئەم خاڵانەی خوارەوە دەگەڕێنمەوە:
١– ئەم پاڵەوانە دەڵێن بە رەچەڵەک کوردی فەیلییە.
٢– نوێکردنەوەی مێژووییەکی لە بیرچووی وەرزشی بۆ ئەم سەردەمە.
٣– ناساندنی بە وەرزشوانان و راگەیاندنەکان و رۆژنامەنووسانی وەرزشی و وەبیرهێنانی وەرزشوانە دێرینەکان.
٤– تا ئێستا نە خوێند ومەتەوە نە بینیوومە نە بیستوومە لە راگەیاندنی وەرزشی کوردی باسی بکرێت...تەنانەت لە چەند سایتی وەرزشیش گەرام زانیاریان لەسەر ئەم پاڵەوانە نەبوو.
عەدنان قەیسی کێیە؟ لە بەرەبەیانی (١٧) تەمووزی ساڵی (١٩٣٨) لە یەکێ لە گەڕەکەکانی بەغدا لە ناوچەی (فضل) لە گەڕەکی مەهدی منداڵێک لە دایک بوو، ناویان نا (عەدنان)... بەڵێ، (عەدنان عەبدوبکەریم ئەحمەد قەیس فەزلی) باوکی قازی شەرعی بوو، لە ناوچەی سەلمان پاک، دوایی بوو بە مامۆستای زمانی عەرەبی، بەڵام دایکی عەدنان قەیسی خەڵکی ناوچەی (عنە)یە لە پارێزگای رومادی.
عەدنان قەیسی سێ برای هەبوو، (فوئاد و خەلیل و کامل) خوشکێکی هەبوو بەناوی (بەهیجە)، عەدنان قەیسی لە هەموویان بچووکتر بوو، شوێنی لەدایکبوونی بۆ ناوچەی شەهرەبان لە پارێزگای دیالە دەگەڕێتەوە.
عەدنان قەیسی لەبەر بێزاری ژیان ساڵی (١٩٥٦) روو لە وڵاتی ئەمریکا دەکات، بۆ خوێندن و وەرزش لەوێ نیشتەجێ دەبێ، ئەم پاڵەوانە چەندین پاڵەوانێتی نێودەوڵەتی بەدەست هێناوە، بەڵام تا نووسینی ئەم بابەتە هیچ هەواڵێکی نییە، کە ئایا لە ژیان ماوە؟ یان نا؟.

ئەبو عیماد: یەکەم یاری خێرخوازی لەجیهان لەنێوان هەڵبژاردەی هەولێرو سلێمانی بووە!

ئا: وەرزشی بەدرخان

ئەگەر باسی وەرزشی کوردی بکەین، دەبێ لاپەڕەکانی مێژوو هەڵبدەینەوە، تا خوێنەری وەرزشی کوردی وەکو یادی جاران بێتەوە یادی، کە سەردەمانی خۆی چەندین یاریزانی بەتواناو پڕ ئەزموون هەبوونە، کە خزمەتی وەرزشی کوردییان کردووە، با ئەمجارەیان مێژووی ئەلبومی یاریزانێک هەڵبدەینەوە، کە لە سەرەتای پەنجاکان لە هەولێر یەکێک لە باشترین یاریزانەکانی ئەوکاتە بووە، ئەویش یاریزان"محەمەد ئەحمەد جوبرایل" ناسراو بە"ئەبو عیماد" یان"کاکە عارەب"، بەڵێ ئەبو عیماد ساڵی ١٩٣٤ لەگەڕەکی خانەقای شاری هەولێر لەدایکبووەو سەرەتای شەستەکان ژنی هێناوەو سێ کوڕ و سێ کچی هەیەو ئێستاش خانەنشینە.
* **کاتی خۆی چۆن وەرزشی تۆپی پێتان ئەنجام دەدا؟**
– سەرەتای پەنجاکان بوو، لە باخچەی"خەلیل ئەفەندی" کە ئێستا باغی شارە کۆمەڵێک گەنج بووین لەو باخچەیە یاری تۆپی پێمان دەکرد و یاریزانی باشیشمان هەبوو، بەڵام خەڵک ئەوکاتە هەژار بوو، ئێمە دەبووایە لەپاش کارەکانمان ئینجا وەرزش بکەین، ئەگەرنا گوزەرانمان نەبوو، پاشان جل و بەرگی وەرزشی بەخۆمان دەمانکڕی.
* **ئەوکات ئەوانەی لەگەڵ تۆ یارییان دەکرد کێ بوون؟**
– زۆر بوون، لەوانەرەجەب مەحموود، عەبدولخالق عیزەدین، کانەبی ئەحمەد، جەمال خەلیل، حوسێن عەلی، یاسین چاوشین، زیاد عەلی، محەمەد خەلیل"مەمۆی رەحمەتی"، ئەحمەد حەسەن بەناو ساڵح بەناو حاجی ئیبراهیم حەلاق"ئیبراهیم بەربەر".
* **ئەو تیپ و یانانەی کە یاریت لەگەڵ کردوون؟**
– کاتی خۆی چوار پێنج تیپ و یانە هەبوون، لەوانە یانەی بروسک و ئالیات و جەیش و تەڵەبەو سەلاحەددین، پاشان"دار معلمین"ی سەرەتایی. کە چووینە یاری کۆتایی جامەکەش بەناوی"کاس نورالدین الثاني"بوو لە یاری کۆتایی هەردوو یانەی "سەلاحەددین – بروسک" یاریمان کرد توانیمان لە یانەی بروسک ببەینەوە.
پاشان لەگەڵ یانەی بەلەدیاتی بەغدا ساڵی ١٩٥٧ یاریمان کرد، لەو یارییە دەستم شکا، سێ مانگ لەماڵ کەوتم، فاروق سەید حەسەن منی لەباوەش کرد بۆ نەخۆشخانە، گوتم: بمبەن بۆلای بەیتار"کەریم دوتێ" لە هەمووشی سەیرتر، من ئەوکات فەرمانبەری غابات بووم، لەترسی بەڕێوەبەرەکەم گوتم: لە پایسکیل بەربوومەتەوە.
* **یارییێک کە هەردەم لەبیرتە؟**
– وابزانم ساڵی ١٩٥٧ بوو ئەو لافاوەی شاری سلێمانی گرتەوە، هەڵبژاردەی هەولێر چووە شاری سلێمانی لەگەڵ هەڵبژاردەی سلێمانی یارییەکی خێرخوازییان ئەنجامدا، داهاتەکەشی بۆ زیان پێکەوتووانی ئەو لافاوە بوو، ئەوکاتە یاریگاکە"قوم"بوو، بەڵام دڵمان زۆر خۆش بوو، چونکە دەتوانم بڵێم یەکەم یاری خێرخوازی لە جیهان کرابێ ئەم یارییە بووە، یارییەکەش یەکسان بووین..
لە کۆتایی ئەبو عیماد باسی لەوە کرد کە هیواداره ئەو رێزلێنانەی، کە بۆ وەرزشوانە دێرینەکان بڕابووەوە، بۆیان بگەڕێتەوەو هەروەها گوتیشی: من بۆ یانەکانی هەولێر و بروسک و سەلاحەددین و ئالیات و دار معلمین و ئەتڵەس یاریم کردووەو بۆماوەی چەندین ساڵ سەرۆکی ئەتڵەس بووم.

ئەبو عیماد

بەدرخان یەکەم هەفتەنامەی ئەهلی ئازادە، دوای راپەڕین ژمارە سفری لە ٢٠٠٠/١٠/٢٢ لە سلێمانی دەرچووەو هەموو ٨ و ٢٢ی مانگێک دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان لە باشووری کوردستان دەریدەکات

■ خاوەن ئیمتیازو بەڕێوەبەری بەرپرس:
حەمید ئەبوبەکر بەدرخان (٠٧٥٠٤٥٥٥٨٧٨)
■ بەڕێوەبەری نووسین:
عەبدولڕەحمان مەعروف (٠٧٥٠٤٦٣٨٥٤١)
■ ستافی کارا:
حەسەن یاسین، نازم دڵبەند، کازم عومەر دەباغ، هێمن جەمیل، هەوراز محەمەد، محەمەد فەتاح، مەسعود ئیبراهیم، حەسیبە بابۆڵی.
■ نەخشەساز:
ئاسۆ حەسەن ئەحمەد (٠٧٥٠٤٤٧١٨٢١)

■ راوێژکاری مێژوو: د. عەبدوڵڵا عەلیاوەیی
■ راوێژکاری زمانەوانیی: د.وریا عومەر ئەمین
■ راوێژکاری رووناکبیریی: د. هیمداد حوسێن
■ راوێژکاری کلتووری: خالید جوتیار
■ راوێژکاری هونەری: محەمەد زادە
■ بەشی کۆمپیوتەر: ئەیوب یوسف ئەبوبەکر

ناونیشان:
کوردستان، هەولێر، شەقامی ئاراس، باڵەخانەی سەرداری
نۆرماڵ: ٠٦٦ ٢٥١ ٠٦٧٩
مۆبایل: ٩٦٤ ٧٥٠ ٤٥٥ ٥٨٧٨ +
سلێمانی، باڵەخانەی رەحیمی مەلا عەلی
مۆبایل: ٩٦٤ ٧٧٠ ١٥٩ ٨٥٥٤ +

www.bedirxan.net
bedrxan@yahoo.com